Eddalæren
og
dens Oprindelse
eller
Nöjagtig Fremstilling af de gamle Nordboers Digtninger og Meninger om Verdens, Gudernes, Aandernes og Menneskenes Tilblivelse, Natur og Skjæbne
i
udförlig Sammenligning, saavel med Naturens store Bog, som med Grækers, Persers, Inders og flere gamle Folks mythiske Systemer og Troesmeninger
med
indblandede historiske Undersögelser over den gamle Verdens mærkværdigste Nationers Herkomst og ældste Forbindelser &c.

ved
Finn Magnusen,
Professor og Medhjelper ved det Kongelige Geheime-Archiv.

Et Prisskrift, kronet af det Kongelige Danske Videnskabers-Selskab.

Andet Bind.

Kjöbenhavn.
Forlagt af den *Gyldendalske* Boghandling.
Trykt hos Directeur *Jens Hostrup Schultz*,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.
1824.

Forerindring.

Det oprindelige Manuscript til nærværende Deel af dette Værk er nu blevet foröget med saa betydelige Tillæg, uden at være forandret i nogen vigtig Punkt, at jeg har fundet det passende for det meste at udelade de i förste Deel brugte Bogstavtegn for nye Tillæg og Anmærkninger, da de forekom mig at ville alt for meget forstyrre eller afbryde Læserens Opmærksomhed paa Sammenhængen. Saaledes ere især Afsnittet *om Guldalderen*, samt Undersögelserne om de Myther der angaae *Ganges's* og *Nilens* Himmelkilder, aldeles nye. Jfr. ellers Fortalen til 1ste Bind S. XVIII–XIX.

De her fremstillede Grandskningers Natur har uformærkt omdannet dette Arbejde til en Art af *almindelig Mythologie*, hvorved *den nordiske* i Særdeleshed er lagt til Grund. Den af Andre forlængst opdagede besynderlige Sammenhæng mellem den ægyptiske og indiske Oldtid har her især tiltrukket sig min Opmærksomhed, og allerede 1818 havde jeg yttret min Mening derom i *Udsigt over den kaukasiske Menneskestammes ældste Hjemsted og Udvandringer* S. 12 o. f. (jfr. dette Værks I, 104, 173, 176; II, 228). Sætningen om Ægypternes Indvandring fra eller over Æthiopien synes nu at være tilstrækkelig bevist af *Cailleaud;* men ikke desmindre maa Afstanden mellem de gamle Ægypter og Nordens Beboere forekomme Mange at være altfor stor, til at man kunde antage nogen kjendelig Sammenhæng mellem deres og Skandinavernes Sprog og Mythologie. I sidstnævnte Post har jeg

dog fundet denne Sammenhæng i visse Henseender meget mærkelig, endog tildels i Gudernes Navne og andre Ord, og maatte höjlig forbauses derover. Noget har min Forundring nu aftaget ved at gjennemlæse en Afhandling af *Julius v. Klaproth* (i hans *Memoires relatifs a l'Asie*, Paris 1824, 8.) over det coptiske Sprogs Slægtskab med Tungemaalene i det nordlige Asien og det nordöstlige Europa. Han bemærker at han forgjæves har undersögt forskjellige afrikanske Folkefærds Sprog i den Henseende, men derimod fundet den eftersögte Lighed i fuldt 300 Ord, der betegne de almindeligste naturlige Gjenstande, blandt de förnævnte Nordboere. Af disse Ord har jeg (og havde tildels allerede för) fundet mange at stemme i Lyd og Betydning overens med gamle skandinaviske. — Denne Sag maa vi vistnok önske nærmere undersögt af saadanne Lærde, som Danmarks *Münter*, *Engelbreth* og *Rask*. Saavidt mig

er bekjendt, antages det coptiske Sprog at afvige i sin Bygning fra alle andre bekjendte; til denne Egenhed kunde det og snarest komme i Ægypten, ved den sære og idelige Folkeblanding af Libyere, Æthioper, Skyther, Araber, Hebræere, Perser, Græker, Romere, Tyrker, Albanesere o. fl.

Kjöbenhavn den 27de August 1824.

Forfatteren.

Indhold af andet Bind.

(Fortsættelse af förste Bog).

Tredje Hovedstykke.

Om Skabningens Fuldbringelse ved den förste Kamp mellem Guder og Jætter, samt Dvergenes eller Alfernes og Menneskenes Skabelse.

Anden Bog.

Oldnordisk Kosmologie eller Forfædrenes mythiske Verdensbetragtning.

Förste Hovedstykke.

Verdenstræet eller Ygdrasils System.

Andet Hovedstykke.

Om Verdens trefoldige Inddeling i *Asgaard* eller *Godheim* (Over- eller Gude-Verdenen), *Midgaard* eller *Mannheim* (Mellem- eller Menneske-Verdenen) og *Udgaard* eller *Jötunheim* (Under- eller Jætte-Verdenen.)

(Dette Hovedstykke fortsættes og sluttes i tredje Bind).

Förste Bogs
Tredie Hovedstykke

om

Skabningens Fuldbringelse ved den förste Kamp mellem Guder og Jætter, samt Dvergenes eller Alfernes og Menneskenes Skabelse.

Förste Afsnit.

Om Gude- og Jætte-Krigen.

§. 1. Vi have seet i det Foregaaende at *Jætterne* ere især Mörkets, Afgrundens, Kuldens, samt overhoved det Ufuldkomnes og Ondes Dæmoner eller Aander; — de ere det ogsaa i kosmogonisk Henseende, og saaledes er *Ymer* den chaotiske Masse, den mörke Vandsamling, hvoraf Jorden blev til, og de deri, ligesom i den chaldæiske *Omor-ca*, avlede Uhyrer, ere hans Afkom: Rimthurserne eller Frost-Jætterne (samt endsenere alle Jordens Bjergriser og onde Væsener). Derimod ere *Aserne*, eller de gode Guder, Himmelens,

Luftens, Lysets og Varmens Herskere, som ödelægge Ur-jættens Rige for at danne en Verden deraf til Beboelse for Væsener, som leve og næres ved Himmelgudernes Magt og Naade, og af Taknemmelighed derfor skulde vise dem oprigtig Dyrkelse. I den eddiske Kosmogonie er *Odin* især *Aanden*, *Himmelluften*, den höjeste og ypperligste Guddom. [1] Hans nordiske Tilbedere troede vel ligesom de österlandske (see I, 348 o. f., jfr. 113) at Urvandene sammendreves ved Vinden til en Masse, hvorved Havet adskiltes fra det faste Land; desuden er Luften uundværlig for de organiske Væsener som leve eller voxe paa det törre Land; uden den kunne hverken *Lys* eller *Sol* virke til deres Bedste. Saaledes kjæmpede *Odin*, den ypperste Aand, med Havjætten *Ymer*, og fravristede ham Jorden til fuldkomnere Væseners Fremkomst og Ophold. I Bibelen og i *Manus* indiske Lov skildres det höjeste Væsen uden Allegorie, som *Guds Aand, farende over Vandenes Overflade* (s. I, 125). Den anden Guddom, *Vile* eller *Lyset*, kjæmper især mod Dybets *Mörke*; da Aanden har fortrængt Vandene til Afgrundens Huler, vinder Lyset, som Sejerherre, först Herredömmet over den frelste Jord. Paa samme Tid kan *Ve* (Himmel- eller Elementar-Ilden) först yttre sine velgjörende Virkninger paa vor Klode, der saaledes ved de tre Broder-Guddommes

vældige Kamp mod *Chaos*, naaer sin nærværende, for de ædlere Skabningers Tilblivelse og Tilværelse, aldeles fornödne Skikkelse. Den overvundne og sönderlemmede chaotiske Urjætte *Ymer* er da forvandlet til et skiönnere Legeme, Universet, men hans Afkom, de onde Jætter, Urvandenes Uhyrer, druknede i hans Blod, *Havet*, hvor de ikke formaae at skade Verden; dog reddedes i den almindelige, ved hans Drab foraarsagede Oversvömmelse, Jætten *Bergemler* (den gamle fra Bjerget eller d. g. Bjergboe) som blev Stamfader til de Jættevæsener der endnu boe i det evigfrysende yderste Norden, i golde Örkener og Klipper samt Fjeldenes dybe Huler, dog især i *Utgarde* eller *Udgaard*, den uhyre Fjeldstrækning som omgiver Oceanet og selve Verden.

End andre Jættevæsener tilhöre Afgrunden og det Menneskene fjendske Verdenshav — hvilket alt jeg forbeholder mig at vise nærmere paa sine Steder. [2]

§. 2. Det var da Börs Sönners, *Odins*, *Viles* og *Ve's* sejerrige Kamp med *Ymer* og hans Slægt, som i vor Mythologie svarer til de primitive Krige mellem Guder og Jætter (onde Dæmoner eller Djævle) som forekomme, med samme Udfald, i alle de övrige gamle Folks os bekjendte Lærebygninger. Vi maa beklage at de övrige europæiske gothisk-germaniske Folks Gude- og Aande-Lære er

næsten ganske tabt for os, men neppe kunne vi tvivle paa at den i det hele har stemt overens med vor i denne Post. Disse Folks gamle Sprogs Overensstemmelse synes at vise det, hvilket nærmere vil erfares ved at omhandle Jætternes Væsen og Navne overhoved. I det för ommeldte angelsaxiske Heltedigt, ere hedenske og kristelige Ideer sammenblandede, men de förste fremlyse endnu tydeligere. Den onde Aand kaldes der *Grendel* (den skadende eller og den tillukkende, endende ɔ: Morderen, Ödelæggeren, omtrent af samme Etyme som vor *Loke*) udstödt eller nedstyrtet af *Skaberen*, men som dog var Stamfader til alle Jætter (*Eotnas*) og sorte Alfer (*Ylfe*) og andre Uhyrer (*Orcneas*) nemlig "de Giganter" som i lang Tid kiæmpede mod Gud (*God* ɔ: *Godan*, *Wodan*), men fik af ham deres fortjente Lön. [3] At de gamle Tydske overhoved have havt lignende Traditioner og Meninger indsees endnu tydeligen, saavel af deres Digtninger fra Middelalderen som deres endnu levende Almuetro og Folkesagn. Det samme kan man vel og sige om de celtiske og slaviske Folkeslag.

§. 3. Det er uden al Tvivl at Grækernes Titan-Krig, fremstilt i mangehaande Myther, har den samme kosmogoniske Betydning som hin nordiske. Selve Fortællingerne derom ere for bekjendte til at udvikles her. Dog maa jeg især lægge Mærke til at de Græske synes at

være af *phönicisk*, og disse tillige, efter indvortes Kjendetegn, af indisk Oprindelse. Det er nemlig:

Hos Phönicierne [4]	Hos Inderne
Titia, (*Titæa*, *Titi*)	*Diti*
Datter af *Eliun* eller	Datter af *Brahma*
Hypsistos (den Höjeste)	(*Daksha*)
gift med	gift med
Uranos eller *Coelus*	*Kasiapa*
(*Κασμιλος*?)	

(hvilke begge sidste forklares ved Himlen, Ætheren eller Verdensrummet) at:

Titaner og *Daitier*, *Dætier* eller *Dainter*, ɔ: Jætterne, Himmelens og Himmellysets Fjender, fremavledes. De gjöre Oprör mod ham eller ville beröve ham hans Herredömme; den Mythe er let at forklare, da Urjætterne ere de chaotiske Væsener, som avlede af Æther selv, sögte at udbrede den uordnede eller forvirrede Materie (*ὕλη*, *Hel*) over hele Verdensrummet, og saaledes stöde *Uranos* fra Thronen; det lykkedes *Kronos* eller *Saturnus* (*Κρονος*, *Χρονός*, *Tiden*) at betage sin Fader (det ætheriske Verdensrum), [5] Avlekraften, da det ikke mere frembragte flere Skabninger af sit Skjöd, men *Tiden* derimod bearbejdede vor Jordklode, allerede omgivet af Atmosphæren. *Kronos* selv vederfares dog den samme Skjæbne som han havde tilföjet sin Fader, af hans egen Sön, Tordneren *Zeus*.

Dette vil sige saa meget, at da Tiden, som havde tillistet sig Herredömmet over vor Jordklodes Omgivelser, havde fuldendt Elementernes Udvikling, naaede *Himlen* eller *Luften* sit nærværende Forhold til Jorden, og berövede *Tiden*, forsaavidt de chaotiske Grundæmners Regjering var overladt til den allene, Herredömmet og Avlekraften, hvorimod det er *Zeus*, eller *Lufthimmelen*, forenende *Aërs* Styrke og Æthers Skjönhed, som siden behersker, befrugter og forlyster Jorden. [6] Dog forsögte Giganterne, Titanernes Efterkommere, den fuldvoxne Jords, eller rettere Afgrundens Börn, ogsaa at afsætte ham fra Regjeringen, ved at kaste *gloende Stene* og *brændende Træer* o. s. v. mod Himlen, men Tordneren og hans himmelske Hære nedstyrtede dem i Dybet, og begrøve dem under Ætna og andre Bjerge, fængslede dem i underjordiske Huler eller under rygende Söer o. s. v. Giganternes Oprör er intet andet end den *underjordiske Ilds* Jordbrand og mislykkede Himmelstorm. Dette er saa meget mere tydeligt og vist som Kamppladsen af Mange sættes paa de rygende phlegræiske Marke. [7] Disse Mythers Betydning oplyses endvidere ved Betragtningen af de Nordiske om *Fenris*-Ulvens og *Lokes* Fængsling, som herefter vil anstilles paa vedkommende Steder.

§. 4. Maalet for denne Ideegang er det selvsamme som i den nordiske Kosmogonie, skiönt Vejenes Krumninger afvige noget fra hinanden. Deri stemme begge Systemer overens, at Jætterne (Titanerne) ere ældre end Guderne, og at de kunne betragtes som hele Jordens Fædre. Det som Orpheus i den 36te Hymne synger om de græske Jætter, passer og meget vel til de Eddiske, naar han kalder hine:. vor Æts Stamfædre eller Oldfædre, alle dödelige Slægters Begyndelse og Udspring o. s. v. Ligesom *Zeus* nedstyrter sin Fader fra Thronen, og tildels dræber hans Brödre o. s. v., saa behandler *Odin* sin Oldefader *Ymer* og hans Slægtninge paa lignende Maade. Baade Titaner og Urjætter bleve indsluttede i JordensIndre(somOrphikeren udtrykker sig)[8]; Mörke, Kulde og Afgrundens Qvalm' eller ogsaa underjordisk Ild ere deres Elementer, hvorfor de stedse ere oprörske og fjendske mod de höjere Guddommes *klarere Lys, og ædlere Varme, Himmelluft og himmelske Flammer.* [9]

§. 5. Vi ville ikke dvæle her længere ved den græske Mythologie (som dog da kunde give os et endnu större Udbytte), [10] men derimod kaste et Blik til de *semitiske Folks* Systemer, som i det Hele ere os meget mindre bekjendte. Vi have nylig seet, at Titanernes Moder *Titia* tilhörer oprindeligen ganske Phönicierne, med

mindre disse skulde have havt hende tilfælles med Inderne. Overhoved spille Titanerne en stor Rolle i Phöniciernes kosmogoniske Systemer, men disse ere os i Grunden alt for ubekjendte. Vi see dog saa meget, at hine svare til de eddiske Jætter; derimod ere det blotte Gisninger, naar vi ville sammenligne den phöniciske *Kronos* med *Ymer*, men *Ophion* (som efter nogle gamle Forfatteres Beretning nedstyrter ham i Havet) med *Odin* o. s. v. [11] Fuldt saa sandsynligt er det at Phöniciernes Forestillinger om *Guders og onde Dæmoners Krige* maae have lignet Hebræernes hellige Sagn om Djævelens Oprör mod Gud, og deraf fölgende Nedstyrtning i Afgrunden. [12] Saavidt vi nu vide, finde vi dog at de sidstmeldte ligne de persiske og indiske Skrifter, hvortil Adgangen rigtignok er bleven os aabnet, medens vi maae opgive Haabet om nogensinde at lære de phöniciske ret at kjende.

Det samme kan og siges om de hedenske Chaldæers og Arabers Skrifter, skiönt vi formode at de have havt lignende Meninger. I det mindste vide vi at Semiternes Phantasie især befolkede Örkener, vilde Bjergegne, forladte Ruiner o. s. v. med onde Aander og slige Væsener, som Levninger af de faldne Dæmoner, og dette er endnu Tilfældet saavel i Asien som i de nordiske Lande, hvorom mere vil forekomme i det vi handle om *Bjergriserne*

o. s. v. som *Bergelmers* Afkom. Ellers ere de nyere Arabers, Persers o. fl. mangfoldige Fabler om Jætter, Uhyrer og onde Aander, der især kjæmpede med idelig Tab mod den vise *Salomon* (Guds Udsending og Statholder paa Jorden) os tilstrækkeligen bekjendte. Af Nasaræernes Legender om Afgrundens Aander og de faldne Engles Oprör mod Guddommen, samt bestandige Krige mod den, Verden og Menneskene, ere Pröver blevne anförte i det Foregaaende (I, 218 o. f.) Disse Væsener skildres tildels paa selvsamme Maade som vore Jætter, og ligeledes deres Boliger og Fængselssteder i Underverdenen. Muhamedanernes Legender om Djævelene ere, som bekjendt, udsprungne fra den samme Stamme.

§. 6. Ogsaa blandt *Ægypterne* finde vi de samme kosmogonisk-dæmoniske Myther. Under *Typhons* Anförsel vilde de onde Dæmoner, som Giganter med halve Slangekroppe, bestorme Himlen, men Solen hjemsögte dem med Pest, og Guden Hercules, Herakles, (*Horus*) nedlagde dem samt blandede Jorden med deres Blod, som endnu aarligen vælder frem i de blodröde og blodrige Druer. [13] At Urjætten *Typhon* i mange Henseender ligner vor *Ymer* er vist ovenfor (I, 257). Ligesom Ymer i Edda er Jordens chaotiske Grundæmne, saa mener og *Plutarch* at Typhon egentligst betyder det samme, hvorhos vi endvidere see at

han, ligesom *Loke* og Nordboernes hele Jætteslægt, betegner alt det onde og skadelige i Naturen. [14] Ogsaa Typhons Krop er begravet i Jordens Inderste, *Havsaltet* er hans Spyt og *Flodhesten* er hans Symbol — ligesom den og vel kunde være det for hans nordiske Broder, Ur-Vandenes gigantiske Behersker. Endvidere kan det og anmærkes, at Ægypterne tildeels meente, ligesom Skandinaver, Græker o. fl., at Jætterne vare ældre end Guderne. [15] Denne almindelige Mening grundede sig vel paa den physiske: at i vor synlige Verden er *Mörket* ældre end *Lyset*, *Natten* ældre end *Dagen* o. s. v.

§. 7. Ovenfor have vi seet at *Ormuzds* og *Ahrimans*, eller Guders og Jætters förste Krig i *Persernes* Oldskrifter, ligeledes drejer sig om Verdens Skabelse og Skabningens Fuldendelse. Ogsaa her er *Ahriman* Mörkets Fyrste, som söger ved voldsomme Oversvömmelser og vulkanske Omvæltninger at hindre de himmelske Hærskarers veldædige Virksomhed til Jordens Bedste, og beskytte sit kjære Chaos for deres Indflydelse og Herredömme. Ogsaa han blev nedstyrtet i den dybe Afgrund samt fængsledes i Jordens Inderste. [16] De gamle Perser kaldte overhoved Jætterne, Ahrimans undergivne Fölgesvende, for *Dever* eller *Diver* (dyrkede af Turanerne som Guder). Deres bestandige Krige mod *Ormuzd*, hans

Amschaspander og Izeder, samt hans rene Land *Iran* og dets troende Beboere, ere ret vel bekjendte. Selv de franske eller medisk-persiske Konger og Helte bekjæmpede dem tit med Held, ligesom *Schahnameh* og andre old-persiske Digte og Skrifter skildre *Kafs, Masanderans* og de kaukasiske Alpers Diver og deres Overvindere, omtrent som Jætter og Aser i vores eddiske og andre Mindesmærker.

§. 8. *Indernes* mangfoldige Beretninger om Guders og Jætters Kamp, angaae især, dels den primitive eller idealske, dels den virkelige Verdens Skabelse. De af förste Art have en besynderlig Overensstemmelse med de bibelske Sagn om Djævlenes Frafald fra Gud, Oprör mod ham, Overvindelse og Nedkastelse til Afgrunden eller Helvede, som alt er vidtlöftigen udviklet af *Holwell*, og efter ham af mange andre. [17] Andre Beretninger som angaae os nærmere, og især ligne dem om *Ymers* og hans Slægtningers Drab, samt Jordens deraf fölgende Skabelse, ere allerede anförte foran I, 259 o. f.

End andre Beretninger om *Devaters* og *Daitiers* Kamp om Udödeligheds Drikken, hvorved Verdens-Slangen *An-anda* eller *An-enda* (ɔ: oldnordisk *án-enda*, uden Ende, den uendelige) blev brugt til at omdreje Bjerget *Mandar* eller *Meru* (Jordens Grund-Klippe) i Melkehavet (Himmelrummet), hvorved Skabningen fuldbragtes, Maanen blev til, Sol og

Stierner kom til Syne o. s. v.; men Udödeligheds Drikken, den alt vedligeholdende ætheriske Lysström, blev dog allene de höjere og bedre Guder til Deel. [18]

Skjönt den vidtlöftige Digtning, hvis Hovedæmne denne Handling er, ikke i det Hele har noget Sidestykke i den nordiske Mythologie, stemme dens enkelte Dele dog saare nöje dermed, og give den herligste Oplysning om begge Systemers identiske Natur og Væsen. Til disse partielle Overensstemmelser har jeg peget her foran, og de ville endnöjere oplyses i det fölgende. Andre Seener deraf fremstille, *mutato nomine*, den græske Gigantomachie paa en træffende Maade. *Vishnus* sejerrige Kamp med Jætterne, som varede i 10,000 Aar, og hvorefter Verden tilsidst blev skabt af de Overvundnes Blod, blandet med Stöv og Mudder (i en næsten fuldkommen Overensstemmelse med de eddiske Sagn) er ommeldt foran (I, 260).

§. 9. Ogsaa i andre indiske Myther om Jætternes Oprindelse og deres vedvarende Feide med Guderne, yttres den inderligste Enighed med de eddiske Ideer. Saaledes mene mange Hinduer at Jætterne vare *Purva Devas* (oldnordisk: *Fur-Díar*, *Forn-tivar*) ɔ: de förste Guddomme (för vor Verden var til), [19] og dette see vi netop at stemme paa det fuldkomneste med Skandinavers, Grækers og Ægypters Meninger. I det Hele nærme Indernes

Begreber om Jætternes Natur og Boliger sig meget til vore, ligesom og disse Væseners Navne i begge Sprog synes at være beslægtede, hvilket end nöjere vil udvikles paa vedkommende Sted. [20] Dog anmærker jeg her foreløbigen, at begge Folkeslags Myther lade Guderne undertiden forvandle Jætter og Trolde til Klipper, [21] en Overtroe, som endnu ikke er uddöd hos den skandinaviske Almue, og som beviser tydelig nok, at Ur-Ideen om Bjergene som *den forvandlede Ymers Been*, er grundfæstet fra Arilds Tid i Östen og Norden. [22] Endeligen fornyer hin store Krig sig mangfoldigen og til forskiellige Tider blandt *Vedas* og *Eddas* Tilhængere, men de enkelte Scener af denne fortsatte Feide ere Kosmogonien uvedkommende, da de dels sigte til store Naturrevolutioner, indtrufne efter at vor Klode havde faaet sin fuldkomne nuværende Skikkelse, dels til de oprörske Elementers aarlige og daglige Kamp med Himmelens Guddomme.

Jeg vil dog her bringe i Erindring Indernes tre store mythiske Krige, hvoraf de to förste antyde Uræmnernes Kamp og de chaotiske Massers Nederlag ved Skabningens Fuldbringelse. Det er den mythiske Ravn *Kag-Bossum*, siddende paa et af Jordens höjeste Bjerge, som taler saaledes om den bekjendte mythisk-heroiske Krig *Maha Baratah* ɔ: den

store Krig (oldnordisk: *Magn-Barátta* eller *Megin-Bardagi*): "I den Tid som det nærværende Verdens-System har staaet, mindes jeg "kun tre store Krige; i den förste, *Markondai* "(mellem *Bhavani* og *Makasser*) dannede de "Faldnes Blod et Hav, som steeg til Toppen "af det Fjeld, hvorpaa jeg sidder; i den anden (eller *Ramajana*) vædede Blodet mine "Been, men i denne sidste (*Maha-Baratah*) "kan jeg ikke opdage en eneste Draabe Blod."[23] Dette Sted af et Heltedigt, hvori den sidstnævnte Krig og dens virkelig uhyre Blods-Udgydelse beskrives, giver noksom tilkjende, at Digteren ansaa hine to store Krige for kosmogoniske, eller vedkommende den *förste Skabelse* og den *almindelige Flod* som vi kalde Syndfloden; men derimod den heroïske Kamp som han besynger, for en virkelig jordisk eller menneskelig Krig, skjönt Guder og Dæmoner der vise sig som inkarnerede Helte, Riser, Troldkunstnere o. s. v.

§. 10. Næsten de selvsamme Sagn, om Krigen mellem Guder og Jætter, finde vi hos Buddhah-Troens Tilhængere i det östlige Indien og paa Ceylon, ligesom kosmogoniske Ideer ogsaa ligge til Grund derfor. De brahmanske Inder kalde Jætterne *Asurer*, *Asorer* eller *Aser*, og de buddhistiske kalde dem ligeledes *Assurer* eller *Asser*. Begge Hovedfolk tilstaae at disse Dæmoner forhen have været Jordens

Herrer, men ere blevne nedstyrtede fra Gudebjerget til Afgrunden eller de lavere Egne, af de nu herskende Guddomme. Hvad Navnet angaaer, synes man her at finde etslags historisk Vink om de kaukasisk-nordiske *Asers* eller *Assers* og deres Guders Herredömme over hine östlige Egne, i den allerfjærneste Oldtid, men herpaa kunne vi dog iövrigt ikke lægge nogen særdeles Vægt. [24] Vigtigere er det at *Buddha* (som af Brahmanerne kaldes *Ådin* og *Vishnu*) baade efter de vestligere og östligere Inders hellige Skrifter, er egentlig Anförer og Herre for de Guddomme, som bekjæmpe Jættevæsenerne og opnaae Verdens Overherredömme, ligesom *Odin* er det i Edda. Singalesernes (Ceylons Beboeres) hellige Skrifter indeholde vidtlöftige Beretninger om disse Krige og Jætternes Uddrivelse af deres Fædreneöe, för den kunde beboes af Mennesker (i Overensstemmelse med forskjellige ældgamle Traditioner om de nordiske Lande); men endnu kjende vi kun saare lidet til denne Gren af Literaturen. Jfr. her foran I, 264, 265. [25]

§. 11. Da *Butans* og *Tibets*, *Mongolers*, *Kalmukkers*, *Chinesers* og andre *Lama*-Dyrkeres Religion nedstammer vitterlig fra de Indiske, og vi i den finde lignende Beskrivelser over *Guders* og *Jætters* (eller onde Dæmoners) *Krige*, saa er det unödvendigt at indlade sig i en vidtlöftig Undersögelse af enkelte her fore-

kommende Scener. Jeg henviser blot til I, 266, hvor et Jættevæsens Forvandling ved Guderne til Jordens Krop beskrives i Eddas Stil — og anmærker iövrigt at Indernes *Asurer* eller *Aser* synes at kaldes *Esain* i Tibet, *Eseds* blandt Kalmukkerne. [26] Iövrigt have disse Folk samme Ideer om Jætter og Trolde og deres Fjendskab med Guder og Mennesker, samt deres vedvarende oprörske og ondskabsfulde Foretagender, som baade de *gamle* og *nye* Nordboer; det samme kan man for det meste sige om det nordligste Asiens og Europas Schamaner. Deres, f. Ex. *Tscheremissernes*, Begreber om en *Sjaitan* (Scheitan) smelte sammen i et med Muhamedaners og Kristnes *Satan*, og med de hedenske Skandinavers eller kristelige Islænderes *Jotun*, *Jötun*. [27]

12. En næsten fuldkommen Lighed med den sidste Benævnelse (skiönt Grækernes *Titan*, Indernes *Daiti*, *Dæti*, muelig have oprindeligen havt den i Betydningen) finde vi först blandt vore gamle Naboer Finner og Finlapper. De svenske Lapper have f. Ex. endnu Ordet *Jatton*, hvormed de især, eftersom *Högström* udtrykker sig, benævne "etslags Bjergdjævle." Finnernes *Jätit*, *Jutut*, *Jutas* eller *Jattolaisít* svare hertil, og til de yngre Nordmænds *Jutul* o. s. v. De beskrive dem og især som Riser, der vilde bestorme Himlen, men bleve slagne tilbage af Guderne og nedkastede

i Afgrunden, hvis Beboere de nu især ere. *Jubmels* og *Perkels* bekjendte Strid hos de svenske Lapper, henhörer og hertil. [28] At *Jubmel* i denne Kamp kastede et Bjerg ovenpaa den Onde, men denne sled sig lös, saa at Stene og Damp foere himmelhöit op, er igjen en Nögle til Mythens Forklaring, som en virkelig Naturscene af Elementernes rædsomme Sammenstöd, og underjordiske Flammers deraf fölgende Udbrud. Overhoved finde vi de samme Traditioner hos Finnerne som hos Skandinaver og Græker, om Jætter som strede mod Guderne, ved hvilken Leilighed de optaarnede Klipper og Bjerge o. s. v.

Slavernes gamle Mythologie er os for ubekiendt til at vi kunne afskildre de hertil hörende Scener af Fejden mellem deres *hvide* og *sorte* (lyse og mörke) Guder (*Biel-Bog* og *Czernibog*) samt deres Underguder og Dyrkere, og det samme er for os Tilfældet med Hensyn til de celtiske og andre Folkeslag o. s. v. [29] Vi ville da slutte denne Oversigt, hvortil oplysende Tillæg dog ville fölge ved Undersögelsen om Jætternes Natur og Bedrifter overhoved.

Anmærkninger.

1. Nemlig af de Guder som egentligen skabe eller styre vor Verden, da han er forskjellig fra den empyræiske og usynlige Himmels höjeste Guddom, *Surtur*, Universets Behersker.

2. Om Nordboernes Jætter, Thurser, Trolde, Riser og andre Uvætter (onde Væsener) henviser jeg forelöbigen til *Skule Thorlacius's* Udvikling af deres Natur i hans Afhandling om *Thor og hans Hammer* o. s. v. i *Scandinav. Museum* 1802. 1ste H., S. 6 o. f. samt min kortfattede mythologiske Ordbog over den ældre Edda, Dansk Overs. 4de Deel, nemlig Ordene *Frost-Jætter* S. 252, *Jætter* 249, *Jættinder* 250, *Thurser* 286, *Bjerg-Riser* 221, *Trolde* 287, *Vætter* 296.

3. *Poema AS. de Scyldingis Ed. Thorkelin*, pag. 10-11.

Nyt Tillæg. Jfr. Grundtvigs danske Overs. (1820) S. 11. Ved Middelalderens sædvanlige Sammenblanding af hedenske og kristelige Ideer sammenligner det ældgamle Digts angelsaxiske Omarbeider sine Riser o. s. v. med *Cains*, formedelst Brodermordet, af Gud forviste Æt. Muelig har *Lokes* Anstiftelse af *Höders* Brodermord (hvorved den gode *Balder* faldt) tildels foranlediget slige Anskuelser.

4. *Fragmenta Sanchoniathonis apud Euseb.* I., 10,

5. Dette saare naturlige, og (i Forhold til Zeus) nödvendige Begreb om Uranos, bekræftes og af Orpheus's 3die Hymne, hvor han kaldes *Κοσμεπατηρ*, som drejer sig rundt omkring Jorden.

6. N. A. Omtrent den samme Mening yttrer *Cicero (de Nat. Deorum II., 25) Vinctus est autem a Jove (Saturnus) ne immoderatos cursus haberet, atqve ut eum sideribus alligaret* — hvorover *Creuzer*

kommenterer saaledes (*Symbol.* l. c. II, 439): "Stoikerne tænkte sig Saturnus som *Κρονος* (*Χρονος*, som Tid), og det som de utallige Æoners umaalte, uordnede dunkle Afgrund, saa at sige *den blinde Tid.* Da kommer *Jupiter*, Verdensherren, ordner, deler Tiden, og binder den til Stjernernes Löb. Dette Forhold udtrykte man ogsaa saaledes: *Ζευς νους, Χρονος ἡ ανοησια και ἡ του νου συνθολωσις*, eller: den blinde Tid indbefatter Bevidstlösheden. Först naar *Aanden* opvaagner, samt afsondrer og adskiller sig fra Tingene, da blive Tiderne adskilte og ordnede. Netop derfor kan, efter en anden Anskuelse, den samme *Kronos* antages for det *Absolute*, i Modsætning til *Jupiter* som det *Intelligible.*" Man behage at eftersee min Forklaring i 1ste Deel over *Odin* som *Aanden* (Verdensaanden) m. m. samt hans Sammenligning med *Zeus*, som da vil blive end tydeligere ved de her anförte Steder af de Gamle, saaledes som *Creuzer* nu har udviklet dem.

7. N. A. Saaledes ogsaa *Creuzer* (l. c. II, 440, jfr. 428): "Vi see overhoved i Titanomachien Elementernes og de vilde, uordnede Naturkræfters heftige Strid mod den ordnende og maalende Natur. Derfor kommer vist ogsaa Udtydningen af denne Kamp som Jordskjælv, eller andre telluriske og neptuniske Revolutioner, som maatte foregaae Naturens og Jordens ordnede Dannelse, i det Hele Sandheden meget nær." Hertil höre vistnok Grækers, Romeres, Britters, Irlænderes, Islænderes o. fl. overensstemmende Folkesagn om de af Jætterne optaarnede Bjerge, Kjæmpemure o. s. v., som det beskrives i Gigantomachien, og hvorom *Ovid* synger:

Affectasse ferunt regnum coeleste Gigantes
Altaqve congestos struxisse ad sidera montes o. s. v.

8. Den lærde brittiske Oldgrandsker *Robert Jamieson* (i hans i Forening med *Walter Scott* udgivne *Illustrations on northern Antiqvities, Edinburgh* 1814, 4. S. 293) bemærker, hvorledes det stemmer overens med de brittiske og nordiske Traditioner og Folketro, hvad *Plutarch* beretter (i Skriftet: *De defectu oraculorum*) om visse öde Øer blandt de mange der omgave Britannien, Boliger for overnaturlige Væsener, hvor Orkaner raste, Flammer udgjödes i Strömme, Luften undertiden forpestedes af qvælende Dunster o. s. v. Her sagde man at *Kronos* var fængslet tilligemed en stor Mængde ham underordnede Dæmoner, under Bevogtning af *Briareus*. Her er Talen vistnok om et saadant Væsen som *Loke* eller Jætten *Geruth (Geirröd)* hvis Fængsling (ved *Thor*) i Udgaardske Huler, *Saxo* og Eddaerne beskrive. Efter de egentlig græske Myther blev *Kronos* med de övrige Titaner fængslet i *Tartarus*, som her svarer til Eddas *Utgarde*.

9. Visse Titaners og Giganters Navne som *Gyges*, *Mimas* o. fl. synes at stemme overens med de nordiske Jætters, ligesom her nærmere skal vises paa sine Steder.

10. Især naar vi vilde betragte Jætternes Natur overhoved, og deres Kamp mod Guderne som *aarlig*, i *Vinterens* og dens Dæmoners Strid mod *Sommeren* og dens blide Genier m. m.; men dette forbeholder jeg mig at udvikle nærmere paa et andet Sted.

11. See *Görres asiat. Mythengesch.* II, 460-61, og de der anförte gamle Forfattere.

12. N. A. Jödernes Rabbinere havde fordum fuldt saa uhyre Traditioner om Oldtidens Jætter og Riser som andre Folkeslag. Adskillige af dem anföres i *Horsts Dæmonomagie*, 1818, II, 177 o. f., for

Ex. om et Jætte-Skelets Skinnebeen, i hvis Hulning en Jæger löb tre Mils Vei uden at finde dets Ende. Om Kong *Og* fortælle de, at da han stred mod Guds Folk, oprev han et Bjerg af tre tydske Miles Længde, for at kaste det paa Israeliternes Leir, og bar det selv paa Hovedet o. s. v. Man vil finde en stor Overensstemmelse mellem disse hebraiske og de indiske, samt tildels de nordiske Jætteskildringer, hvortil Bidrag kunne hentes fra norske, svenske og danske Folkesagn om Jætter, som sögte at kaste Klipper paa de i Norden nysopbygte kristne Kirker o. s. v.; som sikkerlig dog kun ere omdannede fra ældre Sagn om Jætternes fiendtlige Anfald paa de förste Menneskers Boliger eller Asagudernes Templer o. s. v.; hvorimod disse da beskyttedes af *Thor*, ligesom Kirkerne af *St. Oluf* m. fl.

13. *Macrob. Sat.* II, 20. *Plutarch om Isis og Osiris.* Saaledes blander og Indernes *Heri* (Vishnu) og Skandinavernes *Heri*, *Herián*, *Hár* (Odin) Jorden med Jætternes Blod i den store Kamp, hvorved den organiske Verdens Guddomme vandt Sejer over de golde chaotiske Masser.

14. N. A. Baade *Typhon* og *Loke* ere tillige det Ondes Repræsentanter i ethisk Henseende. Typhon raadte for Overægyptens (og flere sydlige Landes) brændende Sandörkener og ligeledes for Nilmundingernes usunde og ufrugtbare Sumpe, samt for det Ægypterne forhadte Hav. Jætter og Trolde meentes og af Nordboerne mest at raade for golde og ubeboelige Steder. Slige Egne kaldtes (efter *Plutarch*) *Τυφωρος ἐκπνοαι* (Typhons Udaandelser eller Uddunstninger); saaledes kaldte Nordboerne usunde, svovlagtige Dunster for *Lokadaun* (*Lokes* Dunst); ondt Ukrudt kaldes endnu i Jylland *Lokes*

Havre o. s. v., og i Norge kalder man endog Djævelen for *Loke*. Endvidere repræsentertes *Typhon* saavel ved voldsomme Skybrud som Ørkens glödende Vinde, ligesaavel som Nordboernes Jættevæsener. Ægypterne kaldte Jernet *Typhons Been*, ligesom Nordboerne henförte Stenene paa samme Maade til *Ymers* Krop. *Krokodilen* tilhörte Typhon og *Fenris-Ulven* Loke. Overhoved regnede Ægypterne *Typhon* til Jætterne, Gudernes Fiender, ligesom Nordboerne *Loke*. *Typhon* var identisk med Grækernes *Typhoeus*; baade han og *Loke* fængsledes i Klippehuler, samt frembragte Jordskjælv og Jordbrand o. s. v. Endelig betegnede baade *Typhon* og *Udgaards-Loke* Vinteren med dens Storme og Mörke; begge vare Hövdinger for de Trolde og Uhyrer som strede mod Solen o. s. v. (S. *Jablonsky Pantheon Ægypt.* III, 39 o. f. *Creuzer Symbolik* I, c. II, 317 o. f. *Hirt über die Bildung ægypt. Gottheiten*, 1821. S. 51 o. f. *Prichard Analyse of the Egyptian. Mythology.* 1819, S. 78 o. f. *B. Thorlacius de Typhoniis*). At disse Ægypternes og Nordboernes Ideer stemme nöje overeens med de persiske og indiske, vil erfares herefter §. 7, 8 o. f.

15. See *Wilford* i *Asiat. Res.*, VIII, 284.

16. See *Kleuker Zendavesta*, den store Udgave, II, 113 o. f. Octav-Udg. III, 61 sq., samt her foran I, 113, 120. At Perserne endnu giöre sig lignende Meninger om *Ahrimans Krop*, som vore Forfædre om *Ymers* eller *Lokes*, sees deraf, at det Sagn gaaer blandt dem, at de evigbrændende *Naphta*-Luer egentlig næres ved hans Fidt, som saaledes qvælder frem af Jorden.

17. See f. Ex. *Polier* I, 115, 158. *Wagner* l c.

89-92 sq. *Bastholm Hist. phil. Unders.* S. 560. *Kleuker Asiat. Abh.* IV, 105.

18. Denne Mythe fremstilles især meget udförligere i *Wagners Ideen* S. 153 o. f., jfr. *Syst. Brahm.* pag. 284 sq. og *Wilford (on the sacred Island) As. Res.* XI, 133 sq.

19. *Wilford l. c. As. Res.* VIII, 284.

20. Saaledes skildre Inderne *Dætierne* eller *Daityaerne* som Mörkets, Underverdenens og vilde Ørkeners Beboere, onde og fjendske mod Guder og Mennesker, som Vinterens, de uvenlige Aarstiders, Hvirvelvindes, qvælende Dunsters og slige skadelige Naturphænomeners Dæmoner, som Tryllekunstnere, Nattevandrere, o. s. v. Det er derfor ikke at undres over at *Rhode* har troet at de tydske og nordiske Sagn om Jætter, Riser o. s. v. nedstammede fra den indiske Lære (*Ueber den Ursprung der Volksmährchen der Deutschen*, i *Büschings wöchentl. Nachr.* 1817, III, 110). Hin Overensstemmelse har foranlediget Flere til at gjætte, at det oldnordiske *Jotun*, Jætte (i Flertallet Ejeform *Jotna*) kommer af det sanskritske *Jotna*, Kraft, Styrke. (See f. Ex. den svenske *Idunna*, IX, 46).

21. I en ved Hr. Pastor *Fuglsang* fra Tamulisk paa Engelsk oversat Beretning om den gamle indiske Læges *Agastias* eller *Agastiers* Levnet, som Oversætteren har havt den Godhed at laane mig i Haandskrift, forekommer en Digtning om Jætten *Kiravansa*, som ved sine Trolddomskunster tvang eller lokkede alle levende Skabninger til at gaae ned i sit aabnede Gab; indtil han af Agastier blev forvandlet til et uhyre Klippebjerg.

22. I dem havde ogsaa Bjergriserne (i nyere Norsk *Bergröserne*) især deres Tilhold, og have det

endnu efter overtroiske Almue-Meninger i Island, Norge, Sverrig, Tydskland, Böhmen og flere Bjerglande. Mangfoldige Fjeldes Egennavne vidne og derom f. Ex. *Riesengebürge*, *Jettenberg* i Tydskland, *Trölla-hlöd* o. s. v. i Island, *Tösseberg*, *Jættekärn* o. s. v. i Norge og Sverrig, hvortil komme mangfoldige flere som have forandret Navn efter den kristne Benævnelse Djævel, som *Teufelsgrund*, — *mauer*, — *loch*, o. s. v.

23. *Polier* (efter *Maha-Baratah*) l. c. I, 132. Sammesteds (S. 130) falder Kjæmpen *Bhim* i en uhyre stor og dyb Söe, hvori han var nær druknet, men Underguden *Hassuman* (eller *Hanuman*) reddede ham derfra, og fortalte ham: at denne Sö egentlig var Hjerneskallen af en Jætte, Broder til *Raven* (i Ramajana), hvem *Vishnu* (*Buddhah*) havde fældet i forrige Tider. Til den ældste Periode hörer vel og den fölgende Mythe: Jætten *Hernachus* sammenrullede Jorden som et Klæde, og kastede den ned i Afgrunden; men *Vishnu* opsögte den i Skikkelse af en Vildgalt, og ombragte Verdensröveren (*Polier* I, 262.)

24. Efter *Wilford (on mount Caucasus) As. Res.* VI, 435 sq. maae det gamle *Chasgar* (*Chasti-gar*) være vort ældste historiske *Asgard (Asgarde)*, og *Chaserne*, dets gamle Beboere, være *Aser*, betragtede som Gudernes Folk. De skal i Förstningen have udgjort en Nation med Inderne, men siden faldet fra den rette Tro. I denne Egn er *Asa-Vana*, det berömte *Balk* (eller *Bamian*, *Bactra*) med de uhyre buddhistiske Afguds Stötter o. s. v. Inderne udgive det for det Land, hvorfra Jordens förste Beboere udgik o. s. v. Jævnför her foran I, 127, 132, 276 o. fl. St.

25. See især *Francis Buchanan (on the religion and literature of the Burmas) As. Res.* VI., 163 sq. *Mahony on Singala or Ceylon and the Doctrines of Booddha*, VII., 32 sq. *Joinville on the Religion of Ceylon*, VII., 397 sq. *Davy Histor. Account of the interior of Ceylon* 1821, S. 494. De onde Aanders Krige med *Boudh* (eller *Buddhah*) som beskrives i *Philalethes History of Ceylon* S. 195, ere vel af en lignende Oprindelse. Dersom vi kjendte Indholden af de mange Tusende Böger som den Birmanske Keisers Bibliothek indeholder, og de 550 Bind om Buddhas Bedrifter og Forvandlinger som Cingaleserne besidde, saa vilde Materialierne til Sammenligning mellem Pali-Bögerne og de Eddiske Skrifter være langt mere righoldige for os, end de nu kunne være. See l. c. VI, 306, VII., 416.

26. See *Mayers mythol. Wörterb.* under de her anförte Ord.

27. *Sheit*, *Seth* er ellers et af den ægyptiske Typhons ældste Navne. Ogsaa Inderne kalde Jætter eller Djævle *Shaitan*. Om Bibelens *Satan* jfr. *Görres* l. c. II., 527.

28. See *Högström Beschreib. d. Schwed. Laplands*, S. 193, 205 sq. *Ganander Mythologia Finnica* (nu omarbeidet paa Tydsk af *C. J. Peterson*, Reval 1821); jfr. *Gabriel. Arctopolitani dissertatio histor. de origine ac religione Finnorum*, Upsaliæ 1728, 4., Pag. 39. *Rühs Finland und seine Bewohner*, 1809.

29. N. A. Nu kunne vi henvise herom til *Mones* foranförte *Geschichte des nordeuropæischen Heidenthums*.

Andet Afsnit.

Om Alfers og Dverges Skabelse og Natur.

§. 13. Vi have seet i 1ste Hovedstykkes 15de §. at den yngre Edda beretter os hvorledes Dvergene bleve til som Maddikker i Ymers Kiöd, og havde der saaledes faaet Liv. Da Skabelsen var bleven fuldbragt efter Ymers Fald, gave Guderne dem Menneske-Forstand og Menneske-Skikkelse, men de boe dog i Jorden og i Stene. Herom siger Valas Spaadom:

Da ginge Guder
Til ophöjede Sæder
De höihellige
Derom raadsloge,
Hvem der skulde
Skabe Dverge
Af Hav-Jættens Blod (Kjöd)
Og blaaladne Been.
Da *Modsogner* er
Den ypperste bleven
Af alle Dverge
Men *Durin* den anden;
Mange de gjörde
Mennesker lige
Dverge af (paa) Jord

Som *Durin* sagde (anordned):
Nye og *Næe*
Nordre og *Sydre*
Östre og *Vestre*
Althiof, *Dvalin* o. s. v. [1]

De fleste af disse mangfoldige Navne ville siden blive forklarede ved given Leilighed. Dog maae vi bemærke her at det er et *hysteron proteron* af den yngre Edda, naar den fortæller Menneskenes Skabelse först og Dvergenes siden. Forfatteren tilstaaer det og selv, paa en vis Maade, naar han i den senere Fortælling gaaer tilbage i Tiden for at anmærke, at Dvergene allerede havde faaet Liv i Ymers Kiöd (Jordkloden i dens chaotiske Tilstand) dog kuns som Maddikker eller Insekter, maaske som de der opholde sig saaledes i eller paa levende Dyr, eller endog som en Art af livsvangre Atomer uden selvstændig Virkekraft. *Valas* Spaadom, det langt ældre Mindesmærke, fölger derimod den rigtige mythologiske Orden, ved udtrykkelig at sige, at Dvergene bleve skabte *förend* Menneskene. [2]

§. 14. Mythen om Dvergenes Oprindelse er let at forklare, naar man först har giort sig bekjendt med Eddaernes sande Aand. Allerede i Chaos var Sæden nedlagt til Dvergene, og endog der yttrede de etslags Liv. Efter Jordens Skabelse fuldendtes ogsaa deres Orga-

nisation af Ymers Kjöd og Blod, eller som Valas Spaadom udtrykker sig:

af Havjættens Blod
og blaaladne Been

nemlig *Havets Vand* (eller Vand overhoved) og af *Leer* eller *Stene*. Heraf dannede Guderne etslags Menneske-Skikkelser, hvorunder de Gamle forestilte sig de fleste overnaturlige Væsener, dog saaledes at disse Billeder vare luftige, og, efter Omstændighederne, snart synlige, snart usynlige for os. Selv Bibelen siger at Gud skabte Mennesket efter sin Lignelse. Dette oprindelig materielle Legeme sammensat af Havets og Jordens Dunster eller Atomer, besjælede Guderne ved at give det Aanden eller Forstanden. Saaledes er Dvergenes Natur sammensat paa samme Maade som den menneskelige, skjönt meget forskjellig fra den. *Sort-Alferne* eller *Mörk-Alferne*, som efter den yngre Eddas Udtryk "boe nede i Jorden, sortere end Beeg, ogsaa modsatte Lysalferne i deres Foretagender„ udgjöre i det mindste en Deel af Dvergene, og det er vist, at Alfer og Dverge i Edda tit ere enstydige Ord, ligesom Begreberne om disse Væsener ere ganske smeltede sammen i de skandinaviske Folks yngre Almuetro.

§. 15. Af Valas Spaadom er det endvidere klart, at de ældste Nordboer have forestilt sig visse Dverge *ovenfor Jorden*, og Edda

bekræfter denne Kjendsgierning. Strax efter Ymers Drab dannede Guderne (*Börs* Sönner) Himlen af hans Hjerneskal, og opreiste den over Jörden med fire Kanter. Da satte de under hvert Hiörne *en Dverg*, nemlig *Östre, Sydre, Vestre, Nordre.* [3] Valas Spaadom kalder dem saaledes, saa at man ingenlunde skal tage Feil af deres Betydning; men den nævner og *Ny* og *Næ*, Maanens umiskjendelige Egenskaber, hvoraf den förste vist maae henregnes til Lysalferne. Desuden sigte Navnene *Vind-álfr, Gustur, Andvari* (Vind, Blæst, Luftning) o. s. v. tydelig nok til Vinden, og Vindene fra Verdens forskjellige Kanter nævnes med hine Hoved-Dverges Navne. Endvidere er *Litr* (Löd, Farve) vist nok en Benævnelse for denne Egenskab ved Luften, som indeholder alle Farver. Ogsaa *Vile* (formodentlig Lyset), *Dagfinn* (Dagens Finder), *Delling* (Dagens Fader, Frembrud eller Forlöber) *Lióni* (Glands, Skin). o. fl. have saadan Betydning; derimod sigte Navnene *Blindvidr* (den Blændende), *Dulin* (den Dölgende, Skjulende), *Grimar* (den Maskerede eller Tilhyllende) o. fl. til Mörket. *Dvalin* (den Sövndyssende, Dvalegivende) er sikkerlig nok *Mörket* eller Sövnen; derfor kaldes Solen *Dvalins-Leika* ɔ: den som skuffer eller narrer Mörket eller Sövnen, eller ogsaa Mörkets Legesöster (i den nederste Hemisphære, hvorfra Solen kommer naar den besöger

os). *Durin*, (af *Dúr*, Blun) Sövn, har samme Betydning. Andre Benævnelser have Hensyn til Veirliget, som *Froste* (Frostgiver), *Jake* (Isklump), *Draupner* (den dryppende) o. s. v. (hvilke Navne dog og kunne henföres til frosne eller flydende Jorddele o. s. v.). Det er fölgeligen klart af disse Benævnelser (som og af andre Grunde) at Dvergene eller Alferne betyde de mindre Elementaraander, hvis Grundstof tildeels var *Lyset* (for Lysalferne) tildels *Mörket* (for Mörkalferne). Det ere især de sidste som ere oprundne i Jorden, og som egentlig kaldes *Dverge*. — De ere, ifölge deres Oprindelse, Jordens og de jordiske Omgivelsers mindre og mere underordnede ElementarAander,[4] men oftest usynlige, i Stilhed virkende, stærke, kunstrige og kloge, der snart lyde de *gode*, eller *Himmelens* og *Himmellysets*, snart de *onde*, eller *Afgrundens* og *Mörkets* Guder, efter som hver af disse Magter er for Öjeblikket den seirende. Ellers kaldes disse Væsener *Vætur*, *Vættur* (i nyere dansk og svensk *Vætter*, hvoraf Vætte-Lys, Alemann. *Uuete*, *Uuith* o. s. v., tydsk *Wiht*, *Wicht*, AS. *Wiht* m. fl.) Historien om Islands förste Beboelse (*Landnáma*) indeholder mange Fortællinger om disse Vætters gode eller onde Handlinger ved at virke paa Elementerne, f. Ex. befordre Jordens Frugtbarhed, formere Hjorderne, nedstyrte Fjeldskred, afstedkomme

Jordbrand o. s. v.; de bleve derfor dyrkede i Norden ved de saakaldte *álfablót* (Offringer til Alferne) o. s. v., og selv de ældste islandske Love begyndte med at anbefale de Söefarende den Forsigtighed, at nedtage Gallioner, der forestilte Hoveder af Drager eller Udyr, saasnart de saae Land, for at *Landvætterne* (Landets Elementaraander eller Skytsguder) ikke skulde bortskræmmes eller fortörnes derved. Selv Dverge, som boede i Stene, meentes at give Lykke, og bleve dyrkede som enkelte Menneskers eller Gaardes Skytsguder. [5]

§. 16. Havde vi end ikke de ovenmeldte etymologiske og almindelige mythiske Oplysninger om Dvergenes Oprindelse, maatte vi dog overtydes om denne Natur hos dem, deels ved de eddiske Fortællinger om deres enkelte Bedrifter, deels ved de Levninger i Sprog og Almuetro, som endnu vidne om Oldtidens Aand. Saaledes lader Edda Dvergene forfærdige *Tordengudens Hammer* (Tordenkilen), *Solgudens Skib* (Skyerne), *Sifs gyldne Haar* (Jordens gyldne Gröde) o. s. v. Men Islands og Norges (vel og Sverrigs) Almue kalder endnu alle Naturens kunstige Frembringelser *Dvergsmidi*, (*Dvergsmie*) ɔ: Dvergenes Smede-Arbeider. —Echo derimod *Dvergmál* (Dvergenes Tale) o. s. v. da Gjenlyden meentes, i de ældste Tider, at være Klippe- eller Luft-Beboernes Gjensvar til Menneskestemmen o. s. v.

Den lærde og skarpsindige Skule Thorlacius har allerede fortræffeligen godtgiort at denne Synsmaade, at betragte Dvergenes Væsen paa, er fuldkommen rigtig, og den vil endnöjere oplyses i det fölgende [6]. I det nyere Danske betegne Navnene *Dverghat*, *Dverghue*, etslags Hovedskjul som overtroiske Folk have meent at kunne giöre dem usynlige (ligesom Dvergene) som bare det [7]. I Island og Norge, samt paa Færöerne kaldes disse Væsener endnu *Dverge (Dvörgar)* og *Alve* (eller *Alfer*) m. m. I Danmark overhoved *Ælve*, *Ællefolk*, eller Underjordiske, hvoraf *Bakketrolde*, *Dverge* og *Nisser* ere Underafdelinger [8]. Ogsaa i Sverrig er denne Overtro (om Alferne) almindelig; og det er endda mueligt at Dvergene endnu nyde etslags Dyrkelse af visse europæiske Almue-Folk, f. Ex. som *Nisserne* eller *Tomte-Vætterne*.

§. 17. I Tydskland og blandt alle egentlig germaniske Folkeslag har man fra Arilds Tid havt de selvsamme Meninger om disse Væsener, hvis fornemste karakteristiske Navn i de ældste Tider var identisk med det Eddiske, nemlig: *Dwerg*, *Dwerch*, *Zwerg* (hvoraf *Gezwerg*, Dvergeslægten overhoved), Plattydsk *Dwark*. Nederlænderne kaldte dem *Dwerg*, Angelsaxerne *Dverg*, *Dveorg*, *Dveorh*; heraf kommer Skotternes *Dwergh*, Engelsk-

mændenes *Durgen, Dwarf.* Britternes mangfoldige Troe paa *Alferne* som Naturaander (hvoraf *Shakespeare* saare meget benyttede sig til sine genialske Digtninger) vil blive fremstilt i en fölgende Deel af nærværende Værk. Her ville vi, for ikke at forvikle Undersögelsens Gang for meget, især söge at opdage Dvergemythens förste Udspring og senere Forvandlinger. I de nyere Tider kaldes Dvergene af overtroiske Biergboere i Tydskland *Bergmännlein*, og paa nogle Steder endog *Zwerge*, samt *Wichtlein* ɔ: smaae Vætter, af det förommeldte gamle tydskangelsaxiske *Wiht*, *Uuiht*, Aand, Gjenfærd, der er det samme Ord som det nordiske *Vættr*, *Vætte*. Fra det nordiske Alf, *Álfr* komme og de tydske Ord *Alf*, *Alp*, *Elf*, *(Elven) Elb*, skiönt disse Benævnelser i den kristne Periode naturligvis stedse ere blevne tillagte onde Aander eller Djævlene (efter den nyere Talebrug) især dem, som troedes at have Omgang med Hexene eller endog paa en overnaturlig Maade fremavles, plejes og udsendes af dem. [9] De inddeeltes i *hvide* og *sorte* (ligesom Lys- og Mörk-Alfe). I forrige Tider og tildels endnu har man ogsaa givet dem Navnet *Kobolt*, *Kobold*, der dog nu især tillægges lignende Væsener som de, hvilke den dansk-norske Almue kalder *Nisser*; dette Navn er igjen beslægtet med det tydske

Nichse, *Nixe* og det oldnordiske *Nikr*, Danske og Svenske *Nökke*, Finske *Næk*, *Nækki* o. s. v. Baade Navnet og Begrebet *Kobolt* stemme overens med det Græske *κοβαλος*, *κοβαλλος*, *κωβαλος*. Saaledes kaldte man nemlig smaae Dæmoner eller Aande-Væsener der spillede Menneskene smaae Pudser o.s.v. [10] Egentlig ere det de Kobolde som af *Georg Agricola (de animantibus subterraneis)* kaldes *Virunculi montani*, *Dæmonum species (Berg-männlein)* en Art af Bjerg-Aander — netop de eddiske Dværge.

§. 18. Det gamle mærkværdige *Heldenbuch* giver os en ypperlig Oplysning i dette Æmne, forsaavidt de gamle Tydskeres Meninger angaaer; der hedder det nemlig:

"Gud lod de smaae Dverge *(Zwerglin)* blive til fordi Land og Fjelde vare svarlig öde og ubeboede, men der var dog meget godt af Sölv, Guld og Ædelstene i Bjergene. Derfor giorde Gud Dvergeætten ret listig og klog, saa at de ret vel kjendte ondt og godt, og hvortil alle Ting vare nyttige. De vidste og hvortil Stenene kunde bruges. Nogle Stene gave stor Styrke, andre gjorde dem usynlige som bare dem hos sig; det hed en Taagehue *(Nebelkap)*, og derfor (dertil) gav Gud Dvergene Kunst og Visdom, derfor boede de i (bygte de) kjönne hule Bierge, og Gud gav dem Rigdom o. s. v."

Dette Sted kaster tillige Lys paa vore Forfædres Ideer om Dvergene og deres underjordiske Rigdom. *Skyhuen* eller *Skyehätten* (som kaldes *Tarnkap* eller *Tarnkappe* i *Niebelungen* Lied, *hulinshiálmur* eller den skjulende Hielm i det oldnordiske Sprog) svarer til den danske Almues *Dverghat, Dverghue.* Det er tydeligt at den egentlig tilhörer de ældste Dverges luftige Væsen. [11] Det ere de eddiske Dverge i Menneskeskikkelse som Adam af Bremen skildrer, i hans söefarende Frisers mythiske Reisebeskrivelse, som boende i underjordiske Huler blandt höje Fjelde der lignede en Stads Mure, sovende ved Middagstid (ligesom Edda fortæller om vore) men havende hos sig en umaadelig Mængde af ædle Metaller og Guldkar. [12]

§. 19. De nyere Tydskeres Aandesystemer ere bygte paa den samme Grundvold. *Georg Agricola* (födt 1494), og efter ham *Ludvig Lavater* i en Bog om Aander (skreven 1580) skildre Dvergene som smaae geskæftige Aander i Bjergværkerne, som söge efter Metalaarer, sammendynge det udgravede, dröfte Malmen o. o. v., skjönt alt dette ikke hjelper paa Bjergfolkenes Arbeide (da den ældste Mening var, at Dvergene virkede hemmelig og usynlig til Metallernes og andre kunstige Naturprodukters Frembringelse).

De opholdt sig i rige Gruber, der gave en Mængde, især ædle Metaller. Mest lode de sig tilsyne klædte som andre Bjergfolk, men bitte smaae af Störrelse. Disse Aander regnedes snart til de onde, snart til de gode og uskadelige (ligesom Lys- og Mörk-Alfe). Den berömte og berygtede *Theophrastus Parcelsus Bombastus ab Hohenheimb* (födt 1493, Aaret förend Agricola) byggede sin vidunderlige Ontologie fornemmelig paa den gamle hedenske Folketro og dens senere Levninger, hvorved han især har taget Hensyn til de tydske Dverge, hvilke han dog giver nye Navne, tildels laante af Kabalisterne og de fransk-spansk-arabiske Feedigtere, som nok en Gang blandede den nordiske Aandelære med den sydlige.

Paracelsus siger ellers om *Bjergaanderne*, at de egentlig, efter deres Væsen, ikke vare Aander; vare dem vel lige i Kunstfærdighed, men havde Kjöd og Blod som andre Mennesker; vilde man kalde dem Aander, maatte man kalde dem *jordiske Aander*, da de havde deres Opholdsteder under Jorden; de vare især at finde i righoldige Bjergværker, og paa andre Steder hvor Skatte vare nedgravede, da de fandt deres Fornöjelse i at besidde og bevogte ædle Metaller o. s. v. Ellers siger han om dem: "at de vel havde Fornuft, men ingen menneskelig Sjæl." Andre, f. Ex.

Thyræus, ansaa dem ei heller for fuldkomne Aander, men for Middel-Substanzer mellem Mennesker og Dyr der havde Legeme og Sjæl af en særegen Natur m. m. [13]. Alt dette stemmer vel overeens med Edda og den yngre Folketro i Norden.

§. 20. *Paracelsus* betragtede de fleste jordiske Aander overhoved som Væsener, der i visse Henseender lignede Mennesket, vare satte det ved Siden, men skabte förend *Adam*. Disse Meninger ere endnu gjeldende blandt Almuen saavel i Sjælland som i Island, men ere vist ikke tagne af hin Sværmers Skrifter. De ere vel, her og i Tydskland, ligesaa gamle som *Valas* Spaadom, som lader Gud skabe Dvergene (de organiske Naturkræfter) förend Mennesket. Jeg vil ikke her indlade mig i videre Undersögelser om de Tydskes Luft-, Ild-, Jord- og Vand-Aander (som alle öjensynlig höre til de oldnordiske Alfer og Dværge), da de for os nödvendige Underretninger derom ere samlede, og störstendels rigtig fremsatte, af Dobeneck i hans anförte Skrift. De Meninger om disse Gjenstande, som vi finde hos Celter og Slaver, ere af en lignende Natur, men os dog mere ubekjendte end de gothisk-germaniske Folks. Af Slavernes *Koltki* (Kobold) synes det islandske *Kolski*, *Kölski* (ond Aand) at være kommet. Derimod synes disse Aanders lettiske Navn

Raggana at stemme overens med det oldnordiske *Ravgn (Ragna)* Guder, Konger, Herrer, (ligesom Benævnelsen *Ανακτες* tillagdes Kabirerne) o. s. v. Paa den anden Side ere Franskmænds og Engelskmænds *Gobelin*, *Hobgoblin*, det tydske *Kobold*, gr. *Κοβαλος* &c. rimeligvis beslægtede.

§. 21. Saaledes have vi fundet en saare naturlig Overgang til de græske Myther. Man maae beklage at vor Kundskab om deres *Kobaler* ellerKobolde störstendels indskrænker sig til det foranförte. *Schelling*, som ogsaa först er bleven opmærksom paa Kobalers og Kobolders Identitet med de eddiske Dverge, paastaaer, med *Vossius*, at *κοβαλοι*, *κοβαροι*, *καβειροι* er det samme Ord, og at fölgelig *Kabirerne*, disse græsk-thraciske og phönicisk-ægyptiske Guddomme, höre til den selvsamme Gude- eller Dæmon-Familie. Man kan ikke andet end ansee denne sindrige Formodning for fuldkommen grundet, da Kabirerne afbildes i samme Antog som Folkesagnet giver de tydske og nordiske Dverge, *med Hammer i Haand*, og Skjödskind om Lænderne. [14] At Kabirerne og paa selvsamme Maade have forestaaet Biergværkerne og Bjergenes skjulte Skatte, er en afgjort Sandhed, saa at de i denne Henseende svare fuldkommen til hine gothisk-germaniske Væsener. *Diodor* beretter udtrykkelig at man tilskrev Kabirerne Il-

dens og *Bjergværkernes* Opfindelse, men det er bekjendt at Ilden især kommer fra Stenene, Dvergenes Boliger. Maaske det var af lignende Grunde at man især dyrkede disse Guder i Huler og paa hemmelige Steder. [15]

I andre Henseender svare vore Alfer, Dverge og Vætter til Grækernes *Δαιμονες* især *επιχθονιοι* (eller Jordaander) samt paa flere Maader til deres *Heliader*, *Telchiner*, *Daktyler* o. s. v., ligesom de stoiske og deres övrige ypperste philosophiske Systemers Sætninger, om de overalt udbredte, underordnede Elementaraander, svare fuldkommen til de eddiske. Det samme kan man sige om Etruskers, Latineres og Romeres hvide og sorte eller lyse og mörke *Genier* (hvoraf de sidste viste sig som sande Sortalfe med Hammer i Haand, samt röbe deres onde og underjordiske Natur) — vel ogsaa (med mange Forandringer) om deres *Fauner*, *Paner*, *Panisker*, *Satyrer* o. s. v., samt endvidere deres *Lares*, *Penates*, *Manes* m. fl., hvorom vi vil siden kunne udlade os nærmere.

§. 22. Det er vel vist at Kabirernes Tjeneste er kommen til Grækenland fra den phöniciske Kolonie *Samothrace*, og muelig dertil fra Moderlandet; i det mindste er det vist at hin Cultus florerede i Phönicien. Der forestilles de som *tykke Dverge* med *Hammer* eller Tang. Under Navn af *Pataiker* dyrkedes

og deres Billeder til Söes, paa Skibene, maaske fordi de, som etslags Smedeguder, skulde giöre Skibene i Stand, dersom de kom tilSkade— eller fordi de overhoved vare Elementernes Alfer eller Genier. De *tre store* og muelig flere *Kabirer*, vare maaske saa forskjellige fra disse underordnede Kabirer, som Over- og Under-Guder i Almindelighed. [16] Ellers erindrer Antallet otte om Himmelegnenes otte Vogtere hos Inderne (hvoriblandt Kubererne som den store Kuberas Fölge); ogsaa ansættes disses Tal undertiden til fire, ligesom de Dverges i Edda som bære Himlen (S. 1ste Hovedst. §. 8) og hvoraf Hovedvindene have Navne. Saaledes kunde og de nordiske Söefolk især have havt Aarsag til at ære disse vindgivende Væsener. Chaldæerne lode 4 Stjerner beherske Verdens fire Hovedkanter, ligesom de gamle Perser gave 4 Stjerner den samme Bestilling. I Aabenbaringens 7de Kap. 1-2 Vers, omtales 4 *Engle* staaende paa Jordens fire Hiörner, som holdt dens *store* Hoved-*Vinde* inde, saa at intet Veir blæste over Hav eller Jord, og dog havde disse 4 Engle ellers Magt til at skade Jorden. Hvorledes *Vindene* undertiden hos Hebræerne ellers sammenlignes med Guds Engle eller Udsendinge, er det overflödigt at vise her.

§. 23. Hvad der er sagt om *Phoeniciernes Kabirer* gjelder vel og om de *ægyptiske*, paa det nær, at Ægypterne neppe dyrkede dem

som Havets eller Havvindenes Guder i de ældre Tider, da Religion og Politik forböde dem (ligesom Inderne) Söfarten, formodentlig for at forebygge Udvandring. Herodot beskriver dog Kabirens Billede i *Memphis* som en phoenicisk Pataiker eller en græsk *Vulcan* (med Hammer og andre Smede-Attributer), men tillige som en Pygmæer eller Dverg. Ellers er det bekiendt at Ægypterne dyrkede underordnede Elementaraander, svarende til de nordiske Alfer og Dverge. Det samme kan siges om de ældre og nyere Araber (hvis Steendyrkelse ellers er bekjendt), samt de gamle Perser, hvor visse *Izeder* svare til Lysalferne, *Dever* eller saakaldte *Underjordiske* derimod til Dvergene. Hos de Nyere herske samme Ideer, blot under andre Navne.

§. 24. I *Indien* gjenfinde vi endnu klarligen hine Folks Kabirer *(Kabeirer, Kobarer)* under Navn af *Kubera* eller *Kuvera*; dette er allerede anmærket af *Wilford.* [17] Disse Indernes Guddomme besidde (ligesom Kabirer og Dverge) store Rigdomme og herske over skjulte Skatte; dette er tillige godtgiort af Paolino med hans Oversættelse af Amarásinha (Pag. 56), hvor dog især en vis Gud kaldes saaledes (formodentlig κατ᾽ ἐξοχὴν). Hans os mærkværdige Benævnelser ere: *De Underjordiskes Ven, Hulernes og Biergklöfternes Herre, den rige, den flittige,* eller *udhuggende, ud-*

slaaende (ɔ: Bjergmand, *Excussor*). Ligesom *Kubera* selv er af Jætteætten, som Jættekongen *Ravanàs* Broder (og Jætterne alletider ere *Afgrundens og Jordens Sönner*), saa ere og hans Undergivne (de mindre Kabirer) sande Dverge, Sortalfer eller Jordaander, som skye Lyset, men sammendynge Rigdomme, samt *vaage over underjordiske Huler og deres Skatte*. *Turanga* er et af de dem tillagte Navne, som kan sammenlignes med det eddiske *Durgar* for *Dvergar*, ɔ: Dverge og *Dyrgia* (engl. *Durgen*, norsk *Djurre*), en Dverginde o. s. v. Vi mangle Etymen i det oldnordiske, men *Tur*, *Tor* er Steen, Bjerg i Chaldæisk, *Tor* en höj Steen i Kymrisk o. s. v. *Kubera* ansees som en af de större Jordguder, og Forstander for en af Verdens 8 Hovedkanter, nemlig *Norden*. Hans underhavende Jordaander ansees tildeels for onde, men dyrkes dog ved Offringer. De menes især at opholde sig i Huler, Stenröse og Klipper. Derfor opdynge Inderne undertiden slige Anlæg, for at skaffe dem Boliger. *Kubera* er den samme Guddom som i nogle Skrifter kaldes *Vaistrava*, Herre over nedgravne Skatte samt alle Huler og Klöfter hvori Rigdomme ere skjulte. Saaledes svarer *Kubera* til *Kabir*, og hans Underhavende til *Kobaler* eller *Kobolde*, Sortalfer eller egentlige Dverge o. s. v. [18]

§. 25. Paa Indernes ældste Monumenter finder man ellers (ligesom i de Eddiske Digte) hyppige Forestillinger af Dverge blandede med Guderne, især i *Elloras* udhulede Klipper. Der fremstilles de som tjenstgiörende, hvilket og stemmer overeens med vore Oldsagn, da Dvergene vare underordnede Guderne; [19] ligeledes kunne nogle af deres ældste og helligste Afgudsbilleder, f. Ex. det i *Jagernaths* Tempel, neppe antages for andet end vanskabte Dverge eller Kabirer, korte og tykke, men uden Födder. [20]. Det var og i Skikkelse af en Dverg at *Vishnu* overvandt Jættekongen *Bali*. Hvad ellers den i Indien saakaldte *Kabiriske Sekt* især angaaer, er den kun opkaldt efter en Helgen af dette Navn. [21]

§. 26. Ogsaa de Ostindiske Buddhister antage en uendelig Mængde Elementaraander, af meget forskjellige Arter, men denne Klassifikation er os for lidet bekjendt til at vi kunne bestemt opgive, hvilken Art af dem der svarer til vore Sortalfer eller egentlige Dverge. *Nath* er hos dem et almindeligt Navn paa en Aand eller Gud, som og synes at bruges i det vestlige Indien. Om det kunde være beslægtet med vor *Vættr*, eller det Brahmanske *De-vata* eller *Di-vata* med vort *Tif-vætr* eller *Di-vætr*, nemlig guddommeligt Væsen eller Genius — overlader jeg til Sprogkyndige at bedömme.

Tibetanerne sige ellers, at paa Himmelbjerget *Righiel* staae 4 store Stene eller Klipper mod Verdens 4 Hjörner, ligesom Edda siger at 4 Dverge (hvis Boliger især Klipperne vare) bære Himlen saaledes. [22] Ellers er Troen paa de underordnede Naturaander i Luft, Jord, Stjerner, Klipper, Træer, Hav, Vande o. s. v. saa udbredt blandt de schamanske Hedninger, at det vilde være overflödigt og alt for vidtlöftigt at demonstrere det her. Vi ville kun, i det vi vende tilbage til Norden, betragte de sidste Led i Kjèden, der bestaae af Finners og Grönlænders Sætninger, noget nærmere.

§. 27. Blandt de norske *Finlapper* see vi Dvergene igien i deres rette Boliger, *Stene, Bjerge* og *Höje*; derfor kaldes de *Bjergmænd, Fjeldmænd*(ligesom de Tydskes *Bergmänlein*). De have og flere Arter af *Underjordiske* eller *Jord-Aander*. Disse ansees for at være *herlige og rige*, samt særdeles velbevandrede i *Trold*- og *Rune-Kunsten*; derfor troe Lapperne og (ligesom vore Forfædre) at de i levende Live kunde besöge disse Væsener, samt have stor Nytte og Bistand af dem. Da de have i alt naaet en större Fuldkommenhed end Lapperne selv, og nyde en lykkeligere Tilstand end de — plejer man og at vælge sig en af dem til Skytsaand, som Ven og Ledsager giennem Livet. I Almindelighed gjöre Lapperne sig de

samme Forestillinger om disse saakaldte *Saivo-Olmak*, som Nutidens svenske og islandske Almue om *Alferne*, Bornholmerne og flere om de *Underjordiske* o. s. v. Hos alle Folk ere disse *Jordindvaanere* naturligvis rige, da de herske over Jordens Skatte, hvorfra al Rigdom kommer; derfra de mange gamle Sagn om gyldne Horn eller Bægre o. s. v., som enten ere forærte af dem eller ranede fra dem. Finlapperne holdt saa meget af deres Dverge, at de ikke önskede efter Döden en större Lyksalighed end at boe i deres Bjerge og Klipper; derfor er den Fortælling, der findes hos *Snorre* om den svenske Konge *Svegder*, som i det han vilde opsöge Gudelandet og *Odin*, blev af en Dverg indtaget i hans Klippebolig, rimeligvis af finsk Oprindelse. *Finnerne* forestilte sig vore Alfer og Dverge paa forskjellige Maader. Tildels vare de meget smaa, som Lysalferne hvide og gode, dels som Sortalferne sorte og onde; tit viste de sig i Luften som smaa vingede Skikkelser, eller og som Ildstriber, Sneeflokker o. s. v. — i fuldkommen Overensstemmelse med Britternes förommeldte Folketro. Disse kaldes overhoved *Kejuset*. Noget större vare de gode Væsener som kaldtes *Maabiset* eller *Maahinen*, smaa Jordmænd, (Alfe, Dverge eller Underjordiske) som hyppig dyrkedes ved Mad- og Drik-Offre o. s. v. Andre lignende Væsener arbeide i Bjergværkerne, smelte Mal-

men o. s. v. [23] De hellige Stene kaldede *Seiter*, *Sæiter* o. s. v. som tilbedes af Lapperne, især de Svenske, ere efter deres Begreber sande λιϑοι εμψυχοι som æres ved Salvelse og anden andægtig Opvartning. Nogle af dem ligne meget Aerolitherne, saa at disse Nordboers Begreber om dem kunne vel tænkes at være opkomne paa samme Maade som de gamle österlandske. I alle Tilfælde ere de et stort Bevis for en virkelig Troe paa *mægtige Elementarguddomme, boende* i, eller *repræsenterte* ved *smaae*, *simple Stene.*

§. 28. Selv hos Grönlænderne gienfinde vi vore *Dverge* — ogsaa der boe de i Klipperne, og ere bitte smaae, efter nogle *en halv* efter andre *en hel Alen lange*. De ere gode Smede, især til at forfærdige *smukke og ypperlige Vaaben*, ja endnu kunstigere end *Kablunakkerne* (Europæerne), hvilke de dog skulle have oplært i deres Kunster. Saaledes troe Grönlænderne nu at disse *Innuarolit* kunne giöre de fortræffeligste Bösser. En Angekok mödte engang en saadan Dverg paa Jagt; Dyrene styrtede blot ved et Knald af hans Fingre. Denne Mythes Lighed med den oldnordiske Dvergelære, og flere slige Overensstemmelser, samt andre Omstændigheder, lade formode at Levninger af de norsk-islandske Nybyggere ere ved Koloniens Undergang forenede med de eskimoiske eller nordasiatiske Grönlændere,

og saaledes ganske forvildrede — samt at hine oldnordiske Meningers Forplantelse der i Laneet er skeet paa denne Maade, jfr. 1ste Hstk. §. 99 (24).

§. 29. Vi ville af dette hele Afsnit have erfaret, at alle gamle Folk have anseet hele Verden for at være opfyldt med virksomme aandige, levende, oftest usynlige Naturvæsener, som styrede Elementerne, efter de höjere Gudommes Bestemmelse og Bud. Saaledes udströmme Millioner Lysalfer paa Freyrs Vink fra hans Straalevæld, for at fordrive de luftige Mörkalfer fra den i Sövn og Mulm indhyllede Jordklode. *Odins* Valkyrier svæve igiennem Luften som glimrende Meteorer for at styre Kampens Udfald, eller for at tröste og hielpe de söefarende Helte, lige kjærkomne for dem som de lysklædte Dioskurer for Grækerne; *Njords* Döttre, de nordiske Nereider, spille paa Havets uhyre Flade, og selv i de rislende Kildevæld som Bölger og Vindpust; Jordalferne spöge blandt Træer og Höje; Dverge og Sortalfer besjæle Klipper og Dybder, hvor de i Stilhed berede og smelte Metallerne eller hamre dem til sjeldne Kunstværker — ja, de danne endog, ved Jordens fine Uddunstninger, Gudernes kunstigste Klenodier. Disse usynlige aandige Væsener deltage stedse, paa en eller anden Maade, i den næsten uophörlige Feide mellem *Lysets og Mörkets*, *Himlens og Af-*

grundens Fyrster. I denne Henseende dele de Menneskenes physiske og ethiske Skiæbne.

§. 30. Nogle have villet nægte at de gamle Skandinaver havde nogen ordnet Mythologie, eller bestemte Begreber om Guder eller Dæmoner, men paastaae at de dösede Livet hen som Fæet, uden mindste Tanke om Gud eller Udödelighed; slige Yttringer, der saavel modsige al Menneske-Forstand, som al sund Menneske-Kundskab og Verdens-Betragtning, ere ingen Modsigelse værdige — man behöver kun at see hen til de tvende af Jordens mest ukultiverede Folkeslag i det yderste Norden, *Lapper og Grönlændere*, for at overbevises om hine Paastandes Urimelighed. Man finder hos dem Læren om Elementaraanderne i sin hele Udstrækning. Især var Lappernes egentlige System paa en Maade saa uddannet og ordnet, som man vilde kunne forlange det af noget Folks Mythologie. De have endda nogle sindrige digteriske Myther, men deres Kultur er i det hele saa lav, og deres hele Tilstand nu saa ussel, maaske endog deres Aand saa indskrænket, at de ikke have kunnet indklæde deres theosophiske Sætninger og Tanker i et saa skjönt og mangfoldigt allegorisk Klædebon, som de heldigere og skarpsindigere Inder, Perser, Phoeniciere, Ægypter, Græker og Skandinaver. — Men det er Tid at slutte dette vidtlöftige Afsnit, hvis Hovedhensigt var, at vise

JordklodensElementaraanders, især Dvergenes sande Beskaffenhed, efter den oldnordiske Lære i Sammenligning med andre Folks, dog med særegent Hensyn til Skabelses-Historien, da flere hertil hörende Oplysninger ville findes i det fölgende.

Anmærkninger.

1. See *den ældre Edda* I, 54 o. f. Den store Udgave III, 28, 197, hvorved vi maa lægge Mærke til de i Parentheser vedföjede vigtige Varianter. S. 197 læses der i en Membran-Afskrift, som i Ordenen m. m. meget viger fra de övrige

— — — Guder
Derom raadsloge,
Hvilke Dverge skulde
Folkene (Flokkene) skabe
Af blodig Brænding (Hav, Havskum)
Og af *Blains* Been.

Blain er ellers en Jættes (ogsaa en Dvergs) digteriske Benævnelse — og sigter her vel til *Ymers* Kjæmpekrop; hvis Been, som bekjendt, forvandledes til de blaaladne Bjerge og Klipper, ligesom Havet dannedes af hans Blod, hvorfor vel dets Brænding eller Skum her netop siges at have været blodig.

2. Den yngre Eddas Fortælling om Dvergenes Skabelse lyder saaledes (l. c. S. 15-16): Dernæst satte Guderne sig i deres Höjsæder og holdt en Raadsforsamling. De mindedes da det, at Dvergene först havde faaet Liv i Muldet og nede i Jorden,

ligesom Maddiker i Kjöd; saaledes havde de först blevet til i *Ymers* Krop. Efter Gudernes Beslutning begavedes de nu med Menneskeforstand og fik Menneskeskikkelse, men boe dog i Jorden og i Stene. *Modsogner* (Kraft- eller Saftsueren) var den ypperste af dem; næst efter ham var *Durin* som det hedder i *Valas* Spaadom, der saaledes opregner deres Navne:

Nye, *Næ* o. s. v. (i alt 37),

hvilke Forfatteren, som Kommentator, foregiver at boe i Muld eller Jord *(i moldu)*; men vist tildels urigtig, da de fleste af dem vel mentes at boe over eller paa Jorden *(á moldu)* efter Digtets egen Variant. Ligesaa urigtig er vel den fölgende Klassifikation af 14 Andre (hvoraf *Draupner* er den förste) som allene boende i Stene (eller Klippehuler). Derpaa giver Forf. fölgende Forerindring til den tredie Afdeling: Men disse kom fra *Svarins Höj* (*Svarinshaugi*) i de fleste af Digtets Afskrifter *salar steini*, ɔ: *Salens Klippe*, formodentlig Jordens Grundklippe eller det midt i Verden liggende Gudebjerg, over *Aurvange* (*Aurvanga*) ɔ: Jordmarkerne og til *Jorevalle (Joruvalla)* Kampens Slette; fra dem er *Lovar* (eller *Lofar)* kommet (her er ikke engang den grammatikalske Form iagttaget). Forfatteren synes at have fulgt sin Tidsalders Almuemeninger, ved blot at betragte Dvergene som boende i Jord og Stene, dog tildels virkende og syslende paa Markerne o. s. v. da deres fleste Navne udtrykkelig antyde en höjere Natur. De senere Fortolkere som *Gudmund Andresen*, *John Olafsen* fra *Grunnavig* o. fl. havde vistnok Ret i at betragte Alfer eller Dverge som Elementar-Aander, kosmiske eller physiske Kræfter, hvori de nyere Forfattere som *Skule Thorlacius*, *Grundtvig*, *Stuhr*, *Ling*, *Mone* o. fl. have fulgt dem.

Ved at betragte Digtet Valas Spaadom maa vi bestyrkes i disse Meninger. Det inddeler Dvergene i to Hovedklasser, hvoraf den förste synes at tilhöre *Modsogner*, den anden *Durin* (eller *Dvalin* — Navne af den samme Betydning). Da denne Deel af Digtet neppe kan bringes til sin oprindelige Skikkelse, med Hensyn til Navnenes rigtige Orden, kunne vi ikke bestemt forklare ethvert af disse Væseners bestemte Betydning; kun see vi at Talen her maa være om Aarstider og Dagstider, samt Naturens og især Veirligets forskjellige deri forekommende Phaenomener. Saaledes er det mig tydeligt at *Dvalins* Dverge betegne Vinterens Storme, Slud, Snee, Frost o. s. v. Det er dem som udfore fra Bjerget over Jordmarkerne og Kampens Sletter (d. e. hærgede de lavere Egne som krigerske Aander), og deres Opregnelse sluttes saaledes i Originalen:

Þat mun uppi
Medan avld lifir
Lángnidiatal
Lofars hafat.

Her troer jeg nu at *Lofars* (eller *Lofar*) ikke skal tages som noget Egennavn, men læses *Lofárs* (Ejeformen af *Lofár*, et godt, herligt eller frugtbart Aar, ɔ: Sommer eller Höstetid), og Meningen bliver da: "Stedse, medens Folkene (eller Tiderne) leve, vil denne Opregnelse af den herligste Aarstids Oldfædre (eller Stammefædre) blive erindret." Efter Vinteren kommer der Sommer (i Fölge det gamle Ordsprog), og dette udtrykkes her i en mythisk-genealogisk Form. Da dens Betydning var glemt, gjorde man Ordet *Lofár* til Navnet *Lofar*, og betragtede overhoved alle Dvergene som menneskelige Personer, isteden for digterisk - allegoriske Personifikationer.

Her maa man ikke glemme, hvad jeg tit har erindret, at Soleaaret betragtedes som et Forbillede paa det store Verdensaar, og at Valaqvadets Digter har taget Hensyn til dem begge.

3. Disse Dverge bære saaledes Himlen (ikke Jorden, som det heder i min mythologiske Ordbog til den ældre Edda IV, 225, ved en Trykfeil som er bleven glemt at rettes). De sættes uden Tvivl, som mythiske Bjergboer, for 4 Bjerge, som man oprindelig troede at være Himlens Grundpiller (ligesom Græker og Romere betragtede Bjerget eller Jætten *Atlas* o. s. v.). Vindene komme især fra Bjerge, over nærliggende Egne, og saaledes digtedes da de fire Hovedvinde at udsendes fra hine Bjerge og Dverge paa den ovenommeldte Maade. Mindes jeg ret, finder man Dverge anbragte isteden for Karyatider paa flere af Middelalderens ældste Bygninger, men det er aldeles vist, at man ved Ordet *Dvergr* (Dverg) endnu i Island betegner forskjellige korte og tykke Stykker Tömmer, som bære Overdelen af en Bygning (saavel et Hus som et Skib eller Baad). Denne Talebrug hænger vel sammen med de gamle mythiske Anskuelser af Dvergene, som Himlens Understöttere, da den netop betragtedes som Verdensbygningens Overdel.

4. En skjön og treffende Beskrivelse over Alferne eller Feefolket *(Fairies)* findes i en gammel skotsk Folkevise: *the young Tamlane* (hvortil *Walter Scott* har skrevet en berömt og lærerig Indledning) i *Minstrelsy of the Scottish border* II, 197, 98. De siges der at kunne forandre deres Skikkelser og Legemer, boe i Jord og Luft, i Nöddeskallen som i Hallen, slumre i Rosenknoppen, boltre sig i Strömmen, flagre i Vinden og fremglide paa Solstraalen.

At Angelsaxerne, de nyere Britter o. fl. forhen have forestilt sig Alferne paa lignende Maade, samt at især den skotske, norske og svenske Almue gjör det endnu, forbeholder jeg mig at vise ved Alfers og Dverges nærmere Betragtning i de mythiske Væseners Opregnelse.

5. See den ældre Edda l. c. *Dvergaheiti* — i den yngre Edda S. 15 — *Landnáma* 3 P. 17 Kap., 4 P. 7 Kap. o. s. v. *Kristnisaga* 1 og 2 Kap. Rigtig nok kalder Edda Dvergene ikke *Guder*, men til *Landvætterne* og *Alferne* har man uden al Tvivl regnet dem, og de bleve saaledes i Virkeligheden dyrkede. *Vætte* var et Navn man kunde give Guder og Dæmoner overhoved; ved *Landvætter* betegnedes derimod i Almindelighed kun Alfer og Dværge, omtrent som Romernes *genii loci*, Flodnympher, Dryader m. m. Dette anföres her med Hensyn til en urigtig Anmærkning, ved sidstmeldte Steder af *Kristnisaga*, i den kiöbenhavnske Udgave.

6. *S. Thorlacius om Thor og hans Hammer i Scand. Museum* 1802 S. 55, 59 o. fl.

7. See almindelig Dansk Ordbog (D) S. 654.

8. See *Jonge om den Nordsiællandske Almues Karakter, Skikke, Meninger og Sprog*, Kbhavn 1798, 308, 313. *Thieles danske Folkesagn* (i 4 Dele) samt mangfoldige norske chorographiske Beskrivelser. Mere skal siden anföres herom ved den nöjere Udvikling af Alfers og Dverges forskjellige Arter, samt deres formentlige Natur og Bestilling.

9. See *Wachters Glossarium* under Ordet *Alp*, *Büschings wöchentl. Nachr.* II, 354, 391. *Horst Dæmonomagie* II, 93, 250, 254, o. f., 260, 262 o. f. 477. Om Ordet *Álfr* og andre derfra nedstammende, see *Glossar. Eddæ antiqv.* II, 863, III, 275, 278. *Vætr*,

Vættr sammesteds II, 848, 849. III, 258. *Dvergr*, *Dvrgr* I, 460. II, 604. III, 321, 326 o. f. Jfr. *den ældre Edda* IV, 213, 225 o. fl.

10. *Dobenecks* og hans Kommentators Gisninger l. c. I, 124-25 ere altsaa rigtige, uagtet de ikke kjendte denne bestemte Betydning af Ordet κοβαλος. Den er oplyst af *Spanheim*, ved hans og en ældre Kommentar til *Aristophanis Plutus*. Ogsaa hos *Hesychius* forekomme disse κοβαλοι κακεργοι.

11. Det er klart at disse Anskuelser af Dvergenes Væsen ikke ere yngre end de om Alfkongen *Oberon* og Dvergkongen *Elberich*, som *Dobeneck* vil l. c. II, 203; at de tvertimod stemme med de ældste og ægte Begreber, lære vi af deres Sammenligning med Edda. *Tarnkappe* i *Niebelungenlied* (som og giorde sin Besidder stærk) svarer til *Ægirshiálmr* (Ægirs Hjelm; den skrækkende eller frygtelige Hjelm) som *Sigurd* fandt blandt den forvandlede, i Drageskikkelse over uhyre Rigdomme rugende Dverg *Fafners* Efterladenskaber, i den ældre Eddas historisk-mythiske Sange; See *Edda antiqv.* II, 188, dansk Overs. III., 41. Derfor skildres vel og de tydske og skandinaviske Nisser med Hatte og Huer af en vis Skikkelse, ligesom Kabirerne. See nedenfor. Overtroen om Dvergenes Skyhuer (*Nebelkäppchen*) er endnu i fuld Gang i Over-Lausitz, hvor Dvergene kaldes *Zwerge*. Bönderne troe at de indfinde sig i deres Gilder, og at en sætter sig hos hver Gjæst, men ere dog usynlige o. s. v. S. *Büschings wöchentl. Nachr.* I, 72. Mange lignende Almuesagn om Dvergene haves i forskjellige Egne af Tydskland, Schweitz, Preussen, Lithauen o. s. v.

12. *Ad. Brem. Opera Helmstadi* 1670 (*Hist. eccl.*) pag. 160. *Ad qvandam insulam altissimis in circuitu*

scopulis ritu oppidi munitam, insperate appulerunt. Qvam visendorum locorum gratia aggressi, repererunt homines, in antris subterraneis meridiano tempore latitantes. Præ qvorum foribus infinita jacebat copia vasorum aureorum et ejusmodi metallorum, qvæ rara mortalibus et pretiosa putantur.

13. *Des Deutschen Mittelalters Volksglauben und Heroensagen* 1815, især I, 97, o. f. II, 202 o. f. Samt *Schelling über die Gottheiten vou Samothrace*, 1815, S. 93-95. Jfr. Anm. 11.

14. N. A. See f. Ex. *Creuzers Symbolik und Mythologie der alten Völker*, 2 Ausg., II, 531, 532. Blandt Afbildningerne til samme Værk Tab. III, No. 8 sees en Mynt fra *Thessalonich* hvorpaa en *Cybele* med Slör (sörgende over *Attis?)* og paa den anden Side en Kabir, med Hammer i den ene samt Stenbukkens Himmeltegn i den anden Haand. Dette Tegn tilhörer netop Solhuset *Alfheim* (eller de vor Jord tilhörende Lysalfers Boliger) i den nordiske Mythologie; dette Navn kunde og sigte til Dvergene som Sortalfer der boe under Jorden, fordi Solen da synes at opstaae fra deres Regioner. Man lægge desuden Mærke til den Ideeforbindelse: at Kabirer og Dverge kunde slaae Ild af Stene og Klipper med deres Hamre; at Solen eller Himmelilden fremsprang af Klippen under Navn af *Mithras* o. s. v. Jfr. endvidere en Mynt fra Mallaga (tilhörende H. H. Hr. Biskop *Münter)* afbildet i samme Værks II, 23; paa den ene Side sees en stor straalende Stjerne (Astralildens Sindbillede?) og paa den anden en Kabir med sin Hue og Hammer.

15. Kabirerne maatte for det meste kun dyrkes af dem som vare indviede i deres Mysterier. Da de svenske Hedninger offrede til Alferne eller Dver-

gene, forböd de en Kristen Adgang, og krænkede blot under dette Paaskud den ellers i Nordens Hedenold höjhellige Gjæstfrihed. *Hkr.* i *Olaf den helliges Saga* 92 Kap.

16. Om Kabirernes Dyrkelse og Afbildning blandt Phoenicierne og Karthaginensere see især *Münters antiqvar. Abhandl.* I, 140, 209 sq., samt hans *Religion der Karthager* S. 54 sq., og de der anförte Forfattere. Jfr. endvidere *Schelling* l. c. S. 7, 32, 92. *Poseidaons* og Kabirernes Kamp i *Sanchoniathons* bekiendte Fragmenter hos *Eusebius*, er muelig det samme som den mellem Havet og Vindene. Phoeniciernes Stendyrkelse og deres Tro paa λιθοι εμψυχοι og andre *Baitylier* (Gude-Vaaninger) er paa en anden Maade overensstemmende med de gamle Skandinavers Meninger om Dvergene, hvilket *Münter* allerede har anmærket i *Ant. Abh.* I, 298, i den for vor Gjenstand overhoved höjst vigtige Undersögelse: *"Vergleichung der vom Himmel gefallenen Steine mit den Bäthylien des Alterthums"* (S. 255 sq.) Overhoved synes Phoenicierne at have betegnet Elementarguderne ved visse af dem tilbedede Stene; om Forbindelsen mellem Stjerne- og Stendyrkelse see *Münter ant. Abh.* I, 260, 266, 277; *Dalberg über Meteor-Kultus* 82, 99 sq. Om den nordiske Stendyrkelse overhoved har jeg anfört adskilligt i min Afhandling over Ossian l. c. 3die Afsnit (i Anledning af Bardens Beskrivelse over Lodas Stene eller Klipper i Skandinavien). Nogle endvidere hertil hörende Bemærkninger findes i Rector *Dr. Björns* Skrift: *de indole et origine Aërolithorum*, Havniæ 1816, Pag. 1-25 incl. De her omhandlede österlandske Meninger fremskinne og i Eddas Beretninger om Sol og Stierner som gloende Slagger, Sinner eller Skovre fra Muspellsheim, men disse Himmellegemer

vare naturligvis ikke mindre besjælede end de simple jordiske Stene, da hine vare Gudernes, disse derimod de egentlige Dverges Boliger. See foran, 1ste Hstk. §. 8, 15. Om Stendyrkelsen i Almindelighed kan og eftersees *Meiners Gesch. aller Religionen* I, 150 sq. og de der anförte Skrifter. En af Hovedaarsagerne til denne besynderlige Cultus var vel den at de gave *Ild* fra sig, et Element som i de förste Tider ansaaes enten for Guddommen selv, eller for dens Symbol; fölgelig troede man at den eller dens Aand boede i Stenene. Saaledes fik da vore Dverge meget med Ilden at giöre, da de ved dens Hjelp fuldförte deres kunstige Arbeider o. s. v.

17. *Remarks on the Cabirian Deities* i *As. Res.*, V. 299.

18. *Amarasinha* pag. 56. *Paulini Systema Brahmanicum* Tit. *Budhayagna* cel. *Sammes Reise nach Ostindien* S. 335.

19. *Heerens Ideen* &c. (1815) I Th. 2 Abth. S. 345.

20. *Paterson (on the Origin of the Hindu Religion) As. Res* VIII, 62. *Polier* l. c. II, 163-65.

21. See *Polier Mythologie des Indous* II, 334, 389, 459, o. fl. St.

22. Jfr. *Mayer Mythol. Wörterbuch* I, 356 sq.

23. *Leems Beskr. over Finmarken* S. 415, 426. *Jessen om de norske Finlappers Religion* S. 23-28. *Ynglingasaga* 15de Cap. *Högström* l. c. (Dansk Overs.) S. 505 sq. 514. *Schefferi Lapponia* (paa mangfoldige Steder); *Rühs Finland* 26, 304. *Chr. Ganander Thomassons Finnische Mythologie* &c. von *Peterson S.* 93 *o.f.*

24. *Cranz Beskr. over Grönland* l. c. S. 283. *P. Egedes Efterretninger om Grönland* S. 219. *Suhm om Odin og den hedenske Gudelære* S. 228.

Tredie Afsnit.

Om Menneskets Skabelse og Natur.

§. 31. Vi have seet i det Foregaaende at *Lysalferne* nedstammede fra himmelske Egne og Himmelgudernes Riger, som ætheriske og oplivende Aander. *Jætterne* vare derimod den chaotiske Jords Sönner, boende i Afgrundens og de vilde Bierges uhyre Huler. Af lignende Natur vare *Mörkalferne* eller *Dvergene*, skabte af den forvandlede Ymers (eller Jordens) Been nemlig Stenene, og (eller) hans Blod, nemlig Vandet. De boede i Stene og nede i Jorden, vaagende over dens Rigdomme, og arbeidende i Stilhed til dens Tarv, samt ofte til de höjere og bedre Væseners Nytte. Andre Arter af *Alfer og Diser*, mandlige eller qvindelige Naturaander, virkede i *Luften, paa Jord og Hav*, i Skabningens hele sublunariske Rige. Alle disse Væsener maatte naturligvis blive til förend Menneskene, ligesom Valas hellige Digt ogsaa udtrykkelig underretter os derom. Först efter Jordklodens og dens Omgivelsers fuldkomne Organisation, kunde Menneskene blive til, og finde der et beqvemt og varigt Opholdssted. [1]

§. 32. De fleste, næsten alle Folks, Myther, lade Menneskene födes paa en eller anden Maade af Jorden, enten af *Leer*, *Træer* eller *Stene*, dog stedse oplivede af Himmelluften, eller *Guds Aand*. Förend vi anstille nogen hertil hörende Sammenligning, ville vi höre Eddaernes egne Fortællinger. Det hedder da saaledes i den yngre eller saakaldte prosaiske:

"*Ganglere* spurgte: hvorfra kom Menne-"skene som boe paa Jorden? *Hár* svarede: "Da *Börs* Sönner (*Odin, Vile* og *Ve*) gik ved "Strandbredden, fandt de *to Træer*, tog dem "op, og skabte deraf Mennesker; den förste "gav dem Aand og Liv, den anden Forstand "og Rörighed, den tredie gav dem Aasyn (el-"ler Udseende; smuk Dannelse) Tale eller Maal, "Hörelse og Syn; Manden kaldte de *Ask*, og "Qvinden *Embla*; fra dem nedstammer Men-"neskeslægten som blev given Opholdsted i "*Midgard*." [2]

§. 33. Det ældgamle Digt *Valas Spaadom*, hvoraf vi dog kun have Brudstykker tilbage, fremsætter Skabelses-Historien overhoved, og ligeledes denne Deel deraf, noget anderledes end den yngre Edda. *Bors (Burs* eller *Börs)* Sönner, siger den, ordnede i Skabelsen Himmel-Legemernes Löb og Tidens Gang. Dernæst fortælles om Asernes store Rigdom af Guld (som stedse glimrede paa Him-

len i mangefoldig Glands), til tre vældige Jættemöer kom fra *Jotunheim*, da Guderne besluttede sig til at skabe Dvergene af Ymers Been og Blod (som foranfört). Först efter at denne Skabelse var fuldbragt, skabes ogsaa Menneskene. Derom heder det:

Til trende kom
Af den Skare (Forsamling)
Mægtige (stærke) og kjærlige
Aser til Hus [3]
De fandt paa Land
Lidet mægtende
Ask og *Embla*
Uden Skiæbne.
Aand de ei havde
Ei heller Forstand
Ei Blod, ei Lader (Bevægelseskraft)
Ei faver Farve; —
Odin gav Aanden
Hæner Forstanden
Loder gav Blod
Og faver Farve. [4]

§. 34. Ved at jævnföre disse forskjellige Beretninger, finde vi at Valas og den yngre Eddas *Odin* er en Person, hvorimod *Hæner* bliver til det sidstnævnte Skrifts *Vile*, og *Loder (Lódr)* til *Ve*. Intet er sædvanligere end at de samme Guder have forskjellige Navne. Disse Fortællinger synes dog at være tagne af forskjellige Kilder, havende et fælles Ud-

spring. Pastor *Grundtvig* og Dr. *Scheving* have foreslaaet fölgende Forandring i Læsemaaderne ved nys anförte Sted af *Völospá*:

Odin gav Forstand
Lopt (eller *Loke)* Aand
Hæner gav Blod
Og faver Farve[5]

Paa Grund af at Odin var den viseste af Guderne, men Hænér (efter Ynglinga-Sagas Beretning) den enfoldigste; de mene, at *Lódr* eller *Lödr* (et Navn man ellers ikke kjender i Mythologien) bör læses *Loptr*, *Asa-Lokes* andet Navn, især da *Hæner* og *Loke* beskrives af Edda og gamle Skjalde som Venner og Reisefæller, ogsaa i Selskab med Odin som tredie Mand. Efter min Mening bör man ikke forandre Oldskrifternes Ord uden höjeste Nödvendighed, og denne finder neppe Sted her. Om end Digtningens Ophavsmand (hvilket dog er meget tvivlsomt, da Ynglingasaga er meget yngre, og forskruer Mythesystemet med Vold, for at omskabe det til ren Historie) har anseet *Hæner* for den enfoldigste Gud, kunde han gierne netop ville betegne ham, som den, der gav Mennesket dets oprindelige Forstand, som maatte være meget ufuldkomnere end de viseste Guders. Disse kunde desuagtet, naar de fandt det for godt, ved Begeistring, Aabenbaringer og Indskydelser, meddele enkelte blandt Menneskene, udmærkede ved Guder-

nes Yndest fremfor andre, noget af deres större Visdom. Jeg finder den Sætning sandsynlig, ja endog ganske klar, at Loke menes her ved *Loder*, thi *Lódr*, *Lód* betegner Ild, og er identisk med Ordet, *Logi*, *(Loki)* ɔ: Lue. [6] ligesom *Loge* her i denne Deel af Skabelses Historien svarer til Guden *Ve* i den almindelige Kosmogonie, men han igjen betyder Ilden, eftersom jeg har vist forhen. [7]

§. 35. Det er da klart saavel af Digtet selv, som af de her foran givne Forklaringer over de nævnte kosmogoniske Guddommes Væsen, at *Odin*, *Aandens Guddom*, giver, i den Egenskab, Mennesket *Aanden*, samt at *Ve* eller *Loder*, der raader for *Ilden*, er den som giver Mennesket *det varme Blod og blussende Ansigtsfarve*; derimod er det vanskeligere at bestemme hvad *Hæner* betyder her, med mindre vi ligefrem ville holde os til *Vile*, og saaledes antage begge disse Guddomme for selvsamme Væsener; af det Foregaaende have vi Grund dertil, og enhver maa finde den Digtning skjön, at *Fornuften*, *det intellektuelle Lys*, er givet Mennesket af *Lysets Guddom*. [8] De Navne som *Skalda* (*i Kenningar*) [9] tillægger *Hæner*, kunne godt passe til Lyset, nemlig:

Odins Staldbroder (egentlig *sessi* ɔ: *consessor*; *máli*, *sinni* ɔ: *confabulator*, *socius*); *den hurtige As* eller *Gud*, da ingen er hurtigere end

Lyset; — *Langfod* (naar Lysstraalen eller Skinnet, som fra Sol, Maane eller et stort Baal, ansees for Gudens Fod, hvilken han sætter paa Jorden eller Vandet); — *Pilekonge* (da de mindre Straaler, som fra Stjerner eller brændende Lys, sammenlignes med Pile). Endelig troer jeg at Navnet *Hœner* (udtalt *Hajner)* egentlig burde tales og skrives *Heidnir* af Ordet *Heid*, Æther, den klare Luft eller Himmel, thi Himmellysene kunne ikke sees undtagen ved klar Luft, ligesom det jordiske Lys ei heller har fuld Styrke naar den mangler. [10] Menneskene (Mand og Qvinde) ere saaledes skabte *af to Træer ved Vandets Bred*, og altsaa umiddelbar udsprungne af Jord og Vand, men begavede af de guddommelige Væsener, *Luft*, *Lys* og *Ild* med *Aand*, *Fornuft*, *Blodets Varme og den blussende Farve*. Edda vil fölgelig at Mennesket först har været etslags Dyrplante, löst ved Guddommen af Plantelivets Stavnsbaand, og begavet med himmelsk Forstand. [11]

§. 36. Undersöge vi hvorfor man har tænkt sig Menneskenes Oprindelse af slige Dyrplanter, eller, som Mythen udtrykker sig, af virkelige Træer, saa kunne vi for det förste ikke være i Tvivl om, at de Gamle have tillagt disse organiske Skabninger etslags virkeligt Liv (hvoraf Grækers, Romeres, og fl. bekjendte Overtro om Dryader m. m.), og de have tillige

forestilt sig deres Levekraft som meget stærk og virksom, ved det de erfarede at de indeholdt *Ild*, denne Livets ypperste Ven og Symbol. Iövrigt er Ideen saa naturlig, at den ingen videre Udvikling behöver. At de yngre Nordboer have ved det förste Menneske *Ask (Askr)* tænkt sig *Asken* eller *Æsketræet*, lider vel ingen Tvivl, da det bærer det samme Navn her i Norden. [12] De kunde have flere Aarsager til at henföre Menneskets Oprindelse, som de fra Asien hidbragte Myther udledte fra et persisk, og forhen et andet indisk Træ, af samme eller lignende Navne (efter hvad der vises herefter) til Æsketræet, der groede her i Norden, som de gave de forhen kjendte österlandske Træers hellige Navn, og paa hvilket de tillige overförte Mythen om Verdenstræet *(Yggdrasill)*, hvortil Aarsagerne skulle vises paaa sit Sted (i 2 Bogs 1 Hovedst. §. 10-11). Æsketræet, der saaledes havde sit Archetyp i den store Verden (μακροκοσμος) blev og valgt til at afgive et Billede paa den mindre (μικροκοσμος) nemlig Mennesket, hvilket man, endog efter de ældste asiatiske Traditioner, nu sagde var bleven skabt deraf. Aarsagerne, hvorfor det valgtes til Verdens Symbol, anföres i det efterfölgende; de, hvorfor det valgtes til Menneskeslægtens Stamme, og den lille Verdens Billede vare vel disse:

§. 37. Först er *Asken* et af Nordens skjönneste Træer. I Norge er den sjelden, og udmærker sig der ved sin höje Væxt, samt en smuk, belövet og grön Top. [13] For det andet, er det denne Træart som de gamle Skandinaver have inddelt i Han- og Hun-Træer. *Simon Pauli* siger derom: "Endel inddele Aske-"træet i *Han* og *Hun*, og sige at *Han-Asken* "bær haarfine meeldragende (efter den gamle "Tvo vistnok *sædbærende)* Blomster, som "hænge i en Busk, eller druevis sammen, lige-"som Fröet er af det andetslags, hvilket Fröe "ligner en Fugletunge." [14] Denne Mening om Han- og Hun-Træer af samme Art, antages endnu af den norske Almue, og selv af Grönlænderne; men dens ældste Hjemstavn ville vi rimeligvis finde i Indien eller Persien. [15] For det tredie, tillægges Æsketræet her i Norden, ligesom og blandt andre Folk, særdeles mange og store lægende Dyder. Den af Saften lavede Salve, kaldet *Askesmolt*, staaer i höj Anseelse i Norge, for virksom Helbredelse af Saar o. s. v.; dets Bark derimod til indvortes Brug, istedet for China. [16] Saaledes har man anseet dets Bestanddele (som Fröe, Blade, Aske o. s. v.) for at være særdeles velgjörende og overensstemmende med Menneske-Legemets Natur. Endvidere kan man lægge Mærke til at Æsketræet helst elsker Flodbredder og vandrige Steder. Derfor heder det vel og i Edda,

at de skabende Guder optoge Træerne ved Havets eller Vandets Bredder. Endeligen anmærkes: at Almuen paa Hebriderne (og ligeledes, hvis jeg ikke tager feil, paa visse Steder i Norge) tillægger Fjeldasken en synderlig Kraft til at modstaae onde Alfer og Trolddomskunster. [17] Det er paa Grund af hin Mythe at vore gamle Skjalde især elskede den Maade, at benævne og beskrive Menneskene saavel af Mand- og Qvinde-Kiönnet, som et eller andet Træ. [18]

§. 38. Blandt de tre med os beslægtede Hovedfolk, hvis Mythologie vi kjende nogenledes nöje, nemlig: Græker, Perser og Inder, gjenfinde vi Eddaernes Mythcr om Menneskenes Skabelse; hver paa sin Vis stemme de forunderligen med de nordiske. Hvad Grækerne angaaer siger Hesiod udtrykkelig: at *Zeus skabte Menneskene af Æsketræer*. Disse Digterens Væsener ere öjensynlig de förste virkelige Mennesker, da de to förste Slægter som han regner hertil, kun ere *Dæmoner* og *Giganter* (Elementar-Væsener, som vare til förend vor Stamme udsprang af Jordens Skiöd). Disse derimod (der som sagt, skabtes af Træerne) levede af Jagt, men ogsaa i store indbyrdes Stridigheder, da de jevnlig myrdede hinanden; de skildres fölgelig som *raae Vilde*. Efter dem kom *Heroerne*, som vare mere forædlede — og endelig den simple, endnu sva-

gere Menneskeslægt. [19] Hine Træer hvoraf Menneskene bleve skabte, vare uden Tvivl ogsaa efter Grækernes almindelige Ideer, *Æsketræer*, da de digte at *Melierne* (*Μελιαι*) *Æsketræets Nympher* vare (vistnok med Træerne selv) opkomne af Titanen (Jætten) *Saturns* Blod (ligesom Æsketræerne helst opstaae af Ymers Blod, nemlig Vandet, og trives bedst derved) samt vare *Menneskeslægtens Udspring og Mödre*. [20] *Μελια* er egentlig selve *Æsketræet*, og dets Dryade sættes af Mythen i dets Sted; derfor kaldte Grækerne (efter *Hesychius*) Menneskeslægten udtrykkelig *ÆsketræetsFrugt* (*μελιας καρπος*), og sagde at Menneskene (oprindelig) ere Træer, *ὑλαι ανθρωποι* [21] o. s. v. *Melia* digtes ogsaa at være Oceanets Datter, bortfört af (Solguden) Appoll, hvem Æsketræet især var helliget i Grækenland, siden ved ham Stammoder til Boeotiernes förste Heroer. Her er öjensynlig det ældgamle almindelige Folkesagn omdannet til et lokalt, da det sigter i Grunden til den eddiske Mythe om Menneskets Tilblivelse af Æsketræet ved Havbredden, formedelst Himmelens, især Sol- og Lys-Aandens synderlige Paavirkning. Saaledes bliver det da ikke saa urimeligt at sammenligne den eddiske *Embla*, *Emla*, skabt af Æsketræet, med *Melia* Æsketræet selv, eller dets Datter, da det græske Ord let kunde, blandt Thracer eller Geter, ved en ubetydelig Om-

sætning, have hedt *Emlia*, og siden i Norden være omdannet til *Emla, Embla.* Det er ellers hine græske Myther som Virgil og Ovid have havt for Öine, naar de beskrive de förste Menneskers plantemæssige Fremvæxt af Jorden. [22]

§. 39. Vi maae og dvæle noget ved Grækernes övrige herfra afvigende, skiönt for os mindre vigtige, Beretninger om Menneskenes Skabelse. Den, om et Billedes Forfærdigelse ved Prometheus af Leer, eller Jord blandet med Vand, og dets Oplivelse af himmelsk Ild, kommer i Grunden den bibelske Beretning nær, skiönt den fortælles med ganske andre Biomstændigheder. Prometheus's Sön *Devcalion* og hans Kone *Pyrrha* skulde og, efter den almindelige Flod, have fremkaldt eller skabt Mennesker af *Jordens* (Ymers) *Been* eller *Stene*, og nogle ville at disse vare tagne af Klippebjerget *Agdus* i Phrygien; [23] hvilken lokale Mythe igien röber asiatisk Oprindelse, ligesom hele Fortællingen om *Prometheus*, som fængsles snart paa det egentlige, snart paa det indiske Kaukasus, og som var en Sön af *Asia*, Oceanets (unge) Datter. Kanne har meget rigtig anmærket at Hesiod og Homer bevidne en ældgammel Folketro blandt Grækerne om Menneskets Oprindelse af *Træer* eller *Stene*. [24] Hvad den sidste angaaer, har den vel og været Folketro i Norden med Hensyn til Gudmenne-

sket *Bure*, som efter den yngre Edda blev til af en *Steen eller Klippe* (1ste Hstk. §. 6). Ogsaa *Stenen* indeholdt, ligesom *Træet*, den guddommelige Ild. Om nogle nyere Physikeres *animalske Kalkjord*, der skal have frembragt Dyrene, kan have givet Anledning til hin Fabel blandt Grækerne (thi vor er vel egentlig kosmogonisk-allegorisk), er nok en Omstændighed, som aldrig vil blive tilstrækkelig oplyst.

§. 40. *Bundehesch* lærer os at Perserne havde lignende Beretninger om Menneskenes Skabelse eller Udspring fra Træer, som Grækerog Skandinaver. I det Öieblik da Verdens-Oxen Abudad döde, udfoer en Menneske-Skikkelse af dens höire Arm (eller Forlaar) som kaldtes *Kaiomart*. Dette mythiske Væsen döde paa en voldsom Maade efter 30 Aar, uden at have fundet en Mage eller avlet Afkom. Hans Sæd blev renset af Solen, og i 40 Aar derefter opvoxte deraf fra Jorden en *Reivas- eller Ribas-Plante* (en vis Buskvæxt) som et Træ eller Stötte med 15 Skud eller Spirer (Qviste eller Grene). Dette Træ er ligesom to *Legemer satte ved Siden af hinanden*, og begge saa forenede som om de vare et Legeme. Heraf skabte *Ormuzd* de förste Mennesker, og gav hver især en Sjæl (Aand) der var bleven til i Forvejen. Den förste Mand hed *Meschia*, den förste Qvinde *Meschiana*. [25]

§. 41. Saaledes skabes den förste Mand og Qvinde, baade efter Persers og Skandinavers Mytker, af Træer. Dannelse og Aand gives dem af den höjeste Guddom. Ligesom Meschia og Meschiane dog ere oprindelig fremkomne af den fra Verdensoxen Abudad udsprungne Kajomarts's Sæd og af Jorden, saaledes opstaae ogsaa *Ask* og *Embla* af Jorden, der er det samme som den ved Verdenskoen Audumbla opfostrede Ymers Kjöd, altsaa af hans Sæd og Legeme. Baade *Abudad* og *Audumbla, Kajomart* og *Ymer*, ere fölgelig i visse Maader at ansee som Menneskeslægtens hermaphroditiske Stammeforældre. Jfr. foran 1steBind, S.118 o. f. 289 o. f. — Man kan sammenligne dem med nogle nyere Naturphilosophers oprindelige animalske Jordmaterie, som Steffens og flere mene at maae söges blandt Kalkarterne, og som han kalder det *förste uhyre Dyr.* [26]

§. 42. Persernes övrige Benævnelser paa det dem saa vigtige *Reivas- eller Ribas-Træ*, kaste et endnu klarere Lys over Sammenhængen mellem deres og vore mythiske Sagn. For det förste kaldes det almindelig *Aschchun* (اشخون) som kan formodes at være det samme som det nordiske *Askur*, den af Træet fremkomne förste Mands Navn. For det andet kaldes det i Egnen ved Ispahan *Livas*. Saaledes faae vi og Forklaring over Navnene paa de förste Mennesker i den nye Verden, efter

at denne er ödelagt, eller rettere omskabt, nemlig *Liv* og *Livthraser*, om hvilken den yngre Edda og *Vafthrudnersmaal* berette, at de under Verdens-Branden skjule sig i *Hoddmimers* (Kredsjættens) Skov, og næres ved Morgenduggen, men blive siden Stamforældre til Jordens nye Menneskeslægter. Her seer man at de forestilles som Træer eller Planter som opfödes ved Dug i Skoven, og svare da Eddas *Askur* og *Liv* til Persernes *Askun* og *Livas*, som det Træ der giver alle Mennesker deres fælles Udspring. Ogsaa kunde man anmærke at Perserne ligeledes antage Jordens Fornyelse i eller efter en almindelig Brand. [27] Nærmere Forklaring over hint mærkværdige Sted af *Vafthrudnersmaal* kan ventes i det fölgende. Egennavnet *Aschk* eller *Ask* [28] er ellers berömt i Persien, af den Konge som var de i lang Tid regjerende Askaniders Stamfader.

§. 43. Endvidere lære vi af de gamle vesterlandske Forfattere, at Oldtidens Perser have udgivet Mithras, en af deres ældste og ypperste Guddomme, for at være fremkommet af en Klippe. Denne mythiske Begivenhed skal endnu sees saaledes forestilt i klassiske Kunstværker, at Gudens Hoved rager frem af en vild Klippe. Denne Afbildning vilde passe nöje til Eddas kosmogoniske Guddom *Bure*

(1 Hstk. §. 6) som i Sandhed kunde kaldes θεος εκ πετρας.

Hvad ellers hin Afbildning af Mithras angaaer, troer jeg den er gammel og ægte. Det heder i Zend-Avesta: Solen hviler paa Albordjs Top, udgaaer derfra, og svæver i Verdens Midte. — Uden al Tvivl betegnede Mithras for Europæerne og de vestlige Asiater Solen eller dens *varme Lys*; ligeledes paa de allerfleste Steder i Zendskrifterne, hvor han baade som Solen og under sit mythiske Navn forestilles, efter Plutarchs Udtryk, som *Mægleren* eller den *mellemste Guddom*. Det er bekiendt at naar man seer Solen först komme forbi et höjt Bierg, synes det som om den kom ud af selve Fjeldet. Öjesynet bedrager os ikke naar vi ellers see Ilden fare ud af den haarde Steen. Det var altsaa saare mueligt at Digtere og Kunstnere giorde Mithras, hvem Zendavesta kalder *det höje Guldbjergs Beboer*, til *Albordjs* eller *Klippens Sön*; at han selv avlede Börn med andre Klipper, vil sige saa meget, at Solen giör Bjergene frugtbare, og nærer saaledes deres Beboere, som hvis Fader den da maa betragtes. [29]

§. 44. Inderne kalde det indiske Figentræ blandt andet *Aschaya-Vata* (maaskee vort *Ask-Vidur*, da *Vidur* betegner Træ i vort gamle Sprog). Dette Træ synes og undertiden at kaldes blot *Vata*, maaskee fordi det ansees

for det ypperste blandt Træerne, dog tillægges Altræet, ellers *Asvatthah* (der er et Billede paa vort Yggdrasill), undertiden dette samme Navn. Hint Figentræes almindeligste Navn er *Pippalah* (mueligen oprindelig det samme som det latinske *Populus*). Slige etymologiske Grublerier tilsidesatte, bliver det förste Navn særdeles mærkværdigt for os, naar vi vide, at Inderne kalde dette Træ: *Alles Udspring*, og mange blandt dem mene at deres *Trimurti* eller guddommelige Trefoldighed udsprang deraf. Af *Vattah*træet sige de og at alle Jordens Menneskeslægter ere udsprungne. [30] Især er det mærkeligt, at *Asken* eller *Æsketræet* selv ogsaa spiller en vigtig Rolle i Puranerne, samt sammenblandes med de mythiske Træer. Fra den ældgamle Mening om Menneskenes Fremkomst af Træer, kommer vel fölgende Sammenligning i Vedaerne: "Mennesket ligner et höjt Træ, "Haarene ere hans Blade, Skindet Bark, Blo-"det Saft, Benene de haarde Knuder" o. s. v. Saaledes bliver det mærkeligt, at Guden *Krischna* blev efter sin Död, som Menneske, forvandlet til en Træblok, som drev op af Söen ved *Jagernats* Tempel, hvor den blev forvaret og dyrket som en Helligdom. [31]

§. 45. Bibelens Beretning om Menneskets umiddelbare Skabelse af Jord eller Leer og dets Oplivelse ved Guds Aand, kjender enhver tilfulde — men mindre bekjendt er den Tradition

af Talmudisterne, at der i ethvert Menneskes Legeme er en Knokkel kaldet לוז *Luz*; Hæsselbusk, hvoraf det hele skulde opstaae paa ny fra Graven. Dette Sagn synes at vidne om et andet ældre, hvorefter Mennesket oprindelig skulde være fremkommet af Hæsseltræet. Rimeligvis nedstammer dette Sagn egentlig fra hin bekjendte persiske Mythe. Ellers have Flere sammenlignet Eddas förste Menneskers Navne med dem som betegne *Mand* og *Moder* i Hebraisk, nemlig *Ask* med איש (*Ish, Ischik*) og *Embla* med אם (*Em. Am.*).[32]

§. 46. De schamanske Folks Forestillinger om den Maade hvorpaa de förste Mennesker bleve skabte, ere for det meste ubekjendte; Dog tilskrive de fleste denne Skabelse en almægtig Gud, som giver Menneskene *Aanden*. Ogsaa kunne vi her bemærke det tscheremissiske *Oska*, Mand samt det tschuvasehiske *Asch*, Fader o. s. v. Grönlænderne sige at den förste Mand er opkommet af Jorden, og havde Buske istedet for Skiæg, men en Tradition vil at han med den avlede en Qvinde som blev hans Hustru; en anden derimod, at Qvinden er fremkommen af hans Tommelfinger. At de ere af den Mening at der gives *Han- og Hun-Træer* af samme Art, er bleven anmærket ovenfor. End en Fortælling have de om Jordens Befolkning efter den store Flod: en eneste Mand (svarende til Eddas Bergelmer) var i Live ef-

ter den; *han slog paa Jorden med en Stok*, og da foer en Kone ud deraf, med hvilken han igien besatte Jorden med Folk. Altsaa ere ogsaa Grönlænderne og hele Menneskeslægten, efter denne Fabel, paa en vis Maade *Træets Sönner*. [33] Endskjönt Grönlænderne havde glemt at det var Gud som gav Mennesket *Aanden*, saa have de dog för vidst det, thi de have denne Tradition: Efter Jordens almindelige Omskabelse skal *Pirksoma* (han som er oventil) blæse paa de afdöde Menneskers Stöv, og da skulle de leve op paa ny. Den hele Fortælling, hvoraf denne Mythe er en Deel, röber en fuldkommen orientalsk Oprindelse, hvilket nærmere skal vises paa sit Sted. De arme Grönlændere, idelig trykkede af svært Arbeide for Livets kummerlige Ophold, ved farlig Omflakken paa Havet mellem faste og svömmende Isbjerge, ere formeget beskjæftigede dermed, til at tænke over Oldtidens Begivenheder; deres egen Tilstand i Eftertiden maa dog ligge dem paa Hjertet (ligesaa vel som alle andre Folk paa Jordkloden), og de gjöre sig derfor mangehaande Tanker derom.

§. 47. Endelig ville vi söge at vise den blandt de fleste Folk af vor Stamme almindelige Overensstemmelse af Benævnelserne:

Mand (Fl. *Mænd*) *Menneske*

I det oldnordiske Sprog:

Madr (*Maþr* o: *Mannr* *Manneskja*— Heraf *Man* en Pige.

Mann it. *Marr*, *Mar* (i Fl. *Menn* Obsol. *Medr)*	
*Æ*ldre og nyere Tydsk: *Mann* (nu i Flert. *Männer)*	*Mensch*
Heraf *Mannus*, Germanernes Stamfader hos Tacitus	
AS. *Man*, *Mon*	*Mennisc* (humanus)
Engl. *Man* (Fl. *Men*)	
MG. *Man*, *Manna*	*Mannisks* (humanus)
Kymr. *Manac*,	
Lat. *Mas* (Fl. *Mares)*	
Finl. *Manna* (en Dreng, Barn)	
Pehlv. *Mard*	
Zend. *Mardom*	
Pers. og Tyrkisk *Mard*, *Merd*	Armen. *Mard* (Menneske)
Sanskr. *Martiá*,	*Manushya*
Tamul. *Manusha*	
Armorisk og Schalkaisk (i Caucasus) *Mar*	
Tusch. og Tschetsch. (i Caucasus) *Maaru*, Mand, (Ægtemand, Lat. *Maritus*, Isl. *Madr*, Suanetisk *Maray*)	
Permisk *Mart*, Sirjan. *Mort*, Morduan. *Mirdim*	

Thcheremiss. *Mara*
Slav. *Mush.*
Hertil hörer endvidere oprindeligen det persiske og overhoved semitiske *Mar*, Fyrste, Adelsmand, samt det persiske *Man*, Familie. [34]

§. 48. Endvidere kunne vel fölgende mythisk-historiske Egennavne, ligesaa vel som det ovenanförte germaniske *Mannus*, henföres hertil. Indernes *Man*, *Manu*, *Menu*, en eller flere af deres förste Mennesker samt Lovgivere eller Konger, *Manis* Phrygernes, *Manes* Mæoniernes eller Lydernes, *Menes* Ægypternes förste Konge (den sidstnævntes Sön hed *Maneros* eller *Maner*). Ligeledes kunde man gjætte at de ældgamle Folkenavne *Meder*, *Mæoner* o. fl. vare det samme som det oldnordiske *Medr*, *Menn*, Mænd, [35] og at Latinernes *Manes*, det Navn de tillagde deres afdöde Forfædre, var beslægtet med det gothisk-germaniske *Mann*, *Man*, og betegnede saaledes de ældste Mennesker ved Ord af deres eget Sprog. Men med flere slige Gisninger ville vi ikke trætte Læserne; kun troe vi at have godtgjort, at de ældste nordiske Myther om Menneskets Skabelse m. m., medföre de tydeligste Beviser for en fælles Oprindelse med de græske, persiske og indiske, men röbe langt fra ikke no-

gen ny Efterligning af de bibelske Beretninger, hvorfor saa mange have villet beskylde Edda, ukyndige om dens sande Aand og Herkomst. Den oldnordiske *Sjælelære*, skjönt i visse Maader henhörende til Skabelses-Historien, ville vi omhandle paa et andet Sted.

Saaledes have vi da gjennemgaaet den nordiske Kosmogonie, ved at udvikle Beretningerne om den *större* og *mindre Verdens, Jætternes, de ældste Guders, Alfernes eller de underordnede Elementaraanders, samt endelig Menneskenes Oprindelse.* For at faae fuldstændige Begreber om disse og Eddas övrige mythiske Væseners sande Natur, er det nödvendigt at gjöre sig först bekjendt med vore Forfædres digteriske Kosmographie, der da bliver Gjenstanden for de Undersögelser som den næste Bog kommer til at indeholde.

Anmærkninger.

1. N. A. *Ling* udtrykker sig herom paa en lignende Maade *(Eddornas Sinnebildsl.* S. 97): "Naturens tre Riger vare afdelte og samtlige dens Kræfter og Forhold havde allerede fremtraadt under Sindbilleder af Guder og Dverge." Först da blev Mennesket til o. s. v.

2. *D. y. Edda* l. c. S. 10; jfr. *Nyerups Overs. af den yngre Edda* S. 17. I Texten heder det end-

videre: De gave dem Klæder og Navne. Men her formoder jeg at *klædi* (Klæder) blot er opstaaet ved en Feilskrift for *læti* (Lader, Miner ɔ: *gestus* o. s. v.) hvilket Udtryk man netop finder paa det tilsvarende Sted i Valas Spaadom.

3. Dr. *Scheving* har givet den sindrige Forklaring over dette Sted, at Originalen ved sit *Hus* eller *Sal* mener Verden, som i Begyndelsen, og paa flere Steder af Digtet forestilles under dette Billede. See *Skand. Lit. Selsk. Skr. for* 1810. Jfr. ovenfor I, 381, 399.

4. N. A. See *den ældre Edda* I, 37, den store Udg. III, 31. *Ling* erindrer herved (l. c. S. 97) at ligesom *Hæner* gav Mennesket det skjönne Udseende, saa vilde de jödiske Vise, at den tredie af Guds skabende Kræfter betegner Skjönhed.

5. See Minerva Maj 1807, S. 169 og Schevings kritiske Afhandling over *Völospá* l. c. S. 175; samt Nyerups mythol. Wörterb. Anm. S. 19 (S. VI-VII).

6. I det mindste i det ældgamle Ordsprog: *at fara sem Loki* (for *Logi) yfir akra* ɔ: at fare frem som Loke (forLuen, Flammen) over Agrene. Heraf ogsaa Udtrykket *Lokadaun*, *Lokarspænir* (for *Lokaspænir)* o. s. v. Jfr. *S. Thorlacius Thorsdrapæ fragmenta* pag. 43 o. f.

7. See foran I, 352 o. f. Om Ildens Benævnelser som *Lód* o. s. v. og andre beslægtede Ord, som det tydske *lodern*, *Loder-Asche* o. s. v., see *S. Thorlacius de Hludana Germanorum Dea;* eller *Antt. bor. Misc. Obs. Spec. III*, og min Afh. over *Ossian* (i Anledning af Lodas Aand) 1ste Afsn. Anm. g, i.

8. Saaledes have Lapperne troet at Solen især var den Guddom, som kunde afvende Afsindighed og

gjengive Mennesket den tabte Forstand. *Finn. Mythol.* S. 53.

9. *Skállda. Rasks Udgave* S. 106.

10. *Heid, Heidrikja* er egentlig det samme som de græske εὐδία, αἴθρια, Aleman. *Heiter*, irsk *Aedhar* o. s. v.; deraf *Heidur*, klar *(serenus)*, gr. αἴθριος, tydsk *heiter* o. s. v. *Hæd*, Höjde, er vel et beslægtet Ord, og *Hædnir* vilde betyde Höjdens Sön, eller den som kommer fra det höje, hvilket Navn let kunde fordrejes til *Hœnir*, men ellers passe særdeles vel til Himmellyset. Ved etslags Metaphor er Ordet *Heidr*, Hæder kommet heraf, da det sikkerligen i Förstningen har betydet Höjhed eller Ophöjelse.

11. N. A. *Ling* bemærker fölgende ved den her omhandlede nordiske Mythe (l. c. S. 97): "At tre Guder skabte Mennesket, betegner ikke allene at den *trefoldige Guddom*, som Urbegreb af den höjeste Kraft i Naturen eller Verdensaanden, var samvirkende derved, men *Menneskets trefoldige Væsen* antydes ogsaa saaledes, thi Forfædrene troede (ligesaa vel som Græker, Jöder og Inder), at Mennesket bestod af *Sjæl*, *Aand* og *Legeme*.' At Guderne gik ved *Stranden*, skal vel betegne at *Vandet*, som Grundelement til alt det övrige, ogsaa var det her; at de fandt Træerne paa *Landjorden*, antyder da Menneskets jordiske Oprindelse, eller at Mennesket er kommet af *Jord*, efter den kristne Læres Udtryk. Navnet *Ask* har muelig etslags Forbindelse med *Aske* (Islandsk og Svensk *Aska*, Tydsk *Asche*, Engl. *Ashes* o. s. v.), og svarer da her til Begrebet om Stöv og Jord, samt passer ogsaa til den alkymistiske Sætning: at alt fremkommer af Aske" o. s. v. — *Mone* afhandler dette Oldsagn i sin *Gesch. des nordeurop.*

Heidenth. I, 343 o. f. Der forener han den ældre og yngre Eddas Beretninger til en, og oversætter *Embla* ved *Elle*, (*Erle*, *Elle*) skiönt dette Træes oldnordiske Navn ellers er *Elrir* o. s. fremd. Ordets Betydning kjender jeg ikke med Vished; man kunde gjætte (efter hvad der udföres nærmere i det Fölgende) at det kunde være dannet ved Omsætning af *μελία* (Æsketræ, her altsaa qvindeligt); hvorhos man dog maa erindre at mange lignende Ord betyde *Moder* i det asiatiske Sprog; f. Ex. Hebr. *Em.*, Arab. *Umm*, forskjellige nordasiatiske *Eme*, *Emma*, *Ella* o. fl. Jfr. de Baskiske *Ema*, *Emea*, Qvinde, Finsk *Eme*, *Æme*, Mongolsk *Eme* o. fl. Ellers er det vist ikke omsonst, som baade *Ling* og *Mone* anmærke, at de skabende Guder kaldes i det gamle Digt *stærke* og *kjærlige*, da Menneskets ypperste Egenskaber (savel for Legeme som Aand) formodentlig antydes ved disse Udtryk.

12. Tydsk *Asche*, *Esche*, Engl. *Ash*, AS. *Æsc* maaskee og det latinske *Æsculus*; jfr. det phoeniciske *Aschera* eller *Ashera*, Træ, Skov, Hebr. *Etz*. De angelsaxiske Digtere kalde ligeledes et Menneske *Æsc*, som da vistnok sigter til den nordisk-asiatiske Mythe.

Nyt Tillæg. Vistnok er det mærkeligt hvad *Trautvetter* har bemærket, at det förste Bogstav i det tydske Runealphabet kaldes *Asc*, naar man seer hen til Træets höje Betydning paa flere Maader i den nordiske Mythologie. Den samme Rune kaldes *Æsc*, af Angelsaxerne. At de gamle Tydske overhoved have udledt deres Oprindelse fra Træer sees tydelig af nogle blandt deres Folkesagn, samlede af Brödrene *Grimm* (1818), som f. Ex. Tacitus's Beretning (*German.* 39) om Semnonernes Tro, at Folket

var oprundet i den hellige Skov, og Saxernes Beretning om deres förste Fyrste *Aschanes* (eller *Askanès*, *Askman?*) voxet op af Harzklipperne i den grönne Skov ved en liflig Kilde (l. c. II, 62): hvorved Udgiverne anmærke gamle Rim, som tale om smukke Piger der voxe paa Træerne i *Saxen* (ligesom de arabiske Sagn fortælle om en Øe i det indiske Hav) og at *Aventin* har troet at *Germani* burde udledes af *germinare*, fordi de Tydske skulle have voxet paa Træerne. At Udtrykkene *abstammen*, *Stammbaum* o. s. v. maa udledes fra Nordboers og Tydskeres gamle Myther, erindrer *Mone* meget rigtig l. c. I, 349.

13. *Wilses Beskrivelse over Spydeberg Præstegiæld.* Christiania 1779, I D. S. 106.

14. See den danske Oversættelse af *Bomares Naturhistorie* 1ste Deel under Ordet *Ask*, *Æske*.

15. *Ströms Beskrivelse over Söndmör*, 1ste Deel S. 538. *P. Egedes Efterretninger om Grönland* S. 193. See herefter §. 46.

16. See f. Ex. *Willes Beskrivelse over Sillejords Præstegiæld i Øvre Tellemarken*, S. 95. Jfr. *Wilse* l. c. *Bomare* anförer desuden mangfoldige Lægemidler af Æsketræets Frugter, Bark og Blade. *Zincke* ligeledes (i Algem. oecon. Lex. I, 672), men anseer dets foregivne medicinske Dyder for altfor talrige og fast utrolig store — dog siger han: "*Dieses aber* "*ist gewisz*, dasz das Holz dieses Baumes, wenn es "zu rechten Zeit, nemlich im Frühling, wenn das "Laub will kommen heraus, im *wachsenden Mon-* "*den*, abgehauen werde, von Natur die Kraft und "Tugend habe, das Bluten zu stillen, und eine frische "*Wunde*, *wenn dieselbe*, *oder auch nur die Waffen* "*damit die Verwundung geschehen*, *mit diesem Holz*

"*bestrichen*, der Schaden aber nur mit frischem "Wasser fleissig ausgewaschen wird, nicht geschwären "zu lassen, sondern *auf das schönste auszuheilen*, "daher er auch von denen Chirurgis *das Wundholz* "genennet wird." Naar Forfatteren finder det troligt at det saaledes er nok, at bestryge det Vaaben, hvormed Saar ere tilföjede, med Æsketræet, for at helbrede dem, — saa maae de övrige medicinske Dyder, der tilskrives det, men han finder utrolige, ogsaa virkelig være det.

17. *Pennant Tour in Scotland*, 3 Ed, p. 141. *Suhms crit. Hist. af Danmark*, II, 670.

18. See *Kénningar i Skálda hos Resen* under *Karlmans-Kénningar* og *Kvenna-heiti*; nyeste Stokholmske Udgave, S. 127, 156. *Olafsen om Nordens gamle Digtekunst*, S. 103-4, 112. Forfatteren af *Skálda* har ellers villet forklare disse digterske Benævnelsers Oprindelse altfor kunstig og unaturlig, hvilket noksom maa falde enhver i Øjnene (jfr. ovenfor §. 34 Anm. 43). Dette har S. Thorlacius indseet og vist (*Ant. Bor. Spec.* VII, 201).

19. *Hesiods Εϱγα και ἡμεϱαι* v. 143 sq. Jfr. *Hermanns Handbuch der Mythologie* I, 53, 54.

20. *Proclus* i *Gyraldi Synt.* V. 176; jfr. *Kanne allgem. Mythologie* S. 369-70; og *System der indischen Mythe* S. 198.

21. Efter en Variant dog Barbarerne især (*των βαϱβαϱων γενος*). S. *Hesych. Lexicon* ed. *Alberti* 1776. II., 565.

22. Disse ere allerede tildels anförte og sammenlignede af *Thorkelin* i hans Udgave af *Vafthrudnersmaal* see *Edda antiqv.* I, 28, 29. Hos *Homer*, *Hesiod* o. fl. græske Forfattere forekomme Talemaader, som sigte til Meningerne om Menneskenes Ska-

belse af Træer eller Stene. Mærkeligt er det og at Ordet *Populus* baade betegner *Folk* og et *Poppeltræ*, ligesom en attisk Stamme foregav at dens Forfædre vare blevne udhugne af dette Træ. Til Sammenhængen mellem de græske og nordiske Myther om *Embla* og *Melia* har *Creuzer* peget paa flere Steder, som i *Briefe über Homer und Hesiod.*, 1818 S. 165 og i *Symbolik* 2 Udgave II, 431.

23. See *Münters antiq. Abh.* I, 271. *Agdus* kunde muelig sammenlignes med *Agdi*, en i det gamle Norge bekjendt Jætte eller Klippe-Dæmon.

24. *Allgem. Mythol.* S. 369. Der og paa fölgende Sider findes adskillige etymologiske Undersögelser, hörende til dette Æmne. Om den egentlige Grund til lignende Myther handler Forfatteren S. 454 o. s. v. Jfr. *Dalberg über Meteor-Cultus* (Heidelberg 1811) S. 175.

25. *Kleukers Zendavesta* 1776 III, 84. *Zendav. im kleinen* (1789) II, 122 o. s. v. De ældre persiske Digtere have og sammenlignet Menneskene med Træer, ligesom de gamle nordiske. Saaledes siger *Ferdusi* om en væbnet Kriger: "Han er et jernbærende Træ, der udstrækker to Arme som Löntræets Grene." (*Jones Poëseos asiaticæ Comment.* 1777 p. 138).

26. *Steffens Indl. til philos. Forelæsn.* og *Beyträge zu einer Geschichte der Erde.*

27. Om hin Persernes mærkelige Buskvæxt og dens ovenmeldte forskjellige Navne, see *Hyde de relig. vet. Pers.* P. 540-45. Den har store mörkeröde Blade og Bær i drueagtige Klasser som ligne Ribs (*Ribes*) i mere end Navnet; de, saavel som Plantens Blade og unge Stilke, ere særdeles sunde og velsmagende. Roden er et kraftigt Lægemiddel. Væxten selv groer mest paa höje Fjelde, *kommer*

frem af den haarde Steen (ligesom *Mithras* og hans Sön), og Sagnet vil *at den frembringes af Tordenen.* Det er rimeligvis grundet i den gamle Mythe om det lille Træes höje Udspring og himmelske Oprindelse. Om *Liv* og *Livthraser* see Rasks Udg. af den yngre Edda S. 76, 77. *Nyerups Overs.* S. 96-97, og *Edda antiqv.* I, 28-29. *Den ældre Edda* IV, 252.

28. Overhoved maae man lægge Mærke til at *sk* i nogle Tilfælde udtales som *sch* af Nordmænd og Svenske, samt at den förste Lyd nu neppe kjendes af de nyere egentlig germaniske Dialekter.

29. Jfr. *Münters antiqv. Abh.* I, 292-93. *Dalberg* l. c. S. 175. *Zendavesta im kleinem* III, 67 &c. *Görres asiat. Mytheng.* I, 224-25, 246-47.

30. *Moor* besad en indisk Tegning af et Træ, hvorpaa 15 Mennesker hang istedetfor Frugter. See hans *Hindu Pantheon* S. 259. Muelig har denne Idee etslags Sammenhæng med den persiske (foran §. 38) om *Ribas*-Træet med 15 Grene, der og siges at have frembragt 10 Menneskearter.

31. *Wilford (on the sacred Island.) As. Res.* XI, 56, VIII, 300. *Görres* l. c. II, 609. *Kanne allgem. Mythol.* 459, 367. *Kleuker asiat. Abh.* I, 272, IV, 40. *Colebrooke (on the Vedas) As. Res.* VIII, 447. Pippala-Træet helliges især Buddha af hans Dyrkere i Bagindien og paa Ceylon, som kalde det Bodas eller *den store Buddhas Træ.* Nordboerne kunde have havt ligesaa stor Aarsag til at kalde Asken *Odins Træ. Kleuk. asiat. Abh.* III, 30. *Hyde* l. c. p. 131.

32. S. *Thorlacii ant. Bor. Obs. misc.* VII, 201. Jfr. *Kanne allgem. Mythol.* S. 701; og Fortalen til *Edd. ant.* I, p. XXXI.

33. Menneskeslægtens almindelige Karakteristik I, 372. Tschuwascherne tilbede visse Guddomme

eller Stamfædre under de anförte Navne af Fader o. s. v. Om Grönlænderne see *P. Egede* l. c. S, 81, 125, og *Cranz* S. 275-76.

34. Jfr. *Gloss. Eddæ antiq.* T. 2, under Ordene *Madr* (pag. 718). *Man* (719-20), *Marr*, *Mar* (721) *Medr* (722).

35. Armenierne kaldte fordum Mederne *Mar*. Der gaves og *Meder* i Paphlagonien, Pontus, Bithynien, Thracien og det asiatiske Sarmatien ved Tanais, hvorfra netop de nordiske *Medr*, Asafolket eller de ældste Gother indvandrede til de östersöiske Egne. Diod. Sic. II, 11. Plin. VI, 7. *Ynglingasaga* Cap. 2, o. s. v.

Fjerde Afsnit.

Om den förste Guldalder blandt Guder og Mennesker.

§. 49. I Eddalæren er denne Mythe saaledes dobbelt, men uden Tvivl kjende vi den nu kun af ufuldkomne Brudstykker. Dette af Valas Spaadom, som fölger lige efter Beretningen om Gudernes Anordning af Solens, Maanens og Stjernernes samt Tidens forskjellige Gang, angaaer især Guderne:

Aser mödtes
Paa Idas Slette
Alterkreds og Tempel (el. Templer).
Opreiste de höjt;
Esser de anlagde
Ædle Malme smeded,
Kræfter de pröved
Alt forsögte,
Tænger og kunstige
Redskaber danned.

De legte med Tavl
I Borgen saa glade,
Intet mangled
De af Guld[1]
Indtil did kom trende
Thurse-Möer

Meget mægtige fra
Jætternes Verden. [2]

Derefter fölger Fortællingen om Dverges eller Alfers Skabelse ved Guderne.

§. 50. Dette berettes paa fölgende *M*aade af den yngre Edda [3] "*Ganglere* spurgte: Hvad tog Alfader sig for da *Asgaard* var bygt (fuldfört eller anlagt)? *Har* svarede: I Begyndelsen indsatte han visse Bestyrere, for tilligemed ham at bestemme Folks Skjæbne, og raade for Borgens (eller Rigets) Indretning. Dette skede paa en Plads midt i Byen, som kaldtes *Ida* Sletten (*Idavöllr*). Det var deres förste Værk at opföre et Tempel (*Hof* — egentlig vel en stor Hall eller Bygning), hvor der ere Sæder for dem alle, nemlig 12, foruden det Höjsæde (eller Throne) som tilhörer Alfader selv. Det er den störste og kunstigst opförte Bygning paa (eller over) Jorden. Udvendig og indvendig seer den ud som om den bestod af lutter Guld. Her er (blandt andre) et Sted som kaldes *Gladsheim* (ɔ: Glædens eller Klarhedens Bolig). De opförte og en anden Bygning, hvor der var (maaske rettere: som var) et helligt Sted (*Hörgr* ɔ: Alterkreds eller Offersted); den tilhörte Gudinderne, og var særdeles skjön, samt kaldes *Vingolf* (eller *Vindgolf* ɔ: Vindenes Hvælving, altsaa Lufthallen, Atmosphæren) af Menneskene. Dernæst foretoge de sig det, at de opförte Esser

(Bjergværker eller Smedeværksteder), og gjorde sig Hammer, Tang og Ambolt, og siden (dermed) alt andet Værktöj. Derefter forfærdigede de Malme, Stene og Træ, og især en saa stor Overflod af det Metal som kaldes *Guld*, at de brugte det til alslags Boskab og Ridetöj. Den Old kaldes *Guldalderen*, saalænge til den tabte sig ved visse Qvinders Ankomst fra *Jötunheim*." Her fölger Beretningen om Dvergenes Skabelse.

§. 51. I Valas Spaadom fölger ligeledes 1) Dvergenes Opregnelse, og dernæst 2) Beretningen om Menneskenes Skabelse, samt 3) en kort Episode om *Ygdrasill* og de tre store Norner, som bestemte Verdens og Menneskenes Skjæbne. Derpaa fölge disse Stropher: [4]

Det Drab erindrer
Hun först i Verden
Da de *Guldveige*.
Gjennembored med Spyd
Og i den Höjes Hall
Hende brændte,
Tre Gange brændte
Den tre Gange födte
Ofte, usjelden, (ɔ: paa nye)
Dog hun end lever.

Heide [5] hende de kaldte
Hvor til Hus hun kom
Den velspaaende [6] Qvinde
Ulve selv hun tæmmed,

*Seid*kunster hun forstod
I dem behændig
Stedse hun forlysted
Onde Folk. [7]

Da gik alle Magter
Til ophöjede Sæder
Höjhellige Guder
Raadsloge derom:
Om Aserne skulde
Straffe den Bröde
Eller Guderne alle
Böder annamme. [8]

Odin (Landsen) svinged (el. kasted)
Blandt Folket han skjöd,
Det Krigsdrab hun erindrer
Det förste i Verden,
Saa brödes da Asa-
Borgens Hegn;
Vanerne anede Strid,
Over Marken de fore.

Derpaa fortælles der hvorledes Guderne atter raadsloge, for at udfinde hvem der havde blandet hele Luften med Svig (Gift, Blod eller Ild — i Texten *lævi)*, og givet *Odurs* Mö eller Hustru (nemlig *Freya)* til Jætternes Slægt, og hvorledes Thor kom derover i heftig Vrede, hvorved Pagten (mellem Guder og Jætter) synes at være bleven brudt. Her begynde Valas

Anelser og Spaadomme om Valkyriernes krigerske Færd, samt det store forestaaende Vanheld i Baldurs Mord, og de deraf fölgende ulykkelige Begivenheder, som först endes med Gudernes, Verdens og Menneskenes Undergang. Det er synderligt nok at ingen af de i de her anförte Stropher indeholdte Mythen forekommer i den yngre Edda, der dog har en vidtlöftig Beretning om den *Thors* Bedrift, som befriede Aserne fra at opfylde deres uforsigtige Löfter om Freyas samt Solens og Maanens Afstaaelse til en Jætte o. s. v.

§. 52. Mine Tanker om den rette Forklaringsmaade af de her omhandlede Oldsagn, har jeg allerede fremsat paa forskjellige Steder i mine eddiske Kommentarer, men vil her söge at udvikle dem i Sammenhæng, noget udförligere end för. Det förste Sagn, her anfört i §. 49 og 50, taler om *Gudernes Guldalder* i deres himmelske Rige, förend Dverge og Mennesker bleve til, og altsaa förend vor Jord var kommet i sin nærværende Tilstand. [9] De gamle Nordboer havde Ida-Sletten, som Gudernes Forsamlingsplads, tilfælles med Phrygerne og Grækerne. Himmelbjergets Top forstodes vistnok ved hin Slette hos alle disse Folk. [10] *Offerkredsen* sigter vel til den runde Horizont, *Templet* til Himmelhallen. [11] Da Guderne mentes at boe i eller opholde sig paa slige hellige Steder, er Talen i det hele om de

Boliger, som de opförte til deres eget Brug. Asernes meget *Guld* og *Sölv* sigter derimod dels til de saaledes glimrende Himmelkloder (som endnu betegne Metallerne — f. Ex. ☉ Guldet, ☾ Sölvet, ♂ Jernet o. s. v.), dels maaske og til de ædle Malmes Skabelse paa Jorden eller i dens Inderste. Den yngre Edda fortæller hvorledes Guderne dannede de lysende Himmellegemer af gloende metallisk Materie (Slagger, Sinner eller Skovre) fra *Muspell*. Her fremlyser saaledes den gamle nordisk-österlandske Tro om Himmellegemernes Forvandtskab med de metalholdige Aërolither eller Meteorstene. See her foran S. 56. Saaledes kom man da vel til at skildre Stjernernes regelmæssige og kunstige Bevægelse, der syntes at styres af höjere Magter, (maaske som en Art af guddommelig Forlystelse) som Asernes Legen med *Guldtavl* (efter Kjæmpevisernes Udtryk). Den glimrende Himmel og Gudernes Glæde formörkedes aldrig, förend *Jættinderne* opkom fra Underverdenen, medbringende Mörke, Taage og Spiren til Gudernes Undergang. De tre store Jættinder vare maaske *Natten* (Jætten Nörves Datter), *Angurbode* (efter Ordet: den Sorgvarslende eller Harmbebudende), formodentlig den personificerede Afgrund eller dens Mörke, og *Hel* (hendes Datter), Dödens Gudinde. [12] Det synes at være hine tre Jættinder som raadte Guderne

til at skabe Dvergene, uden Tvivl især de *Sortalfer*, som siden kom til at frembringe og bevogte Guldet og de övrige Metaller i Afgrunden eller Jordens Skjöd. Digteren synes da her at antyde, at Guderne, i det de skabte Dvergene, berövede sig selv den Skabelseskraft, som hidindtil havde frembragt *Guldet*. Himmelens *Guldalder* var da saaledes forsvunden, dels ved de mörke Jættinders Optagelse i Gudernes Raad og Samqvem, hvorved Himmellysenes gyldne Glands fordunkledes, da Nat og Mörke vare indkomne i Verden; og dels ved det jordiske Gulds Overdragelse til Dybets Magter, nu ikke allene Dvergene men ogsaa Jætterne nu kom i Besiddelse af de ædle Malme, som dog i Fremtiden, efter hvad der senere fortælles, skulde blive Hovedaarsagen til Menneskeslægtens Ulykker.

§. 53. Disse Begivenheder, hvorved Menneskenes förste virkelige *Guldalder* (ɔ: deres fredeligste og lykkeligste Tidsalder i Jordens Barndomsaar) ophörte, formedelst Guldets Smeltning og Bearbejdelse samt deraf fölgende Brug, skildres i det Sted af Valas Spaadom, som indeholdes foran i §. 5. Dette skeer dog paa en noget skjult og allegorisk Maade, under Billedet af et qvindeligt Væsen, som Menneskene faldt paa at gjennembore med Vaaben (skarpe eller skjærende Redskaber), og brændte Qvinden derefter tre og flere Gange,

da hun dog stedse opstod paa ny og lever endnu o, s. v. Væsenets rette Betydning indsees tydelig nok af dets dobbelte Navn. Det förste *Guldveige (Gullveig)* betyder ligefrem *Guldets Kraft*, *Stof* eller *Materie.* [13] Da Menneskene opgravede dets Grundæmne af Jorden med skarpe Redskaber, og brændte det i den Höjes Hall (nemlig Verdensbygningen; under Himlens höje Hvælving) fremkaldtes Mord og Drab derved. Guldet burde maaske, efter vore Forfædres Meninger, brændes eller smeltes tre Gange, naar det skulde ansees for at være rigtig purt; dog kan det omsmeltes utallige Gange uden at forgaa, men oplives eller bliver til paa Ny, uden at tabe Kraft eller Glands. Qvindens andet Navn, *Heide* (*Heid* eller *Heidur*) betyder Rigdom, Penge, [14] Guld (egentlig vel i forædlet Tilstand). I det Fölgende beskrives Guldets höje Agtelse og dets forunderlige Virkninger paa en allegorisk Maade. Det kan baade siges at være *velspaaende*, da dets Ejer stedse spaaer sig Lykke deraf, og *falskspaaende* eller *bedragersk*, da det saaledes ventede Held tit forvandles til Uheld. Det kan tæmme Ulve ɔ: civilisere Vilde eller formilde grusomme Mennesker. Den saakaldte *Seid (seidr)* var en Trolddom (magisk Chemie) som udövedes ved Koge- eller Smelte-Kunster, og de sidste ere nödvendige ved Guldets Virkning, Forædling og Bearbeidelse.

Rigdommens Tryllerier eller Trolddomskræfter ere desuden noksom bekjendte. Onde (eller gjerrige) Mennesker og især (forfængelige) Qvinder siges stedse at have fornöjet sig inderlig derved. *Skalda* lærer iövrigt at Qvindernes poetiske Benævnelser især maa tages af Guld og kostbare Smykker. Guderne fortörnedes ved disse Menneskenes formastelige Foretagender; maaske enten fordi de vilde have Guldets Brug allene forbeholdt dem selv, eller fordi de afskyede Menneskets Hovmod og Gjerrighed, som nödvendigvis maatte bringe Fordærvelse og Ulykker over det hele Kjön. De holdt da en Raadsforsamling for at bestemme om de skulde straffe denne Bröde, eller lade dem forsone ved Bönner og Offringer. *Odin* vil ej lade sig formilde, men kaster eller skyder en Landse (Spyd, eller Slyngesteen) blandt Menneskevrimmelen; derved gjennembrödes Gudeborgens Forskandsning (eller Ætherhimmelen); de derunder (i Skyelusten) boende *Vaner* saae da at Fejde var forkyndt mod Menneskene, og fore (som hærgende Stormvinde) over Jorden. Derefter opstode Krige og de förste virkelige Drab blandt Menneskene. Al denne Elendighed fulgte af *Guldveiges* Drab, Ligbaal og gjentagne Opstandelse. Rimeligvis var det hendes *Hjerte* (eller Qvintessenz) nemlig *Guldet* hvorved *Loke* (eller *Loge*, *Lop-*

ter) blev saa ond, listig og skadelig for Verden, som det heder i *Hyndlas Sang:*

Loke forbrændt
I inderste Sind
Fandt et halvstegt
Hjerte [15] af en Qvinde
List lærte *Lopter* [16]
Af den onde Qvinde
Derfra komme alle
Uhyrer [17] paa Jorden.

At *Loke* her siges at have et *forbrændt Hjerte* eller Sindelag, sigter vel til hans Betydning som den *skadelige* eller *fortærende Ild.* I det han selv sluger eller tærer det brændte Guld, lærer han den List og Svig som volder Menneskenes Strid og Ulykke, og det er Guldets Tryllemagt, som de onde Qvinders Laster og Udyder især maa tilskrives. [18] Hvad det var, som den fortörnede *Odin* slyngede eller skjöd blandt Folket, nævnes ikke i Texten; nærmest maa man antage at det har været en Landse eller Spyd; muelig og en dræbende Slyngesten. Herved kan Digteren have sigtet til Lynstraalen, Tordenstenen eller sligt. Dog troer jeg at han snarest har meent et gloende Meteor, der ligner et Spyd eller Sværd (en Ildkugle med lang Hale lignende en Komet, hvorom man gjorde sig sammeslags Tanker), som i Island kaldes *Vigabrandr* (Krigssværdet, Drabssværdet). Almuen der (som vel i flere Lande) troer endnu

at det, naar det sees i Luften, betegner snart forestaaende Krige. Slige Luftsyn ledsages tit, som bekjendt, af Aërolither, som kunne yttre dræbende Virkninger for Menneskene, i det de briste itu med Tordenens Bulder og knusende Styrke. En saadan Begivenhed har man da forestilt sig som et Forvarsel for Stridens Begyndelse i Verden.

§. 54. Disse mine Anskuelser stemme i Hovedsagen vel overens med mange ældre og nyere Kommentatorer. [19] *Gudmund Andresen*, *John Olafsen* fra Grunnavig m. fl. pege til Ligheden med de græsk-romerske Forestillinger om Guldalderen og dens Forsvinden. Om de nordiske Guders *Guldalder* stemmer *Trautvetters* Forklaring især overens med min föranförte, undtagen forsaavidt at han blot synes at antage den som sigtende til Soleaarets Löb. Asernes gyldne Sager, som de forfærdigede i Tidens Begyndelse, betyde, efter *Trautvetter* (l. c.) Aarets gyldne lyse Tid, hvorimod Qvinderne fra Jötunheim betegne de mörke og kolde Vintermaaneder. *Ling* omhandler Eddaernes *Guldalder* i et eget Afsnit (S. 153 o. f.) hvori han blandt andet siger: "I alle Gudelærer omtales en Lyksaligheds-Stand, i alle beskrives Fornuftvæsenernes oprindelige Uskyld. Også i den nordiske Mythe kaldes dette Tidslöb *Guldalderen*, men den fremstilles blot med Hensyn til Guderne, det vil sige: Naturen i

Almindelighed, skjönt Menneskeslægten ogsaa indbefattes derunder, ligesom Naturgudernes Skjæbne stedse omfatter baade den ældre og yngre, saavel den store som den lille Verden. I *Edda* vises Naturgudernes Fald, og den onde *Loke*, som ikke var ond fra Begyndelsen, fremtraadte nu med sine tre Börn: *Hel, Midgaardsormen* og *Fenrisulven*, som bestemte Sindbilleder af det Onde i Elementerne, efter at Gudernes Fald var fuldbyrdet, og de havde forbundet sig med Jætteslægten; thi da vare Naturens Kræfter smittede, Guldalderen var forbi og Striden maatte begynde. Man har misforstaaet vore Forfædre, i det man troede at de blot elskede Krig og Myrden. Dersom de havde antaget sligt for den höjeste Lykke og Menneskets ypperste Formaal, saa havde deres Lære sandelig ikke fremstilt hint höje Billede af den gyldne Alder, hvori endnu ingen Kamp fandtes. De ansaae da Striden som et Udtryk af det Onde i Tiden, og de meente dermed ikke allene Striden mod den ydre Natur, men snart endnu mere Striden mod den indre" o. s. v. Den övrige Deel af *Lings* sindrige Betragtninger i denne Anledning, fortjener at læses i Originalen, og jeg anmærker kun deraf, at han, ligesom jeg, har bemærket: at Nordboerne antoge at man först begyndte at tillægge Guldet höj eller bestemt Værdie, just i det samme Tidspunkt, hvor den virke-

lige Guldalder var til Ende. — *Mone* bemærker (l. c. I, 334) at Tanken om *Lyset* fremskinner tydelig af næsten alle Asagudernes Værker, hvorfor ogsaa Gudevaaningen *Gladsheim* efter sit Navn (og tillige efter sit Udseende), er et Sted for Glæde og Glands. Han synes da med os tildels at antage: at *Guld* og *Himmellys* forekomme som enstydige i hin eddiske Mythe, men han betragter (S. 336) det virkelige Guld, hvilket Guderne forfærdigede, for en Art af *falskt Lys* eller uægte Efterligning af det himmelske; det havde sin Oprindelse af Materien, hvortil Jættinderne hörte; dets Skabelse förte dem til Guderne, og Jættinderne födte siden Dvergene (?), hvis Forretning det er at frembringe og forarbeide Guld og Ædelstene i Jordens Indre o. s. v.

§. 55. I Mythen om *Guldveige* eller *Heide* havde allerede de tre islandske Oversættere af *Valas Spaadom*, *Gudmund Andresen*, *John Olafsen* og *Magnus Ketilsen*, med Rette seet en allegorisk Beskrivelse over Guldets Smeltning, Forarbeidelse og vidunderlige Virkninger, som fordreve den ethiske Guldalder fra Jorden og Menneskekjönnet, ved Gjerrighedens og Stridslystens Indförelse i Verden. *P. E. Müller* lagde og Mærke til (i *Sagabibl.* II, 367 o. f.), at Guldet som Penge, syntes, efter en ældgammel nordisk, uden Tvivl og orientalsk Mythe, hvortil enkelte Spor fandtes i *Volu-*

spá (og det der fortaltes om *Guldveig)*, kun at have bragt Ulykke over dets förste Ejer — og at Sagnene om Guldets Opdagelse vare forenede med andre om etslags Syndefald o. s. v. *Ling* afhandler denne Mythe under Titel af *Striden* (S. 162), men hans Forklaring over *Gullveig* som det Onde overhoved, forekommer mig hverken at være heldig eller rigtig. *Mone* opfatter Hovedideen meget klarere og rigtigere (l. c. I, 368 o. f.), skjönt hans Forklarings vigtigste Grunde ikke have været ham selv ret tydelige. *Gullveig* oversætter han ved *Gulddrik*; det kan og hede saaledes efter Ordet, hvis rette Fortolkning jeg dog troer at have för fremsat paa en anden Maade, skjönt den betegnede Gjenstand bliver den samme, efter vor fælles Mening. Hans Betragtninger herover, over *Heide* som et Forbillede paa Tryllemöerne i Niflungernes Sagnkreds, om Guldets Oprindelse fra Jætter og Dverge eller Sortalfer (altsaa fra Underverdenen eller Afgrunden) og de af dets Besiddelse derfor tit flydende Ulykker, der især skildres paa en saa mangefoldig Maade i Niflungernes mythiske Historie, ere særdeles sindrige og læseværdige. Det er mærkværdigt, hvor ivrig det gamle Nordens Digtere og Vise have sögt at svække eller udrydde Gjerrighed og Rovlyst, ved at fremstille de mange Ulykker som reiste sig af Begjærlighed efter Guldet og af store Rigdommes Besiddelse, hvorpaa Foruret-

tedes og Ulykkeliges Forbandelser saa ofte hvilte. Denne Hovedtanke udtrykkes ikke allene i de mange Digtninger om Volsungerne (hvor det Guld, som stifter de hartad uendelige Ulykker, var taget fra Dverge eller Sortalfe); men ogsaa i de danske Oldsagn om *Hilde*, hvorefter det netop er *Guldet* (ligeledes kommet fra underjordiske Dverge) som paa den anförte Maade bliver Aarsag til den næsten evige Kamp, der siden ansaaes som en Art af Forbillede for alle fölgende Krige, som nævntes efter hin blodtörstige Qvinde, hvis ældste mythiske Forbillede vi dog vel maa söge i en af de ypperste Valkyrier som bar det samme Navn. [20]. Der gaves vistnok andre Skjalde og Vismænd som erkjendte Guldets store Nytte naar det bruges rigtig, og derved pegede de vel især til dets *himmelske Oprindelse* fra Asernes Ur-Rige og dets Guldalder; fra Solens og Stjernernes metalliske Masser; fra (Solguden) *Freyr* og (Havguden) *Njord* som Rigdommens Givere, fra den blide Maanegudinde *Freya* o. s. v. Disse Digtninger fandt naturligvis meget Bifald blandt den store Hob, som sögte i Guldet det höjeste Gode, men de fleste gjorde det ved Midler, der netop styrtede dem i de Ulykker, for hvilke hine dybsindige Moralister havde advaret dem, som Begjærlighedens og Gjerrighedens sörgelige Fölger.

§. 56. Af den ældste nordiske Mythe om *Menneskenes Guldalder*, finde vi forskjellige Reminiscenzer blandt de yngre Sagn, som synes at være af Sagaskriverne vilkaarligen henförte til en langt senere Periode, og det tildels i den Hensigt at forene dem med Sagnet om *den almindelige Verdensfred* paa den Tid da Christus födtes. Saaledes heder det i *Ynglingasaga* Kap. II. om *Njord*, hvem Forfatteren betragter som en præstelig Fyrste i Sverrig, der blev forgudet efter Döden: "I hans Tid var god Fred i Landet og alskens Frugtbarhed saa stor, at de Svenske troede at *Njord* raadte for Aarets Gröde og Folkets Velstand" — samt i 12te og 13de Kap.: "I hans Söns *Freyrs* (eller *Yngve-Freyrs*) Dage begyndte den saakaldte *Frode-Fred*; da herskede stor Frugtbarhed i alle Lande. Det tilregnede de Svenske *Freyr*, hvorfor han blev mere dyrket end de övrige Guder. Ved Freden og de gode Aar blev Folket rigere, end det för havde været. Denne herlige Tilstand varede ogsaa tre Aar efter at Freyr var död, men de Svenske kaldte ham Verdens Gud, og dyrkede ham siden bestandig, for at han skulde give dem Fred og gode Aar." [21] I 14de Kap. heder det at *Fjölner* var *Freyrs* Sön og Efterfölger, samt at han var en god Ven af *Fred-Frode* (*Frode* den fredegode), som da regjerede i Lejre i Sjælland. Det er af ham at den för-

ommeldte i vor Oldtid saa höjberömte *Frodefred* har sin Benævnelse.[22] I den yngre Edda eller rettere i dens Fortsættelse *Skálda* (l. c. S. 146) forekommer fölgende Beretning derom: "En Sön af *Odin* hed *Skjold*, fra hvem *Skjoldungerne* nedstamme. Han raadte for de Lande som nu kaldtes *Danmark*, men fordum *Gotland* (Gothernes Land), og havde der sit Opholdssted. *Skjolds* Sön hed *Fridleif* [23] og raadte for Riget efter ham. Hans Sön *Frode* blev hans Efterfölger i Kongedömmet paa den Tid, da Keiser *Augustus* stiftede Fred i den hele Verden. Da blev ogsaa Christus födt — men fordi at *Frode* var den mægtigste Konge i de nordiske Lande, tilskreves Freden ham af alle de Folk som talte det danske Tungemaal, og Nordmændene (eller Nordboerne) kalde den *Frode-Fred*. Ingen Mand gjorde da en Anden Skade, om han saa end traf sin Faders Drabsmand, lös eller bunden.[24] Da gaves der ingen Tyv eller Ransmand, saa at en Guldring laa længe (urört) paa Jellingehede. Derefter fölger den bekjendte Grotte-Sang, om de Jættinder som malede Guld, (eller rettere, frembragte det ved at male paa en Qværn), for Kong *Frode*, men voldte dog tilsidst hans Undergang. Den norske Konge *Oluf Tryggvesön* talte saaledes til de hedenske Trönder, i det han sögte at omvende dem til Kristendommen: "Jeg fortalte Eder nylig, at man tilegnede *Freyr* den

Lyksalighed og Fred som Sverrig nöd i hans Dage, men de Danske tilskreve den Fred Kong *Frode*, som da regjerede i Danmark, og kaldte den Frode-Fred." Derpaa fölger en lang Udvikling af denne Freds sande Aarsag, nemlig Forlöserens *Christi* Födsel i det Tidspunkt o. s. v. [25]. Endelig heder det i *Rimbeglas* 4de Part 1ste Kap. efter at Forfatteren har talt om *Odin*, som Anförer for de Tyrker (ɔ: Turaniere eller Turkestanere) og (andre) Asiater som indtoge eller besatte disse nordiske Lande og indförte det her siden brugelige Tungemaal m. m., beretter han, at *Odins* Sön *Skjold* herskede over Danmark med megen Vælde, og at der var god Fred i hans Dage. Hans Sön og Efterfölger var *Leif*, kaldet *Frid-Leif (Fred-Leif)*, fordi en saa dyb Fred fandt Sted i hans Tid, at intet Drab eller Mord blev begaaet. Kongedömmet arvedes af hans Sön *Frode*, som var vis og kundskabsrig, ligesom hans Fader havde været. Den dybe Fred i hans Dage skildres ligesom i Skalda; kun lægges det til om Guldringen, at den laa i mange Aar (urört) paa en almindelig Landevei. Dernæst bemærkes det, at man troer at Christus blev födt i hans Regjeringstid o. s. v.; og endvidere heder det her: at i Fred-Frodes Regjeringstid var Frugtbarheden saa stor, at Kornet voxte paa Agrene uden at saaes, og ingen behövede at frygte for nogen Vinter; da frem-

bragte Jorden ogsaa alleslags (ædle) Metaller (i Overflod). Efter Saxos Beretninger (i 5te Bog) var denne *Frode* en særdeles vældig Fyrste, der saa at sige havde forenet det hele Norden til et almindeligt Monarkie, fra Rusland lige til Rhinen, foruden Engelland og flere Lande. Derefter regjerede han i dyb Fred i 30 Aar (i hvilken Tid Christus blev födt), lod en tyk Guld-Armring ophænge ved en Landevej o. s. v. En Troldqvindes Sön stjal den, og ved at forfölge ham til Rettergang, fandt Frode selv sin Död, fremkaldt ved magiske Kunster. [26] Ligesom man i Sverrig havde foregivet at Freyr levede, i tre samfulde Aar efter at han var död, saa förtes Frodes Lig ogsaa under samme Paaskud tre Aar omkring i Sjælland af hans Hövdinger, som tilsidst begrove det ved *Værebro* i Sjælland. Her skimte vi Sammenhænget mellem to til en forvandlede Fortællinger, om en ældgammel Fredsfyrste for de nordiske Folk, hvis Minde nödvendigvis maa tabe sig i den mythiske Oldtid. Meget mærkeligt er det at Frode den Fredegodes tvende foregivne Dödsmaader, der fortælles paa forskjellige Maader, dog blive foranledigede af *Guldet*, der saaledes ogsaa her gav den egentlige Anledning til *Guldalderens Ophör*. Endvidere knytte de forskjellige oldnordiske Sagn *Hildes* (eller den nordiske *Bellonas*) Historie til hans, skjönt med flere Forandringer. Ef-

ter Saxo var *Hilde* en jydsk Kongedatter, der blev gift med *Hithin* (eller *Hedin)* en norsk Fylkekonge, skatskyldig til *Frode*. Den i *Oluf Tryggvesons Saga* indeholdte Fortælling om *Hilde* o. s. v. tager sin Begyndelse 24 Aar efter *Fredfrodes* Död. Saaledes lader dette Oldsagn *Hilde* (eller Krigen, Krigsgudinden) ret komme i Virksomhed efter Frode den Fredegodes dödelige Afgang — og denne Overensstemmelse synes at ville sige med andre Ord: "Paa den fredelige Guldalder fulgte en Kamp, som lader til at vedvare i al Evighed."

§. 57. De her omhandlede Lokal-Myther for *Danmark* og *Sverrig*, blive, saaledes som de fortælles i islandske Oldskrifter, især derved mærkelige for Mythologien: at de angaae dels de nordiske Guder selv, skildrede som Rigernes Konger, og dels deres nærmeste Efterkommere. Danmarks *Guldalder* henföres nemlig i lige Linie til disse Konger:

1. *Skjold*, Odins Sön og Efterfölger i Regjeringen over Danmark.
2. *Fridleif* (Fredelskeren; den Fredegode).
3. *Fred-frode* (Frode den Fredegode).

Sverrigs Guldalder derimod til disse:

1. *Njord*, Odins Efterfölger i Regjeringen over Sverrig.
2. *Freyr* eller *Yngve-Freyr*.

3. *Fjölner*, der ligeledes var rig, aarsæl og fredsæl.

Vi see heraf at disse Sagn oprindelig have knyttet sig til selve Guderne, og tilhöre fölgelig den mythiske Tidsalder (ligesaavel som Sagnet om den i Italien herskende *Saturnus* o. s. v.), skjönt den af *P. E. Müller* udviklede Omstændighed har givet Anledning til deres Forflyttelse langt ned i Tiden, hvorved man har sögt at omdanne dem til virkelige historiske Beretninger. Til Slutning maa vi lægge Mærke til at vore Forfædre haabede en *ny Guldalder* eller fuldkommen Lyksaligheds Tilstand, saavel for Guder som Mennesker, i den nye Verden, som skulde fremkomme efter den nærværendes Undergang eller Omdannelse. Da skulle, blandt andet, Aserne atter komme sammen paa *Ida*-sletten og gjenfinde det tabte Guldtavl; ogsaa ville Agrene da bære Gröde af sig selv, ligesom det berettes om Frodes herlige Regjeringstid o. s. v. — men disse Undersögelser höre til et andet Æmne.

§. 58. Förend vi sammenligne hine forskjellige nordiske Oldsagn med fremmede, ville vi lægge Mærke til *Lings* Tanker om den Maade hvorpaa Mythen om Guldalderen egentlig synes at være opstaaet. "Forestillingen om en forsvunden lykkeligere og renere Alder, grunder sig paa Menneskets medfödte Tilböjelighed til at antage et guddommeligt Udspring for Alt,

og denne Overbevisning, at ikke allene vor Slægt men ogsaa hele Naturen, var i sin ældste Tilstand renere og helligere, er ingen ringe Stötte for vort Haab og Tro om Udödelighed, og for Alfaders Hensigt med os i en tilkommende höjere og forædlet Tilstand, den tilbagevendende gyldne Alder. Slige Tanker havde maaske vore Forfædre om denne Tid" o. s. v. Vi maa heller ikke glemme de fleste Menneskers Trang til at erkjende 'ret levende, i den modne og bedagede Alder, den Lyksalighed som de mindes at have nydt i Barndoms- og Ungdoms-Aarene (Uskylds og Glædes Guldalder), i det de mere besværlige Manddoms- og Alderdoms-Dage trykke Sindet med en langt tungere Vægt, og saaledes opdage vi hos os selv den Guld-, Sölv-, Kobber- og Jern-Alder der muelig gav de ældre Digtere Anledning til ogsaa her at betragte den större Verden, i nogen Lighed med den mindre. Hertil kom Betragtningen over de fire Aarstider (undertiden anvendt paa Menneskets fire Aldre), som ogsaa hos nogle Folkeslag bleve til Forbilleder for ligesaa mange Verdensaldre. [27]

§. 59. Grækers og Romeres Forestillinger om de fire (efter Nogle fem eller sex) Verdensaldre, ere af Andre sammenlignede med lignende Myther i de indiske, persiske o. fl. Systemer. Her er Talen kun om den förste af dem, *Guldalderen. Hesiod* kalder de förste

Mennesker en gylden Slægt, [28] som levede lykkelige uden Lidelser, Arbeide eller Bekymringer (altsaa uden Trætte eller Strid), döde, som i en söd Sövn, og forvandledes da til Dæmoner, Menneskenes Skytsaander, svævende i Luften; de kunne ansees for Konger, ere Rigdoms og Velfærds Givere o. s. v. Saaledes betragtede Italerne de forgudede Fyrster (eller vel rettere heroiserede Guder) *Janus* og *Saturnus*. Vi have seet at de gamle Nordboer tildels havde de samme Begreber om Guldalderens kongelige Heroer. — Paa hine fromme, fredelige Mennesker fulgte en uretfærdig og krigerisk Slægt, som paadrog sig Gudernes Vrede. *Virgils*, *Ovids* o. fl. digteriske Beskrivelser over Guldalderen eller Menneskenes lyksalige Uskyldighedsstand ere bekjendte, og behöve ikke at gjentages her. I Hovedsagen vil man finde dem at stemme med de forskjellige nordiske, uden at disse i mindste Maade ere tagne fra dem. Det samme kan man sige om Skildringerne af det Ondes Indförelse i Verden ved Gjerrigheden, da Guldet opgraves af Jorden for at fremkalde Ulykker og Manddrab. [29] Hesiods *Pandora* kan ellers i flere Henseender sammenlignes med vor *Guldveige*. [30] Begge vare vel fortryllende og kostelige, men gjorde dog Ende paa den sande Guldalder. Vulkan forfærdigede *Pandora* af Jord og Vand, ligesom Guldveige vel mentes at have

en lignende Oprindelse, og vistnok flere Gange gjenoplivedes ved eller fra Ilden. *Pandora* var skjön, men falsk og listig; det samme gjaldt om *Guldveige*. Skulde vel ikke den græske Dise have den selvsamme allegoriske Betydning som den nordiske? Det forekommer mig at være saaledes. — *Guldet* frembringes eller forædles af *Vulkan* eller Ilden. *Pandora* kan det vistnok kaldes (ligesaa vel som *Gullveig)*, da alle Jordens Herligheder kunne siges at gives af Guldet, og den Rige tillige at begaves med dem. Dets Skjönhed er bekjendt, og dets vidunderlige Virkninger kunne vel beskrives som List og Falskhed. *Minerva* forestod Kunsterne, som forædle og forskjönne Guldet; derfor sagdes hun at oplære Al-Giverinden. Skjönne og onde Qvinder nedstamme fra *Pandora* (ligesaa vel som *Guldveige*) ɔ: som forfængelige og gjerrige, ansee de det prydelige og kostbare Guld for deres höjeste Lykke; de have, ligesom det, de Egenskaber, at *forlyste* og *skade*. Endelig er det mærkeligt, at baade *Pandora* og *Guldveige* siges at være blevne til, i det Guderne vilde straffe Menneskene for *Ildens Brug* eller *Misbrug*.

§. 60. Bibelens hellige Sagn om Menneskets förste lyksalige Uskyldsstand i Paradiset eller *Edens* Have, svare vistnok i visse Maader til de hedenske Folks Guldalder. Ved en *Qvinde* og *forbuden Begjærlighed* fik denne

herlige Tilstand Ende. Syndefaldet fremkaldte Strid og Död, som nu bleve Menneskehedens Lod, efter den fortörnede Guds retvise Beslutning. *Ægypterne* synes at have kjendt lignende Myther; men desuden beskrive de *Osiris's* Regjeringstid som en sand Guldalder, ikke allene for Ægypten men ogsaa for den hele der bekjendte Verden. Den forsvandt, og selve Naturen med dens Elementer undergik betydelige Forandringer til det Værre. Persernes hellige Skrifter beskrive Paradiset og Syndefaldet paa en egen Maade, men de og yngre Digtninger (som *Schahnameh*) fortælle og meget om en herlig Guldalder i Menneskeslægtens og det iranske Riges ældste Tider og *Dschemschids* lykkelige Dage. Da var der (i adskillige Aarhundreder) Overflödighed af Guld og ædle Stene, Naturen stod i den herligste Flor, en dyb Fred herskede, men Ingen fölte nogen Sygdom eller Smerte o. s. v. Begjærlighed og Overmod forspildte dog Kongens og Folkets Lykke. *Dschemschid* formælede sig med en Jættinde (en *Divs* Datter), og af Stolthed sammenlignede han sig med den Höjeste. Straffen udeblev ikke, og han styrtedes fra Thronen af *Zohak*. Qvindevæsener af Jættestammen forstyrrede saaledes *Irans* Guldalder, ligesaa vel som Asernes og siden Danmarks (ved at foraarsage *Frode* den Fredegodes Undergang). [31] *Desatirs* Bekjendere ansee *Maha-*

bads Regjeringstid for Jordens og Menneskeslægtens Guldalder. (See her foran I, 210).

§. 61. De *Brahmanske Inders* Lære er meget vidlöftig i Udregningen af de fire Verdensaldre, og deres Overensstemmelse med de Græske m. m. er forlængst udviklet af *William Jones.* [32] — Allerede i Alexander den Stores Tid fik Grækerne authentiske Underretninger om Indernes Skildringer af Guldalderen. Gymnosophisten *Kalanus* fortalte nemlig om den svundne Oldtid, da Honning, Melk, Vin og Olie flöd i Strömme, og alt havdes i störste Overflod; da Menneskene udartede og forværredes, maatte de arbeide for deres Bröd, men Verden heldede stedse mere og mere til Undergang. [33] *Manus* o. fl. Love kalde Guldalderen eller Verdens förste Tidslöb *Krita-juga* (den fuldkomne Tidsalder?) eller *Satja-juga* (Rettens eller Sandhedens Alder). Da gaves der hverken Övrighed eller Straffe, thi ingen Forbrydelse blev begaaet, og Alle levede i en lyksalig Uskyldighedsstand. [34] *Polier* vil især henföre den, saavel som de to næstfölgende Verdensaldre til Gudernes og Dæmonernes mythiske Historie, ligesom *Hesiod* gjör det samme ved deres græske Paralleler. [35] *Manu*, Menneskenes förste Konge, beherskede det herlige Rige *Kosala* og dets Hovedstad *Ajodhya* (nu *Oude* eller *Aude*) som siden blev den store *Ramas* jordiske Hjem; i hans Tid

var Indien saa lykkeligt, rigt og fredeligt som *Persien* i *Mababads* eller *Dschemschids*, *Ægypten* i *Osiris's*, *Latium* i *Saturns*, *Sverrig* i *Freyrs* eller *Danmark* i *Fred-Frodes* Tider o. s. v. [36]

§. 62. Den samme Mythe gjenfindes i noget afvigende Former hos de buddhistiske Religioners Bekjendere. Deraf er Tibetanernes Fremstilling en af de mest bekjendte, og tillige meget mærkværdig. Den antager nemlig en *Guldalder* eller Uskyldighedsstand for *Guderne* og en anden senere for *Menneskene*. Da Verden var bleven skabt efter Skjæbnens eller dens höjeste Styrers Villie, nedstege *Laherne* eller Guderne fra de forskjellige Himle til Jorden, og forenede sig med materielle Legemer. Hos dem gaves ingen Forskjel paa Kjön. Alle udstraalte de en medfödt Glands og oplyste saaledes den hele Verden. Utallige Aarhundreder levede de i en lykkelig Tilstand, indtil de nöde af jordiske Frugter; da bleve de alle sorte og dunkle, og hentæredes uden at efterlade noget Afkom. For at fordrive det derved frembrudte Mörke, stege Sol, Maane, Planeter og andre Stjerner op af Havet, men hine to store Himmellegemers Lys er, Gjenskin af de i Solen boende Lahers Straaleglands. I den anden Verdensalder beboedes Jorden af andre Laher, som frembragte Menneskeslægten, der nu ogsaa i Förstningen havde sin Guldalder.

Jorden gav da de herligste Frugter, og alt hvad der kunde tjene til Næring og Fornöjelse, uden at nogenslags Dyrkning udfordredes dertil: Menneskene levede af Frugter, nydte med Maadehold, i fuldkommen Sundhed og Tilfredshed. De sörgede kun for Morgendagen ved Frugternes Indsamling; men En nöjedes tilsidst ej dermed, og samlede et dobbelt Forraad. Andre efterlignede ham snart, og tilsidst udvidedes Oplagene til flere Aars Fornödenheder. Denne utidige Begjærlighed vakte Trætte og Strid. Jorden tabte sin store Frugtbarhed og begyndte at give Torne og Tidsler af sig. Nu indförtes Agerdyrkningsarbeidet, Tvistigheder om Jorderne udartede til Slagsmaal og Krige o. s. v., hvorved Menneskeslægtens Lyksalighed efterhaanden formindskedes i forskjellige Verdensaldre. [37] —Mongolers og Kalmukkers Lære herom stemmer i det Væsentlige overens med den tibetanske, Deres Stamfædres herlige Ur-Rige henföre de til *Altai*-Bjergene og *Oguz-Khan* er deres *Osiris-Saturnus*. Chinesernes Forfattere fortælle meget om deres Keiseres eller Mantshuernes Forfædres Guldalder i det hvide Bjergs *(Tschang-pe-kans)* paradisiske Dale paa *Koreas* Grændser; der levede de i Fred og Lykke under den store og herlige *Kioros* (den Gyldnes) Herredömme o. s. v. [38] Vi forbigaae her de schamanske Folk — men höjt oppe i Norden gjenfinde vi

atter Guldalderen hos Finnerne, som skulle beskrive den saaledes: "Honning dryppede af Egetræerne, Melk strömmede i Floderne, Qvægavl og Agerdyrkning vare i höjeste Flor, og man malede Guld paa Qværnene." [39] Det sidste Træk (hvis det virkelig tilhörer de finske Oldsagn) maatte være os særdeles mærkeligt, da det selvsamme fandt Sted i Danmarks gyldne Alder efter de eddiske Digtninger. (See her foran §. 8).

Anmærkninger.

1. Jeg læser nemlig *Vettvgis*, som nogle Afskrifter have for det almindelige *Vettergis*, som er et ellers aldeles ubekjendt Ord, og synes her ej at kunne svare til rigtig Sprogbygning; dog kunde man gjætte at det betegnede *Vætters* (eller *Dæmoners*) *Uformuenhed* eller *Uselhed*, og Meningen da maaske være: at Guderne da ikke vare komne i nogen slig Tilstand ved Guldets Besiddelse. Dog vilde en saadan Oversættelse være höjst tvungen; ej heller udtrykkes den, men den förste, i den yngre Edda hertil svarende Fortælling.

2. See *den ældre Edda* I, 33. *Edda antiqv.* III, 26, 27, 196.

3. *Den yngre Edda*, *Rasks* Udg. S. 14, jfr. *Nyerups Overs.* S. 18.

4. See *den ældre Edda* I, 39, 60 o. f.; den store Udg. III, 33 o. f.

5. Forklaringen over Navnene *Heide* og *Guldveige* vil findes i det Fölgende.

6. I Originalen *velspá* (eller *velspáa)* som ligefrem betyder *velspaaende*, men man kunde og læse det *vélspá*, som da vilde forandre Meningen til sviggspaaende (ɔ: falsk spaaende, bedragerisk).

7. Qvinder — efter en Variant.

8. Kan og oversættes:

Eller Guderne alle
Et (Offer-) Gilde modtage.

9. Her omhandler jeg *Gudernes Guldalder* kun som deres eller vor Verdens förste Periode. Ellers kunde man inddele den paa flere Maader f. Ex.: a) til deres Glæde fordunkledes ved Anelserne om *Baldurs* Död og denne Begivenheds virkelige Fuldendelse; b) til den hele Tid, hvori de frit kunne nyde *Idunnas Guldæbler* (tildels maaske en egen allegorisk Fremstilling af Stjernerne, som *Ygdrasils* eller *Glasers* gyldne Frugter), og derved stedse foryngtes o. s. v.

10. Jfr. her foran 1ste Bind S. 25.

11. See ellers mine mythologiske Ordböger paa anförte Steder under Navnet *Idavöllr* — samt her foran I, S. 25.

12. Hvis Digteren ellers ikke mener de forskjellige Jættinder som Guderne toge til Hustruer eller Medhustruer som *Skade*, *Gerda* o. fl. *Ling* synes at helde til denne Mening l. c. S. 159.

13. Det er almindelig bekjendt at *Gull* betyder Guld; *Veig* betegner undertiden det samme Metal, men egentlig vel i en raa Tilstand. Ordet *Veigr* (der synes at være beslægtet med det latinske *Vigor)* betyder derimod Kraft, Styrke, en vægtig eller varig Materie o. s. v. Allerede *Gudmund Andresen*

oversatte *Gullveig* meget rigtigen ved *aurea vis*, *vigor auri*, *aurum in fornace coctum*, og indsaa heel vel Mythens sande Betydning.

14. Eller ogsaa den klare, skinnende. Den i Texten anförte Betydning af Ordet har *Gudmund Andresen* udförligen bevist, og end flere Grunde kunde anföres derfor, hvis det var fornödent. Vi finde ellers at flere Valaer tillægges Egennavnet *Heide* (Heidur) i Sagaerne. Det er derfor faldet mig ind, at den berömte Spaaqvinde *Veleda*, *Velleda* (*Βελήδα* hos *Dio Cassius*) har baaret et saadant Navn som *Vala Heide* (*Val-heide*, *Valeide*) da hun nöd etslags Dyrkelse ligesom Valaerne. See *Tac. Germ.* 8de Kap. I nyere Tider forekommer Navnet i Sammensætninger, som Adelheid o. s. v.

15. E. O. Hu-Sten, Tanke-Sten d. e. stenhaardt Hjerte. Guldet kaldtes ellers Haandens Sten o. s. v. i det oldnordiske Digtersprog.

16. Navnet *Loptr* kunde passe baade til *Luftilden* og til den jordiske Flamme.

17. Originalens *Flagd* brugtes fordum altid om Jættinder, qvindelige Trolde eller Uhyrer og tillige ligesom nu om onde Qvinder og töjlelöse Flaner.

18. Ellers kan det anförte Vers tillige sigte til den underjordiske Ilds förste Opkomst (da Jættinden kunde betegne et ildsprudende Bjerg eller dets Krater, som netop kaldes *Gygur* eller Jættinde, men Piben eller Trækhullet til en Skorsten eller Esse kan ogsaaa kaldes saaledes). See iövrigt herom *den ældre Edda* III, 20, 33 o. f.

19. *Grundtvigs* hertil hörende Forklaringer forekomme mig at være gandske afvigende fra mine, og maa eftersees i hans *Nordens Mytologi* S. 37 o. f.

20. See den yngre Edda l. c. S. 63 og Anhange S. 354 samt *Oluf Trygvesöns Saga* II, 51 o. f. Jfr. mine kortfattede Underretninger om *Hilde* ved *den ældre Edda* IV, 241 samt *P. E. Müllers crit. Unders. af Danm. og Norges Sagnhistorie* 1823 Side 67 o. f.

21. Om Guderne *Freyrs* og *Njords* Betydning samt Eddaernes rigtigere Beretninger om dem, henviser jeg forelöbigen til den ældre Edda IV, 231, 264.

22. Denne Benævnelse bruges og i Almindelighed om en dyb Fred, endog i et eddisk Digt. See *den ældre Edda* III, 278. IV, 330.

23. Egentlig *Fridleifr* (svarende til det tydske *Friedlieb*, altsaa Fredelskende, Fredkjær, Fredegod).

24. Dette er vel et senere Tillæg, hvis Talen ej virkeligen er her om en dyb Freds- og Kultur-Tilstand, i en vis Periode, for det gamle Danmark i Særdeleshed.

25. See *Oluf Tryggvesöns Saga* II, 193 o. f.

26. See *P. E. Müller* i nysanförte Skrift S. 61 o. f.

27. *Link* antager historiske Grunde for disse fire Verdensaldres Benævnelse efter Metallerne, i Forhold til deres tidligere eller senere Opdagelse og Benyttelse. See hans *Urwelt und Alterthum, erlaütert durch die Náturkunde* I, 250 o. f.

28. S. *Hesiods Ἐργα και ἡμεραι* v. 109 o. f.

29. *Effodiuntur opes irritamenta malorum*
Jamqve nocens ferrum, ferroqve nocentius aurum
Prodierat. Prodit bellum &c.
Ovid. Metam. Lib. I.

30. S. især *Hesiod* l. c. v. 50 o. f. samt Sammes *Theogonie* v. 565 o. f.

31. S. f. Ex. *Görres asiatische Mythengeschichte* I, 395 o. f. (om Ægypten). *Kleukers Zendavesta im Kleinen* III, 85, 99. *Firdusi Schahnameh oder Heldenbuch von Iran* übers. von *Görres* 1820 I, 14 o. f. *Rosenmüller a. und n. Morgenland* (1818) I, 7 o. f. 12 o. f.

32. See *Kleukers asiatische Abhandlungen* I, 85. Jfr. *Creuzers Symbolik* 2den Udg. III, 316.

33. *Strabo Lib. XV.* 492 *Edit. Casauboni.* Jfr. *Görres* l. c. I, 130, 131, II, 539.

34. *Satja* betyder Sandhed, Ret, Fuldkommenhed, og er vel beslægtet med det oldnordiske *Sadr*, *Sannr*, Sandhed, o. s. v.; samt Adjektivet *sadr* (*sannr*) i Hverkenkjönnet *satt* o. s. v.

35. *Polier Mythologie der Indous* I, 225; jfr. II, 625 o. f.

36. See *Kosegartens Nala*, *eine indische Dichtung* (1820) S. 254 o. f. Om Indernes Verdensalder kan jeg endvidere henvise til *Polier* II, 402, 585 o. f. *Mayers mythologisches Wörterbuch* II, 452 o. f. Sammes *Brahma* (1818) S. 218 o. f.

37. *Mayer*, *Wagner*, *Görres* o. Fl. efter *Georgi Alphabetum Tibetanum*.

38. Keiser *Kienlong* har besjunget sine Forfædres Guldalder og Landet *Lo's* paradisiske Egne i et Digt, oversat paa Fransk af *Amiot*, og udgivet af *Deguignes*, Paris 1770. S. *Ritters Erdkunde* I, 437.

39. *C. G. Thomassons Finnische Mythologie umgearbeitet von C. I. Peterson*, Reval 1821 S. 15.

Anden Bog.

Oldnordisk Kosmologie eller Forfædrenes mythiske Verdensbetragtning.]

Förste Hovedstykke.

Verdenstræet eller Ygdrasils System.

Förste Afsnit.

Udvikling af Digtningens Betydning i det Hele.

§. 1. Vi have her foran (1ste B. 1ste Hovedst. §. 16-20) anfört de eddiske Beskrivelser over Verdenstræet *Ygdrasil*, saa at det vil være overflödigt at gjentage dem her under et. Her ville vi först undersöge dette mythiske Træes Navn og övrige Betydning. Hvad Navnet især angaaer, har man villet fortolke det paa forskjellige Maader. Jeg vil anföre de fornemste Gisninger herom, som alle have noget rimeligt ved sig:

α. Gudmund Magnæus, i Glossariet til den ældre Edda, mener at det betyder: *beduggende*, *regngivende*, hvilken Mening man, i Henseende til Mythens Natur, ikke kan andet end bifalde. I Etymologien behövede han dog ikke at tye allene til de græske ὕω og ἴχωρ, da det oldnordiske, med andre Ord sammensatte *Ý* (af *Úr*, Regn, Væde) laa meget nærmere. *Drasill* er den som drager, bærer eller drager til sig. *Ýdrasill* (Regn- eller Dugdragende) kunde gjerne blive til *Yg-* og *Ygg-drasill* i Tidens Længde. [1]

β. Efter *Gudmund Andresen*, den ældre *John Olafsen*, *Gudmund Magnæus* selv og *Skule Thorlacius*, kan det og betyde: *Odins Förer eller Bærer*, den som bærer Odin eller *Himlen*, af hin Guddoms Navn *Yggr* (den frygtelige eller tungsindige, tankefulde, grandskende). Denne Forklaring kommer Ordet nærmest af alle, da den er fuldkommen bogstavelig og utvungen. Ligeledes udtrykker den Forfædrenes Ideer meget passende, eftersom den sidstnævnte sindrige Lærde har anmærket: at da Odin er *Verdens Aand* eller *Vinden* (som Phönicierne udtrykke sig), samt tillige Luftens og Himmelens Guddom — saa er det Jorden eller Verden, der her siges at före eller bære ham.

γ. Ligesom Magnæus har udledt Navnets förste Deel af Græsk, saa har og Kanne

villet gjöre ved den sidste; i det han troer det hele vil betyde saa meget som *Ygg* — *δρoσoς*, ligesom en vis *Hora* kaldes *πανδρoσoς* (hvorfor da ikke *ἴγδρoσoς*, da *Y* her læses som I?). Rigtignok synes *δρoσoς ros*, *δρoσoεις roscidus* o. s. v. at være beslægtede med det danske *Drysse* m. m., og Ordet at kunne forklares ved *dugdryssende* — men vi behöve ikke denne usikkre Forklaring, da den förste (der udtrykker den samme Mening) og især den anden ere tydelige og antagelige nok. [2]

§. 2. Den yngre Edda siger at Træet Yggdrasill har tre Rödder, det vil sige Stammer (da Rod og Stamme gaae ud i et). Deraf strækker: *En* sig til *Aserne* (ɔ: Himmel-Guderne, som især boe i Sönden ved Lysets, Varmens og Livets Kilde). *En anden* grundfæstes i Dunstverdenen *Niflheim* og Afgrunden *Hvergelmer* (i Verdens Midte). *Den tredie* naaer til Frost-Jætterne og *Mimers* Kilde (Oceanets Udspring i Norden, Kuldens og Dödens Rige). Digtet *Grimnersmaal* i den ældre Edda udtrykker sig noget anderledes over den samme Gjenstand:

Tre Rödder (Stammer) sig strække
Mod trende Kanter
Fra Asken Yggdrasill;
Hel boer under den ene,
Frostjætter under den anden,
Sande *Mennesker* under den tredie. [3]

Beskrivelsen i denne Strophe synes ved förste Öjekast at afvige fra den prosaiske Edda, men den bliver dog i Grunden den samme. Under den *sydlige Stamme* boe Menneskene i Jordens varme og tempererede Klimater, ligesom Asaguderne især beboe den sydlige Himmel. Den *midterste* Rod eller Stamme omgives undernede i Jorden af *Hels* Boliger, som naae til Afgrundens Dyb. Den *nordlige* staaer i Frostjætters eller Riimthursers af Mennesker ubeboede Egne.

§. 3. Naar vi saaledes nöje undersöge den eddiske Mythe om dette Verdenstræ, finde vi at dets *nederste Rod* er befæstet i *Afgrundens Dyb, Hvergelmer* (den gamle Kjedel, Afgrund eller kogende Kilde [4]; 1ste B. 1ste Hovedst. §. 3) som ligger i *Nifheim*, altsaa udenfor Verden. Man har meent — i det mindste har Digteren forestilt sig det — at denne Træets Stamme gik op midt igjennem Jorden, til Himlens höjeste Spidse. [5] Træets *anden Rod* er, efter den yngre Edda, ved *Mimers Bröndi* Jordens *nordligste og nederste Udkant*; ved den forstaaes uden Tvivl det jordiske Havs dybe Udspring. Denne skandinaviske Mening eller Tradition er Grunden til Frisernes fabelagtige Reisebeskrivelse, fortalt efter Erkebiskop *Adeldag*, ved *Adam af Bremen*. Der omtales *Havets Kildevæld* i Nord, i Nærheden af en skrækkelig Malström, som trak Skibet hen til *Chaos opfyldt af evig Kulde og Taage*. [6]

Her var nemlig Eddas *Ginnungagab* og *Nifl-heim.* Man vidste ej rettere end at Hvale og andre store Fiske opholdt sig mest i de nordlige Have; derfor har man meent at Söen var der dybest. Ogsaa sees det af mange Steder i Edda at vore Forfædre have meent at Jorden heldede nedad til Nordpolen. Den her omtalte saakaldte Rod er egentlig det nederste af Træets nordlige Sidestamme, hvor den nemlig begynder at spire op over Jordens eller Havets Overflade. *Yggdrasils tredie Rod*, eller Underdelen af dens tredie Hovedstamme, hvor den nemlig skyder op over Horizonten, meentes vel at ligge ved *Sydpolen og Urdes Kilde*, hvor denne under dets Ly qvælder frem af et höjt og steilt Klippebjerg.

§. 4. Det sidstommeldte Bjerg nævnes vel ikke udtrykkelig i Eddaerne, men vi have tilfældigvis en authentisk Underretning derom i *Eilif Gudrunarsöns Hymne til Christus.* Den nysmeldte Skjald havde för været en Hedning, og forfattet det bekjendte Æredigt til Guden *Thor*, kaldet *Thorsdrápa*, hvoraf Brudstykker findes i *Snorra-Edda*, som ere, tillige med de övrige fragmentariske Smaastykker, som haves der af den samme Digter, udgivne med latinsk Oversættelse og Anmærkninger af *Skule Thorlacius.* Vor *Eilif* har, efter sin Omvendelse, villet aftvætte sin Bröde i at forsynge Hedningernes falske Guder, ved at

hellige sin Harpe til Christi Pris. Hint lille, men særdeles mærkværdige Fragment deraf lyder saaledes:

Setbergs qveda sitjá
Sunnr at Urdarbrunni,
Sva hefir ramr konúngr remdan
Róms banda sik löndom. ɔ:
Man siger paa den faste Klippe
i Syd, ved *Urdes* Væld, han sidder;
Roms Guders stærke Konge har
sin Magt foröget saa med vundne Lande. [7]

Vi see at der i denne halve Strophe forekomme flere Levninger af hedenske Forestillinger og Benævnelser. Skjalden har villet give sin Digtning populært Sving, for at virke des kraftigere paa de hedenske Gemytter. "Christus" siger han "hersker nu i Sönden over Skjæbnens (Tilblivelsens eller Livets) Kilde paa det höje stejle Klippebjerg; saaledes har Roms Guders stærke Konge forstærket sin Vælde, ved at underkaste sig Landene." Herved kan og mærkes at *Bönd* ɔ: Baand, Kjeder, er en oldnordisk Benævnelse paa de hedenske Guder, ligesom Etruskerne kaldte deres Guder *Complices* o. s. v. Ved *Roms Guder* mener Digteren *Helgenerne*, der tilbedes af Katholikerne som *underordnede Guddomme*, og passede saaledes meget godt til Hedningernes Lærebygning.

§. 5. Vi vende tilbage til Verdenstræets Beskrivelse. Det ovenanförte (§.1-4) oplyses tildeels af hin skjönne Strophe i Valas Spaadom:

> Ask veed jeg staaer
> Yggdrasill den hedder;
> Höjt Træ bestænkt [8]
> Med hvide Vande.
> Deden kommer Duggen
> som i Dale falder;
> evig grön den staaer
> Over Urdes Kilde.

Her begynder Digteren med at beskrive Træets Hovedstamme, der bærer det hele og staaer lige op:

> Jeg seer en Ask staae [9]

Dernæst synes han især at betegne dens nordlige Side:

> Höj, bestænkt
> med hvide Vande

eller med hvidt og fugtigt Stöv, hvide Vædsker, da Originalens *Aur* betegner især *fugtigt Leer*, eller *Stövjord der er gjennemtrængt af Vædsker*. Jeg troer at Sneen, hvor med den nordlige Luft er opfyldt, menes herved. "Ovenfra, siger *Vala*, komme Regn og Dug over Jordens Dale, men mod Syden, over *Urdes* Kilde, er Træet evig grönt." Dette sigter deels til den sydlige Jords evig grönne Ynde, deels til den skjönne klare Azurhimmel

der omgiver den. Under Træets sydlige Stamme sidde de tre höje *Norner*, Tidens og Skjæbnens mægtige Gudinder, og overöse det med hin forfriskende Væde som holder det vedlige. De ere altsaa Verdens *Vedligeholderinder*, ligesom de og bestyre hele Universet, samt bestemme Menneskenes hele Skjæbne. Man har ingen Efterretning om deres Födsel eller Oprindelse; de synes derfor at være som etslags Dryader opkomne med Træet selv, om hvis Fremkomst Mytherne ogsaa tie — ligesom vi med al vor Oplysning og Philosophie, endnu ikke ere komne saa vidt, at vi kunne tænke os Tidens Ophav, endmindre forklare det; men det er egentlig *Tiden* som personificeres i sin trefoldige Skikkelse, ved hine qvindelige, men vældige, ubegribelige Guddomme. Under de tre ypperste Norners Bestyrelse staae alle de övrige underordnede Norner og Diser. Da de tillige raadte for Skjæbnen, vare ogsaa Asa-Guderne selv deres Herredömme undergivne, og maatte efterkomme *Urdes* evige Beslutninger. Endelig maae vi især lægge Mærke til de karakteristiske Navne som tillægges Ygdrasill i Eddadigtene, som *Middeltræet* (bærende *Midgaard*, Middelegnen eller Jorden; see Anm. 5) *Urtræet*, *Adel-* eller *Hovedtræet (adalþollr)*, det *himmelvante*, *hellige* (höjtophöjede eller ætherske) *Træ*; det *Altnærende Træ* (*alldurnári*), fordi Jorden og Himlen nære eller fo-

stre alle organiske Skabninger o. s. v. I *Grimnersmaal* kaldes *Ygdrasill* det höjeste eller ypperste af alle Træer. [10]

§. 6. Med frit Forsæt vilde jeg ikke eftergrandske fremmede Lærdes Forklaringer over den nordiske Mythologie, förend jeg havde dannet mig dem selv, blot ved at undersöge dens ægte Kilder. Först da jeg saaledes havde gjennemgaaet og ordnet det hele System efter mine egne Ideer, begyndte jeg at læse Andres Forklaringer, og gjorde Begyndelsen med de mythologiske Afhandlinger i *Gräters* ældste Værk af denne Art. [11] Jeg fandt da at denne sindrige Lærde, den förste som har gjort vore Oldsager ret bekjendte og agtede i Tydskland, var tildeels, ved egen Grandskning, kommen til de samme Resultater. Grunden til hans Fremgangsmaade, der og er min, fremsætter han saaledes i sin *Afhandling om Nornerne*, förend han forklarer Mythen om vort Verdens-Træ: "De gamle nordiske, ligesom alle raae Folkeslags Digtere, ere meget tilböjelige til at tilskrive visse Guddomme eller overhoved overmenneskelige Væsener, de Naturens Virkninger, hvis Aarsager vare dem ubekjendte, dog saa, at de give dem et Navn, der udtrykker deres physiske Egenskaber, i större eller mindre Grad. Hensyn til denne Bemærkning vil ogsaa her blive den sikkreste Ledetraad, hvorved vi kunne finde ud af dette Labyrinth af

Billeder." Jeg haaber at det hele nærværende Afsnit vil godtgjöre denne sindrige Tankes fuldkomne Rigtighed.

§. 7. I *Gräters* Forklaring over Verdenstræet Yggdrasill er jeg fuldkommen enig, for saavidt han lader det forestille den hele synlige Himmel (efter min Mening den overjordiske Deel af Træet). Fölgende skjönne Steder udtrykke for det meste mine egne Tanker:

"Jeg troer at intet andet end Ætheren eller den synlige Himmel forestilles ved denne Ask i et poetisk Billede. Saa sögt som denne Forklaring forekommer i Begyndelsen, saa vil den dog, naar Begreberne sættes ud fra hinanden, vinde mere og mere i Sandsynlighed. Ordet *Yggdrasill* kan, efter som man udleder eller skriver det til, betyde enten Odins Hest (Bærer, Opholder, Throne), eller regnbeduggende. Jeg bifalder den sidste Forklaring. Med dette skjönne Ord er Træet, der, hvis jeg maae udtrykke mig saaledes, bærer Himlen, fortræffelig karakteriseret. Træet selv er regnbeduggende (dugdryssende) altsaa gjennemsigtigt; Æther, et blot Luftbillede, et Fantom af den höje nordiske Indbildningskraft. Det udmales endvidere. Dets *Grene*, Ætheren, udbredes over den hele Verden; fra deres *Blade*, Skyerne, drypper Duggen i Dalene. De 4 *Hjorte* der löbe omkring i Træets Grene (I, 15, 26) ere de 4 Hovedvinde. Deres Navne

udtrykke Vindenes Egenskaber. *Örnen*, der og sidder i Træets Grene (og som paa et andet Sted i *Snorra-Edda*, siges at være af Jætteslægten), heder *Hræsvelg*, sidder ved Nordpolen, og frembringer Vinden ved sine Vingers Slag. Mellem Öjnene af den ubenævnte Örn sidder en *Hög* som kaldes *Vedurfolgner*. Dens Navn, der betyder En der dæmper eller gjemmer Stormene, beviser begge Örnes Identitet."

§. 8. Her vil jeg for et Öjeblik afbryde Gräters ypperlige Forklaring, for at fremsætte den Bemærkning: at der i *Grimnersmaals* 10de Strophe omtales en *Örn* over Valhall, altsaa i Himmelens Midte. Denne Örn er maaske et Symbol paa den ætheriske Luft, og rimeligvis den, imellem hvis Öjne bin stormdæmpende Hög sidder, efter som Ætheren er fri for Storme. Da denne Örn er saa höjt oppe i Himlen, midt i Lysets Egne, hörer den vel neppe til Jætteslægten, og er altsaa forskjellig fra *Hræsvelg*, der mættes af Aadsler, samt frembringer de haarde og kolde Storme.

Endvidere mener vor Fortolker, vistnok med Hensyn til den prosaiske Eddas Udtryk og *Gudmund Magnæus's* Konjekturer, at Egernet *Ratatösk*, der löber omkring paa Træets Grene, er i visse Maader et Symbol paa *Fama* eller Rygtet, udspejder Gudernes og Muspelheims Beboeres Foretagender, og bringer Hel-

vedes-Slangen *Nidhug*, der higer efter Universets Undergang, Underretning derom. Snarere troer jeg, at denne Mythens Deel maae forklares physisk, ligesaa vel som de övrige; Stedet om *Ratatösk* i Grimnersmaal lyder saaledes:

> *Ratatösk* heder det Egern
> Som löbe skal
> Paa Asken Yggdrasill;
> Örnens Ord
> Skal han ovenfra bære,
> Til *Nidhug* for neden. [12]

Herved er at mærke at Ordet *Ord* i dets förste Betydning, betegner noget som skeer, frembringes (af *verda*, *ordin* ɔ: *fieri*, *factus*). Det kan altsaa betyde her: *Örnens Frembringelser.* Örnen *Hræsvelg* sad ved Nordpolen, [13] omgivet af Iis og Kulde; dens egentlige Frembringelser, udsendte ved Stormene, ere altsaa Snee og Hagel, der mod Syden oplöses til Regn. Egernet *Ratatösk* er da vel ikke andet end Sneeflokker, Haglkorn, og store Regndraaber der fare omkring paa Lufttræets Grene, som Jætteörnens Frembringelser, indtil de sammendynges paa Jorden, eller nedfalde i Havet, og komme derfra oplöste i kolde Vædsker, ned til Afgrunden eller *Hvergelmer*, hvorved Slangekongen *Nidhug* faaer Tidende fra *Hræsvelg*, der, ligesom han, hörer til den onde mod Verden og Guderne fjendtlig-

sindede Slægt. En lignende poetisk Figur som den jeg saaledes har bemærket i hint Sted af Grimnersmaal, forekommer langt tydeligere hos Hebræernes kongelige Digter: "Gud sender sin *Tale* paa Jorden. Hans *Ord* löbe saare hasteligen. Han giver Snee som Uld. Han udströer Riimfrost som Aske, Hvo kan staae for hans Kulde? Han sender sit *Ord* og smelter den. Han lader sit Vejr blæse, saa flyde Vandene hen." (Psalm. 147, V. 15-18).

§. 9. Iövrigt gjör Gräter den forträffelige Bemærkning: at Eddaerne ej tale udtrykkelig om Ygdrasils Fald i *Ragnarökk* (eller Gudernes Tusmörke). Dette er særdeles rigtigt. Valas Spaadom siger vel:

"Middeltræet antændes;"

Paa et andet Sted:

"Det gamle Træ stönner (eller gjenlyder)"

og kort efter:

"Asken Ygdrasil ryster, men staaer"

Endelig heder det paa et fjerde Sted:

"at Rögskyer hvirvles omkring det altnæ-
"rende Træ, og at de spillende Flammer
"fare op mod Himlen"

Hermed ender Vala Beskrivelsen over Verdens Undergang — og begynder strax en anden over dens Fornyelse eller Foryngelse. Urdes Throne forgaaer da vist nok ikke, ligesaa lidet, som den hellige Kilde, hvoraf hun og hendes guddommelige Söstre paa ny stænke over Æske-

træet, som efter Skiæbnens Beskikkelse har mistet Bark, Blade og Frugter i *Surturs* Ödelæggelse, hvorved nu dens gamle Byrde, Jorden, bliver til paa ny, samt skyder op af Havet, der enten ej var blevet aldeles fortörret, eller ogsaa atter qvælder frem af Dampverdenen Niflheim, men Træet selv blomstrer paa ny langt herligere end för. Dette udtrykkes saaledes af Gräter: »Ved Jordens Ödelæggelse ryster vel den gamle Ask *Yggdrasill*, og den vide Himmel vil höjt gjenlyde af dens Bæven, men den knuses ikke:

Evig staaer den stedse grön,
Ved Fortidens hellige Væld.

Træet vilde dog gaae under, da Afgrundens Slanger tillige gnave paa dets Rod, hvis ikke de tre himmelske Möer, *Fortid, Nutid og Eftertid*, forsynede det med Væde, at dets Grene hverken fortörres eller gaae i Forraadnelse."

§. 10. Paa egen Haand vil jeg forsöge at vise nærmere hvorfor Forfædrene have valgt dette Billede til at forestille Verdens Undergang. At Universet virkelig menes derved, ligesom ved *Pherekydes's* Eeg hos Grækerne, dette har allerede S. Thorlacius antaget. [14] Ved förste Öjekast seer man hvor naturligt det er at vælge et organisk Legeme dertil; de Ideer som man gjorde sig om Verdensbygningen, passede til den om et stort Træ med flere Stam-

mer af en Rod. Hvorledes dette ansaaes rimeligt, er tildeels vist her ovenfor, deels oplyses det tydeligen ved Persernes för udviklede Kosmogonie, jævnfört med Indernes allegoriske Digtninger.

At man især valgte Æsketræet, bliver og forklarligt, naar man betragter dets Beskaffenhed og Egenskaber. Hertil vil jeg benytte mig af Bomares Ord: [15] "*Ask*, *Æsketræ (fraxinus)*. *er et stort höjstammet Træ som voxer bedst paa kjölige og vandrige Steder*, *som paa Elvbredde og Enge*. (Saaledes er Yggdrasils Hovedrod omgivet af Underverdenens Dunster og kolde Floder). *Det har store Rödder som udsprede sig til alle Sider ved Jordens Overflade* (hvor herlig passer ikke dette til vort Verdenstræ!) Bullen er höj, temmelig tyk, bedækket med en askegraa Bark; (Yggdrasill er og overöst med hvidagtigt Stöv eller Stövvædsker). I Vedet er det hvidt, haardt, glat, flammet; Grenene staae imod hinanden; Bladene ere langagtige eller mere lange end brede, staaende parvis langs ved en Ribbe som endes ved et eneste lysgröut tagget Blad. (Gräter har anmærket at paa Yggdrasill forestille Skyerne Blade, hvori jeg vel er fuldkommen enig med ham, men troer og at de Gamle have ved de överste og længst bortliggende forestilt sig Melkevejens taageagtige Grene, de flagrende, flammende Nordlys, med flere lignende Luft-

syner). Æsketræets Blomster ere haarfine og meeldragende, eller bære Sædstöv, hængende i Klynger.[16] (Herved have de Gamle rimeligvis meent Stjernerne).[17]

§. 11. Barkens, Vedets og Frugtens lægende Dyder, af hvilke Bomare og Flere opregne mange, og som overhoved (efter ovenanförte) agtes særdeles höjt i Norge, ere mærkelige nok, og tjene til at forklare fra en anden Side den höje Agtelse Æsketræet stod i hos de gamle Nordboer — men derom vil jeg henvise til det benævnte Skrift, samt flere chorographiske Beskrivelser over norske Egne, og kun anmærke det besynderlige, vistnok ældgamle Sagn, som vi finde hos *Plinius*, det nemlig: at Slangerne för kaste sig i Ilden, end de skjule sig under Æsketræets Blade. I denne Fabel, som er overensstemmende med norske Almuesagn, og rimeligvis er kommen til Norden fra Grækenland eller Orienten, har man en indlysende Grund for den ellers paafaldende Omstændighed, at *Nidhug* og Afgrundens övrige utallige Slanger [18] ikke krybe op ad Stammen der staaer den saa nær, da de dog gjerne önske Træets Ödelæggelse.

§. 12. Ligesaa sindrig som denne Deel af Digtningen er, ere og de övrige; *Örnen* er *Luftens* passende og almindelig antagne Symbol; *Högen*, hvis Flugt ansees for at gaae höjest, og som her efter sit Navn *dæmper*

Stormene, betegner den *vindstille Æther*; *Hjortene*, hvis hurtige Löb er bekjendt, forestille de fire *Hovedvinde.* [19] Dyrets store Horn antyde dels visse Vindskyers lignende Udseende, dels Vindens Styrke, hvormed den kan stöde de Gjenstande omkuld der staae i Vejen. Ligesom Hjorten gnaver paa Træets Blade, saa adsplitter og fortærer Vinden Skyerne. [20] *Egernet* opholder sig helst i Træernes Grene, og springer, eller snarere flyver fra den ene til den anden; saaledes ogsaa Sneeflokkerne, Haglkorn og Regndraaber. I adskillige Lande f. Ex. i Norge, er Egernet *brunt om Sommeren*, *hvidgraat om Vinteren*; [21] saaledes ere og Atmosphærens Dunster mest mörke om Sommeren som Regndraaber, hvide og graae om Vinteren som Sneeflokker. I Sibirien, hvor megen Snee falder, er Egernet ganske hvidt. Hvorvidt disse Dyr ere af andre gamle Folk brugte som Symboler for de samme Gjenstande, vil vises nærmere i Mythernes egentlige Sammenligning.

§. 13. Med de *to Kilder* under Yggdrasils Rödder, har man og forbundet höj mythisk Betydning. *Urdes* (Skjæbnens eller Tilblivelsens) Kilde, ligger mod Sönden i Middags-Egnen, hvor Solen udgyder sit klareste Lys og stærkeste Varme. Universet har sit Udspring af Lys og Varme *fra Sönden* eller *Oven* efter den eddiske Kosmogonie. Ved

denne himmelske Straalekilde, de ætheriske altforyngende Vandes Væld, boede de evige Norner. Der holdt ogsaa Asaguderne deres Raadsforsamling *in pleno*, da Stjernehimmelen især er deres Rige. Det skeer daglig, efter som det heder i Grimnersmaal, da ingen Dag gaaer forbi uden *Freyrs* (eller Solens) og de övrige Guders Besög ved *Ætherens Kilde i Sönden;* "Dens Vand er saa helligt", siger Edda, at alt det som kommer i Brönden, vorder hvidt som Hinden i en Æggeskal." *Helligt (heilagt)* er oprindelig det samme som *heidlægt*, höjhimmelsk, ætherisk af *Heid*, Æther, klar Himmel. See Iste B. 3die Hovedst. §. 36. Den klare Himmelluft og alt hvad der sees i den er stedse lyst eller hvidt; desuden er den hvælvet som Hælvten af et Æg. Hvad *Honning-Duggen* angaaer, er det en gammel Mening, at den kommer fra Luften, især den klare og varme efter Regn og Dug, mest i det blide Foraar. Overhoved smager den södt, og Bierne söge den hvide Art deraf med megen Begjærlighed, som en dem særdeles behagelig og nyttig Föde. [22] Dette kunde neppe iagttages eller erfares i Island, da man aldrig har havt Bier der, hvorimod Biavlen var almindelig i Skandinavien endog i Norge, i *Pytheas's* Tid, og saare vigtig for Nordmændene, der satte en saa höj Pris paa Miöden. "Alle *Svaner* nedstamme fra de to himmelske som födes

(opholde sig) i *Urdes* Bröud." Svanen har for sin sneehvide Farves Skyld, stedse været Himmelens og Lysets Fugl. Den tilhörer baade Luften og Vandet; derfor giver Mythen den sit Udspring fra Himmelens Vande. Den hele Mythe om Nornerne ville vi gjenfinde i Grækernes Mojrer, deres himmelske Söe, Bier o. s. v.

§. 14. Ligesom *Urdes Kilde* især tilhörer *Himmelen*, maa *Mimers Brönd* derimod söges i *Dybet*, men dog inden Jordkredsens Grændser. I 3die §. har jeg allerede forklaret den ved *Oceanets Udspring i Norden*; hertil sigter udtrykkelig Mythen om *Odins Öje*, der gjemmes i Mimers Kildevæld. Mimer er selv af Riimthursernes eller Jætternes Slægt (ligesaa vel som Æger Oceanets Behersker), men meget klog, da han er i Besiddelse af Afgrundens Visdom, der skjules for andre i det uhyre Dyb. *Vala* siger til *Odin*:

> Alt veed jeg Odin
> Hvor du Öjet skjulte
> I hint det klare
> Mimers Væld.

Dette Odins eller Himmelens Öje, hvilket han satte til Pant hos Mimer for Dybets Visdom, er vist intet andet end *Solen*, thi Vala udtrykker sig saaledes:

> Mimer Mjöd
> Hver Morgen drikker
> Af Valfaders Pant.

Solen skjules hver Nat i Havets Dyb under Nordpolen, og hver Morgen staaer den op derfra. Den *favre Morgenröde*, der bebuder dens Ankomst til Oververdenen, er vistnok den *guldröde Mjöd* som Mimer der nyder hver Morgen. [23] Det sande *Mimers Hoved* maa da söges i dette Væld hvoraf Jætten rækker det op, og saaledes taler med Odin hver Gang han besöger ham for at hente Visdom. I denne Henseende drager Guden til ham henimod Verdens Undergang, endog efter den yngre Edda. [24] Da Havet ej forgaaer fuldkommen ved denne Verdens Ende, kan Mimers Væld ej heller udtörres. Sandsynlig forædles dog dets Vædsker, ligesom Jorden selv, ved den nye Verdens Födsel. Iövrigt synes det som om de jordiske Vandes Udspring nære Asken Yggdrasils Rödder, da de ætheriske Vædsker fra Urdes Kilde derimod vedligeholde Verdenstræets Blade og Grene.

Saaledes have vi gjennemgaaet Yggdrasils hele System, hvorved *Verden* forestilles som *et Træ næret af Dybets og Himlens Vande*; dets Dryader ere *de tre höje Norner*, Skjæbnens Gudinder, som sörge for dets Vedligeholdelse.

Anmærkninger.

1. Saaledes synes *Agi* Sumpvand, lös, sid og vaadig Jord at være kommet af Ordet *á* Aa, samt at være beslægtet paa den ene Side med det tydske *Au*, *Aue*, der först betydede Vand (eller *Aa*, dansk *Aa* o. s. v., fransk *Eau*) men siden Eng o. s. v.

2. *Edda antiqv.* I, 456, 704; jfr. 703, II, 846 om Ordet *Úr*, Regn, Dug, Væde, hvoraf *Yra*, smaaregne, *Yria*, Smaaregn o. fl. See *Joh. Olavii Grunnavicensis Commentarius in Vaticinum Valæ Msc.*; og *Thorlac. Ant. Bor. Obs.* VIII, 185. — Jfr. Gudmund Andresen i den 2den Udgave af *Völuspá* (1667) hvori han forklarer Navnet *Ygdrasill: sphæricum systema, vehiculum seu eqvus Jovis, id est coeli, qvi eqvus alias in Edda dicitur habere octo pedes, id est octo ventorum cardines.* *Kanne Allgem. Mythologie*, S. 698. Jfr. min *Afh. over Ossian*, 2det *Afsnit Anm. b.*

3. *Grimnismál* str. 31. *Edda ant.* I, 55. Dansk Overs. I, 178, 255 o. f.

4. Ordet *Hver* betegner baade en Kjedel og de kogende Kilder som udspringe af Jorden, f. Ex. i Island, hvor de syde af Hede midt imellem Iis og Snee, uden at nogen synlig Ild mærkes i Nærheden. *Gelmer* eller *Gemler* vil sige saa meget som *den Gamle.* See ellers om *Hvergemler* I, 3, 17, 19; samt *den ældre Edda* IV, 245.

5. Hovedstammen staaer, som sagt, under Jordens Midte og bærer den, hvorfor *Ygdrasill* ogsaa kaldes *Middeltræet (miötvidr)* paa flere Steder i Valas Saadom. See f. Ex. *den ældre Edda* I, 32, 48, 55, 65. Ordet blev allerede rigtig forklaret af *Gud-*

mund Andresen 1665 for *gremium seu intermedium fulcrum; centrum mundi magnum.*

6. Dette mythiske Steds Tilværelse antages endnu af den islandske Almue, som kalder det *Hafsauga* ɔ: Havets Øje, i Overensstemmelse med visse österlandske Sprog-Ideer, som lade *Kilde* og *Øje* betegnes med det selvsamme Ord. Om *Mimer* og hans Kilde jfr. her foran I, 13, 26, 117; *den ældre Edda* IV, 260, 261, samt herefter §. 47.

7. *Setberg* kan og oversættes ved Klippesæde, Bjergthrone, eller endog et saadant Dommersæde, som beklædtes af Overpræsten eller Drotten ved Hedningernes hellige Kilder og Træer. Forhen havde Asaguderne holdt deres Retsforsamlinger og afsagt deres Domme ved Himmelbjerget og Urdas Kilde; nu havde Christus med hans Engle og Helgene uddrevet dem derfra. See *S. Thorlacii Ant. Obs. bor.* VIII, 183 sq. Mueligt er det dog at Skjalden *Eilif* har tænkt sig det med Himlen forenede Gudebjerg (*Asgard*) liggende midt i Verden, som Sæde for *Christus* og de romerske Guder eller Helgene, der nu vare komne i de forhen dyrkede Asers Sted. Da vilde Bjerget svare til *Kaukasus-Borz*, men *Urdas Kilde* ogsaa her til *Ardui-Sur* o. s. v.

8. Eller lövfuldt o. s. v. da Originalens *hárr* baade kan betyde *höj* og *haarrig*, her rimeligvis i Digtersproget, *lövfuld*, dersom Udtrykket ikke sigter til *Æsketræets haarfine Blomster eller Sædstöv*. See 1ste B. 3die Hovedst. §. 35. Under Ordet *Daggir* (Dug) indbefattes og mild Regn overhoved.

9. "*Ask veit ek standa*" — Originalens *vita* (nu *vide*) er oprindelig af samme Bemærkning som Latinernes *videre*, at see. See her om, og om lig-

nende Ords oprindelige Betydninger i flere gamle Sprog *Gloss. Eddæ ant.* II, 842 under Ordet *vita.*

10. See *den ældre Edda* IV, 297, og de Steder af Værket hvortil Registeret der henviser.

11. *Nordische Blumen von Friedrich David Græter*, Leizig 1789, 8. See især S. 47 o. f.

12. *Grimnersmaal* Str. 32. *Edd. ant.* I, 55. Dansk Overs, I, 178. Den og Originalen have rigtig nok:

— — — — ovenfra bære
og *sige* Nidhug for neden;

men Ordet *segia* (sige) har sikkerlig i de ældste Tider havt flere Betydninger end vi nu kjende. Mueligen kommer det af Ordet *sóga (sóa)* udöse, og kan derfor være her ligesaa tvetydigt og gaadeagtigt som hint Ord. *Segia* og *siga* (segne, nedglide) synes desuden at være beslægtede.

13. Om Hræsvelg heder det i *Vafthrudnersmaal*:

Hræsvelg heder Jætten
Der ved Himlens Ende
Sidder i Ørneham;
Af hans Vinger man siger
At Vinden kommer
Over alle Folk.

S. d. æ. E. danske Overs. I, 93, 113, IV, 245.

14. *Obs. ant. Bor. Misc. spec.* III, 54, VII, 183. Jfr. foran Anm. 2, 5.

15. *Almindelig Naturhistorie, oversat ved Aphelen*, Kbhavn 1767, 1 Deel, S. 150 o. f.

16, N, A. *Ling* udlader sig saaledes (l. c. Side 123): "Det er vanskeligt (?) at bestemme hvorfor man just har valgt Æsketræet til dette Sindbillede; man veed blot at hint Træ blev i Digtningerne fremstilt

som det vakkreste og höjeste; dets Rödder trænge sig vidt omkring dets Stamme, og en af dets synderligste Egenheder er den, at det neppe lader sig udrydde fra den Plads hvor det engang er blevet rodfæstet. Denne Egenskab passer særdeles vel til det store Træ, som skulde forestille Verdenslivet" o. s. v. Om Aarsagerne til Menneskets Udledelse fra eller Sammenligning med Æsketræet har jeg handlet her foran S. 65 o. f. *Ling* mener at *Ygdrasill* er identisk med *Mimes* eller *Mimers* Træ (i *Fjölsvinnesmaal*). Af samme Mening er en unævnt Forf. i Svensk Literatur-Tidende for 1820 No. 36; see min danske Overs. af *d. æ. Edda* III, 42-43, 60-61. Digtets mystiske Gaader sigte her uden Tvivl til den i Oldtiden antagne Forbindelse mellem Verdens- og Menneske-Livet; det samme kan man vist sige om et lignende Sted i *Havamaal* (hvor *Odin* siges at have hængt paa Træet — Ygdrasill — eller Mennesket paa sin Moderstamme); see mit nysnævnte Værk III, 158, 163 o. f. *Mone* er ogsaa af sig selv faldet paa den sidstommeldte Forklaring i *Heidelberger Jahrbücher der Literatur* 1822, S. 461.

17. Efter at dette var skrevet seer jeg at en tydsk Digter har for nylig yttret den samme Tanke; det heder nemlig i *Stecklings germanische Edda* (Prenslaw 1817) I, 78:

Darüber und über allen
Erwuchs der Weltenbaum,
Voll ausgedehnter Blätter,
Empor in den äussersten Raum.
Und funkelten herrlich an ihm,
Der Sterne blühende Dolden;
Und schien *Allfadurs* Licht
Das innere Laub zu vergolden.

Endvidere kan man tænke sig Stjernerne som Verdenstræets herlige hesperiske Frugter; lignende Tanker har *Gudmund Andresen* allerede havt: *Nubibus vel astris hæc arbor dicitur obtegi, qvod coelorum sphæris competit.*

18. Ligesom *Midgaards Slangen* betegner det store Jorden omgivende Ocean, saaledes er ogsaa *Nidhug* den underjordiske Afgrunds Konge; de övrige Slanger der ligge under Verdenstræet, ere da vel de hvirvlende Malströmme og andre brusende Floder, der i slangebugtet Löb omgive Jorden, samt saa at sige gnave eller tære paa den. Alle ere de af hine tvende uhyre Slangers vidtlöftige Familie.

19. Efter Hjortenes Navne at dömme betegne *Dáin* og *Dvalin* (de sövndyssende, rolige) den milde og blide Vind; *Duneyrr* (den dönelskende, dundrende) og *Dyrathror* (den dörstærke; som opsprænger Döre) derimod de heftige og stormende. Da Dvergene og raade for Vindene, have de to förste Hjorte fælles Navne med tvende af dem. Nogle forklare disse Hjorte for de 4 Elementer, eller og de 4 Aarstider, Maanens Phaser m. m.

20. Efter de i denne og næstforegaaende §. anstillede Betragtninger, forstaae vi först den rigtige Mening af Grimnersmaals 33te til 35te Strophe, hvor det heder blandt andet: at Hjortene gnave paa Træets *Overdeel;* at det *muldner af Fugtighed paa Siderne;* at *Nidhug* og de andre Slanger, der ligge under det, *slide Roden nedentil.* Det er med andre Ord: *Vindene* tære paa *Verdenstræets Grene; Vandene* paa *Siderne*, og *Afgrundens Malströmme* paa Roden. Det udholder derfor, som det heder, större Arbeider og Lidelser end nogen skulde troe.

21. Egernet gives ligesaa lidet i Island, som saa mange andre af de i Edda besjungne Gjenstande; f. Ex. *Æsketræet*, Hjortene, Slangerne o. s. v. I Norge kaldes Egernet endnu *Ikorn* ligesom i Edda. See om det *Gjelleböls Beskrivelse over Hölands Præstegjeld*, 1771, S. 255.

22. *Zincke Allgem. oeconom. Lexikon*, 2te *Ausg.*, *v. Honigthau*, 1 Th. p. 1231.

23. Vi have neppe nogen nu bekjendt Rod til Navnet *Mimer* i vort Sprog, ej heller, saavidt jeg veed, i de nærbeslægtede, skjönt *meomer* betyder kyndig, forfaren, iAngelsaxisk, men er maaske egentlig det latinske *memor*. I det norske Almuesprog betyder Gjerningsordet *mimre* at sværme, rase, phantasere, og *Mimring* Sværmerie m. m. Det maatte derfor tillades mig at henpege til det hebraiske *Mem*, *Mim*, Vand, og det chinesiske *Mim*, Dunkelhed, Skjul (*obscuritas*, *tenebræ* i *Bayers Museum Sinicum* I, 95), hvilke Ord rigtig nok vilde passe fortræffelig til vor *Mimers* eller *Mims* Bopæl og Egenskaber. Om *Enada Mima*, Navnet paa Jætternes hyperboræiske Egne i den tibetanske Mythologie, er beslægtet hermed, maae Sprogkyndige afgjöre. S. *Mayers mythol. Wörterb.* II, 32. Om *Mimer* selv vil mere forekomme i det Fölgende.

24. Fabelen om *Mimers Hoved* m. m. omhandles nærmere paa et belejligere Sted.

25. N. A. Forhen har jeg anført *Gudmund Andresens*, den ældre *John Olafsens*, *S. Thorlacius's*, *G. Magnæus's*, *Gräters* og *Stecklings* Forklaringer over den yggdrasilske Mythe, som overensstemmende med min egen. Dette er ogsaa, i större eller mindre Grad, Tilfældet med de fleste fölgende. Den danske Digter *Sorterup* (död omtrent 1723) for-

tolkede i sin utrykte *Prodromus calendarii arcticæ gentis ethnici & antiqvissimi*, *Ygdrasill* ved *Tiden*, og dets tre Rödder for dens trende Former eller Forandringer (som ellers udtrykkelig forestilles ved de tre store Norner). Grundtvig gav os (1808 l. c. S. 153 o. f., atter tildels aftrykt i hans Qvædlinger 1815, S. 86) en skjön poetisk Forklaring over den hele Mythe, hvor han synes at antage *Ygdrasill* for *vor Verden i det Hele* (betragtet i Forbindelse med *Menneskelivet*); den ene Rod for *Stjernehimlen*, den anden for *Tiden*, og den tredie for *Jorden* eller Jordfladen. Ygdrasills Rod, som hvælver sig over *Midgard*, favner det synlige Rum, og ligesom paa den funkle de Lys, der lære os at maale Tiden. *Stuhr* meente (1817, l. c. S. 106 o. f.) at *det timelige Liv* eller Menneskenes Tilværelse i Tiden, samt dens selsomme Blanding af Godt og Ondt, fremstilles i hint allegoriske Oldsagn. Forfatteren af *Ordbok öfver nordiska Mythologien* (2det Oplag 1819 S. 190) udlader sig saaledes: Sandsynlig er det denne Mythes dybe Betydning, at der ved Træet forstaaes det uskabte, evige, sig selv opholdende Ur-Liv, og derfor rystes vel *Ygdrasill*, men staaer dog uskadt efter *Ragnarökkur*. Dets Rödder forestille altsaa, efter denne Anskuelse, *Aand*, *Organisme* og *Materie*, de tre Grund-Vilkaar for al synlig Tilværelse. Siden lagde man en physisk Betydning i Mythen, og tænkte sig *Ygdrasil* som Atmosphæren, Hjortene som de fire Hovedvinde o. s. v. *Ling* antog (1819, l. c. S. 120 o. f.) at *Ygdrasill* ikke allene forestilte *Verdenslivet (Universum)*, men ogsaa Mennesket og *Menneskelivet*, betragtet i Forbindelse med det förstnævnte (hvortil ogsaa Navnet *Ask*, som Mennesket og Verden have tilfælles, give stor Anledning).

Endvidere fölger (S. 125) en egen Forklaring over *Ygdrasils* Rödder som de tre Grund-Egenskaber (den *moralske*, *intellektuelle* og *physiske*) og en lignende over de i Mythen forekommende Dyr. *Trautvetters* Skildring af *Ygdrasill* med dens Dyr og Fugle (1820) er fuldkommen astronomisk, og henholder sig gandske til *Stjernehimmelen*. *Mones* vidtlöftige og tildeels meget sindrige physisk-ethiske Udvikling af Mythen om Verdenstræet og Mennesket som dets mindre Spire, Form eller Efterligning, kan læses i hans titpaaberaabte Værk I, 347 o. f. *Urdes Væld* er Kilden til al Tilværelse, saa vel for den större som den mindre Verden o. s. v. *Münters* Forklaringer over *Ygdrasill* (l. c. S. 111, 112) stemme overens med den Gräterske, og den af mig her foran fremförte, hvorhos Mythens asiatiske Udspring tillige erkjendes og vises. Consistorialraad *Schimmelmanns* vidtlöftige Forklaring over *Ygdrasill* som *Guds Kirke paa Jorden*, er vistnok saa blottet for al Grund og Sandsynlighed, at man maa undre sig over at *Rühs* kunde afskrive den heelt, ved Siden af *Gräters* og *Grundtvigs* ulige skjönnere og rigtigere. (*Die Edda*, Berlin 1812, S. 142 o. f.)

Andet Afsnit.

Verdenstræet *Ygdrasils* Sindbilleder blandt de nordiske Folk, samt Sammenligning med fremmede Myther.

§. 15. Forelöbigen vil jeg erindre at ligesom det mythiske Træ Yggdrasill fordum meentes, som sagt, at *opholde og forestille den hele Verden*, saa stode höje Ege- og Æsketræer i stor Anseelse blandt vore Forfædre. Ved dem holdt de deres Raadsforsamlinger, ligesom Guderne under Æsketræet *Yggdrasill*. Tingstedet var i sig selv höjhelligt, og Forsamlingstræet tillige. Slige Pladse tjente endvidere til Offersteder, og indslattede Gudernes Altre, som endda i kristne Tider kaldtes *Lögberg* o: Lovens Bjerg eller Klippe. [1] Ligesom hint Træ saaledes var Symbol paa Gude- eller Verdens-Træet, saa var vel og den hellige Kilde, der fandtes ved slige Steder, et Sindbillede paa, eller Efterligning af *Urdes Væld*; vel kunde den helliges Skjæbnen, da saa Manges Skjæbne bestemtes ved de her fældede Domme. *Nyerup* har lagt Mærke til at *Yggdrasill* og *Urdes Kilde* ere saaledes blevne forestilte i det gamle Upsala, efter Adam af Bremens gamle Kommentators Beskrivelse: "Ved Templet er et uhyre stort Træ, som udbreder sine Grene vidt omkring, det er *stedse grönt*

baade Vinter og Sommer. Ingen veed af hvilken Art det egentlig er. Der er ogsaa en Kilde, hvor Hedningerne pleje at forrette deres Offringer, og hvori man plejer at nedkaste et levende Menneske; naar det synker i Vandet opfyldes Folkets Önske (eller Bön til Guddommen." [3] Unægteligt er det at denne Beskrivelse svarer til flere eddiske Steder, som f. Ex. det i Valas Spaadom om Yggdrasill:

Evig staaer den stedse grön
over Fortidens hellige Væld;

og til et i det eddiske Digt *Fjölsvinnsmaal* om et andet mythisk Træ:

Mimes Træ det heder,
men Faa kun vide,
af hvilken Rod det rinder. [3]

Omkring hine hellige Træer sade fordum Skandinaviens ypperste Mænd paa eller ved store Stene, som dannede Domringen eller Tingkredsen. Disse ærværdige Steder ere endnu ikke ganske forsvundne af Danmark, men de ere sjunkne dybt i Almeenhedens Agtelse, skjönt vor ædeltænkende Regjering söger at frede slige Mindesmærker. Dog ere nogle slige endnu til, for at benyttes jævnlig efter ældgammel Skik, selv i vore sjællandske Bönderbyer. Derom underretter *Jonge* os saaledes: [4] "Der gives neppe nogen gammel Landsbye, i hvilken man ikke skal finde et ved *Alderdommen helliget Træ*, omgivet i en *Kreds af store Stene*, og

nogle indrettede til Sæder i Midten, under hvilket *Oldermanden med et Horn* sammenkalder sine Medbrödre til Stævne, naar nogen Ting skal afgjöres som udfordrer deres fælles Overlæg." [5]

§. 16. I Hedenolds Dage var det sikkerlig dette Træ, hvorved Menigheden af ethvert Gudsdyrkelsessamfund (see I, 372) forsamledes til vigtige Anliggenders Afgjörelse, saavel som og til de almindelige Folkefester og de derved brugelige Lystigheder, Lege, Dandse o. s. v. Slige Træers eller Lundes Dyrkelse eller Besög og de dermed forbundne Festligheder bleve alvorlig forbudne i Nordens, Tydsklands og Engellands förste kristne Love, som *Keysler*, *Suhm*, *Mone* o. Fl. allerede have vist. Dog tillode de katholske Præster hine Skikkes Vedligeholdelse under en anden Form, tildels som Folkefester med Hensyn til Aarstiderne; og deraf ere da (for saavidt det vedkommer hint hellige Træ) saavel *Majitræerne* som *Juletræerne* en tydelig Levning. En af de gamle Nordboers störste Fester var det saakaldte *Sumarblót* (Sommerofferet). Den ommeldes i de ældste Sagn, som indstiftet af Odin selv, og holdtes imod eller ved Sommerens Begyndelse, som indtraf (efter vor Kalender) sidst i April Maaned. Den kaldtes ogsaa *Sigurblót* eller Sejersofferet (med Hensyn til den forestaaende Leding, for dem der vilde drage ud i Hærfærd,

eller og til lykkeligt Forsvar mod de Vikinger eller andre Fiender, som da maatte kunne angribe et fredeligere Folk). [6] Denne Fest fejredes uden Tvivl af hele Menigheden, men desuden plejede ogsaa Hövdingerne da at holde store Gjestebude for anseelige Venner og Naboer, hvilken Skik vi finde har vedvaret i Norge og Island, endog efter Kristendommens Indförelse. Mærkeligt er det, at de ældste norske Love strængeligen befalede Omgangsgilder i Böjgderne, paa de selvsamme Tider, hvorpaa de hedenske Fester havde indtruffet, og disse bleve, ved visse Ceremonier, forvandlede til kristelige. Almuens Festligheder i Danmark om Foraaret, naar Bönderne *ride Sommer i Bye*, ere endnu tilstrækkelig bekjendte, endskjönt de efterhaanden meget gaae af Brug. Denne Vaarfest indtræffer her og i Sverrig paa *Philippi* og *Jacobi* eller förste Maji, ogsaa Valborgs eller Voldborgs Dag, hvorfor den kaldes *Voldermisse-Aften*. [7] Af en dansk Beskrivelse derover fra det 17de Aarhundrede, see vi at Maijtræet da blev behængt med Krandse, Blomster o. s. v., og at det blev staaende fra Sædetiden til Höslætstiden, for at de unge Bönderfolk hver Söndag kunde dandse omkring det o. s. v. Ellers plejede man at före en höj Stang, udpyntet paa samme Maade, samt tillige med Vimpler, Silkebaand o. s. v., omkring i Procession,

tillige med Faner, Blus m. m. Andre slige Stænger vare og opsatte paa de Steder hvor Toget ventedes at holde stille. Det samme Træ afbenyttedes paa en lignende Maade ved *Midsommersfesten*, og saaledes skeer det endnu i Sverrig i vore Dage. Herover have vi flere interessante Beskrivelser, f. Ex. om et i Falsterbo ved Linné, 1749, som et höjt Mastetræ med tvende mindre Stænger, behængt med Faner og Krandse; omkring det holdtes Ringriden, Veddelöb o. s. v. *Arndt* som rejste i Sverrig efter Aaret 1800, ommelder blandt flere Majitræer, især et ved Midsommersfesten, hvorpaa man havde sat forskjellige, smaa og store udskaarne eller udstoppede Dyr, samt alleröverst i Toppen en stadselig Hane, som omdrejedes af Vinden. Saaledes har man da uden Tvivl, i Hedenskabet, forestilt *Yggdrasill* eller *Mimetræet* paa den selvsamme Maade, som Eddaerne betegne(see ovenfor I,15,II, 143). 1808 saae *Harrington* Majitræer opreiste i Vermeland, men beklager at Midsommerfestens frydelige Skikke mere og mere gaae af Brug i Riget. [8] I Norge fejres den vel dog endnu paa mange Steder.

§. 17. Forsamlings-Træerne i de danske Landsbyer vare i Oldtiden (som den sindrige *Jonge* har bemærket) uden Tvivl af den samme Art som de Tydskes *Druten-* eller *Druhten-Bäume* ɔ: Drotternes eller Gudernes Træer,

"af hvilke Karl den Store lod en Mængde omhugge, for tilligemed dem at fælde Overtroen." Neppe have de gothiske eller germaniske Hedninger nogensinde æret de jordiske Træer selv som Guddommen, men vel som visse Guddommes eller overjordiske Væseners Symboler eller Opholdssteder. Hint Sagn er vist en Fordrejelse af Munkene, der i Grunden er ligesaa urimelig, som om man vilde sige, at en kristen Præst dyrkede Höjalteret eller de paa det brændende Lys, fordi han knælede for disse Gjenstande. Derimod finde vi at selv de germaniske Saxer havde deres *Verdenstræ*, som de kaldte *Irmin-Sul.* Adam fra Bremen beretter at Saxerne have dyrket en höj Træstamme, oprejst under aaben Himmel, kaldet paa deres Fædrenesprog *Irmensul* eller *Irmensula*, hvilket vilde sige saa meget paa Latin som *universalis columna, qvasi sustinens omnia* ɔ: Universets eller Verdens Stötte som den der opholder alle Ting. [9]

§. 18. Her gjenfinde vi da fuldkommen den sammeForestilling, som Nordboerne gjorde sig om *Yggdrasill.* Kun Navnet er forskjelligt, men kunde dog være det samme efter det nordiske Digtersprog, nemlig *Jörmunsúl* eller *Jörmunsúla* ɔ: Jordens Stötte. Gudmund Magnæus siger at *Jörmun* for sig selv betyder Jorden i visse Afskrifter af Snorres Edda; dette erindrer jeg vel ikke at have seet; men vist er

det dog at Ordet i sammensatte Ord (f. Ex. *Jörmun-Grund* ɔ: Jordens Slette o. s. v.) betegner samme Gjenstand, og er derfor at ansee som forlængst forældet i det oldnordiske Sprog. I Norge kaldes visse blandede og vædskerige Jordarter endnu *Jörme* og *Jörmejord.* Vort *Jörmun* er uden Tvivl det samme som det oldtydske *Irmen*, *Ermen*, Angelsaxernes *Eormen (Jormen)*, *Ermen* o. s. v., hvorfra mangfoldige Egennavne nedstamme. *Sul* og *Sula* ere fuldkommen oldskandiske, det samme nemlig som de nyere tydsk-danske *Saüle*, *Söjle* eller Stötte. [10]

§. 19. Mærkeligt er det at det skandinaviske og saxiske Verdenstræ kjendes hos disse beslægtede Folk under forskjellige Navne, som da er et Bevis for at det nordiske, i den senere Tid, ingenlunde er taget af tydske eller angelsaxiske Sange eller Skrifter. Endvidere maae vi lægge Mærke til, at *Adam* siger sig at have taget Beretningen af *Eginhards* Skrifter. Denne Eginhard var vel Karl den Stores Sekretær, skjönt flere nyere Skribentere have villet gjöre ham til *Meginhard*, som var en ganske anden Person, og omarbejdede eller fortsatte et Legende-Skrift af den fuldaiske Munk *Rudolf* (der levede midt i det 9de Aarhundrede). Adams Ord ere disse: *Hæc tulimus excerpta ex scriptis Egenhardi de adventu, moribus et superstitione Saxonum* ɔ: "Disse Uddrag

have vi gjort af Eginhards Skrifter om Saxernes Ankomst, Sæder og Overtro." Tilsidst anmærker han at disse Sæder og Overtro synes at være de samme, som de Svenske da vare hengivne til, efter hedensk Maade; thi Danske og Norske havde allerede antaget den kristne Tro. Dette see vi og at have været fuldkommen rigtigt i Henseende til Meningen om Yggdrasill. At Odins Tro ogsaa blomstrede hos de Danskes Naboer Nedersaxerne, og siden hos begge Folks forenede Efterkommere i Engelland, Angelsaxerne, derfor have vi de fuldstændigste Beviser. Endvidere er det og værdt at lægge Mærke til, at et gammelt latinsk Digt fra Middelalderen om Attilas Tog mod Burgunderne o. s. v. som uden Tvivl, og efter dets Medför, er taget af ældre tydske Sagn og Sange, sammenligner en uovervindelig Helt med et Træ, hvis Beskrivelse netop passer til vort Verdenstræ:

Velut escilus,
Qvi non plus petit astra comis qvam tartara fibris,
Contemnens omnes ventorum immota fragores. [11]

Om intet Træ uden vor Yggdrasill kunde det siges, at dens haarrige Top (see I, 26) naaede til Stjernerne, men dens Rod grundfæstes i Afgrundens Dyb o. s. v. At Saxernes *Pindsetræer* [12] o. s. v. ere Levninger fra hine he-

denske Solenniteter ved Irmensul (ligesom v. d. *Hagen* har gjættet), forekommer mig særdeles sandsynligt. At hin Kolos ogsaa, som han vil, har været Saxernes Forenings- og Forbunds-Stötte, bliver vel klart, ved at sammenligne de nordiske og asiatiske Skikke (§. 15, 16, 28, 29).

Endelig maa her anmærkes, at ligesom Yggdrasill hos os var *Odins Sæde eller Opholdsted*, saaledes maa man og troe, at Saxerne have anseet deres *Irmensul* for *Vodans*; Verdenstræets jordiske Efterligning var fölgelig at ansee for Guddommens *Alter eller Throne*, hvorpaa han usynligen nedlod sig. Derfor er man vel i Hedenskabets senere Tider i Norden, da Billeddyrkelsen tog fuldkommen Overhaand, faldet paa at afbilde Guden som siddende i Træet (thi saaledes finde vi at Letterne virkelig have gjort), hvorved tilsidst Træet og Billedet ere forvexlede, saa at man af *Irmensul* har dannet snart Helten *Arminius* eller *Herman*, snart *Mars* eller *Mercurius* o. s. v. isteden for Saxernes Krigsgud, som oprindelig dyrkedes ved hint hellige Træ. [13]

§. 20. Den store Hellighed som tillagdes Egetræet af Druiderne og af *Celterne* overhoved, er almindelig bekjendt. Aeqvierne, et gammelt italisk Folk, troede sig fornærmet af Romerne, og kaldte enærværdig Eeg, hvorunder de modtoge deres Gesandte, samt alle Guder, *til*

Vidner derpaa o. s. v. (*Liv.* III, 25). Uden Tvivl foregav man at det stod i en vis Forbindelse med Himmelen, da Egemistelens Indsamling til Lægedom saa nöje rettede sig efter Maanens Gang o. s. v. Ved det havde Celterne deres hellige Forsamlingssteder, og man har bemærket, at mange Kirker i Irland, af den Aarsag, nævnes efter Ege. Jfr. Keyslers Antiqvitt. (om Tydskland) S. 68 o. f. Samme Ærefrygt bare de hedenske *Preusser* og *Lithauere* for Egetræer. Den hellige Eg i *Romowe*(Gudernes fornemsteDyrkelsessted blandt Preusserne) var af en uhyre Störrelse; den foregaves at være fuldkommen *grön i Vintertiden*, og dens Blade bares af Mennesker og Qvæg som Amuleter mod alle Ulykker (ligesom de skotske Höjlændere endnu ophænge Mistelen i deres Fæhuse ved Maji- eller Sommerdags-Höjtiden). Lindetræerne stode ogsaa blandt disse Folk i höj Anseelse. Den samme Tro möder os og blandt *Slaver* og *Vender*. I det 10de Aarhundrede forrettede Russerne deres Andagt ved udmærkede Egetræer; Venderne i *Vagrien* dyrkede Guden *Prove* ved et stort Tempel og Forsamlingssted ved *Altenburg* eller Oldenburg, hvor der var en hellig Eg, ved hvilken Rettergangen holdtes. Slaver og Letter plejede at opstille deres Guders Billeder i de hellige Træer, og disse bleve saaledes Himmelens Symboler. Endnu i Aaret

1673 dreve Venderne i det Lüneburgske en hemmelig Afgudsdyrkelse ved de saakaldte Kors- og Kronetræer, der lignede de nordiske Majitræer, ogsaa derved, at en Hane af Metal sattes paa deres Spidse. — De stode ellers fordum ved de fleste vendiske Landsbyer. [14]

§. 21. At *Grækerne* have i de ældste Tider forestilt sig Universet som et Træ, bliver indlysende af flere Grunde. Verdens förste Grundæmne heder i deres Sprog ὕλη eller Træ. Pan (*Παν*) der efter Nogle betyder Universet, var en Sön af Trænymphen *Dryope. Pherecydes* lærte udtrykkelig at Pan i denne Betydning var Sön af den först skabte *Eg eller Træ* (dannet af *Cthonia* eller den chaotiske Materie), hvorover Zeus udbredte *Tidens Kaabe*, paa hvilken han aftegnede *Jord og Hav*. Den platoniske Philosoph *Plotin* sammenligner Verden med et Træ, hvis Grene udbrede sig over hele Universet. [15 *a*.] Vi have seet hvorledes Grækernes Myther om Æsketræet, som det der frembragte de förste Mennesker, stemme overens med vore. Da de, ligesom vi, antage Verden for *Makrokosmos*, Mennesket for *Mikrokosmos*, have de maaske paa samme Maade, forestilt begge under Billedet af det samme Træ. Virgils vidunderlige *Æsculus* sigter muelig til Pherecydes's Eng, der igjen svarer til vort Yggdrasill (*Georg*. II, 290 sq.):

Altior ac penitus terræ defigitur arbot,
Æsculus inprimis, qvæ qvantum vertice
ad auras,
Ætherias, tantum radice in Tartara tene-
dit.

§. 22. Slige Ideer gjöre os det let forklarligt, hvorfor den hellige Eeg i *Dodona* eller *Bodona* stod i en meget höj Anseelse blandt Grækerne. Den var deres ældste bekjendte Helligdom (omtalt af *Homer* og *Hesiod)* og Guden Zeus mentes at give sine Orakelsvar fra dens Top. Særdeles mærkeligt er det at dette hellige Træ saaledes bærer Guden, ligesom Navnet *Yggdrasill* antyder om det nordiske Verdenstræ, og ligesom de lettisk-vendiske Ege bare Gudernes Billeder samt vare deres Opholds- og Orakel-Steder. *Ritter* blev opmærksom paa det gamle Sagn, at *Bodona* havde sit Navn af Heroen *Bodo* eller *Bodon* (*Βωδων*), og mener at denne er den samme som den indiske Gud *Buddha*, der vel dyrkedes af de ældste Græker som Gud, men blev af de yngre nedværdiget til Halvgud, Heros, Stamfader o. s. v., [15 *b*.] saa at hans ældste Betydning gik i Forglemmelse. Dette forudsat, traadte Egen her (saavel som og tildels i de nordiske Lande) isteden for det Træ som Inderne især helligede til *Buddha*, og hvorunder deres religiöse Forsamlinger endnu holdes. Klimatets Forskjel og andre lokale Om-

stændigheder, vare naturligvis meget ofte Aarsag til Forandring i Træarternes Dyrkelse blandt udvandrede Folk. Her give Grækernes Skrifter os de ældste historiske Efterretninger om Egetræets Dyrkelse med Rögoffer o. s. v., ligesom *Silius Italicus* langt senere sang om Celternes Ritus (III, 69):

Arbor numen habet coliturqve tepentibus aris.

I Bodona holdtes ogsaa Dandse omkring den hellige Eeg, efter den velkjendte nordiske Skik. [16]. De physiske Aarsager til Egetræets ældgamle Dyrkelse, som kunne gjelde ligesaa vel for Grækenland som for Skandinavien, ere ypperlig fremstilte af Plutark og end senere af Creuzer. Dets fortrinlige Skjönhed og Styrke er bekjendt; Egekrandse tilegnede man Overguden *Zeus*, som Stædernes Herre og Beskytter (πολιευς); Egen ydede Agernet til Næring og Honningsaften til Drik; et saadant Træ maatte Guddommen elske; man troede at höre dens Röst i Vindenes Susen fra Egens stolte Krone, og fortolkede den som Oraklets Svar o. s. v. Ligesom man har formodet at Bodona var *Adons* Helligdom, hvor han thronede paa det hellige Træ, og han i visse Henseender bliver identisk med *Adonis* og *Attis*, saa finde vi og at den sidstnævnte Guds Billede var ophængt eller hensat paa et Grantræ, som ved Foraars-Jævndögn omplantedes og indbares i

Cybeles phrygiske Tempel. Naar vi see hen til den eddiske *Runesang*, hvor *Odin* siges at have hængt paa Træet, og tillige lægge Mærke til, at Foraars-Jævndögn var helliget ham tilligemed den Maaned som da begyndte, ligesom den indiske Buddhas Fest da helligholdes ved hans under *Bo*træet hensatte Billede, saa finde vi maaske her ej utydelige Spor til Sammenhæng mellem de phrygiske, oldnordiske og indiske Religioner. [17] Om visse hellige Træers Dyrkelse blandt Grækerne, see *Creuzer* l. c. I, 157.

§. 23. End tydeligere bliver dog Verdenstræet os i de gamle *Persers* mythiske Digtninger, som i kosmographisk Henseende ganske svare til *Ygdrasils* System, hvilket jeg allerede har vist i Fremstillingen af deres Kosmogonie her foran i 1ste B. S. 111 o. f., saa at de ikke behöve at gjentages her; kun maa vi derved især lægge Mærke til, at *Al-Bordj* eller *Borz*, som kaldes Verdens Stötte, voxte med Jorden som et Træ; at den hele Jord ligner et Træ, hvis Rödder de lavere Bjerge og Grundklipper ere — samt endelig at det med Urtræet kronede og dermed sammenhængende *Albordj*, kaldes *Verdens Stötte*. See her foran §. 17. Ellers ansaae Perserne visse jordiske Træer for hellige, f. Ex. det saakaldte *Hom*, som de gave Navn af *Træernes Konge*, og foregave at dets Saft skjænkede Udödeligheden;

samt Cypressen, som *Zoroaster* tilegnede *Ormuzd*, og den blev altsaa i visse Henseender et Sindbillede for den höjeste Gud. Cypressen er et höjt anseeligt Træ, dets Grene staae i en Kreds, og deres Blade ere *grönne baade Vinter og Sommer*. Vedet (som hverken raadner eller angribes af Orme) er næsten uforgjængeligt, og ligner deri det indiske *Ashwattah* eller Buddhatræ. Gamle Efterretninger sige at Propheten plantede ved et Hovedtempel og et prægtigt Pallads i Staden *Kus* (i *Chorasan*) en Cypresse, som blev kaldet *Lys-Lovens Træ*. Kongen lod sine Satraper foretage en Valfart dertil, og lod dem under det hellige Træ aflægge den Eed: at de ikke vilde dyrke Afguderne fra *Turan* eller *Tschin*. Her gjenfinde vi da et guddommeligt Træ, hvorunder Retssamlingen holdtes, ligesom under *Ygdrasill*. Da Parthiske Fyrster af Arsacidernes Stamme beherskede Albanien og Armenien, opförte de i *Armavir* (omtrent Aar 182 f. Chr.) et prægtigt Tempel, hvorved hellige Cypresser stode; af Vindenes Susen i deres Toppe spaaede Præsterne her, ligesom de helleniske i Dodona. (See foran §. 22). [18]

§. 24. I Indien finde vi dog, som sædvanlig, den största og mest indlysende Overenstemmelse, for saavidt selve Verdenstræet angaaer. Vi have her foran (I, 390) handlet om det Træ hvoraf *Trimurti* eller Indernes gud-

dommelige Trefoldighed, fölgelig den hele Verden, udsprang. I *Oupnekhat* heder det, rimeligvis derom: "Dette ranke og lige opstaaende Træ er det eneste i Verden. Hele Verden er fuld af det og dets Storhed." Det kaldes og den *store Throne*, uden Tvivl for den höjeste Guddom, ligesom Navnet *Yggdrasill* hos os udtrykker en lignende Betydning. (See §. 7). "Hele Verden" heder det paa et andet Sted, "er *Brahmas* (eller *Brahms*) Skikkelse, lignende et Træ med tre Stammer; de fem Elementer ere dets Grene, dets Blade i bestandig Bevægelse, og dets Rod er grundfæstet opad i Brahma." [19] En fuldstændig Beskrivelse over det skal findes i *Narasingha Purana*, der, saavidt jeg veed, ikke haves oversat i noget europæisk Sprog; hint Træ er vistnok ellers det samme som det mythiske *Altræ*, der efter Oupnekhat staaer i Brahmas Himmelborg og bærer alle *Jordens Frugter*, hvilket vel ei vil sige andet, end det som Edda antyder om Vædsken af Yggdrasils Grene, at den frembringer *al Jordens Gröde*, og saaledes vedligeholder det Hele. [20] Ellers have Inderne i det virkelige jordiske Altræ der groer hos dem den mest passende Prototype for det mythiske. Det omtalte himmelske Træ er af samme Art som Paradisets *Pilpel (Pilpala*, *Pipel* rettest *Pippala)* Træ, hvorfra *Livets Vand* udrinder, og som nogle ellers kalde alle Tings Udspring.

Vistnok er det og identisk med det vidunderlige Træ, som fremkom ved Melkehavets Kjerning (Verdens eller Jordens Skabelse). [21]. Det var et af de Klenodier som da blev Guderne allene til Deel efter deres Sejer over Jætterne. Det kaldes *Arasandanam*, *Sudam* samt *Kalpa Vrxah*, Udödelighedens, Styrkens, eller Varighedens Træ. Det indeholdt Udödeligheds Drik eller Föde, og var altsaa den vigtigste Gjenstand for hin berömte Kamp. Bjerget *Mandar*, hvorpaa Træet staaer efter nogle Fortællinger, er efter andre det samme som Gudbjerget *Meruh*, liggende i (eller over) Jordens Midte, ligesom Asgaard og Ygdrasils midterste Stamme. Amarasinha kalder Træet selv *Mandarah* (Himmeltræet, hvoraf *Nectar* flyder). *Parjátaka* det aromatiske eller vellügtende, *Sandana* Fredens Træ, paa Bjerget *Meruh*, og *Haritshandanah* det lægende — samt siger udtrykkelig: at alle disse Navne tilhöre Livets Træ i Paradiset. *Paolino* anmærker at Inderne i Grunden have kun et saadant mythisk Træ, som de benævne og omsætte paa mange forskjellige Maader. [22] Saaledes er og muelig *Yggdrasill*, *Glaser*, *Lerad* o. s. v. i Eddaerne Dele af det samme Træ, og Begreberne delte paa selvsamme Maade.

§. 25. Visse indiske Myther (maaskee ogsaa forskjellige Sprogarter) kalde hint i Melkehavet opkomne Vidunder-Træ *Parjartück* el-

ler *Parsjartykk.* [23] Det fordriver alle Onder, og opfylder alle Önsker for den som sover under dets Skygge. Det har en Mængde skjönne og glimrende Blomster. Paa selvsamme Maade beskriver *Bhagavat* Træet *Parejatek* (vist nok det samme) staaende i *Indras* Himmel paa eller over *Meruh*; hvo som sætter sig i dets Skygge opnaaer alle sine Önsker; begge disse Træer ere da et, og formodentlig identiske med Velsignelsernes Træ, som i en lykkelig Stund udbreder sin Skygge over hele Verden. [24] Dette *Parijatakah* Træ kaldes ofte i indiske Ordböger for sin Fortræffeligheds Skyld blot *Daru* eller *Taruh* ɔ: Træet (Gr. *Δρυς*, MG. *Trur*, Isl. *Tré*, *Trie*, Kymr. *Derw* o. s. v.) ligesom Yggdrasill i Valas Spaadom, men synes at være det samme som Træet *Vatah*, eller *Akshayavatah*, det uforgjængelige Træ, som Guderne dannede vesten for *Astagiri* (Asgaard). [25] Det skal egentlig være af samme Art som det indiske Al-Træ, hvilket vi nu komme til at beskrive.

§. 26. Dette vidunderlige Træ findes virkelig paa Indiens Jordbund, og opnaaer en uhyre Störrelse. Det kaldes i Almindelighed *Banjan*-Træet eller det indiske Figentræ (*ficus Indica* eller *Benjamina*). Dets Moderstamme kan gaae ud, men Döttrene staae dog som nye Stammer for deres særskilte og dog forenede Familier. Stammerne ere hvide eller lyse af

Barken, og de grönne Grene danne herlige Hvælvinger, hvori man undertiden sætter smaae Pagoder; men hyppigen holdes dog her religiöse Forsamlinger, især til Lærlinges Undervisning af Brahmanerne o. s. v. Grenene skyde sig ellers lige ud; fra dem skydes Trævler ned til Jorden, og danne Rödder til nye Stammer. Det största af disse Træer som man kjender, kaldes af en vis Helgen *Kabir-Birr* eller *Kabir-Berr*, og er stedse til paa en Öe i *Nerbudda*-Floden. Det er rimeligvis det samme Træ hvorom *Arrian* fortæller efter *Nearchs* Beretning, at 10,000 Mand kunde finde Skjul under det. Nu er det tillige med Öen selv betydelig formindsket af den omflydende Ström — dog kunne endnu 7000 hvile under dets Krone; det har 350 Hovedstammer, alle större i Tykkelse end den europæiske Eeg; de mindre og yngre Stammer ere 3000. Inderne antage dette Træ som Sindbillede paa Evigheden. [26] Uden Tvivl er det og i de anförte indiske Skrifter et Symbol paa Universet. Saaledes siges det mythiske *Vatáh* Træ at være Vishnu selv, men han omfatter jo den hele Verden. [27] Det er ogsaa paa et Blad af dette eller *Aswatah* Træet at *Vishnu* svömmer i Melkehavet efter Verdens Undergang, i Skikkelse af et lidet Barn, som suer paa sin store Taa, indtil *Tamarasam*, (*Tamara-Blomsten*) fremspirer af hans Navle, og hele Verden igjen af den. [28] Sikkerlig

vare det da de store Træer af denne Art, om hvilke Curtius beretter, at Inderne i Alexander den Stores Tid ansaae dem for guddommelige, og straffede deres Beskadigelse med Döden. [29] Saasedes heder det i *Baghavat Dsita*: "De Vise have sammenlignet den *Uforgjængelige* med *Aswatah*, hvis Rödder ere *foroven*, men Grenene *nede*. Hvo som kjender dette Træ, kjender Vedaerne." [30] I samme Digt kaldes *Aswatah det ypperste blandt Træerne*, ligesom *Ygdrasill* i *Grimnersmaal*. [31] Inderne have ellers gjerne sat de hellige Træer ved Nærheden af slige Kilder. *Paolino a St. Bartholomæo* beretter fölgende i sin *Reise til Ostindien*, om et Sted ved de *syv Pagoder* eller udhugne Tempelhuler: "I Nærheden ligger en hellig Sö; hvori alle de, som fordum besögte dette Tempel, maatte rense og vaske sig. Tæt ved den staaer et tætlövet Træ som er indfattet med en lav Stenmur. Den indvortes Omkreds har man udfyldt med Jord, som man öser Vand paa, der tjener dette Træ til Næring. Det heder paa Tamulisk *Arasu*, paa Malabarisk *Arashu*, og har mange Lægedomsdyder. Dette Arashutræ bliver holdt i stor Ære af Indianerne, især fordi det repræsenterer Guderne *Brahma*, *Vishnu* og *Shiva*, som der skal have deres Ophold. Derfor bliver ogsaa dets Stamme paa visse Höjtidsdage behængt med et hvidt Klæde o. s. v."

§. 27. Ligesom *Buddhah*-Dyrkerne paa *Ceylon* berette, at der gives mange Verdener, saa antage de ogsaa forskjellige Verdenstræer, af samme Art som vor mythiske *Yggdrasill*; i disse Træers Navne m. m. stemme de temmelig vel overeens med de indiske Myther. Ethvert Verdenssystem udmærkes især ved et Centraltræ, og saaledes ogsaa vort ved et saadant, som voxer paa Middelbjerget *Meruh* (eller *Maha-Meruhs*) Top; det yder alle Önskers Opfyldelse, og maa vel altsaa være en Gjenstand for Tilbedelse. Underverdenen har et hertil svarende Træ kaldet *Parasattu* [32] (ligesom Ygdrasils midterste Stamme egentlig er oprunden fra Underverdenen, og dens Rod maa söges der). — Vor Jord kaldes *Jambudvipah* (eller *Damba-Diva*) af det gigantiske *Jambu*-Træ som staaer i dens Midte, ej mindre end 100 Miil (Leagues) i Höjden. Endvidere synes Singaleserne at antage etslags Altræ som sammenholder det hele Verdenssystem, i det de digte, at efter at den sidste Brand har fortæret alle Verdener og Himle (paa den överste nær), saa slukkes den ved en uhyre Regn, der danner et sandt Verdenshav, som dog snart sætter sig til et Bundfald, hvorved Leer, Jord og Bjerge blive til. Da opvoxer der af Jorden et blomstrende Lotos-Træ, kaldet *Nalun* (her svarende til den *Tamarasam*-Blomst, hvoraf

Jorden fremkommer i den indiske Mythe), og voxer op til den höjeste Himmel. [33]

§. 28. Singaleserne betragte endnu visse formentlig hellige Træer med stor *Ærefrygt*, som Alverdenens Herres, den store *Buddhahs* Sindbillede eller Erindringstegn. Legenden fortæller om ham, at da han i menneskelig Skikkelse under Navnet *Siddharté* eller *Gautamah* havde vandret omkring paa Jorden som præstelig Lærer, og hans Sendelse var saaledes fuldfört, at han kunde ifores Guddommens Herlighed, sad han under et Træ af den Art som i Ceylon kaldes *Bo-Træ (Bogah* eller *Bogahah)* som oversættes af *Knox* ved *Guds Træ*, hvorimod de her engang mægtige Portugiser, efter slige Omvenderes sædvanlige Maade, kaldte det *Djævelens Træ*. Der besteg Buddhah en Diamants Throne, som nedlod sig fra Himmelen, og hyldedes af alle der forsamlede Guder. Her angrebe Djævlene eller Jætterne ham med deres hele Magt, men tabte Slaget med Skamme Vel döde han, som Menneske, i höj Alder, og lod sig lægge paa Ligbaalet; men efter 5000 Aar skal han staae op fra de Döde under det selvsamme Træ, som staaer paa Jordens Fastland, i et Rige som kaldtes *Kosol* eller *Kosal*, [34] liggende i Nordost for Ceylon. Af dette hellige Træ blev en Gren (henved 364 Aar för Chr. F.), overfört til Ceylon, og plantet der ved dets ældste Hovedstad *Anurada-*

pura (som nu kun er en ringe Landsby, dog udmærket, ligesom vort *Jellinge*, ved to uhyre store Gravhöje). Der voxte Grenen og blev til et stort Træ, som staaer der endnu, samt siges at være evig grönt, og man mener at det aldrig skal visne eller hentörres. Der holdes endnu hvert Aar almindelige Folkeforsamlinger ved Singalesernes Nytaarsfest, som indtræffer ved Foraarsjævndögn, og tillige er *Buddha* især helliget (ligesom den selv samme Tidspunkt var det til *Odin* i Norden). See ovenfor S. 161. *Philalethes* kalder dette Træ i Botanikernes Sprog *ficus religiosa.* Det er meget stort og anseeligt. Dets Blade skjælve som Æspelöv, men ere dannede som et Hjerte (ligesom de Gamle sagde om den blandt Ægypterne hellige *Perseas* Frugter), og give megen Skygge. Det staaer ved alle Buddha-Templer *(Viharés).* Pladsen omkring det bliver omhyggelig renset og indhegnet paa forskjellige Maader, undertiden med Boder eller Telte; dog bruger man nu hertil i Byerne en Art af Kredsbygninger, hvori enhver Indvaaner bekoster og benytter et Lysthus eller Værelse, hvorfra den qvindelige Deel af hans Familie kan see paa de religiöse Ceremonier, Mad- og Blomster-Offre, Festligheder og Lege (der undertiden skee om Natten, ved Lampers eller Fakters Skin) som foregaae paa den indhegnede Plads ved Gudens Billede, som er opreist ved

et Stenalter under det hellige Træ. *Davy* beskriver et saadant Dyrkelses-Sted i Ceylons Höjlande, som aldeles lignede gamle nordiske. Ved Landsbyen *Hallehalé* er et stort *Botræ* omgivet af *en Stenkreds.* Tæt derved var en Art af Lövhytte, dækket med Tepper, [35] hvori Buddhahs Præst holdt Gudstjeneste ved et Alter, prydet med Blomster. Omegnens Mænd og Qvinder vare samlede her til Höstfestens Helligholdelse. [36] Paa slige Steder holdes ogsaa Tinge eller Retsforsamlinger ved Eedsaflæggelser, Ordalier o. s. v., og Præsterne ere ofte tillige Dommere i verdslige Sager. Om slige Dyrkelsessteder siger *Hyde* efter ældre Efterretninger, at de vare omgivne af forskjellige kredsrunde Hegn, hvis Midte kun Præsterne torde betræde, og foregave at det vilde være farligt for Andre — samt at disse Skikke ikke allene fandt Sted paa Ceylon *(Selan)*, men og paa Java *(Giuvadib)* og i flere Lande. — Det samme Træ tilegnes ogsaa *Buddha*, samt ansees for helligt, i *Siam* og det birmanske Rige. Siameserne kalde det *Prasi Maha Pout* (den store Buddhas Træ), men Birmanerne *Boahebayn.* [37] Paa *Java* ansees Banjantræet for helligt; under dets Hvælvinger kommer man sammen til religiöse Handlinger, som holdes her ligesom i et Naturtempel. Hövdingernes Forsamlinger holdes ogsaa ved et saadant Træ, især om Natten ved Maane-

skin.]38] Med Hensyn til det föranförte, fortjener det og at anmærkes, at Singaleserne, ved deres store Fest kaldet *Perraherra*, som i *Knox's* Tid fejredes i Juni Maaned, altsaa paa samme Tid som vor Midsommersfest, pleje at opreise Stænger, pyntede med Grene, Blomster, Vimpler, Flag o. s. v., samt om Natten med brændende Lamper, som saaledes svare til vore Majitræer. Da plejede Hovedstadens Præster at indvie et ungt saakaldet *Jack*-Træ, under mange Ceremonier, med Rögelse, Salvelse, 9 Blomsterarter, en Lampe med 9 Væger o. s. v. Træet fældedes derefter og deltes i 4 Dele, hvoraf enhver bragtes til et af 4 Hoved-*Devalaer* eller brahmanske Templer, hvor Kjeppen da nedsattes ved Nymaane, pyntet med Palmeblade, Blomster, Frugter o. s. v. Processionen holdtes flere Dage i Rad af Præsterne, omkring dette hellige Træ, med Gudernse Vaaben, som tages ud af Templerne o. s. v. [39]

§. 29. Lignende *Verdenstræer* som de af Singaleserne antagne, finde vi overalt hos de egentlig asiatiske Buddha-Dyrkere. Alle (maaskee med Undtagelse af Japaneserne) antage de et Gudebjerg midt i Verden og som dens höjeste Fjeld, der svarer til Indernes *Meruh*, Persernes *Borz*, Nordboernes *Asgard* o. s. v. [40] Paa det groer et helligt Træ af uhyre Störrelse, der varer saa længe som Verden selv. Et sligt antage de for enhver Verden eller Gudeland,

hvor dets *Ypperste sidde under Træet paa Dommerstene* (see §. 15). [41] *Japaneserne* forestille og Verden under Skikkelsen af et Træ, opkommet af Havet, og omgivet af en Slange (Midgaards-Slangen eller Nidhug?) [42] *Tibetanerne* satte paa Gudebjerget *Righiel* eller *Summeru* Vidunder-Træet *Dsjambu* eller *Zampu*, lige i Jordens Middelpunkt; dets lange Rödder gaae 100 Miil under Jorden, og endes i Havet. Dets Grene hvælves over hele Gudebjerget; fire Floder udspringe fra det til alle Kanter, en af dem bærer dets fortræffelige Frugter til Havet. [43] Ogsaa *Chineserne* kjende dette Gudebjerg *Kieou* med Livets eller Udödelighedens Træ og Kilde. Selv *Mongoler* og *Kalmukker*, der ligesom Nordboer og Inder antage forskjellige Verdener, sætte et uhyre mythisk Træ i Midten af hver især. Overhoved er hint Himmelbjerg, kronet med det vidunderlige Verdens-Træ, hos alle den lamaiske Religions Bekjendere, at ansee som en uhyre Stötte, der bærer Guderne med deres Boliger og opholder alle Verdener, staaende i deres Midte. Kalmukkerne kalde den *Sjumer-Sula*. Den förste Deel af Ordet er vel det fra Indien udsprungne Egennavn *Sumeruh*, men den sidste det indiske og nordiske *Súla*, Stötte o, s. v. (jfr. *Irmensula* [44] §. 17). Den hele Mythe er vistnok og af indisk Oprindelse; dette sees iblandt andet deraf, at alle Guderne

tilsidst skulle skjule sig i hin Verdensstötte, ligesom de indiske fremkom af Verdenstræet, og forenes alle tilsidst i Vishnu, som svömmer paa et af dets Blade, og siden frembringer det paa ny o. s. v. *Sumer-sula* svarer paa den ene Side til *Ygdrasill*, og paa den anden til Chinesernes *Tai-kie*, Verdens store Axel og Grundvold, Universets ubegribelige Rod o. s. v.

§. 30. Blandt de *semitiske Oldtids-Sagn* maa Bibelens og Hebræernes hellige Beretninger ommeldes först: "Gud satte *Livets Træ* midt i Paradiset og Kundskabens Træ paa Godt og Ondt." (Gen. II, 9.) [45] De rabbinske Fortolkere have dannet sig lignende Ideer om det bibelske *Livets Træ* som Nordboerne over *Yggdrasill*. De sige nemlig, at det var saa höjt, at det kun kunde bestiges i fem Hundrede Aar. [46] Mærkeligt er det at Indernes störste Træ, Verdens og Evighedens Symbol, kaldes i Tamulisk *Al*, samt at der i Josva Bogs XXIV, 26, ommeldes et Træ *Alah*, *Elah* eller *Halah* kaldet, i Guds Helligdom, da det skal være uvist hvilket Slags Træer disse ældgamle Ord egentligst betegne. [47] *Himmelens Stötter* omtales i Jobs Bog XXVI, 11. De österlandsk-nordiske Ideer om Verdenstræet, udtrykke sig dog langt fuldkomnere i Nebucadnezars Dröm hos Daniel IV, 10 o. f.: "Der var et Træ midt *i Landet*, og det var meget höjt, og Træet var stort og stærkt, og *Höjden derpaa rakte*

mod Himmelen, og man kunde see det indtil al Jordens Ende. Grenene derpaa vare meget deilige, og megen Frugt derpaa. *Himmelens Fugle og alt Kjöd födtes deraf.*" I Ezechiels 31te Kap. sammenlignes ogsaa *Assur med et uhyre Træ, hvorunder alle Folk boede.* Til det anförte Sted af Genesis svarer Aabenbaringens XXI, 22 o. f., hvor Johannes saae Livsens Træ staaende ved Livsens Vand midt i det nye Jerusalem. Det synes at have *tre Stammer* (ligesom det indiske og nordiske), da det dels stod midt i Stadens Gade, dels tillige paa begge Sider deraf. *Det bar tolv Slags Frugter, og bar dem efter enhver Maaned,* men Bladene tjente til Lægedom for Jordens Folk. Kilden svarer til *Urdes* Væld, ligesom de i Paradisets Midte, ved Verdenstræets Fod, udspringende 4 Hoved-Floder gjenfindes paa det tydeligste i alle asiatiske Mythe-Systemer, hvorom jeg nærmere vil handle i det næstfölgende Afsnit.

§. 31. *Nasaræerne* antoge etslags Verdenstræ, kaldet *Revaz* (uden Tvivl det oldpersiske *Revas* eller *Ribas*, ovenfor S. 69) der beskrives som et helligt og helbredende *Vintræ*, hvis Rod udgives for at være Sjælenes Grundvold eller Udspring *(basis animarum)* dets Top at bestaae eller krones af Genier, men dets smaa Grene at udgjöre Lysets Straaler. [48] *De syriske Gnostikere* fremstilte Universet un-

der Billedet af et Træ med tvende Rödder (ῥίζαι) med sex virkende Kræfter, i dets Krone og paa dets Stamme, som vel kunde sammenlignes med Ygdrasils mythiske Dyr. [49] *Muhamedanerne* sætte et uhyre Træ i Paradiset, som de kalde *Tuba* eller *Lyksalighedens Træ*; det menes (ligesom Træerne i de indiske Himle) at give de Salige alleslags Herligheder som de kunne önske sig — men det har ogsaa den Störrelse, at en Rytter paa den hurtigste Hest ikke vilde kunne omfare dets Skygge i Tusende Aar. Den store Orientalist v. *Hammer* antager det for et mythisk Lotos-Træ; — dog troede de muhamedanske Tyrker ved deres Ankomst til Indien, at de vidunderlige Banian-træer maatte være af samme Art som det digtede Himmeltræ, og gave dem derfor Navnet *Tuba.* [50]

§. 32. Vi forlode det i Indien udsprungne Verdens-Træ hos Kalmukkerne, men vi gjenfinde det selv i det yderste Norden. Hos Lapperne forekommer det som *Verdens Stötte*; de helligede nemlig Verdens överste Gud, efter som Kildal fortæller, et *stort opreist Træ, for at han skulde stötte Verden derpaa.* Sikkerlig have de arme Finlapper dog ikke været saa ufornuftige, men hint opreiste Træ har været dem et Symbol paa *Verdens Stötte*, den *Alvældiges Throne*, ligesom hos Skandinaver, Germaner og Inder. Efter *Jessen* var et saa-

dant Træ dem et Sindbillede paa den höjeste Guddom. [51] Endelig tale Grönlænderne meget om *Himmelens Stötte*, der snart er et *höjt, spidst Sneebjerg i Norden*, snart virkelig af *Træ*, som undertiden raadner saa stærk at Himlen truer Jorden med Fald, men Angekokkerne maae foretage Reiser til Himlen eller Underverdenen, for at sörge for Stötternes Udbedring (jfr. I, 16). Saaledes fortæller f. Ex. *Poul Egede*: "En Grönlænder sagde, at den Stötte Himlen hvilede paa under Nord, havde knaget. Angekokken havde siden berettet dem, at den var forraadnet, og dersom Himlen faldt ned, knuste den alle Mennesker." [52] Herved maae man mærke at Yggdrasils nordlige Stamme, efter de eddiske Digtninger, netop staaer i denne selvsamme Egn. *Kranz* beretter os fölgende: "Om Jordkuglen tænke Grönlænderne at den hviler paa Stötter, der alt ere saa raadne at de ofte knage, og maatte for længe siden være nedfaldne, dersom deres Angekok ikke altid flikkede derpaa. Himlen skal hvile paa et höjt, spidst Bjerg i Norden, og dreje sig omkring samme" — *Egede* lægger til: "med alle Stjernerne, Sol og Maane." Ogsaa Grönlænderne have saaledes deres *Himmelbjerg* og *Jordens Stötter*.

§. 33. Förend vi forlade de mangfoldige Beretninger og Forestillinger om *Verdenstræet*, som ogsaa overskygger og forener hele

den gamle hekjendte Verdens Mythekreds, maae vi anmærke: at hos alle Folk bliver *Jorden og Afgrunden* at betragte som dets Rödder; *Jordens midterste og höjeste Bjerg* (hos os det gamle *Asgaard* [53] ɔ: *Borz* eller *Kaukasus)* som dets Hovedstamme; Luften med Skyer, Meteorer, Stjerner o. s. v. som *dets herlige Krone.*

Anmærkninger.

1. Som bekjendt var dette Tilfældet i Island, men vi finde og tydelige Spor til *Lovbjergenes* eller *Lovens Klippers* fordums Tilværelse i Danmark og Sverrig, i Benævnelser paa slige Steder, som endnu bruges i vore Dage. Mere herom ved en bedre Leilighed. Til et saadant Lovbjerg eller Domsteen synes Skjalden *Eilif* at sigte i sit föromhandlede Vers. See 1ste Afsnit Anm. 7.

2. *Ad. Brem. Hist. eccles (Lindenbr. Script. ed. Fabricii p. 61). Prope illud templum est arbor maxima, late ramos extendens, æstate et hyeme semper virens; cujus illa generis sit, nemo scit.* Sammenligningen er först skeet i *Nyerups Wörterb. der skandinav. Mythologie* p. 129. Urde svarede i visse Maader til Indernes *Bhavani*, som snart forestilles i en gyselig, snart i en skjön Skikkelse. Hos os var hun Skjæbnens strænge Gudinde, som herskede over Asa-Guderne selv; det er derfor ikke usandsynligt at det undertiden var hende der skulde formildes ved slige Menneske-Offere.

3. *Fjölsvinnsmál* str. 21. *Edda antiqv.* I, 291. *Den ældre Edda* III, 42-43, 51, 60 o. f. Derved menes vel tildels det hellige Træ, som stod paa eller ved Offerpladsen. Ygdrasills ene Rod strakte sig til *Mimers* Kilde, hvorfor det og dets jordiske Sindbillede kunde faae et saadant Navn. Det maatte (efter Digtet) hverken beskadiges af Ild eller Jern; dog anvendtes dets Frugter til Lægedom. Her kan man ikke andet end tænke paa Druidernes Overtro om Mistelen, deres ypperste Lægemiddel, og de besynderlige Ceremonier, hvormed den skiltes fra Træet. Jfr. *Ling* l. c. S. 124.

4. *Den Nord-Sjællandske Almues Karakter* S.256. Saaledes sammenkalder og *Heimdall* Guderne ved sit Horn til deres sædvanlige Samlingssted under Verdenstræet. Vort gamle Digtersprog tillægger Guder og Fyrster de samme Navne. Disse sögte at efterligne hine, som deres foregivne Forfædre. Saaledes gik det og i Grækenland, Indien o. s. v. Om *Lodas* hellige Kredse, Træer, Stene, Vande o. s. v. i det gamle Norden efter *Ossian*; see mine Forsög &c. især det 3die og 8de Afsnit.

5. I *Fyen* bruges endnu tildels den samme ældgamle Skik. I det mindste seer man i den smukke Landsbye *Davinde*, der tilhörer Hs. Excellence Hr. Geheime-Conferentsraad v. *Bülow* til *Sanderumgaard*, Ridder af Elephanten, at Gadestævnet udmærkes ved et Træ, som voxer gjennem en stor Möllesteen, og at det omgives af en Steenkreds, som danner 12 eller 13 Sæder for Byens ligesaa mange Gaardmænd. (Min *Reise til Jellinge* 1821. S. 47).

6. See *Ynglinga-Saga* 8de Kap. Nordmændene satte, i senere Tider, den förste Sommerdag til 14de April, Islænderne derimod alletider — til en Torsdag,

fra 19de til 25de April. I Sverrig og de fleste europæiske Lande er Sommerdagens populære Helligholdelse nu overfört til 1ste Majidag. Dog gives der herfra forskjellige Undtagelser, som f. Ex. i *Finland* (St. *Georgs* Dag) den 23de April (altsaa omtrent som i Island); i Schlesien og Tydskland festligholdes tildels Sommerdagen (der *Sommertag*; i Island *Sumardagr fyrsti* ɔ: den förste Sommerdag) paa visse Söndage som *Lætare*, Midfaste-Söndag o. s. v.

7. Efter *Monrads* Angivelse (omtrent 1730) i hans Manuskript: *Den hedenske Kristenhed* (som forvares her paa det store Kongl. *Bibliothek)*, hvoraf den herfölgende Underretning om Majifesten er taget. *Thiele* siger derimod, i hans Beretning om Höjtideligheden paa *Voldborgs Dag* (*Danske Folkesagn* I, 145 o. f.), at den indtraf Dagen för Pindsedag. Navnet *Valborg*, *Walpurg* var her vist ikke uden Betydning; i Hedenskabet sigtede den vel til *Valhall* (som og kunde kaldes saaledes, ligesom jordiske Halle eller Borge atter opkaldtes efter den). Siden tillagde man Dagen en Helgenindes lignende Navn, og gav derved dens Höjtidelighed et mere kristeligt Udseende. Grundene for denne Formodning forbeholder jeg mig at fremföre ved en bedre Lejlighed.

8. *Linnés Skånska Resa* 1751, S. 160. *Arndt Reise durch Schweden III*, 72. *Allg. Geogr. Ephemeriden* 1811.

9. *Adam Brem. Hist. eccl* I, 6. Dette er ogsaa blevet anmærket af *Grundtvig* (omtrent paa samme Tid som jeg, i mine eddiske Forelæsninger, först forklarede Ordet af vort gamle Sprog, uden at den ene af os kjendte den andens Fortolkning). Stedet erindrer jeg nu ikke, men formodentlig findes det i

hans Tidskrift *Dannevirke.* Jfr. de tvende Skrifter *Irmenstrasse und Irmensaüle, eine mythologische Abhandlung von Jacob Grimm*, Wien 1815, S. 47; samt *Irmin, seine Saüle, seine Strasse und sein Wagen*; — *Einleitung zu Vorlesungen über altdeutsche und altnordische Götterlehre von F. H. von der Hagen*, Breslau 1817, S. 10 o. s. v.

10. Om den förste Deel af Ordet see *Gloss. Eddæ ant.* I, 598 under *Iörmungrund* (Angels. *Eormengrund) Jac. Grimm* l. c.; *v. d. Hagen* l. c. S. 42. Om Ordene *Súl, Súla* see *Gloss. Edd. ant.* I, 678, II, 807, hvortil kan lægges at *Súlah (çúlah)* betyder en Pæl, Spid o. s, v. i Sanskrit ligesaa vel som endnu i det Islandske.

11. *De prima expeditione Attilæ Regis Hunnorum in Gallias &. Carmen epicum See. VI. ed. J. C. Fischer*, Lips. 1780, 4. v. 996 sq. Muelig kunde dog de anförte Vers være Efterligning af et lignende Sted hos *Virgil.*

12. I Tydsk *Pfingstbaum*; at *Pfingst*, i gammel Tydsk *Pynkst* (eller *Pynk)* egentlig var det samme som det nedersaxiske *Ding*, dansk *Ting*, oldnordisk *Þing* o. s. v., mener *Reynitsch (über Druhten und Druhtensteine*, Gotha 1802); og denne Mening er ikke aldeles uden Sandsynlighed. *Pfingstbaum* skulde da oprindelig have betydet *Ting-* eller Forsamlings-*Træet* (see §. 15, 16). I Landsbyen *Wolffbaringen* ved *Gotha* var endnu for kort siden et stort Træ, omgivet af en Stenkreds, hvori et Steenalter; sædvanligvis holdtes der Gadestævne, ligesom i Sjælland, men ved *Kirms*festen slagtede (eller offrede) man et Faar paa Alteret, og foretog flere underlige hedenske Ceremonier, efter *Reynitschs* Beretning. I *Hildburghausen* holdes *Kirmes*-Forsam-

lingen endnu i en Kreds omkring et höjt Træ, udpyntet som Majitræet. Fogden læser först en gammel Formular, som forkynder Höjtideligheden, lyser Fred over de Forsamlede o. s. v. (ligesom vore Forfædres *Grida-setning* ved slige Lejligheder). Siden holdes et Gilde med Sang og Dands paa samme Sted (*Büschings wöchentl. Nachr.* IV, 400). *Sebastian Franck* har meddelt os en særdeles mærkværdig Beretning om Midsommersfestens Helligholdelse i det Würzburgske, omtrent 1550, og de derved opreiste meget pyntelige Grantræer (der endog ziredes med Spejle); de vare meget höje og stode Sommeren over (l. c. S. 387) — I Schlesien forkyndtes Sommerens Nærmelse ved et lidet ombaaret Træ, som var udsiret med alleslags skjönne og glimrende Sager. Af samme Art er vort *Juletræ* (kaldet i Tydskland der *Christbaum*). Dets gyldne Æbler minde om Himmeltræet med dets lysende Kloder, om Træet *Glaser* (ved *Valhalls* Indgang) med gyldne Frugter eller Blade, og om de Træer som i Hedenold ved visse Fester besattes med Blus eller Lamper. Om de saakaldte *Botræer*, hvilke Almuen tildels har ydet en overtroisk Dyrkelse, lige til vore Dage, see herefter §. 28 Anm. 39.

13. N. A. *Mone* har i sit tit anförte Værk paa forskjellige Steder omhandlet de ældre og nyere Tydskeres Trædyrkelse og hellige Træer, hvoraf (II, 87) det ved *Süderheidstett* i Ditmarschen (beskrevet i *Boltens Ditmarsch. Geschichte* 1781, S. 269 o. f.) er for os et af de mærkværdigste. Det havde staaet paa en stor Plads, omgivet med en Grav, været meget stort, og Sagnet vilde at det var *grönt baade Vinter og Sommer.* Vel fortörredes det da Ditmarschen tabte sin Selvstændighed, men engang skal

en Skade udklække 5 hvide Unger paa det, som et Forvarsel for Frihedens Gjenerholdelse. *Mone* anseer, og det vel med Rette, hint hellige Træ for *Ygdrasills* Sindbillede, samt at Fabelen er lempet efter *Mythen* om Verdens Undergang og Gjenoplivelse. Hos os blev *Skaden*, ligesaa vel som hos Græker og Romere, anseet for en klog Spaadoms-Fugl. Hessernes Hedenskab kunde först falde med det vidunderlige store Egetræ, som forhen var helliget Himmel- eller Torden-Guden *(arbor s. robur Jovis)* men siden maatte tjene til Bygningen af et Kapel, som *Winfrid* opbygte for den hellige Petrus o. s. v. Mueligen see vi endnu en hedensk Afbildning af Verdenstræet paa èn Döbefont af Granit, der findes i *Niblum Kirke* paa Øen *Föhr*, hvoraf Kammerjunker v. *Warnstedt* har meddelt en Afbildning i Bogen: *Die Insel Föhr und das Wilhelminen Seebad.* Schleswig 1824, S. 50, jfr. 103. Her sees et Træ, som deler sig til tre Hovedstammer; den midterste bærer en stor Kugle eller Skive der ikke berörer de övrige Grene. Et Uhyre, foran lignende Ulv, Hund og Björn, men bagtil en Slange med klöftet Hale, griber fat i den ene Stamme, og söger at styrte Træet omkuld, men bag ved Uhyret staaer en Kjæmpe i lang Klædning, omgjordet af et Belte, med draget Sværd, og tager fat paa Udyret med den ene Haand. Træets fjærneste Stamme eller Hovedgren deler sig til tre mindre. Det trestammede Træ forestiller efter min Mening, enten *Ygdrasill* eller *Irminsul*, som i Grunden havde samme Betydning; Kuglen, som bæres af den midterste Stamme, enten Verden, Jorden eller Solen; Uhyret Helvedesdragen *Nidhug*, *Fenrisulven* eller *Midgaardsormen* (som ogsaa kaldes en Ulv eller glubende Udyr);

Træet angribes fra den nordlige Side, thi Opgangen fra Underverdenen meentes at være der; den sydlige Stammes tre Grene betegne maaske de Norner eller en anden Art af den guddommelige Trefoldighed. Kjæmpen med Sværdet kan betegne *Odin*, *Vidar* eller *Surtur*. Stenkarrets anden Side forestiller maaske de to mythiske Uhyrer *(Skoll* og *Hate)* som ved Verdens Undergang skulle opsluge Sol og Maane. Hr. v. *Warnstedts* Omhu for at bringe dette ældgamle Mindesmærke (som maaske alt i de hedenske Tider har tjent til en *Lautbolle* eller Offerkar) til Læseverdenens Kundskab, er virkelig prisværdig, og jeg kan ikke andet end istemme det Ønske, at flere Afbildninger af vore ældgamle Döbefonte maatte vorde almindelig bekjendtgjorte. En saadan af Granit, i *Veile* Kirke, som og synes at være fra den hedenske Tid, har jeg ommeldt i mine *Optegnelser paa en Reise til Jellinge*, S. 61. — Den af Cancellieraad *Thomsen*, i *Ant. Annal.* 4de B. 1ste H., beskrevne bornholmske Döbefont er ustridig fra den förste kristne Periode, men dog særdeles mærkelig formedelst den derpaa befindtlige Runeskrift, der tydelig viser at Øens daværende Sprog, har fuldkommen lignet det nuværende Islandske. Et upaatvivleligt Offerkar fra de hedenske Tider, fundet i en Tempelhule paa et fordums Offersted paa *Risbye* Mark ved *Præstöe* i Sjælland, er afbildet og beskrevet af Pastor Repholz i *Ant. Ann.* 3die B. 2det H. Tab. 3. Dets Form var fuldkommen cirkelrund, og Overfladen i det Hele glat, ja næsten ligesom afslebet. Ikke desmindre toge Vejvæsenets Stenhuggere dette mærkværdige Stykke, for at benytte det til en Sluse.

14. Jfr. *Mone Gesch. des Nordeurop. Heidenth.* I, 79 o. f., II, 375, 401, 478. *Allgem. Weltgesch.* IV, 474, XVII, 86, LI, 241, 248. *Keysler Antiqvit.* p. 68 sq.

15 *a.* Jfr. *Kanne allgem. Mythol.* S. 457-58. *Brucker Hist. Philos.* I, 989. *Buhle* l. c. I, 203. *Thorlacii Ant. Bor.* III, 54. *Sandal Cosmog. vet. prim. lin.* I, 147.

15 *b.* Derved maa man dog bemærke, at Inderne antage *Buddhas* (ligesaavel som Skandinaverne *Odins*) Aabenbarelse i Kjödet som Konge, Ypperstepræst o. s. v,

16. Slige Runddandse holdtes og i Grækenland til Apollos Ære; de lignede den brittiske Landalmue. Dandse omkring *Maji* Træet, efter *Dodds* Bemærkning ved hans *Hymns of Callimachus* (London) 1755, 4. S. 26.

17. See de hertil hörende vidtlöftige Udviklinger i *Ritters Vorhalle* S. 390 o. f., samt *Creuzers Symbolik* l. c. II, 389, 422 o. f. *Den ældre Edda* I, 117, 140, 206; III, 138. *Philalethes History of Ceylon*, S. 223; jfr. *Knox histor. Relation of Ceylon* (1817) S. 225. I *Paul Vidalins* haandskrevne Forklaring over forældede Ord i den islandske Lov, anföres fra et komputistisk Haandskrift, at den Maaned, som begynder med Foraars Jævndögn, fordum blev kaldet *Odins* Maaned *(Odins-Mánudr)*; nu kaldes den almindelig i Island *Einmánudr*, og Nogle troe at det betyder *den förste Maaned*, fordi man engang havde begyndt Aaret med den.

18. *Kleuker Leben Zoroasters* i *Zend.-Av.* III, 31, *Moses Chorenensis* I, 54, *Ritters Erdkunde* II, 901, 904.

19. *Oupnekhat* I, 388, II, 118 (cfr. 123), *Görres* har samlet og jævnfört disse Steder l. c. I, 72, 81,

83, samt anmærker af *Paolinos* Reise l. c. 327: *at en Axel (axis* oldn. *áss) sammenholder alle Verdener;* den svarer saaledes til *Verdens* Stötte hos de nordiske Folk. I en indisk Indskrift paa en Messingplade fra 1345 (funden Aaret 1800), tales om en Stötte *som opholder de tre Verdeners Grundvold. Verdensstötten* er ellers sammenblandet med *Siva,* ligesom *Irmensul* med den germaniske *Mars* (§. 18). Hos *N. Möller,* l. c. Tab. II, Fig. 44, forestilles *Trimurti,* eller det af den beherskede Universum, ved et Træ med tre Hovedgrene, rodfæstet i Verdensægget eller Jordkloden. Fig. 19 viser et Træ, som bærer alle Verdener; överst er den guddommelige Trefoldigheds Throne; Vand og Luer omgive Træets Stamme, og lige under den, i Afgrundens Dyb, sees en Drage med flammende Hoved, gnavende paa Verdensægget med (giftige) Tænder. Her have vi altsaa en indisk *Ygdrasill* som Guds Throne, Afgrundsdragen *Nidhug* o. s. v.

20. *Oupnekhat* II, 68. *Görres* I, 89, 124. Ved Altræet i Paradis er *Behra* Foryngelsens Kilde eller Söe (ligesom Urdes Væld ved det nordiske *Altræ).*

21. *Oupnekhat* I, 79. *Görres* I, 98. Jfr. *Kanne allgem. Mythol.* 458-59.

22, *Paulini Syst. Braman in supplement.* Han melder der at Træet og kaldes *Paramagiadika* o. s. v. See *Amarasinha* l. c. Pag. 46. Jfr. *Wagners Ideen* §. 110.

23. *Polier Mythologie des Indous* I, 211. Forfatteren, eller rettere, hans brahmanske Læremester, tilstaaer, at dette Træ har mangfoldige flere Navne. *Moor* kalder det *Parijata* l. c. S. 183; *Parijat* eller *Parijataka* (som *Indras*-Træ) S. 217, 259, og *Parajita* S. 270.

24. Samme I, 210, II, 21. Jfr. *Heerens Ideen* l. c. I Th. 2 Abth. S. 515. Da Indra boer i Lufthimmelen, kan man gjætte sig til at dette hans Træ betegner Regnbuen, som i visse Maader kan siges at bære himmelske Blomster. I Island har man den Overtro, at hvo som er saa lykkelig at være lige paa det Sted hvor Regnbuen naaer Jorden, kan opnaae alt hvad han önsker i det Øjeblik. En lignende Overtro skal findes blandt den danske Almue.

25. *As. Res.* XI, 151, 156; jfr. *Gloss. Eddæ ant.* II, 818, v. *Tré* og *Vidr* sammesteds p. 898. med Ordet *Vata* rettere *Vatah.*

26. Ovenstaaende Beretning skylder Forfatteren Hr. Pastor Fuglsaugs Godhed. Beretningen om det enkelte storeTræ har han optegnet i Indien efter en engelsk Forfatter, og fundet den bekræftet ved de Indfödtes Sagn; ligesom han og selv har seet mindre, men dog uhyre store Træer, af samme Art. Jfr. *Transactions of the literary Society of Bombay* II, 8.

27. See *As. Res.* XI, 151. Fölgelig er det og Trimurtis Træ — Verdenstræet med de tre Stammer (see §. 21) hvorfra den og Vishnu (som dens ypperste Deel) udsprang.

28. Jfr. *Creutzer Symbolik und Mythologie*, 2den Udg. I, 643 (efter *Sonnerat* og *Moor* m. Fl.) *Pippala* er uden al Tvivl det för beskrevne Træ; og *Kosegarten* siger i hans Anmærkninger til *Nala* (1820) S. 277: "*Aswattha* oder *Wata* und *Pippala* ist *Ficus sancta* oder *religiosa*, von den Indern hochverehrt als Bild des höchsten Wesens." Derimod antage nogle Forfattere *Aswattha* for at være det i det fölgende beskrevne *Bo*- eller *Buddah*-Træ, som især dyrkes paa Ceylon og det egentlige *ficus reli-*

giosa, men *Pippala* eller *Vattah* derimod for *ficus Indica* eller Baniantræet, der og nyder en religiös Dyrkelse. Dette er vel det rigtige, hvorom ogsaa Prof. *Rask*, der selv har seet begge Træarter, har givet mig bekræftende Underretning. *Ward* beretter at baade *Vatah* og *Aswatah* ere i Indien helligede til *Vishnu*; (han skriver ellers *Vatha* og *Ashvata)*. See hans *View* &c. II, S. XXXIII, samt 182, 205. Det kunde maaske ogsaa fortjene at anmærkes, at der gives flere Arter Æsketræer med nedhængende Grene, saa at de for saavidt have nogen Lighed med *Vatah*-Træet.

29. *Curt. Hist. Alexandri* VIII, 9, 34. Synderlig nok gik det Britterne paa en lignende Maade blandt Negrene i det indre Afrika ved Floden Zaires Bredder, paa deres Opdagelsesreise under *Tuckeys* Anförsel 1816. Paa Markedet i enhver Bye paa hin Side af *N'Inga* stod et helligt Banian-Træ. I dets Skygge holdtes alle Raadsforsamlinger over offentlige Anliggender; da Engellænderne, i deres Uvidenhed, i Begyndelse stak dette Træ med deres Bajonetter, opstod der et Hyl af Skræk og Afsky blandt de Indfödtes forsamlede Mængde. See *Ritters Erdkunde* I Th. I Udg. S. 282. Neppe vilde det have gaaet dem bedre, som i Hedenskabets blomstrende Periode torde have prövet paa at omhugge de hellige Træer ved Gotho-Germanernes Templer eller Offersteder. Efter Kristendommens Indförelse i det nordlige Europa, gjorde Hierarkerne sig al Umage for at omstyrte og opbrænde de Træer, som af Almuen vare helligede til Guderne *(Dæmonibus)*, og af hvilke man ikke torde hugge den mindste Gren eller Qvist. *(Concilium Nannetense* hos *Keysler* l. c. Side 71: *Arbores dæmonibus consecratæ*,

qvas vulgus colit & in tanta veneratione habet ut nec ramum nec surculum inde audeant amputare.

30. *Goverdhan Kal om Hinduernes Literatur*, en Oversættelse af Sanskrit i *Kleukers As. Abh.* I, 272. *Sandal* mener, at de gamle Inder og Ægypter forestilte Verden under Billedet af et Træ med visse paa dets Grene siddende Dyr og Fugle (og saaledes lignende vor *Ygdrasill*). *Cosmogon. Ant. pr. Lin.* I, 14, 8.

31. S. *Creuzer* l. c. I, 644. *Den ældre Edda* I, 182, 270.

32. *Davy Account of Ceylon* S. 193. Navnet *Parasattu* som her tillægges Underverdenens vidunderlige Træ, er vel det samme som flere lignende, der skrives paa forskjellige Maader i indiske eller Indien vedkommende Skrifter, og ommeldes her foran S. 186. *Meruh* sættes af Sanskritskrifterne i Himalajas Bjergkjede norden for Indien, og antages at være vor Klodes midterste Bjerg, samt Gudernes jordiske Opholdsted. De buddhistiske Mythedigte have sat det uden for Jorden, midt i deres phantastiske Verdens-System, som rimeligvis er meget yngre end den ældste og meget simplere indiske Kosmographie.

33. *Davy* l. c. S. 204. — Den sære Digtning at en Kaabe for enhver *Buddha*, som skal herske i den paafölgende store Verdensalder, hænger paa dette Blomstertræ — maa erindre om den græske Pherecydes's för paaberaabte Sagn, om Guds Kaabe, der hængtes paa Verdenstræet i den förste Skabelse See om ham her foran I, 77, II, 133.

34. *Davy* mener (S. 232) at Riget *Kosol* eller *Kosal*, der tildels beskrives som liggende i et koldt Himmelströg, ligger temmelig langt mod Norden i

Asiens nordöstlige Deel. 'Jeg troer dog at det er identisk med Sanskrit-Digtenes *Kosala* eller *Ajodhya*, der og beskrives som den förste Manus og siden som *Ramas* Rige. See ovenfor S. 112. *Kosala* eller det nuværende *Oude*, *Aude* er et af Indiens nordligste Landskaber, og ligger ved Grændserne af *Nepal*, et sandt Alpeland; deraf ere da hine gamle Beskrivelser over Kulde og Snee i *Kosala* ret vel forklarlige. Særdeles mærkeligt forekommer det mig at være, at dette Landskab angives for at være baade den brahmanske og den buddhistiske Religions oprindelige Hjemsted. Birmanernes Skrifter sætte ellers *Buddhas* Födested især i *Vanarasi* eller *Benares*, Brahmanernes helligste Stad. *Ward* II, 394.

35. Telte og Tepper brugtes og ved slige Dyrkelses- og Ting-Steder baade af Nordboerne og de gamle Letter.

36. De förnævnte Forfattere over Ceylon: *Philalethes* S. 207, 254. *Knox* S. 21, 164. *Davy* 212, 216, 296, 376. *Mahagony*, *As. Res.* VIII, 45. *Kleuker Asiat. Abh.* III, 30, 422, samt *Hyde* de rell. vet. Pers. S. 131: *"Sub ista arbore est area, variis circularibus sepimentis inclusa, cujus mediam partem, tanqvam adytum, adiri prohibent sacerdotes, prætendentes esse periculosum"* &c. Stenkredse, der ganske lignede de oldnordiske, fandt *Chardin* ved Tauris i Georgien, efter *Münters* Bemærkning; *Dän. u. Norw. Kirch. Gesch.* I, 58.

37. *Mahagony* l. c. S. 45. *Buchanan on the rel. and Lit. of the Burmas*, *As. Res.* VI, 177.

38. *Macartneys Gesandtschaftsreise nach China*, I Th. (Berlin 1798) S. 215.

39. *Philalethes* S. 254. *Mahagony* l. c. S. 45. *Knox* S. 157 o. f. *Davy* S. 170 o. f. En tilfældig

Omstændighed er vist nok den synderlige Navnelighed hos Gjenstande for lignende Begreber, at den norske Almue i visse Egne lige til vore Dage har havt en overtroisk Agtelse for saakaldte *Botræer*, som staae ved visse Gaarde, og som Beboerne ikke torde omhugge, fordi *Tomtegubben* eller *Tomtevætten* boede derunder (forhen vel i, paa eller ved Træet), og vilde ellers flytte derfra, samt al Velsignelse da tillige vige fra Stedet o. s. v. Denne Aand dyrkedes især om Torsdagen. Dog siger *Wilse*, som beretter dette (i Beskrivelsen over *Spydebjerg* Præstegjeld 1779, I, 419): "Saadant grovt Afguderie höres dog sjelden, og det lader ikke til at Djævelen gjör selv stort deraf" o. s. v. Jfr. *Ströms Söndmörs Beskrivelse* I, 535 o. f. Slige Træer kaldes ogsaa *Butræer*. I Island kunde denne Overtro ikke vedvare, da egentlige Træer ej haves der, men derimod ansaa man de saakaldte *Búa-steinar* (visse Klipper i Nærheden af Gaarden), for at være beboede eller yndede af overnaturlige Væsener, der dyrkedes som Stedets Skytsaander. *Búi* betyder egentlig en Beboer, men Ordet kan og betegne en lokal Dæmon; af denne Oprindelse ere vel de norske Ord *Buegræs*, *Bueorm*, *Buesteen*, Kystskotternes *Buman*, *Bucow*. Ogsaa i Sverrig har Almuen sine *Botræer*, hvorunder de saakaldte *Tomtar* og andre Alfe, ligesom og visse mythiske *Lindorme* gjerne boe; de vogtes omhyggelig for al Beskadigelse, men man gaaer ikke gjerne omkring dem efter Solens Nedgang. Saavel visse Linde, som etslags Ege, *der ikke fælde Löv om Vinteren*, höre til disse Botræer, og man viser dem endnu en vis Ærbödighed. Ogsaa Lindormen ansees for et godt Væsen, og minder om den Slangeart, som Singaleserne hellige *Buddha*,

men de gamle Mexikanere til *Votan* o. s. v. See *svenska Folkvisor utg. af Geyer og Afzelius* I, 114 og 121. Ogsaa i Danmark finder man endnu Spor til Botræernes Dyrkelse i Oldtiden. See f. Ex *Thieles danske Folkesagn* II, 82, III, 18. hvorved Forf. bemærker i Almindelighed: "Der ere hist og her i Landet enkelte Træer, hvilke de Underjordiske ingenlunde tillade at omhugges, saa at al Gaardens Lykke fordærves, naar nogen Voldsomhed anvendes derimod. Ogsaa holdes de i Ære o. s. v. Træer, plantede af Forfædrene, maa ikke omhugges, da al Lykke derved vilde forspildes. Under *Ruggaards*træet siges de Underjordiske at holde deres Forsamlinger', og i Schweitz berettede man, at Dvergene havde fordum siddet paa Stene under et vist Træ. I Sverrig mener Almuen tildels at Vætterne opholde sig i Botræernes Toppe. I Danmark have Hyldetræerne været særdeles ærede af den overtroiske Landalmue, som dog har gjort meget vel i at plante dem hyppig ved deres Boliger; den Moder *Hilde* eller *Hyldemoer* som boer deri eller derved, er vel den af de gamle Danske og Angelsaxer dyrkede *Hilde*, beslægtet med Tydskernes *Holde*, *Holle* o. s. v. See *Thiele* III, 132, 196. Dette sande Lægedomstræ har i Indien sit Sidestykke i Træet *Tulasi*, der siges at være en af *Lakhsmi* forvandlet Gudinde og plantes af Inderne nærved Husene; dets Blade æres höjt o. s. v. — Vi maa lægge Mærke til, at Almuen, efter Kristendommens Indförelse, ej længer torde tale om deres Forfædres *Guder* under dette Navn.

40. *Asgaard* forestilles som liggende midt i Midgaard; fölgelig er det Verdens midterste Punkt.

I *Asgaard* var Palladset *Lidskjalf (Hlidskjálf)*, hvorfra Odin saae ud over hele Verden. Fölgelig har dette Slot (forsaavidt man ikke antog det for Zenith eller selve Himlens Spidse), efter de Gamles Forestillinger været bygget paa Jordens höjeste Fjeld. Ellers har Asgaard vistnok, ligesom alle hine Gudebjerge, udgjort et Foreningspunkt imellem Jord og Himmel. Egentlig er *Asgaard*, *Borz* eller *Huguer*, *Meruh* o. s. v. Himmelen selv, men Guderne udkaarede dog hine höje Egne til deres jordiske Boliger. Saaledes havde Grækernes Guder deres himmelske og jordiske *Olymp* o. s. v.

41. *Buchanan (on the religion and Literature of the Burmas) A*s. *Res.* VI, 183, 209.

42. *Görres asiat. Mythengesch.* II, 581. *Paulini a St. Bartholomæo Musei Borgiani Codices Manuscripti.* Romæ 1793 Pag. 238.

43. Himmelens Vande bære og Stjernerne (Verdenstræets Frugter) til Oceanet, men de fremspire stedse paa ny i Ætherens evige Vaar, jfr. Anm. 47. See *Mayers mytholog. Wörterb.* I, 556 o. f. *Wagners Ideen* S. 189. Selv nogle Inder kalde et vist mythisk Træ *Jambuh* (*Paulini Syst. Bram.* p. 289), ligesom det og gjenfindes i de singalesiske Myther. See *Asiat Res.* VIII, 350, 356. Det tilhörer en virkelig indisk Træart (*Eugenia Jambos*), samt giver Indien og undertiden vor hele Jord det bekjendte Navn *Jambu-Dvipah*. Jfr. *Kosegartens Nala* S. 335.

44. *Paulini Systema Bramanicum* p. 294. *Pallas Reise im Russ. Reich* 1771, 1 Th. S. 335. *Ling Edd. Sinnob. L.* S. 117.

45. *Yggdrasill* kan og kaldes *Livets Træ*, da den Vædske der drypper fra dets Grene, opholder alle levende Væsener. Sandsynlig bar den og de

Guldæbler (ɔ: de lysende Himmelkloder) som efter Edda gave Guderne Udödelighed (jfr. Anm. 45). Endvidere kan man og nævne Yggdrasill Kundskabens Træ, forsaavidt Visdommens Kilde udvælder under dets Rod.

46. *Chemnitius de arbore vitæ* i *Crenii excercitationes philolog. hist.* II, 370. *(Lugd. Bat.* 1690, 8). *Ling* hemærker (S. 120) at *Livsens Træ* udgives for et Sindbillede paa GudsLov, ligesom Ygdrasill forestilte Naturens Lov og Orden; at Jöderne forestilte Guds synlige Egenskaber og Virkninger i Naturen under Sephirothtræets Billede o. s. v. Forfatteren af *Nysa*, *eine philosophisch-historische Abhandlung*, Eleutheropolis 1790, har villet finde Forbilledet til Bibelens Fortælling om Livets og Kundskabens Træ, Syndefaldet o. s. v. i ægyptiske Hieroglypher og billedlige Forestillinger i Theben (aftegnede i *Nordens* Værk Tab. 57 og 58). Ellers antager han at i Osiris's mythiske Historie betegner den Hjertet aabnende Vinranke *Kundskabens Træ*, men den evig-grönne Vedbende, som brugtes i de ægyptiske Mysterier, *Livets* eller *Udödelighedens Træ*. *Plutarch* bevidner at Vedbenden var helliget *Osiris*. Ingen af disse Planter ligne dog det store Træ der afbildes hos *Norden* l. c. Ægypterne havde ellers mange hellige Træer (hvis Opregnelse hos *Prichard* l. c. S. 328 *of saecred plants* er saare ufuldstændig). Det herlige *Palmetræ*, der tillige er et af de almeennyttigste i Verden, stod hos dem i höj Anseelse, og tjente, ligesom Persea og Lotosplanten, til Bygmesternes Forbillede ved Söjle-Kapitelers Dannelse. Præsterne dannede deres Leje af dets Grene, uden Tvivl paa Grund af dets formeentlige guddommelige Natur o. s. v. — Det var ellers et Sindbillede

for Aarets Kreds, fordi det skyder nye Grene med hver Maaned. (*Creuzers Symbolik* l. c. I, 510). I dets Krone danne Grenene et stort *Hjerte*, som vel bos Ægypterne havde en höj mystisk Betydning (S. *Rosenmüller* l. c. II, 51). Ellers er det, som bekjendt, Sejerens og Udödelighedens Symbol. Muelig var det da helliget *Osiris* eller *Ammon*. Af Plutarchs Beretning (i Skrifte: om *Os.* og *Is.*) vide vi at *Persea*træet især tilegnedes *Isis*, fordi dets Frugt lignede et *Hjerte*, men Bladene en Tunge. Efter andre gamle Forfattere var det forplantet fra Æthiopien til Ægypten. *Sprengel* vil at dets Blade havde et Hjertes Skikkelse; men *Sylvestre de Sacy* antager det for etslags Mandeltræ, der kaldes *Ouschba* eller *Schba* af Kopterne, men *Lebhak* eller *Labh* af Araberne. Det findes nu ikke mere i Ægypten, men den kristelige Legende siger dog at den hellige *Maria* har der, i dets Skygge, givet Christusbarnet Die o. s. v. — Visse andre Træer dyrkes endnu i dette Land saavel af den kristne som den mohamedanske Almue, som hellige og guddommelige; see f. E. *Denons Reise i Ægypten* (Kbhavn 1804) S. 185. *Persea*, og især dens Blade, forekomme hyppig blandt Hieroglypherne, formodentlig som et Sindbillede for Livets Vedvarenhed efter Döden. (Jfr. *Creuzer* l. c. S. 510 o. f.) Plutarch beretter os ellers at et *Hjerte* over en Arne (eller brændende Alter?) betegnede *Himmelen* i Ægypternes hellige Billedskrift. Alt dette erindrer os atter om det singalesiske Buddhatræes *hjertedannede Blade* m. m. Med Hensyn til de i Indien dyrkede *Figentræer*, er det maaske ogsaa mærkeligt hvad Plutarch fortæller (l. c.): at et *Figenblad* hos Ægypterne betegnede *en Konge*, og tillige *Verdens sydlige Kant* (med Hen-

syn til *alle Tings Frembringelse* ved Vanding og Befrugtelse (formedelst Bladets eller Frugtens phallusartede Dannelse, ligesom Phallussymbolerne ellers forfærdigedes af Figentræ o. s. v.) Her maa vi lægge Mærke til at *Osiris*, den överste Himmelkonge (kaldet tillige *Kongen* af Præsterne), troedes at frembringe *Nilen*, Ægyptens Ophav, hvis *Kilder* maatte söges *i Verdens sydlige Egn*. I de persiske Mithras-Mysterier havde Figenen og en höj religiös Betydning, ligesaa vel som ellers i de græske *ritus*, paa flere Maader, efter *Creuzers* vidtlöftige Undersögelser over dette Æmne. — Om det *Træ*, hvori Osiris's Ligkiste blev indsluttet ved dets vidunderlige Væxt, har nogen Forbindelse med den indiske Mythe om Verdenstræet, hvoraf Guddommen fremkom, den Stötte hvori *Vishnu* skjulte sig o. s. v., kunne vi nu ikke sige med nogen Vished.

47. *Chrenii Dissertationes* II, 20. Efter *Kannes allgem. Mythol.* S. 697 ēr אלה *(alah)* og אלח *(elah)* den stærke Eeg, lat. *ilex* אלון (alon) Eeg o. s. v.; jfr. de nordiske *Avlr*, *Elrir*, lat. *Alnus* o. s. v.; hvilket Træ netop har en særdeles Hellighed hos Finlapperne. Det indiske *Al-Træ* voxer, som bekjendt, hverken i Palæstina eller Skandinavien. S. ovenfor §. 25.

48. *Norberg Cod. Nasar.* III, 190. *Onomasticon Cod. Nas.* p. 15, 136. I det af Herodes opbygte Tempel i *Jerusalem* anbragte han et kolossalsk Vintræ af Guld, betynget med Druer af de kostbareste Ædelstene. S. *Lundii jüdische Alterthümer* S. 293.

49. *Ordbok för Nordiska Mytholdgien* 2det Opl. S. 191. *Svensk Literatur-Tidning*, 1820, S. 572.

50. Allgem. Weltgesch. XIX, 319. *Transactions of the literary Society in Bombay* II, 8. *Cottle*

har sammenlignet *Tuba* med *Ygdrasill* i hans *Icelandic Poetry* S. 63.

51. *Kildal om Lappernes gamle Tro i Skand. Lit. Selsk. Skr.* for 1807. *Jessen om de norske Finners og Lappers hedenske Religion* S. 48. *Finnerne* have vistnok fordum havt lignende Meninger; i det mindste ansee de endnu visse Træer for hellige og hensætte etslags Offre under dem paa Sommerdagsfesten. Dog havde allerede Pave Gregor den 9de i Aaret 1228 (kort efter Kristendommens förste Indförelse) strængelig befalet de gamle Offersteders fuldkomne Afskaffelse og Udryddelse; den var vist alvorlig paabegyndt af Kong Erik den hellige, saa at det siden blev des lettere for den grusomme *Birger Jarl*, samt end senere Thorkel Knutzon o. Fl. at fuldföre den, og heri ligger da den sande Aarsag til Sjeldenheden af *Finlands* Mindesmærker af denne Art fra Hedenskabet. S. *Rühs Finland* S. 22, 40, 306. *Petersens* Finn. Myth. S. 107, 111.

52. *P. Egede Efterretn. om Grönland* S. 68, 102. *Cranz Beskrivelse* l. c. S. 320.

53. Man behage at eftersee Anmærkningen 41. Herved er og at mærke, at det slavoniske *Gora*, de indiske Dialekters *Giri*, *Gar* o. s. v. betegne oprindelig et Bierg, ligesom ogsaa *Gardr* i Ordet *Fjallgardr* i det oldnordiske, f. Ex. i *Ynglingasaga* 5te Kap., hvor Talen netop er om den kaukasiske Fjeldstrækning eller det ældste jordiske *Asgard*. Desuden er den yngre Eddas Fortælling, i Nyerups Overs. S. 17: "Guderne bygte sig en *Borg* midt i Verden som kaldtes *Asgaard*" — saare tvetydig; thi den ældste Betydning af Ordet *Borg* er den samme som af *Berg*, nemlig et *Bjerg*; derfor kaldes mangfoldige store Klippehöje endnu saaledes i Is-

land, og visse höje isolerede Bjerge endog *Godaborg* (d. e. Gudernes Borg). Gudernes ældste *Borg* var egentlig Persernes *Borz* eller *Bordj*, hvis Navn ogsaa har samme etymologiske Bemærkning. Længere hen i Tiden bleve Ordene *Gardr* og *Borg* tillagte Mure, Gjærder og Fæstningsværker, som menneskelige Efterligninger af hine ved Guderne opförte Bjergvolde — og endeligen betegnede de samme Ord Stæder og Slotte ja endog Lande, som laae indenfor slige Indhegninger. Jfr. *Gloss. Eddæ ant.* Tom. II, under Ordene *Borg* (S. 590), *Berg* (582), *Biarg* (583), *Gardr* (635).

Tredie Afsnit.

Urdes himmelske og *Mimers* jordiske, samt de efter dem benævnte Kilders Sammenligning med fremmede Myther.

---

§. 34. Betydningen af *Urdes Kilde, Sö* eller *Hav*[1] er i sig selv klar af Eddas egne Fortællinger (1ste B. 1ste Hovedst. §. 17, 18), men jeg har dog her foran i dette Hovedst. §. 13 sögt at gjöre den endmere indlysende, saa at videre Udvikling er her ufornöden. Kun anmærker jeg: at den, efter Navnet *(Urdar-brunnr)*, hvorefter den egentlig tilhörer den ypperste Norne (Moire eller Parce), baade kaldes *Skjæbnens* og *Tilblivelsens* Brönd; begge tilhöre Himmelrummet hvori Jorden blev til, hvori den svæver, og hvorfra den, med alle levende Skabninger, henter sin daglige Næring og Forfriskning. I *Vafthrudnersmaal* omtales *Urdas Hav*, hvorover de trende Möer eller Norner svæve efter Solens og Verdens Undergang; da skjules alt igjen af Vandene, men Jorden og Verden skulle paa ny fremkomme deraf; en ny Sol færdes paa sin Moders Bane; et Menneskepar atter beboe Jorden, opfödt af Morgenduggen (der og kommer fra *Urdes* Kilde), Slægtens Skjæbne skal atter bestemmes af de höje Norner o. s. v.[2] Hos de övrige egentlig gothisk-germaniske Folkeslag

finde vi ikke mere denne Mythe, men neppe kunne vi tvivle paa at de fordum havde den. I det mindste vide vi at de hedenske Angelsaxer have kjendt den höje *Urde*, Skjæbnens Styrerinde, under Navnet *Vyrd*, og af hende, som den fornemste Norne, kaldet dem alle tilhobe *Vyrdas* (jfr. §. 35). At de utallige hellige Kilder og Vande overalt i Norden og Tydskland, hvoraf man spaaede eller udforskede Skjæbnen i forrige Tider, have tildeels været helligede til hende, forekommer mig meget sandsynligt. Man meente vel i Oldtiden at alle *ferske Vande* havde deres Udspring fra *det Höje*, fra *Himmelvandene*, som forestodes af de ætheriske Guddomme; [3] Havet derimod fra Afgrunden. Var dette Tilfældet her i Norden, maatte *Urde*, som Himmelvældets Gudinde, staae i stor Anseelse. I det mindste ansaa man hende for den ypperste eller mægtigste Guddom af dem, som forestode de jordiske Ting; derom vidne mange Steder i de eddiske og flere af de nordiske Digte. Ellers siger *Procopius* [4], at vore Forfædre gjorde meget af Kilders, Floders og Strömmes Guddomme, hvilken Beretning noksom bekræftes ved vore egne Oldsagn samt Hedenskabets endnu ikke i Norden ganske udslettede Levninger af visse Kilders overtroiske Dyrkelse. [5] Ogsaa finde vi at Skytho-Sarmaterne ansaae Floderne *Tanais* o. fl. for gud-

dommelige, samt at de gamle Tydskere havde de samme Tanker om *Rhinen*; det er derfor sandsynligt at de have troet, at hine Floder udvældede fra slige Himmelkilder, som vi siden ville see at Ægypter, Inder o. Fl. have meent at frembringe deres ypperste Floder. [6 *a.*]

§. 35. Her vil jeg ikke forbigaae at anföre andre Forfatteres mærkværdige Forklaringer over *Urdes Kilde*. *Sorterup* (i sit foran paaberaabte Haandskrift) antog den for en mythisk Betegnelse af *Meridianen*. *Trautvetter* forklarede den (meget sandsynligen) for *Melkevejen*, og de to deri svömmende *Svaner* for de Stjernebilleder, der ellers ere bekjendte under Navn af *Svanen* og *Gaasen*. Vist er det at Nordmænd og Islændere have fra umindelige Tider spaaet om Aarets Löb o. s. v. af Melkevejens forskjellige Udseende, og at denne astrologiske Overtro er en tydelig Levning af Hedenskabet, rimeligvis forbunden med Nornernes Dyrkelse. Dette stemmer vel overens med Angelsaxernes Benævnelse paa Paradiset eller Himmelen: *Neorchna-Vang* ɔ: Nornernes Vang eller Eng o. s. v. (jfr. §. 34). *Grundtvig* synes (i *Nordens Mytologi* S. 190) at være af min Mening herom, i det han ved Midnattens Nærmelse skuer:

Mod stjernede Bue,
Mod *Ygdrasils* Rod,
Hvor Vandene klare

Udrinde saa snare,
Fra hellige Væld:
"See Vandet som spiller
Paa Grenenes Rad;
See Draaben som triller
Paa lædskede Blad!
See Blomsten er aaben
Og bier paa Draaben;
Den, drypper i Smug,
Og Draaben er Dug."

Jfr. S. 191 o. f. om Honningduggen. Overhoved maa vi lægge Mærke til at Ordet *Daggir* betegner baade Duggen og alskens mild Regn, der især i Foraarstiden er saa velgjörende for Jorden og dens Beboere. Saaledes har man anseet *Urdes* Væld for at være de vaarlige; befrugtende Vandes Udspring, og altsaa i visse Maader identisk med *Sagas* Flod eller Kilde, som synes at staae i Forbindelse med Fiskenes Himmeltegn. See *den ældre Edda* I, 170, 203 o. f. *Lings* Fortolkning (S. 139) forekommer mig at være mere metaphysisk, i det han udlader sig saaledes: at *Ygdrasil* (Verdenslivet) kunde ikke underholdes af andet end det hellige Vand i *Urdas* (Urtidens) Kilde, da det Heles Tilværelse blot bestaaer ved *(genom)* en uendelig Tidsfölge, og dette Vand maatte være helligt, thi Kilden laae ved den Rod af Ygdrasil, som strækker sig op til Himlen; det kunde ikke være ander-

ledes, hvis den fulde Livskraft skulde ligge forborgen deri o. s. v. Han antager at de nordiske Hedningers *Daab* eller nyfödte Börns Overösning med Vand, samt de Voxnes jævnlige *Badning*, hörte tildels (ligesom hos de fleste Asiater) til religiöse Ceremonier, med Hensyn til *Urdes* (som Livets eller Udödelighedens) Kilde. Jeg tilföjer, at man endnu kan spore den ældste hedenske Tro paa Sundhedsbröndenens Kræfter til Drik eller Badning, samt Badningen i Dug (især Majiduggen) eller og i den som falder paa Midsommersnat, samt i de naturlig varme Kilder, hvorom Almuen i Island har saa höje Tanker. [6 *b.*] *Mône* tilstaaer vel at Asken *Ygdrásil* er et allegorisk Sindbillede for den store Verden, men mener dog at de den angaaende Digtninger, især maa henföres til Mennesket som den mindre, og derpaa gaae hans Fortolkninger ud, som maa læses hos Forfatteren selv S. 348 o. f. Om *Urdes Kilde* siger han, tildels meget rigtig, at den er allerede efter sit Navn et Billede paa *Vorden* og *Födsel*, især paa den organiske, og nærmest paa den menneskelige Forplantelse. [7]. "Ikke allene det menneskelige Liv overhoved, men ogsaa ethvert enkelt Menneskes, nedstammer fra Guderne; thi *Urdas Kilde er i Himlen*, og Aserne have skabt Mennesket" o. s. v.; samt endvidere: "Födsel og Qvinde ere uadskillelige Tanker; derfor ere

qvindelige Væsener Födselsbröndens og Forplantelsens Vogtersker. Nornerne ere efter deres Navn Nærerinder; Brönd og Bryst, Vand og Melk have vel altsaa været beslægtede Ideer blandt vore Forfædre. Mennesket kommer af Vandet, næres med Melken" o. s. v. Disse sindrige Tanker ere vist for en stor Deel rigtige, skjönt jeg troer at den hele Digtning oprindelig sigtede til den större, men anvendtes senere tillige paa den mindre Verden.

§. 36. Ligesom de jordiske Hierarker forsamledes under et helligt Træ, der forestilte *Ygdrasil*, samt holdt der deres Raadsforsamlinger, som Guderne under Himmeltræet — saa udfordredes der og en hellig Sö eller Kilde, der skulde minde om *Urdas* himmelske Væld, til slige Domsteder. Det var og nödvendigt ved de *ritus* som hörte til Vanddyrkelsen, som Renselse ved Offringerne o. s. v. Vi vide at Kilders Dyrkelse blev overalt forbuden ved de förste kristne Love blandt de nordiske Folk. (See *Suhm* om *Odin* S. 373 o. f. *Keysler* l. c. S. 15, 17. 63, 70, 72. *Mone* II, 27, 135, 136). Rimeligvis var det især de de styrende og spaaende Norner der dyrkedes ved slige Kilder. Af en lignende Art var vel *Herthas* berömte Sö i det gamle Norden (jfr. I, 285, 300). *Urd, Urdur (Urde)* ansaaes uden Tvivl for Moder til *Jörd* (Jorden) som Gudinde betragtet, og betegner selv Jordens

förste Ophav. Saaledes blive *Urde* og *Hertha* beslægtede eller tildels identiske Begreber. [8] Den mythiske Koe *Audumbla* stod i en nær Forbindelse med *Urde*, og Koen var det *Hertha* helligede Dyr. Hertha eller *Jordens moderlige Gudinde (Terra mater)* troedes ligesom *Urda* eller Nornerne at besöge Folkene *(invehi populis)*, og bestyre Menneskenes Anliggender *(intervenire rebus hominum)*. Paa en af Oceanets Öer dyrkedes Gudinden *i en hellig Lund*, især ved en stor Höjtid, da hun (nemlig hendes Billede eller Sindbillede) kjörtes derfra omkring i en tilhyllet Vogn, til Landets forskjellige Steder, hvor alt da overlod sig til festlige Glæder. Efter at Gudinden var vendt tilbage til hendes Tempel, badedes hun i en afsides liggende Sö, da hendes Vogn og Klæder tillige rensedes, men de Trælle, der vare blevne brugte dertil, styrtedes strax efter i den samme Sö. Hermed kan man jævnföre *Adam af Bremens* Fortælling om den Offerkilde, som laa under det store eviggrönne Træ i *Upsala* (see foran §. 15). Om *Urda* dyrkedes her eller meentes at være den spaaende Norne, der paa den förommeldte Maade gav sin Villie tilkjende, kan jeg ikke sige med Vished, skjönt det ikke forekommer mig usandsynligt. Selve Asaguderne (undergivne Nornerne ligesom Olympierne Parcerne) maatte adspörge *Urde* om Fremtidens

Skjæbne, men stundom bevogtede hun Visdommens hellige Kar saa strængeligen, at ingen fik Adgang dertil. [9] Menneskeoffre synes vel ikke at passe til Livets og Tilblivelsens Gudinde, men Hedningerne ansaae hende dog tit for meget haard og stræng, som den der bestemte den ulykkelige Skjæbne og selv Dödens Time; desuden betragtede man hende som Verdens Fornyerinde og Giverinde af et andet og herligere Himmelliv, hvortil Offerdöden meentes at være en hende behagelig Overgang. Alle Tiders Erfaring viser, at Fanatismen saare let kan smitte og fordreje de ædleste og skjönneste Ideer, hvorpaa selv den kristne Religions Historie kan forevise mangfoldige Exempler. Ellers er det vel ikke overflödigt her at bemærke, at de gamle Nordboers Menneskeoffre, hvortil dömte Forbrydere og oprörske Trælle valgtes, egentlig var det samme som Henrettelser i vore Dage, som vi undertiden kalde *Retfærdighedens Offre*, men Oldtiden ansaae Guderne for Rettergangens Ophav og Bestyrere. [10] Ellers brugtes vistnok visse hellige Kilder, uden Tvivl ved Gudsdyrkelsesstederne, til Drik eller Badning, formedelst Vandets formeentlig helbredende og heldbringende Kraft. Paa de hellige Tingsteder vare vore Forfædres Talestole, der tillige synes at have været moralske Lærestole for Ungdommen. Saaledes heder det i Begyndelsen af Lodfafnersmaal:

Tid er at tale
Paa Talerstolen;
Ved *Urdas* Kilde
Jeg saae og tænkte,
Jeg lytted til Menneskers Tale.
Jeg hörte tale om Runer,
Og guddommelig Lære;
Ej taug de om Skrift,
Ej taug de om Forklaring.
Ved den Höjes Hall,
I den Höjes Hall
Hörte jeg sige saa:
Jeg raader dig Lodfafner!
At du lærer Raad o. s. v.

Her er den Höjes Hall vel Templet eller Offerlunden, en symbolisk Efterligning af Himmelhallen eller Verdensbygningen o. s. v. [11]

§. 37. Nornerne, vore *Mær* (l. *Mair) Meyar* o. s. v., tilbades af Celterne under Navn af *Deæ Mairæ*, *Matræ*, *Matres*, *Matronæ* o. s. v., efter mange af *Keysler* samlede romersk-celtisk-germaniske Indskrifter og Monumenter. [12] Overtroen har tildels i de senere Tider forandret deres Navn til *Feer*, de samme som Middelalderens *Feyer*, *Majer*, *Mayer*. I Omegnen af *Vienne* ved Rhonen, hvor flere af hine Indskrifter ere fundne, viser man en yndig Dal med de spaaende Feers Klippe, Kilde og Huler. [13] I de nordiske Riger bleve de Kilder, der i Hedenskabet ansaaes for hel-

lige, rensede ved Besværgelser og Indvielse til visse Helgener, hvorved Dæmonerne fordreves, men de nye kristelige Skytsaander nedkaldtes til Stedet. Saaledes blev *Tisvæld* (Guden *Tis*, *Tirs* eller og *Disernes*, Nornernes Væld) omdöbt til *Sankt Helenas* Kilde, og den hedenske Overtro (der maaske dog grundede sig paa Vandets virkelig helbredende Kræfter) vedblev under et kristeligt Navn. Slige Kilder ere hartad utallige i Danmark, Norge og Sverrig, helst brugte paa Midsommersnatten eller i andet Fald paa en Torsdag. De helbredede Syge have, lige til vore Dage, plejet at offre dem Sölvpenge, Klude eller andre Smaasager. Tillige brugtes tre Gange gjentagne Processioner omkring Kilden, hvorved Offersange bleve sjungne. En saadan, der endnu afsanges 1671 ved *St. Ingemos* Kilde i Vestergöthland, findes i *Svenska Folkvisor* I, 244. Vi vide bestemt at de Kilder, Bjerge o. s. v. som de hedenske Islændere havde anseet for Dæmoners eller Landvætters Opholdssteder, bleve höjtidelig viede af omstreifende Klerke, f. Ex. Biskopperne *Thorlak* og *Gudmund Gode* til kristelige Sundhedskilder, og mange af dem bære endnu Navn af disse halvhellige Reformatorer. [14] Rimeligvis var det end en jordisk Efterligning af *Urdas* Sö, som nu kaldes *Frau Hollen Teich* paa det hessiske Bjerg *Meissner*. Nu er der kun en liden Dam deraf

tilbage, men Resten er bleven til en sumpig Eng, som dog er omgivet af en Steendæmning. Almuen troer at *Fru Hollà* (et Navn, der nu vist er tilfælles for mange af Hedenskabets Gudinder) endnu boer her, og fortæller, blandt andet, fölgende om hende: "Weiber, der zu ihr in den Brunnen steigen, macht sie gesund und fruchtbar; die neugebohrnen Kinder stammen aus ihrem Brunnen, und sie trägt sie daraus hervor; Blumen, Obst, Kuchen, das sie unten im Teiche hat, und was in ihren unvergleichlichen Garten wächst, theilt sie denen aus, die ihr begegnen und zu gefallen wissen. Wann es bey den Menschen schneyt, klöpft sie ihre Betten aus, davon die Flocken in der Luft fliegen. Gern zieht sie Kinder in ihren Teich; die Guten macht sie zu Glückskindern, die Bösen zu Wechselbälgen. Jährlich geht sie im Lande um, und verleiht den Äckern Fruchtbarkeit" o. s. v. Her gjenfinde vi tydelig nok Begreberne om *Urdes* Sö, Brönd eller Kilde, hvoraf Alt bliver til, hvor Menneskenes Skjæbne bestemmes, og hvorfra Frugtbarheden udsendes over Jorden o. s. v. S. *Grimm Deutsche Sagen* I, 6 o. f. Om forskjellige Spaadomskilder i Tydskland m. m., see sammesteds I, 162 o. f.; hvoraf man tydelig seer at de endnu blandt Almuen gjængse Spaadomme af visse Kilder om Liv eller Död, Frugtbarhed eller Misvæxt, ere Levninger af den hedenske Tro,

om *Urdas* og *Mimers* Kilde, samt deres mindre Efterligninger i Menneskeverdenen. Jfr. Sagnet om *Borgsöen* paa *Rügen*, og denne Helligdoms Præstinde i Hedenold sammesteds I, 204 samt *Zöllners Reise nach Rügen* (1797, 246 o. f.) Lignende Oldtids Monumenter paa *Föhr*, *Amrum* og *Sylt* ere ret nylig beskrevne af Kammerjunker *v. Warnstedt* i: *Die Insel Föhr und das Wilhelminen-Seebad* 1824, S. 97, og den hans Gisning er uden Tvivl rigtig, at disse Borge have fordum været Tingsteder. Jfr. Pastor *Posselt* om *Oldsager paa Öen Föhr* i *Antiqv. Ann.* III, 71, 81.

§. 38. Grækernes tre store Moirer eller Parcer svare maaske og (i Slægt-Navnet) til vore ypperste Norner; saaledes er nemlig:

Klotho,	*Lachesis,*	*Atropos,*
Urde;	*Verande;*	*Skulde.*

Og alle tilsammen Skjæbnens Gudinder for *Ophav*, *Nutid* og *Fremtid*. De græske og nordiske Parcers Overensstemmelse i deres hele Natur og Væsen, godtgjöres nærmere paa et belejligere Sted; her indskrænke vi os blot til at tale om *deres himmelske Kilde,* og hvad der egentlig vedkommer den. Den græske finde vi i de thracisk-orphiske Sange, hvor Digteren udtrykkelig siger, at *Moirerne* sidde ved den *himmelske Kilde* (*επι λιμνης ὅρανιης*) *med hvide Vande* (netop ligesom den beskrives i Eddaerne).[15] *Pindar* synger om Moirerne,

at de indsamle Honning og drive Biernes Værk samt begejstres deraf (til Spaadomme; dette sigter vel til Mjödens begejstrende Kraft). [16] Biesværmene vare derfor helligede dem. Paa samme Maade have vi seet at *Honningduggen*, hvoraf Bierne næres, kommer fra *Urdes* eller Nornernes himmelske Væld efter de eddiske Myther. Saaledes meente de gamle Græker og Romere at *Luftens* eller *Ætherens Dug* samledes af Bierne til *Honningens Himmelgave*, [17] samt at de vare besjælede af Guddommens Aand. Det Sted var deres Hjemstavn, hvorom man kunde sige:

Huc reddi deinde ac resoluta referri,
Omnia.

Vistnok en treffende Beskrivelse over *Urdes* Himmelrige, tilhörende den Gudinde, hvem vore Forfædre betragtede som Livets og Dödens, Tilblivelsens og Ödelæggelsens ypperste Herskerinde. [18] Ogsaa hos os vare Nornerne vise og spaaende, men jordiske Præstinder, Jordemödre og tryllekyndige Qvinder forvexledes med dem. Neppe har *Gesner* taget Feil i at antage *Moirernes himmelske Söe med de hvide Vande* for at være *Melkevejen* (eller overhoved Ætheren), hvorfra natlig Dug eller Regn nedfalder — thi den selvsamme Idee fremlyser paa det tydeligste af den sösterlige nordiske Mythe. Begge Himmelsöer ere da det samme som *Uramias Krystal-Hav* [19] og

Himmelfloden *Eridanus.* For saavidt *Venus* som *Urania*, siges at være den ældste af Moirerne, er det mærkeligt, at *Svanerne* og vare helligede hende. [20] Overhoved forekomme de i den græske Mythologie, ligesom i den nordiske, som rette Himmelfugle, da de og tilhöre den spaaende Solgud Apollo. Ligesom det ældste mythiske *Delos* vel ikke var andet end den *aabenbanende eller oplysende Himmel*, saa var vel og den cynthiske Sö hvor Maanegudinden *Artemis* forlyster sig ved Svanernes Sang, oprindelig af samme Beskaffenhed. [21] Overalt synes saaledes de sneehvide Svaner at have været Sindbilleder saavel for Dagens som Nattens skinnende *Himmellys*, og tillige for de himmelske Vande. Det er bekjendt at Grækerne dyrkede utallige hellige Kilder, samt at nogle, f. Ex. den i *Dodona* eller *Bodona*, laae i Nærheden af hellige Træer, ligesom her i Norden. Om deres Kildedyrkelse see ellers Creuzer l. c. I, 157, III, 273.

§. 39. Da al Dug og Regn, som falde paa Jorden, komme fra Ygdrasils Grene, og bestaae af det Vand som daglig öses derover af Urdes Söe ved Nornerne, saa kan man let forestille sig dens Störrelse, og at den med Rette kan kaldes et *himmelsk Hav*. Det er da sikkerlig nok fra den, at de himmelske Floder (efter de ældste og naturligste Myther) have sit Udspring, som opregnes i *Grimners-*

maal. [22] Saaledes kan man og sammenligne den med *Guds Bæk*, som er fuld af Vand og befrugter Jorden (i Psalm. 65, 10, 11), samt i det Hele med Bibelens *overhimmelske Vande*, ligesaa vel som med de *paradisiske Floders Væld*, der forekommer i alle de österlandske Mythe-Systemer, og hvorfra Vandene udbrede sig til alle Jordens Kanter. Et saadant Væld sætter Genesis i *Eden*; jfr. hermed Aabenb. 21, 22, hvor Johannes seer, i det nye Jerusalem og ved *Livsens Træ, Livsens Vands rene Flod*, skinnende som Krystal, udgaaende fra *Guds Stol.* [23] Dette Livsens Vand er vel det samme som det, der i Aabenb. 5te Kap. ommeldes som et *Glarhav* (i Himlen). Disse Ideers Rigtighed forekommer mig at kunne oplyses paa det tydeligste, af den symboliske Efterligning af den *himmelske Kilde* og *Guds Bæk* som fandtes i Jerusalems Tempel. Det laae, som bekjendt, överst paa det höje Bjerg *Moriah*: Alleröverst paa Bjergets Spidse var det *Allerhelligste, Guds Bolig paa Jorden*, forestillende hans höjeste Himmelborg; Pagtens Ark var her hans *Throne*; midt i Helligdommen og paa *dens sydlige Side* udvældede en *Kilde*, hvorfra en Bæk strömmede ned ad Bjerget mod den saakaldte *Vandport*, hvor den forenedes med Brönden *Etham*, hvorfra alt Vand henledtes til Templets Brug, eller ledtes som Springvand til *Kobberhavet* og de

övrige Vandkummer; endvidere nedledtes det til *Bethesda*, den helbredende Dam, samt til Kilden *Siloe*, og stod ved Vandledninger i Forbindelse med Salomons Haver, der saaledes, tillige med den övrige skjönne Omegn, kunde siges at vandes og befrugtes ved *Guds Bæk* fra det Höje. (See *Lundii jüd. Altherth.* S. 268, 333). — Saaledes betragtes i det mindste denne symboliske Himmelkilde af Propheten *Ezechiel*, der beskriver den i sit digteriske Sprog XLVII, 1, o. f., som udvældende fra Altrets sydlige Side, men voxende efterhaanden til en stor Flod, der udbredte sig over Landets Marker, hvorfra den udlöb i Havet, samt meddelte det en helbredende og livgivende Kraft; alle Fiske og levende Skabninger nærtes af dets Vande, til Bedste for Fiskerne; ved Flodens Bredder voxte höje Træer samt Frugttræer med uvisnelige Blade og de herligste Frugter, som tjente til Föde og Lægedom, fordi *dens Vande udspringe fra Helligdommen.* Af det Fölgende synes hele det forlovede Land, som skulde udskiftes mellem Israels Stammer, at være deelagtigt i denne Velsignelse. Den samme Idee gjenfinde vi hos Propheten *Zacharias* XIV, 8. i Beskrivelsen over det *levende Vand*, som ved det jödiske Riges tilkommende Forherligelse, skulde udströmme fra *Jerusalem* gjennem det hele Land og udvælde i begge Have (det döde og det middellandske). Talmudi-

sterne antage, at alt *Jerusalems* Vand havde sit Udspring fra det Allerhelligste; at det derfor var saa sundt og befrugtende, kunde helbrede Sygdomme o. s. v. (See *Rosenmüller Scholia in vetus Testam.* P. VI, Vol. II, (1810) pag. 696. *Hallenberg Historiska Anmärkningar öfver Uppenbarelsesboken* III, 504 o. f.) Formodentlig var det da denne hellige Kilde, som Tacitus kalder *fons perennis aqvæ* i Jerusalems Tempel, forskjellig fra dets og Stadens övrige Damme og Cisterner (*Historiar.* V. 12).

Disse Anskuelser tillode ikke de retiroende Hebræere at tillægge Floden *Jordan* nogen særdeles Hellighed eller guddommelig Oprindelse. Dette skete dog af Nabofolket, de hedenske Syrer, som foregave, at *Jordans* egentlige Kilde maatte söges i Guden *Pans* Hule (*Πανιον*). Den blev betragtet som en stor Helligdom, liggende i en yndig Bjerg- og Skov-Egn. Guden *Pan* var vel her den samme, som kaldes *Baal-Hermon* eller *Baal-Gad* i den hellige Skrift (Dom. B. III, 31, Jos. XIII, 5). En i Nærheden liggende Stad kaldtes *Panias* eller *Paneas* (samt senere *Cæsarea Philippi*). Rimeligvis var det (efter *Josephus de Bel. Jud.* Lib. IV) ved en af de Bjergströmme, der udgjöre *Jordans* Sidekilder, at Afgudstjeneren *Jeroboam* opreiste *en gylden Kalv* (I Kong. XII, 29) den i *Dan* nemlig, som uden Tvivl stod i

Forbindelse med den phöniciske *Baals*- og den ægyptiske *Apis*-Dyrkelse. (Jfr. Ritters Erdkunde I, 310 o. f.) Saaledes finde vi da her en dyrket Oxe, ligesaa vel som ved Nilens og Gangas Bredder, og vi vide desuden at dette Dyr betragtedes som et Sindbillede for Floder eller Flodguder af den græsk-romerske Oldtid, f. Ex. den berömte *Achelous*, som stod i en höj religiös Agtelse blandt de helleniske Nabofolk. (See *Creuzers Symbol.* l. c. IV, 132, 152 o. fl. St.) Jfr. Mytherne om *Isis-Athor*, den gangetiske Ko og det gamle Nordens *Audumbla*, som det förste Ophav til de Verdenslegemet nærende Strömme.

§. 40. Herved erindres vi og om den syriske *Urania*. Det var denne Gudinde, der som den ældste af Pareerne, svarer til vor *Urde*, og tilbades som alle Tings Ophav i det syriske *Hierapolis*, af Assyrier, Babylonier, Araber, Armenier, Meder, Perser, Inder o. f. Ved hendes Tempel var der en *Sö eller Kilde*, rimeligvis en jordisk Efterligning af hendes himmelske *Krystal-Hav*. To Gange om Aaret hentede man Vand derfra til Templet i et særdeles höjtideligt Optog. Man kan ikke tvivle paa, at denne Uranias hele Dyrkelse, sigter til Jordens Tilblivelse og Vedligeholdelse af de himmelske Vande, ligesom den eddiske om Urdes Kilde. [24] Af lignende Oprindelse er vistnok Nasareernes Mythe om *det himmelske*

Jordan, som de vel tillige antoge for Prototypet til den hellige jordiske Flod af samme Navn. (See ovenfor I, 220). De kaldte det ogsaa *Livsens Vand, Guddommens Hav* o. s. v. Araberne kalde Melkevejen deels en *Flod*, og deels personificere de den som Himmelens Moder eller og som Stjernernes Moder. [25]

§. 41. Det er allerede viist ovenfor (1 B. 1 Hovedst. §. 83 og 84) at Persernes *Ardui-Sur*, svarer i alle Henseender, endog i Navnet, til vort *Urdar-Sær* ɔ: Urdes Söe eller Kilde, ligesaa vel som de Gudinder der forestaae hver af disse Himmel-Væld især. Denne Sammenligning behöver jeg da ikke at gjentage her; kun bringer jeg paa ny i Erindring de Beretninger af *Bundehesch*: at den udströmmer fra *Ormuzds Throne*, samt giver alle Himmelens og Jordens Vande Tilværelse; Skyer som opstige af dette Vand, forebygge skadelig Törke for Jorden. Edda taler öjensynligen i den selvsamme Forstand:

Deden kommer Duggen
som i Dale falder —

hvorved vi ej maa glemme, at Originalens *Daggir* egentlig betyder baade Dug og Regnilinger (*rores, pluviæ*). Zendavesta siger desuden udtrykkelig det samme om *Feruererne* (hvortil Gudinden *Ardui-Sur* hörer) som Edda om *Nornerne* (under Urdes Anförsel): "at de udgyde Vandet over Jorden og gjöre Landet

frugtbart." Jfr. 1 B. 1 Hovedst. §. 84. Man kan saaledes neppe tænke sig en större Overeensstemmelse end den mellem Eddaerne og Zend-Bögerne i denne Post. Med Hensyn til Hebræernes og Fleres Lære bemærke vi, at ogsaa her de befrugtende Vande nedvælde fra Spidsen af Himmelbjerget *Albordj*, (kaldet *Hoguer)* kommende fra hint guddommelige Væld, og deles siden i Floder og Kanaler, hvorved Jorden qvæges, men Dyr og Mennesker leve og næres. Ogsaa her gjenfinde vi da *Guds Bæk,* som udvælder fra det Allerhelligste og befrugter Jorden. See §. 39. Selv Menneskeslægtens Formerelse udledtes paa en vis Maade af dette Vand, og Nymphen *Ardui Sur* forestod Födselshjelpen ligesaa vel som Nornen *Urde.* (See ovenfor I, 115, II, 210; jfr. *Bundehesch* XIV, *Kleukers Zendavesta* st. Udg. III, 82-83). Perserne have og kjendt de 4 Hovedfloder udsprungne i Paradiset, og udströmmende til alle Jordens Dele. At Chaldæerne (for hvilke *Euphrates* ellers var i Nilens Sted) have antaget dem, men paa en ethisk-allegorisk Maade, er allerede viist af *Görres,* og vedkommer ej heller umiddelbarligen vort Æmne. Jfr. nedenfor S. 223. [26]

§. 42. Intet af Oldtidens Folk (forsaavidt de vare Klassikerne ret bekjendte) havde större Grund til at antage en *Himmelkilde* for al Jordens Frugtbarhed og overhoved de befrug-

tende Vande, end *Ægypterne*. *Nil*floden er maaske den mærkværdigste, samt uden Tvivl en af de störste og mest berömte i vor hele Verden. Af den var Ægyptens Velstand og hele Tilværelse afhængig, og her kunde de græske Philosopher bevise den bogstavelige Sandhed af den berömte thaletiske Sætning, at Vandet var Grundelementet til Alt. [27] Nilens Udspring er endnu ubekjendt, og var det vel og for de gamle Ægypter; den kommer fra Sönden, og dens Væld maa söges i de himmelhöje Alper som omgive Abyssinien og de tilgrændsende Lande. Det var da naturligt at man sagde: at *Nilen kom fra Himmelen*, eller med andre Ord, at *den udströmmede fra Osiris* (eller efter *Homer* o. Fl. fra *Zeus*), med hvilken Guddom den selv ofte forvexles, og det var vel derfor at Grækerne ogsaa kaldte Nilen den ægyptiske Zeus. Fordi man ansaae den for at udvælde af det himmelske Hav, kaldte man den Oceanet, hvoraf alle Guder vare födte eller fremkomne. [28] Man finder og at de Gamle have sat *Nilen* paa Himmelen, og antaget den for at være den samme Flod som *Eridanus*, [29] der saaledes ogsaa bliver identisk med Nasaræernes himmelske *Jordan*, hvorfra den jordiske Flod af det samme Navn (Arab. *Ardan*, *Ordonnon*, Pers. *Herdum*) meentes at udspringe. [30] Da *Osiris*, efter min Mening, især var Himlens Gud, som raadte

for den *Himmelkilde*, der gav den jordiske Nil sit Udspring, saa troer jeg at det var dens *kjölige Vand* som den berömte borgianske Indskrift önsker at *Osiris* maatte give den Afdöde, i Overensstemmelse med en anden, paa en Mumie i Dresden, som beder at den hedenfarne Sjæl maa fryde sig med eller hos Osiris. [31] Lotosblomsten repræsenterede, paa en symbolisk Maade, saavel det *jordiske* som det *himmelske Liv*, saavel Nil-Landet *Ægypten*, som Osiris's Himmelrige, hvorfra Nilen og hin Jordens formeentlig ypperste Deel vare udsprungne. [32] De selvsamme Ideer gjenfinde vi i Indien, [33] og saaledes bliver Overgangen dertil saare naturlig. Antage vi ellers at Indernes Meninger om *Livets* eller *Udödelighedens Væld* have trængt frem til de æthiopiske *Makrobier* (see I, 104, 174), saa gjenfinde vi her deres Spor i den *Livet forlængende Kilde* (med Vandets synderlige Lethed eller Klarhed, Glands og Vellugt) som vistes Perserne, i Cambyses's Dage, af hine Æthioper, i Nærheden af *Solens Bord* eller Offeralter. *Amun* eller *Jupiter Ammon* (en Sol-, Himmel- og Nil-Gud, identisk med *Kneph* eller *Knuphis*, vel og tildels med *Osiris* selv) dyrkedes især i *Meroe*, og hans Cultus udgik derfra först til *Theben* og det övrige Ægypten (hvor maaske den Tempelbröند, hvori den solariske Tyr *Apis* styrtedes, efter visse Aars

Forlöb, forestilte *Udödelighedens Kilde)* — og siden til *Ammonium* i Libyen, hvor *Solens* vidunderlige *Kilde* hörte til Oldtidens mest berömte Helligdomme. [34]

De gamle Ægypters Myther om Gudinden *Athor* eller *Athyr* ere os for det meste ubekjendte. *Aelian (de animal.* X, 27) synes at mene hende ved den i *Hermopolis* dyrkede *Venus Urania*, til hvilken Gudinde man helligede en *Ko* (ligesom omtrent det samme fortælles af *Strabo* om Monemphiterne). *Hesychius* taler om Ægypternes *Ἀφροδίτη σκοτία* (mörke eller natlige *Venus)* som formodentlig var den samme. *Minutoli* har fundet at *Athor* forestilles med *Ko-Ören*, paa visse ægyptiske Monumenter (see hans *Reise* 1824, S. 411). Fra hendes hellige Stad, *Atarbechis*, var det at de Folk uddroge aarlig som sörgede for at Oxernes Been i hele Landet endelig bleve bisatte *(Herodot.* II, 41). *Athor* var nöje beslægtet eller maaske identisk med *Isis*, thi til denne Gudinde vare Köerne ogsaa helligede, og deres döde Kroppe kastedes i Nilfloden, som af mange tilegnedes *Isis*, og som meentes at udvælde fra hiin store Himmelkilde. Saaledes spore vi da en vis Forbindelse mellem *Athor* og *Urde*, hvorved vi maa bemærke at *Koen*, baade hos Ægypter og Nordboer, var et Sindbillede paa Jorden eller Verden, især i dens oprindelige Tilstand. See ovenfor I, 283, 288,

301. *Prichard* antager (S. 149) *Athor* for *Venus Urania*, og modsiger *Jablonsky* som forklarer hende (ligesom *Creuzer* og *Toelken*) ved *Ur-Natten* eller Chaos — men begge Ideer om *Almoderen* og *Altings Ophav* sammensmelte her ganske tydelig til et Begreb. Denne Gudinde, hvad Navn hun end har baaret hos de gamle Ægypter, er vistnok den, der saa tit personificeres paa deres Himmelsphærer som Himmelen selv eller Himmelens Ophav og Universets Moder. Der seer man hende og paa en særegen symbolisk Maade at forestille *Uranias Hav* eller *Urdes Sö*, i det *Sol* og *Maane* sees i et lidet Skib at fremglide over hendes Ryg. (S. *Minutolis Reise* l. c. S. 117). Hun var uden Tvivl den ældste Herskerinde for de ætheriske Vande, hvoraf Alt meentes at have sit Udspring, og vistnok nöje beslægtet eller forenet med *Isis*, Giverinde af Udödelighedens Vand samt Nilens velsignelsesrige Strömme o. s. v. Derfor blev Vandurnen Gjenfödelsens Sindbillede, og saaledes Menneskehedens Tröst i Liv og Död; — ved Besprængelse med Vand antydedes i Mysterierne den Indviedes tilkommende Hellighed og Deelagtighed i Himmellivet; — lignende Ideer udtrykkes ved de Kristnes og Fleres *Daab*, og Renselse i Vandet er endnu en daglig Nödvendighed for talrige österlandske Religionssekter i aandelig Henseende. Disse betydningsfulde Ceremonier

pege tillige til de ægyptiske Mysteriers Lære om den höjeste Gud Alfader, som Kilde, Lys, Liv, Forstand og Aand — da det var ham som oplivede og nærte, som fredede og befrugtede Alt, ved den hellige Kildes ætheriske Strömme. [34 b] De ægyptiske og indiske Præster skjulte deres klare Visdomslys, i blændende BilledværkersMorgana,for Almeenhedens Öjne. *Moses* og *Zoroaster* lode det straale for den hele Verden, og frit henvende vore Tanker sig til Alverdenens faderlige Gud som Lysets og Livets evige Væld.

Mærkeligt er det at Sagnet om Nilens himmelske Oprindelse ogsaa er antaget af Muhamedanerne, efter den Beretning af deres store Prophet: at han var henrykt i Paradiset til Træet *Sidra* (vel det samme som *Tuba*; see ovenfor S. 176), hvor han saae fire Floder, blandt hvilke *Nil* og *Euphrat* vare; de to övrige tilhörte Paradiset allene (v. *Hammers* Udtog af *Mohameds* mundtlige Overleveringer. *Fundgr. des Or.* I, 304).

§. 43. I den indiske Mythologie har *Urda-Urania's*, eller *Tilblivelsens himmelske Söe* mange Navne. I Oupnekhat kaldes den *Anbeheh*, *Vand uden Bredder*, i alle Verdeners Midte, over Paradiset, hvorfra Alt fremkom, hele Verden med Planter og Dyr, alt som bevæger sig eller hviler, thi alt hvad der existerer er Vand, og derfor er *Oum*, og Vand

det samme. De Vise, hedder det endvidere, have kjendt, at foruden dette *Tsched Akasch* (Æther) er intet finere, höjere eller större, og at det har Skikkelser uden Ende; de have derfor erkjendt det som Form for alle *Baand*, samt gjort det til Et med *Maja's Söe*. [35] Herved er at mærke, at Edda kalder Elementar-Aanderne eller Natur-Guderne *Baand*, da de sammenholde det Hele, og at *Mey*, *Meya* (Fleert. *Meyar*) som og er Grækernes *Maja*, *μαια* (ligesom vort *Mær*, udtalt *Majr*, deres *Μοιρα*) er netop det Udtryk som Valas Spaadom bruger om Nornerne, der fremkomme af hin Söe, nemlig Æther-Havet. Paa et andet Sted kaldes det Havet *Behra* [36] over *Brahmas* (*Brahms*) Stad, som forynger dem der bade sig deri, ved *Altræet*, der bærer alle Verdens Frugter (jfr. §. 30). Endvidere ere disse *Himmelvande* identiske med det i Indiens Myther saa berömte *Melkehav*, ved hvis Kjærning Verden fremkom, eller fik sin nærværende Skikkelse (seé I, 192, II, 211). [37] Paa selvsamme Maade ere Nornernes eddiske og Moirernes orphiske Himmelvande udmærkede ved en særdeles Hvidhed (§. 38). Ligesom og de græske Myther om *Melkevejen* (*γαλαξιας*, fremkommet af Himmeldronningens spildte Die) samt de eddiske om *Heidruns* (den græske *Amalthæas*) Himmelmelk, sammensmelte dermed, som nærmere skal vises paa vedkommende Sted. Her-

fra komme og Indernes himmelske Floder (hvoraf *Ganga* eller *Ganges*, som virkelig nedströmmer fra det indiske Himmelbjerg, er den fornemste). Men de betragte og Ætherens Vande som *Lys*, hvilket tydelig sees af deres Benævnelser hos *Amarasinha*, f. Ex.: "En evindelig Glands udbredt over alt i Himlen" o. s. v. [38] Vi have indseet at *Urdar-Sœr* og *Ardui-Sur* ere Eet; rimeligt kunne vi da finde det, at Indernes *Ardhanari*, den baade mand- og qvindelige Guddom, siddende paa Gudebjerget i Lotosblomsten (Vandets og Varmens Symbol), er i Navn og Betydning beslægtet med hint kosmogoniske Urvæsen. [39] I Indernes liturgiske Bönner tales der ellers om *Vandene af Himlen*, som forskjellige fra dem af *Atmosphæren og Jorden*. Den samme Forskjel öjnes tydelig i det eddiske Digt *Grimnersmaal*. Ligesaa statueres *Afgrundens* eller Helvedes *Floder* i begge Mythologier. [40]

§. 44. *Ganga* eller *Ganges* og *Sind* eller *Indus* (dog især den förstnævnte Flod) ere det for *Indien*, hvad Nilen er for Ægypten. *Ganga* ansees for höjhellig, og kaldes *den himmelske Flod (Surganadi)*, da den menes at komme fra Himmelen og Himmelbjerget *Meruh-Himalaja*. Alle rettroende Inder ere enige i at den udvælder fra Guddommen eller dens Throne, skjönt man antager adskillige Maader efter forskjellige Myther. *Sivas* Dyrkere sige f. Ex.

at Floden udspringer fra hans Haar eller fra hans Hjulspor (hvorved de blandede Ideer om Melkevejen som en Himmelflod eller Gudernes Vej tydelig forenes) — men *Vishnus* Tilbedere ville at dens förste Væld maa söges ved denne Guds Födder i hans höjere Himmel. Ellers er det et almindeligt Sagn at *Ganga* kommer fra Munden af en vidunderlig *Ko* paa det indiske Gudebjerg (see ovenfor I, 295, 306). [41] Her forvandles da den blaafarvede *Ammon-Osiris* til den blaa *Vishnu* eller den rödblaa *Siva*, der og kaldes *Nilkantha* eller havende en blaa Hals [42] — og *Isis-Athors Ko* gjenfindes ved Udspringet til Indiens helligste Flod, som tilhörende *Bhavani-Parvadi*. Inderne antage at Universet og Guderne fremkom af Vandet, og at Gangas Væld maa söges paa Gudeverdenens höjeste Top. *Ganga* er fuldt saa höjt agtet i Indien, som *Nilen* var det fordum i Ægypten. Begge Floders Bredder vare tæt besatte med Templer og Valfartssteder, som ved visse aarlige Fester besögtes af utallige Pillegrime. Ligesaa vel som Nilen, oversvömmer den paa samme Bredde liggende *Ganga* (hvis Attribut Lotosblomsten ogsaa er, ligesom baade *Osiris* og *Vishnu* sagdes at fremkomme af den) i selvsamme Aarstid de tilgrændsende Lande, og velsigner dem med en overvættes Frugtbarhed, hvorved den eller dens Guddom kan siges at *fostre* og *frelse* Folket, ligesom

Ægypterne udtrykte sig om *Osiris*. Ikke allene den Syge söger Legemets Helbredelse ved Badning i den hellige Flod (der endog siges at have gjenoplivet Döde, der vare forvandlede til Aske), men dens Vand menes og at give Udödelighed eller evig Salighed, hvorved man upaatvivleligen tænker paa *Gangas* himmelske Oprindelse og regenererendeKraft, samt betragter den som en Vej, der förer til Himmelen. Derfor overgiver man den Döende eller den Dödes Aske i Strömmens Vold, hvilket Ægypterne dog fordum indskrænkede til Ligets Indvolde. De Levende og Sunde vente sig endvidere de ypperligste Virkninger af Vandets Drikken, og derfor sendes det i Flasker og Kar, med utrolig Möje, til Landets fjerneste Steder, til *Ceylon* og Adamsbjergets Top, ja endog til *China* (ligesom Nilvandet fordum til Rom og Persien), for at bruges ved Tempeltjenesten o. s. v. Ogsaa her er det da Forbilledet for *Paradisets kjölige Vand*, som engang skal lædske de hedenfarne Sjæle — ligesom Lotosblomsten her tillige betegner Alverdenens Udspring og tilkommende Gjenfödelse m. m. [43] Saaledes begribe vi letteligt hvorledes *Apulejus* gjör det til *Brahmanernes Lære*, hvoraf *Pythagoras* havde öst: at Gud især skabte Lys, Liv, Vand og Fred, og at det var ham, fra hvem Sjælene udgik og

til hvem de engang skulle vende tilbage (*Floridor. Lib.* 2).

Vi have seet her foran hvorledes Indernes hellige Træer ere Guddommens og Verdenstræets Sindbilleder. Paa samme Maade skulle vistnok de ved deres Templer værende hellige Damme og Kilder erstatte de dyrkede Floder (hvoraf *Ganga* er den ypperste), og ere vel tillige etslags Sindbilleder paa deres fælles Udspring, *Majas Hav* eller *Udödelighedens Vand* paa Himmelbjerget *Meruh.* En saadan Dam er nu Sikhernes fornemste Helligdom, kaldet *Amritsar* eller *Udödelighedens Sö*, som og har givet deres Hovedstad Navn. See foran I, 231, 234, 243 jfr. 246. Selv den brahmanske Inder önsker i de hám foreskrevne Bönner: at Vandet förer ham til *Udödelighedens Strömme* — i det han lovpriser selve Elementet (*Mayers Brahma*, Side 203). Sagnet om *Ganga* som Fortsættelse af den himmelske Flod, peger til dens formodede Oprindelse fra Melkehavet eller Melkevejen (saaledes betragtet), og svarer til denne flodlignende Stjernesamlings Hovedretning mellem Nord og Syd (eller omvendt) — hvorved vi maa bemærke at *Ganga* — (kaldet saaledes af sin *Gang*, isl. *Gánga*, til Jorden fra Himmelen efter de indiske Digtere; *Schleg. ind. Bibl.* I, 95) — flyder fra Nord til Syd, men Nilfloden fra Syd til Nord, og paa denne kan

man vel, med Hensyn til Ganga, anvende det gamle:

Mutato nomine de te fabula narratur. Mærkelige ere vistnok fölgende Yttringer af den lærde og skarpsindige *Seezen* (der selv havde gjennemvandret Ægypten og Arabien), i det han tilkjendegiver sin Formodning om, at dets Kultur er yngre end Indiens og Chinas: "Ganges er en större Flod end Nilen, og paa dens Bredder udbreder sig et langt större Land, skikket til Opdyrkning, end det som omgiver Nilen. Skulde man ikke maatte formode at en större Stat, end Ægypten nogensinde var, har meget tidlig dannet sig der? — Bleve maaske de östlige Kyster af Afrika kultiverede af Kolonister fra det sydlige Arabien, som igjen modtog sin Kultur af Inderne?" o. s. v. *(Fundgruben des Orients* I, 69). Saaledes skulde det da være Inderne, der förST fandt grundet Anledning til at antage deres Lands, og siden tillige hele Verdens Oprindelse fra Vandet (den jordiske *Ganga*, som dog var oprundet i Himmelrummet) — og *Aristoteles* havde da fölgelig Ret til at antage, at de alderældste Vise (længe för *Thales*) havde næret slige Meninger *(Metaphys.* 1ste Bog 3die Kap.) Jfr. ovenfor I, 41, 64, 76, 107, 126 o. f.

§. 45. Buddhisterne have i det Hele lignende Meninger. Deres *Dammada (Skjæbnen)* ved hvis Beslutning Verden fremkom af

Vand, svarer til Indernes *Bhavani*, de gamle Österlændingers og Grækers *Urania*, Nordboernes *Urde*. *Tilblivelsens Kilde* for vor Verden er ligeledes hos dem i det store Himmelrum. Ligesom forskjellige Sidestykker til *Ygdrasill* forekomme (efter det föranförte) i deres mythiske Systemer, saa have de ogsaa derved liggende Söer eller Kilder, der svare til *Urdas Væld* o. s. v. [44 *a*.] Chineserne kalde Melkevejen udtrykkelig *Himmelfloden*. Endvidere antage de, ligesaa fuldt som Perserne og de vestligere Inder, 4 Hovedfloder i Paradiset eller paa Gudebjerget, udströmmende derfra til alle Verdens Kanter. Dette er en almindelig Mythe hos Tibetanere, Birmanere, Siamesere, Chinesere, Mongoler, Kalmukker o. s. v., og de deri forekommende Floder, ere tildels de samme som ommeldes i vor Bibel [44 *b*.] En dunkel Allusion til denne Ur-Mythe findes maaske i de 4 Melkeströmme hvor af *Ymer* eller *Imer* nærtes, men den vilde blive os klarere, naar vi maatte antage: at denne Digtning, foruden den primitive Betydning, og sigter til den forvandlede Urjætte, hvis Skelet *Imaus*- eller *Imus*-Bjerget maaske meentes at være (see I, 277, 294 o. f.) Det er uden Tvivl dette Jordens höjeste Fjeld som indslutter de österlandske Gudebjerge, hvilke Folketroen sætter der endnu den Dag i Dag, som forenede med selve Himlen, og hvor vor saa-

kaldte kaukasiske Menneskerace [44 *c.*] rimelig har havt sine förste Boliger. [44 *d.*]

§. 46. Det er bekjendt, at de schamanske Hedninger dyrke Vandet paa mange Maader, og de have vel ingen ringere Tro, end alle hine gamle Folk, om dets *himmelske Oprindelse*, hvilket Naturen selv ogsaa lærer dem. Men deres Forestillinger overhoved om Verdens ætheriske Væld, ere mig ubekjendte. Kun hos *Grönlænderne*, hvis Overtro tilfældigvis (ved Missionærernes Ophold blandt det lille, men vidt adspredte Folk) er os mest bekjendt, gjenfinde vi den nordiske Mythes Skelet, uden dog at spore vor kosmologiske Digtnings egentlige Skjönhed og Dybsind. Regnens Aarsag forklare de sig nemlig saaledes: "Angekokkerne sige: at der i *Himlen* er et stort Vand eller *Sö* med Dæmning for; naar Vandet undertiden löber over, saa bliver det i Nedfaldet til Regn; bryder Dæmningen ud, saa falder den hele Himmel ned, eller der bliver en almindelig Syndflod. Omkring Vandet staae mangfoldige Telte, hvor de Dödes Sjæle have deres Boliger. I Söen er der en Mængde af Fugle og Fiske." [44 *e.*] Saaledes see vi at alle os bekjendte Folk i den gamle Verden, mellem hvis Troessystemer vi med Sandsynlighed kunne antage nogen historisk Forbindelse, have troet, at der gaves en *himmelsk* eller *ætherisk Sö*, hvis Udflydelser *Dug*, *Regn*, og over-

hoved *Jordens ferske Vande*, vare. Det er den som i Eddaerne egentlig kaldes *Urdes Söe* eller *Kilde*. I en höjere Betydning var den og hos Nordboer, Græker, Perser, Inder o. Fl. *Tilblivelsens* og *Vedligeholdelsens Væld* for vor Jordklode.

§. 47. *Mimers nordlige Kildes* sande Natur og Betydning er allerede godtgjort her ovenfor i 3die og 4de §, at den nemlig betegner Oceanets Udspring. Förend vi kunne sammenligne det dunkle mythiske Væsen *Mimer* med andre fremmede, maatte det tillades mig endvidere at udvikle Fölgende:

Verden skildres, som förmeldt, under Billedet af den forvandlede Urjætte *Ymer* (den chaotiske Vandsamling). Den synlige *Himmel* var, som hans Hoved, en Deel af denne gigantiske Krop, og *Havet* blev til af hans Blod. Oceanet tillægges næsten stedse Jætternes Natur, og personificeres saaledes paa flere Maader; selv Himmelen kan det og, skjönt det skeer meget sjældnere, paa Grund af den förstommeldte Digtning. Hertil henhörer da den gaadeagtige Digtning i *Sigurdrifas Sang*: [45]

Hu-Runer skal du kunne
Hvis du blive vil
Sindrigest af alle Mænd;
Dem udtydede
Dem optegnede
Dem udtænkte *Hropter* (Odin)

Af den Vædske
Som dryppet havde
Fra *Heiddraupners* Hoved [46]
Fra *Hoddropners* Horn.

Paa Bjerget han stod
Med flammende Sværd
Og hjelmbedækket Hoved;
Da talte *Mimers* Hoved
Det förste Visdoms Ord
Og sande Sagn fremförte.

Det sagde dem skues paa Skjoldet,
Som staaer for den skinnende Gud o. s. v.

ↄ: Solens Skjold eller skinnende Klode; — i det Fölgende opregnes flere himmelske Phænomener m. m., efter hvad jeg har udviklet i de i Anmærkningen paaberaabte Skrifter. Det er tydeligt at disse Stropher sigte til den skabende *Odin*, som har fúldbragt *Ymers* Drab og skilt hans Hoved fra Kroppen. Urjætten kaldes her baade *Heiddraupner* (den Himmeldryppende ↄ: som giver Regn fra Himlen) og *Mimer* (en Jætte-Benævnelse i Skalda efter *Codex regius,* der især sigter til *Ymers* ældre og yngre Betydning som Havets gigantiske Dæmon). *Odin*, staaende paa Himmelbjerget, betragter Blodet eller Vandet, for derved at samle Tankeruner eller skaberiske Ideer, efter de Gamles Begreber om Spaadomme af Blod og Vand. Da taler *Ymers* eller *Mimers Hoved,*

som spejler sig i Vandet, til den skabende Gud, og underviser ham i astrologisk og meteorologisk Magie eller Spaadomskunst m. m. I en senere Periode omtale da Digterne tvende mythiske Væsener, under Benævnelsen *Mimer*, nemlig:

1. Som en Personifikation af *Himmelen*, dog med etslags tilföjede Epitheter, under Navnene:

a) *Hregg-Mimir* ɔ: udsendende Regn og Storme (*Skalda* l. c. S. 177, 222).

b) *Vet-Mimir* ɔ: den som giver Væde (Sammesteds).

c) *Hodd-Mimir* ɔ: denKredsdannede, Kredsens Hersker eller ogsaa: Kreds-Jætten, betegner enten Himmelen eller det gigantiske Verdenslegeme overhoved (i *Vafthrudnersmaal*). [47]

d) Af lignende Betydning er Ordet *Baug-Regin* ɔ: *Ring-Guden*, *Kreds-Guden*, der saaledes ommeldes i *Solens Sang*:

Fra Norden saae jeg ride (svæve)
Natmörkets Sönner,
De vare syv sammen
Med fyldte Horn
Drak de den rene Mjöd
Af *Kredsgudens* Kilde. [48]

Ved dette Sted har jeg anmærket: at Planeterne (efter hvilke Ugedagene kaldtes) formodentlig menes ved de syv Brö-

dre, da de synes at fremkomme af Mörket eller Havet. *Kredsgudens-*, Himlens- eller Oceanets- [49] *Kilde* er enten *Mimers Væld* (med den klare Mjöd) eller ogsaa Urdes Kilde, Ætherens Luftströmme, Honningduggens, Honningens og Mjödens Udspring) o. s. v.

e) Hertil svarer atter den i *Skálda* (l. c. 209) forekommende Benævnelse *Hring-Mímir* (af Ring eller Kreds).

Da Asaguden *Odin*, efter andre mystiske Anskuelser, forestod og forestilte *Himmelen* (see I, 337 o. f.), saa fik ogsaa han undertiden Navn af *Mimer*, dog maaske med Tillægget *Vidr-Mimir (Vedur-Mimir)* d. e. det samme som *Vidrir*, Veirgiveren [50] (jfr. I, 335).

2. Som en Personifikation af Oceanet eller Havet, nemlig:

a) Ligefrem som *Mímir*, f. Ex. i den ældgamle Talemaade (Brudstykke af et Hedenolds Vers) *Straumamót ok Mimis* ɔ: Havets *(Mimers)* og Strömmenes Möde eller Grændseskjæl. [51] *Mimers Qvinder* eller Enker synes Strömme eller Bölger at kaldes i *Thorsdrapa* [52] — ligesom *Mims* eller *Mimers Sönner* i Valas Spaadom, som dandse af Glæde over Verdens forestaaende Undergang, vel ikke ere andet

end Hav- eller Frost-Jætterne, Storme, Malströmme o. s. v.

b) *Sökk-Mimir* ɔ: Dybets eller Afgrundens Jætte eller Behersker — nævnes i *Grimnersmaal* [53], hvor *Odin* siger, om sig selv at han kaldtes:

Svidur og *Svidrir*
Som jeg hed hos *Sökk-Mimer*
Da jeg skuffed den gamle Jætte,
Og *Midvitners*
Berömte Sön,
Jeg ene fældet havde.

De to förstmeldte Odinske Navne tilkomme ham vel især som Gud for tvende Höst- og Vinter-Maaneder, [54] og denne ellers ubekjendte Mythe sigter da vistnok til Solguden *Odins* vinterlige Ophold hos *Mimer* i Dybet, hvorfra han endelig bringer sit ved Sommersolhverv pantsatte Öje tilbage. [55]

§. 48. En stor Deel af de Beretninger, som forekomme i de förste Kapitler af *Ynglinga-Saga*, er uden al Tvivl grundet paa gamle mythiske Digtninger, hvilke Forfatteren dog har betragtet som fuldkommen historiske. Hertil hörer vistnok det 4de Kap. om Asers og Vaners Krig, samt den paafölgende Fredsslutning, hvorefter Vanerne gave Aserne *Njord*, *Frey* og den vise *Qvaser* til Gidsler, men fik derimod den smukke *Hæner* og den kloge *Mi-*

mer fra Aserne. Da *Hæner* blev, ved Folkeforsamlingerne, adspurgt om hans Raad eller Mening, og hans Ven Mimer var ikke tilstede, kunde han intet saadant Svar give, men overlod alt til Andres Afgjörelse. Vanerne, vrede over Gidslernes ulige Egenskaber, hug Hovedet af *Mimer*, og sendte det til Aserne — hvorpaa Odin indbalsamerede og fortryllede det saaledes, at det talte med ham og aabenbarede ham mange Löndomme. — Her have vi da en oldnordisk ἱερος λογος, som det nu maaske er umueligt at forklare, da vi kun have den i et ufuldkomment og sandsynligvis med Flid fordrejet prosaisk Udtog. Dog vil jeg her korteligen tilkjendegive min Mening om dens Tendenz og Beskaffenhed. De himmelske Aser (Ætherens Guder) og de aëriske *Vaner* (Atmosphærens Dæmoner) vare uenige i Begyndelsen, indtil den skabte Natur var organiseret, og deres fremtidige Forhold til hiuanden bestemt. Da sendte Aserne *Hæner*, Himmellyset eller dets Genius til *Vanaheim*. Lys og Visdom ere ofte enstydige i de gamle Mythers Billedsprog, ligesom Ordet vide *(vita)* er oprindelig at see i de ældste Tungemaal. Saaledes skulde *Vanerne* faae deres Raad (Visdom eller Lys) fra *Hæner* — men — vi kjende ikke Lyset som selvstændigt; det maa udströmme fra en synlig Kilde; derfor kunde den anseelige og skjönne *Hæner* intet udrette uden andres Hjelp.

Mimer er i Mythologien Oceanets, Dybets eller Afgrundsvældets Fyrste, som er kommet i Besiddelse af *Odins Öje* eller *Solen*, denne Lysets ypperste Kilde. Desuden synes ogsaa baade Sol, Maane og Stjerner at opstaae fra Oceanet, saa at *Hœner* intet kan udrette uden *Mimers* Hjelp, da Luften stedse maatte være mörk, hvis Himmellysene ej udsendtes fra Havet eller Dybet, efter Forfædrenes Forestillinger og de sædvanlige poetiske Anskuelser. *Afhuggelsen af Mimers Hoved*, som endvidere berettes i Sagaen, har efter det föranförte, i de Hedenolds Digte som vi endnu besidde, tydeligt Hensyn til Skabelseshistorien; det *Mimers Hoved*, som Odin raadspörger i *Valas Spaadom*, synes da at være Himmelen (som *Ymers* Hoved) med dens astrologiske Forudsigelser.[56] *Ymer* eller den ældre *Mimer* maa dog vistnok adskilles fra de tvende yngre, og det er da vel muligt at en ellers ubekjendt gammel Mythe, som maatte henföres til et af disse sidstmeldte mythiske Væsener, er blevet bearbeidet af Sagaens Forfatter. Hele Anledningen til denne Fortælling kunde endog have bestaaet i en physisk-mythisk Gaade (som den om Odins Öje i Mimers Væld), hvori f. Ex. Solen eller Maanen kunde, efter andre Anskuelser, være bleven kaldet Mimers Hoved, afhugget af Vanerne (Luftkredsens Dæmoner), og sendt til Aserne (de ætheriske Stjerneguder) o. s. v. Fra

umindelige Tider har man forestilt Sol og Maane som menneskelige Hoveder, og dette kunde saare let give Anledning til en saadan Gaade. Bekjendte ere andre Folks gamle Fortællinger om afhugne og indbalsamerede Hoveder, der gave Orakelsvar, f. Ex. Orpheus's Hoved [57] blandt Thracerne i de græske Myther, hvor det siges at have været forvaret i en Hule af Bjerget *Libethra*, hvorved ogsaa Musernes spaaende og begejstrende Kilde fandtes o. s. v., skjönt mange forskjellige græske Egne tilegnede sig *Orpheus's* Grav, og Mytherne om ham vare fuldt saa mangfoldige og afvigende fra hinanden som vore om *Mimer*.

§. 49. Vi ville ikke opholde os længere ved *Yinglingasagas* dunkle og forvirrede Beretninger om *Mimer*, hvis mythiske Betydning jeg ellers troer at have saaledes godtgjort i det Foregaaende, at vi ikke kunne tvivle om at Havets jordiske Væld i Norden, samt i en vidtlöftigere Forstand selve Havet, meentes ved hans Brönd eller Kilde, hvor Solen troedes at hvile i Midnatstimerne, og hvorfra den atter opstod, saavel hver Morgen i sin daglige Gang, som, paa en anden Maade, hvert Foraar i sit aarlige Löb o. s. v. Som Dybets og Oceanets Hersker hörer *Mimer* til Jætteslægten, ligesaa vel som *Gymer*, *Æger* og flere af samme Natur. Dog söger han at bemægtige sig *Himmelens Sol*, som han for en Tid faaer i sin Vold,

men maa siden give Verden den tilbage, og træder saaledes i etslags Forbindelse med de solariske og ætheriske Guddomme, mod hvilke han undertiden forestilles som venskabelig sindet, saa at *Odin* kaldes *Mimers Ven*, er i Besiddelse af hans *Mjöd*, hvormed han beværter Guder og Einherjer [58] o. s. v. Denne Forbindelse gaaer endog saavidt, at Odin og Himmelen tillægges *Mimers* Navn o. s. v., hvortil jeg har ovenfor sögt at udvikle de rigtige Aarsager. Guderne tyede til hans Kilde for at underrettes om Fremtidens Farer og Midlerne til at afvende dem, men det skete undertiden forgjæves f. Ex. ved Raadslagningen om *Baldurs* sorgvarslende Drömme, da:

Mimers klare
Kilde dölger
Vished om Skjæbnen. [59]

Derfor blev *Idunna* udsendt til Underverdenen eller Jætternes Boliger ved Nordpolen og *Ygdrasils* nordlige Stamme, for der at udforske den skjulte Visdom; hun maatte da en Tidlang *dvæle i Dalene* eller den dybe Afgrund o. s. v. Ligesom *Urdas* og *Mimers* Kilder spaaede for Guderne, saa valgte ogsaa disses formeentlige jordiske Efterkommere (de fyrstelige Præster) visse virkelige Kilder, Söer og Vandfald til samme Brug. Da de saakaldte Havmænd eller Havmennesker *(Marmennill)* tilhörte *Mimer* eller Havet, var det ikke at

undre over, at slige især tillagdes udmærkede Spaadomsgaver, endog lige til næstforrige og sidstafvigte Aarhundrede(ligesom *Nereus*, *Proteus* og forskjellige mythiske Væsener af samme Art, stode i den samme Anseelse hos Grækerne).

§. 50. Ovenfor har jeg anmærket at Navnet *Mimer* ikke synes ligefrem at kunne forklares af det oldnordiske Sprog. [60] Det er derfor at formode at det mythiske Væsen, som betegnes derved, ogsaa er af fremmed Oprindelse. Vort Sagn peger saavel til *Vandene*, som til *Solens Opgang*. Dette, tillige med Navne-Ligheden, erindrer os om Grækernes *Memnon*, der siges at have været en Sön af *Titonus* eller *Astræus* og *Aurora* (ἤως, Morgenröden) eller *Hemera* (ἡμέρα, Dagen). Vel udgives han for en fyrstelig Helt, men det er tydeligt at han fordum blev dyrket som en Gud i Ægypten, Æthiopien, Assyrien, Syrien, Persien og flere Orientens Lande, saavel som og tildels i Grækenland. For os er det mærkeligt, at hans Gravsted vistes, efter lokale Myther eller hellige Sagn, ved visse Floder eller deres Udspring, som i Paphlagonien, Phrygien, Syrien, Galilæa o. s. v. [61] *Aurora* begræder saaledes hans Död, at hendes Taarer endnu vedblive at væde Jorden som Dug, (i fuldkommen Lighed med *Freyas* Sorg over *Odur*): [62] —

Nunc qvoqve dat lacrymas & toto rorat in orbe.

Memnons æthiopiske og ægyptiske Billedstötter siges og at have givet Klang fra sig ved Solens Opgang og Nedgang, hvilket Grækerne udtydede med Hensyn til hans Glæde over Morgenrödens Nærværelse, eller Sorg over dens Fraværelse o. s. v. Saavel i *Meroe*, som i det ægyptiske *Theben* og det persiske *Susa* viste man Memnons Grav. *Heeren* mener derfor at han egentlig tilhörer Mythologien, og at hans Dyrkelse har (ligesaa vel som *Osiris's* og *Ammons)* udbredt sig fra Æthiopien [63] (hvortil den muelig kunde være kommet fra Indien, i hvis vestlige Naboland den virkelig fandtes). *Creuzer* har udförlig udviklet den Memnonske Mythe, [64] og udfundet at *Sol, Lys* og *Vandströmme* ere dens fornemste Elementer. Disse forekomme og, som förmeldt, paa samme Maade i de Mimerske Oldsagn. Endvidere er det mærkeligt at Nogle have udgivet *Memnon* for Musernes Fader, og sat hans Navn i Forbindelse med *Mneme* (*Μνημη*) og *Mnemosyne* (*Μνημοσυνη*) samt *μιμνημι*, jeg husker, erindrer o. s. v., paa selvsamme Maade som Andre have villet udlede *Mimer* af det angelsaxiske *meomer*, *mimor* (forfaren, kyndig), *mimyrean*, huske, erindre o. s. v., der atter skulde komme af det latinske *memor*. [65] Dermed har man sat den Omstændighed i Forbin-

delse, at Morgenstunden var beqvemmest til Grandskning og Eftertanke (i Fölge det gamle og sande Ordsprog: *Aurora musis amica)* — ligesom *Gunnar Paulsen* af lignende Grunde udfandt den samme Ideegang i Sagnet om *Mimers* Visdomskilde, hvorfra Morgenröden udvælder med hvert Daggry, saa at *Mimer-Memnon* ogsaa her i Norden sees at være inderlig forenet med *Eos-Aurora*, saavel i physisk som i aandelig Henseende.

§. 51. Ovenfor have vi seet at *Ild og Vand* eller *Sol og Hav* ansaaes for de vigtigste Grundaarsager til Jordens Tilblivelse, og dette gjelder tillige især om Æthioper, Ægypter o. Fl. (I, 107 o. f.) For disse Folk opstod Solen, efter Öjesynet at dömme, fra Vandet (den arabiske Havbugt eller og det middellandske Hav), og dertil har man da muelig taget Hensyn ved de daglige Ceremonier ved Solens Op- og Nedgang, hvortil *Memnons* Mythe og Cultus sigtede. Det salte Hav ansaae Ægypterne, i de os nogenledes bekjendte Tider, for *Typhons* Ejendom, og havde etslags Afskye derfor, som muelig var bibragt dem af Præsterne for at forebygge Udvandringer. Ikke desmindre syntes Solen hver Morgen at fremkomme af Havet, og dette ansaaes maaske som dens Befrielse af et typhonisk Fængsel, hvorover Memnons Stötte troedes at udtrykke sin Glæde, men Sorg ved Indgangen deri eller

Solens Nedgang o. s. v. *Memnons Grav* som vistes paa saa mange Steder, især ved hellige Floder, var da vel et symbolisk Mindesmærke for Solens vinterlige og natlige Hvile i Oceanet, og *Memnon* selv et Sindbillede for den saaledes bortfjærnede eller fordunklede Sol; derfor var hans Billedstötte sort, og sorte Fugle fremkom ligeledes af hans Aske efter den græske Mythe. *Memnon* er endvidere Solen som skjules i og fremkommer af Vandene, og bliver saaledes i visse Maader til en Hav- og Vand-Gud. Det synes da ej at være urimeligt at sætte hans Navn i Forbindelse med det hebr. *Me*, *Mem (Majim, Maim)*, Vand — betragtet som et af Jordens Grund-Elementer, til hvis Hersker Talmudisterne have gjort Erkeengelen *Michael*.[66] Hörte end *Memnons* Natur oprindelig især til Havet eller Urvandene, saa kunde hans Dyrkelse dog tillige knyttes til visse Floder, og de ferske Vande overhoved, ligesom vi see at det samme er blevet Tilfældet med *Neptunus* blandt Romerne.[67]

§. 52. I Eddaerne er Mythen om *Mimer* bleven nærmere knyttet til Norden, hvor Folkemeningen havde störst Anledning til at sætte Havets Kilde eller Oceanets Udspring (see §. 3), og vi vide at det overdrevne Sagn om den berömte Malström ved de norske Nordlande, er ældgammelt blandt de sydligere Folk,

saa at det rimeligvis har tjent til at stadfæste hin Tro om Mimers sprudlende Kilde, hvis stærke Ström man kunde sammenligne med et fraadende Vandfald. Dog havde vore Forfædre vel allerede medbragt lignende Begreber fra Asien, thi Perserne antoge og at *Havets Væld* laae i Norden; see ovenfor I, 114. Det er i Nordost at *Odin* eller *Himlen* synes at laae sit Öje tilbage fra Mimer i Dybet, nemlig ved *Solens Opgang* fra den Kant; og det er derfor mueligen ikke umærkværdigt, at Inderne tillægge denne Himmelkant en særdeles Hellighed. [68] Om det mythiske Land *Enada Mima*, som Tibetanere og Mongoler sætte i det yderste Norden [69] har nogen Forbindelse med *Mimers* Navn og mythiske Opholdsted, er jeg ikke i Stand til at sige.

Anmærkninger.

1. I *Valas Spaadom* kaldes den *Sær* (det samme som *Sjár*, *Sjór)* Sö eller Hav; Ordet er vel det samme som det oldpersiske *Zare* (I, 113) og *Sur* i *Ardui Sur* I, 15, 117,, Pehlv. *Zera;* jfr. Pehlv. Kurd. *Sari* Flod, Sanskr. *Sarit*. Saaledes er det da uden Tvivl Nornerne, der menes i *Vafthrudnersmaal*, ved de *trende meget vidende Möer som svæve over Havet*, men nedlade sig til Folkenes Boliger, bestemme Skjæbnen for Alle som leve i Verden o. s. v. See *den ældre Edda* I, 97, 122 o. f.

2. Jfr. endvidere *Valas Spaadom* i den ældre Edda I, 51, 52, hvor Jorden siges at synke i Havet, men atter at fremkomme deraf, herlig grön eller blomstrende; Vandet styrter dog fra den i store Fald eller Fosse o. s. v. Jfr. S. 68.

3. Saaledes heder det i *den ældre Edda* III, 274 (i det 1ste Qvad om *Helge Hundingsbane*):

Hellige Vande randt
Fra Himmelbjerge.

Disse Udtryk staae muelig en i etslags Sammenhæng med den fölgende Strophe om Nornernes Ankomst til Jorden fra Höjdens Himmelvande ɔ: *Urdes Sö.*

4. See *Procopii Historia belli Gothici*, Lib. 2, Cap. 15.

5. See herom mine *Forsög til Forklaring over Ossian* l. c. 7de Afsnit 5te Post.

6 *a*. N. A. *Ritter* har i hans *Vorhalle der europäischen Völkergesch.* S. 151, 161 o. f. sögt at vise at Mæotis eller *Mæetis* (*Μαῖητις μητηρ του Ποντου Herodot.* IV, 86) var helliget til Naturens store *Moder* (*μητηρ*, *magna mater*, Inders og Grækers *Maja*, altsaa vor *Meja* eller Norne *Urde)*, som den der kaldtes Omegnens Amme og Nærerinde o. s. v. *Mæotis* var egentlig Udlöbet af *Tanais* (Don), og denne igjen en guddommelig Flod, ved hvilken Skytherne svore, saa at det er sandsynligt at de satte dens förste Udspring *i* et Himmelvæld, som forestodes af deres *Venus Urania (Artimpasa* eller *Artemis-Orthia)* svarende til *Urde*. *Tzetzes* siger (Chil. 8, Hist. I, 224) at Skytherne kaldte Mæotis *Karpaluk* (Plinius H. N. VI, 7 har *Temerinda)* som og skulde betyde *Moder*, da den ansaaes som Jordemoder, ɔ: Livgiverinde eller Nærerinde, for den Mængde af Fiske, hvoraf disse

Vande vrimlede. Navnet *Μαῖητις* vil og sige saa meget som Jordemoder, Amme o. s. v.

6 *b*. See Conferentsraad Dr. *M. Stephensens* Afhandling *om Meteorer* i *Isl. Lærd. lista Felags. Rit.* III, 145.

7. *Sorterup* havde allerede anmærket at Navnet *Urdur* (AS. *Vyrd*) er beslægtet med det jydske *Vur*, *Vuur* for vorder, bliver til.

8. I samme Forhold staaer *Fjörgyn* (den Livgivende; Livets Væld) til *Frigga*, den frugtbare Jords Herskerinde blandt Asynierne. Det findes endvidere i visse Maader i den ægyptiske Mythologie mellem *Athor* og *Isis*, i den græske mellem *Rhea* og *Here*, i den indiske mellem *Bhavani* og *Parvadi* o. s. v.

9. See *den ældre Edda* II, 211, 219, 231. Jfr. *Edda antiqv.* I, 207.

10. Dette erfare vi tydelig nok, selv af Nordens förste kristelige Omvenderes Taler; see f. Ex. *Oluf Tryggvesöns Saga*, Skalh. Udg. II, 99 (om Norge) samt II, 241 (om Island). Paa det sidstommeldte Sted sigèr *Hjalte Skeggesön* til sine kristne Staldbrödre: "Hedningerne pleje at offre de værste Mennesker til deres Guder, ved en forsmædelig Död, som de dog have fortjent med deres onde Gjerninger; de styrte dem ned fra Klipper eller kaste dem i Afgrunde" o. s. v. Jfr. *Eyrbyggja Saga*, udgivet af *Thorkelin* S. 26 (om Menneskeoffringer, som Henrettelser efter Dom). I *Sverrig* plejede man og at dömme Mordere og slige Forbrydere til Henrettelse eller Offring (da Udtrykket *blót* vel brugtes om begge Dele). *Ol. Tr. S.* l. c. II, 129. Overhoved maa vi lægge Mærke til at de gamle Nordboers Rettergang var nöje forenet med Gudsdyrkelsen, hold-

tes paa de samme Steder, og forestodes vel i de ældste Tider (som senere i Island) af Mænd, der tillige vare Gudernes Præster. Man jevnföre *Tacit. German.* Cap, 7, 39. De gamle Græker plejede ved *Thargeliernes* Fest, at nedstyrte Mennesker, dömte dertil for Forbrydelser, fra en Klippe, som Offre til Guderne. (See *K. Oth. Müllers* Værk: *die Dorier* 1ster Th. 1ste Abth. 1824, S. 326). Ægypterne siges og at have aarlig dyrket Nilen med Menneskeoffre (*Abbt Fragment des ältesten Gesch. des Menschengeschlechts* S. 116).

11. *Den ældre Edda* III, 130, 145, 160, 172; jfr. her foran I, 381, 499.

12. See hans *Dissertatio de mulieribus fatidicis vet. Celtarum gentiumqve septentrionalium* l. c. 369 o. f.

13. *Rupem fontemqve monstrant (Put des Fées) tempe, delicias atqve habitacula fœminarum fatidicarum* &c. l. c. p. 446.

14. Om den gamle nordiske Kildedyrkelse som og tildeels maa henföres til Mythen om *Baldur*, der frembragte en Kilde for at lædske hans Krigere ved den sjællandske Landsbye som endnu kaldes *Baldersbrönd* (efter *Saxos* 3die Bog; jfr. *Thieles danske Folkesagn* I, 61, 163) og som især vel dyrkedes ved Midsommersfesten, see *den ældre Edda* I, 17 o. f. samt om Urdas Kilde I, 19 efter det mytholog. Register under *Urdarsœr.* Om adskillige hellige Kilder i Danmark, see *Thiele* l. c. I, 29, 55, 75, 80, II, 10, 49, 58, 110, 140; III, 37; IV, 4, 141, jfr. 85.

15. *At de hvide (Himmel-) Vande falde i det natlige Bad* efter visse Læsemaader og Oversættelser af dette Sted, passer ret vel til den natlige fra Himmelen faldende Dug og til den eddiske Mythe, samt

den förommeldte nordiske Skik at bade sig i Natteduggen.

16. See *Orphei opera Ed. Gesneri*, Lips. 1764 p. 256. *Hermanns Handbuch der Mythologie* II, 417 o. f.; jfr. *Kanne allgem. Mythol.* S. 208. *Creuzer* l. c. IV, 635 o. fl. St.

17. See *Virgil. Georg.* IV, 219-20. Jfr. *Grundtvig i Nordens Mytologi* (S. 191) hvor Blomsterduggen betragtes digterisk i Overensstemmelse med den eddiske Mythe, som Honningens Grundstof. *Ling* vil derimod i *Eddaernes Sinnebildsl.* (S. 141) at denne mythiske *Honningdug* er et Sindbillede for Naturens uforgjængelige Livskraft, hvorfor det heder at efter Verdens Undergang skulle det nye Menneskekjöns Stamforældre næres af den (rigtigere af *Morgenduggen;* see her foran S. 71). Han tilföjer endvidere: Det Træ som Araberne kalde *Afs* eller *As* er af Æsketræernes Slægt; ved Solstraalernes Virkning udpresses paa dets Blade smaa hvide Gryn som Araberne endnu kalde himmelsk Manna. Ved stærk Solhede fremkomme ogsaa söde og klæbrige Gryn af det svenske Æsketræes Blade, og dette har muelig givet Anledning til Sagnet om Honningduggen fra *Ygdrasill.* Jfr. 2 Moseb. 16 Kap. 13, 14, 31 V. om det honningsöde Manna der fremkom af Morgenduggen, med *Rosenmüllers* vidtlöftige Oplysninger over dette Sted *Altesi und n. Morgenland* II, 34 o. f. Der anföres en Beretning i *Niebuhrs Beskrivelse over Arabien* (S. 145), om Mannameel paa Bladene af *Afs* eller *As*, som Forf. ansaae for at være en Art af Egetræer. Ellers anmærker Rosenmüller fölgende: Det europæiske Manna (som bruges paa Apothekerne) kommer fra Calabrien og Sicilien, hvor det indsamles fra sidst i Juni til sidst i Juli

Maaneder paa visse *Æsketræers Blade*, som da gjennemstikkes af etslags Insekter med skarp Braad; den af Saaret udvældende Saft er *flydende om Natten og seer ud som Dug;* mod Morgenstunden bliver den klæbrig og siden efterhaanden haardere. Dog smelter den undertiden af alt for stærk Solhede. I Persien indsamles Manna för Solens Opgang af visse Ege og flere Slags Træer. *Oedmann* troer at *Manna virkeligen*, efter de Gamles Mening, *falder ned med Duggen*, og beskriver det som en *klæbrig og honningagtig Materie.* Arabiske Forfattere ommelde det som en *söd Dug*, der fortykkes som *Honning*, og beskrive *Honningduggen* selv paa en lignende Maade. Hermed stemme flere nyere Reisende overens. Allerede *Aristoteles* berettede i Dyrenes Historie V. 22: "*Honning* falder ned fra Luften, især ved de större Stjerners (eller Stjernebilleders) Opgang, og naar Regnbuen daler, dog ikke för Plejadernes Opgang"; og *Plinius Hist. Nat.* XI, 12: "Fra Plejadernes Opgang nedfalder Honning fra Luften, mod Dagens Frembrud. Da finder man, ved Morgenrödens Skin, at Træernes Blade ere beduggede med Honning, og hvo som da gaaer ude i fri Luft, vil finde sit Haar klæbrigt, og Klæderne som om de vare salvede." Det var da ikke at undres over at Asiaterne digtede, at Bierne nærtes af denne Honningdug, for deraf at frembringe den virkelige Honning, og saaledes gjenfinde vi det fjærne Udspring af vor nordiske Mythe. *Hübner* antog det officinelle Manna for at være en söd og feed *Honningdug*, der ved Foraarsjævndögn nedfaldt som Honning paa Urter og Træernes Blade, endog saa i Frankerig, Polen og flere nordlige Egne. Den hvide Honningdug, som falder i de nordiske Lande, samles flittig af Bierne,

men synes ellers her at have Virkninger, der ere skadelige for Væxterne, men som neppe kjendes i de sydlige Lande. Fra hint Træ-Manna ere de saakaldte Mannagryn forskjellige der samles af en vis Græsart som og voxer i Danmark, kaldet *Himmel-Dug*, Tydsk *Himmels-Thau*, af den gamle Folkemening om deres Oprindelse fra Natteduggen.

Finnernes Digtninger röbe endnu de gamle nordiske Begreber om *Honningens himmelske Herkomst* og *Biernes ætheriske Flugt*. Saaledes heder det i en af deres gamle Runesange (efter *Peterson i Finn. Myth.* S. 56):

Bie! du lille Verdensfugl!
Flyv derhen hvor jeg dig byder:
Over Maane, under Sol,
Bag ved höjen Himmels Stjerner
Tæt ved *Vognens* Axel; — flyv
Til almægtig Skabers Slot.
Dyp i Lægedom din Vinge,
Snabelen i Honning dyp!
Bring os Lægedom og Honning o. s. v.

Vognen er det Stjernebillede som ellers kaldes den store Björn, höjberömt i de fleste gamle Folks mythiske Digtninger.

18. Med de fölgende Ord:

Nec morti esse locum; sed viva volare,
Sideris in numerum, atqve alto succedere coelo,

har *Virgil* maaske sigtet til den græske Forestilling om Sjælene som Bier (μελισσαι); jfr. *Creuzer* l. c. IV, 403. Muelig have og vore Forfædre næret en lignende Tanke, ved at anvende Mythen om Urdes-Kilde paa Mennesket som den mindre Verden, nedstammende fra den större. Hertil kunne de mange gyldne Bier da have sigtet, som fandtes i den he-

denske Frankekonge *Childerich* den Istes Grav (fra det 5te Aarhundrede). Angelsaxerne kaldte jo Paradiset *Nornernes Eng*, og der maatte de himmelske Biers Hjemstavn være. Et hertil hörende indisk Symbol er *Vishnu* (den himmelske Udödeligheds Giver) forestilt som *en blaa Bie* siddende paa en Lotosblomst (hos *N. Müller* l. c.) Tab. II, Fig. 70 (S. 581). Jfr. nedenfor §. 58.

19. See *Görres* l. c. II, 370. Hun er maaske den ældste *Aphrodite Urania*, fremkommen af *Ætherhavets hvide Skum*, men rigtig nok födes hun som *Maane-* eller *Planet-Gudinde* af det jordiske Hav; jfr. *Kannes allgem. Mythologie* S. 327. *Creuzers Symbolik* l. c. II, 436.

20. N. A. See f. Ex. Afbildningerne til *Creuzers Symbolik* 2den Udg. Tab. 53 No. 2. — I de ved Hr. v. *Reichenbach* (Aar 1820) opdagede *Rudera* af en ældgammel Bygning, formodentlig et hedensk Tempel, i Nærheden af *Freyenwalde an der Oder*, fandtes en liden ubekjendt Sölvmynt, hvis ene Side forestilte en qvindelig Figur med tvende Svaner, men den anden en Vase eller Offerkar, med en Qvinde ved hver Side. Opdageren troede (paa Grund af *Diction. abr. de la Mythologie* p. 430) at see *Freya*, hvem to Svaner vare helligede, men derom tie vore gamle Skrifter. (*Kurmärkische Alterthums-Merkwürdigkeiten, Berlin* 1821, S. 25, 32). Overhoved have vi endnu neppe Grund til at antage, at ovenmeldte Mynt er præget af Germaner, Slaver eller gothiske Nordboer, hvorimod det er muligt at den er oprunden blandt beslægtede Folk fra det sorte Havs Kyster, eller andre i Grækers eller Romeres Nabolag liggende Lande, hvor kunstmæssige Mynter bleve slagne, og saaledes kunde vise en mythisk Forestil-

ling fra den asiatisk-nordiske Gudelære. I dette Tilfælde maatte vi her see *Urde* med hendes to Svaner, og de tvende övrige Norner paa Bagsiden; dog kunne vi ikke nægte at *Freya* staaer i samme Forhold til *Urde*, som *Aphrodite-Venus* til Verdensmoderen Urania, og at det slet ikke er usandsynligt, at Svaner ogsaa kunne have været hende tilegnede; ved de tvende qvindelige Figurer kunde man da tænke sig hendes tvende Döttre.

21. See *Euripids Iphigenia i Tauris*. Mange af Klassikernes nyere Fortolkere have villet ansee *Svanernes Sang* for en reen Fabel, men i Island overbevises man om Sagnets Rigtighed, og finder den endda velklingende. Grækerne have da rimeligvis faaet Beretningen om den fra de nordlige Himmelströg, maaske og fra deres thraciske eller kaukasiske Stamfædre. Baade en Asiat og en indfödt Islænder have forsikkret *Ernesti* om Svanesangens Virkelighed efter *Hermanns Handb. der Mythol.* III, 353. Tidt har jeg i Island forlystet mig ved Svanernes Sang, og anförer her endvidere et lignende Vidnesbyrd (af Auditeur *Fr. Fabers Prodomus der isländischen Ornithologie*, Kopenh. 1822, S. 81): "Den Namen *cygnus musicus* verdient er zu behalten; wenn er nämlich in kleinen Schaaren hoch in der Luft einherzieht, so läszt er seine wohlklingende melancholische Stimme wie fernher tönende Posaunen hören." — At *Artemis* ellers tildels betragtedes som Verdensmoderen *Maja* have *Creuzer* o. Fl. sögt at vise. Hun kaldtes *Orthia* af Skytherne o. Fl. *(Pausan. Lacon.* Cap. 16); dette Navn nærmer sig meget til vort *Urde (Urtha)*. I Herodots Tid kaldte Skytherne en Gudinde *Artimpasa*, hvem han (IV, 59) fortolker ved *Venus-Urania*; dette Navn

var muelig beslægtet med *Artemis*, der og sagdes at være kommet til Grækerne fra Hyperboræernes Land (Saminesteds IV, 35).

22. Str. 27. *Edda antiqv.* I, 50.

23. Indernes Verdens-Træ kaldes *Guds Throne* (§. 23), og Navnet *Yggdrasill* betyder omtrent det samme. Ogsaa *Ardui-Sur* udströmmer fra Guds Throne. I nyere jödiske Skrifter siges Kilden med det levende Vand at udvælde under Livsens Træ, men hvis den ikke var forseglet med Jehovahs Navn, vilde det oversömme hele Verden *(Ling* l. c. S. 140).

24. See *Wagners Ideen* S. 213 o. f. efter *Pausanias*, *Lucian* o. Fl. Alt dette oplyses nærmere i Afhandlingen om Nornerne.

25. *Norberg Onomasticon Cod. Nasaræi* pag. 72. *J. Grimm Irmenstrasse und irminsaüle* S. 7, 12. *v. Hammer arabische Redensarten* (i *Morgenblatt für geb. St.* Dec. 1820). Sammes Afh. *über die Sternbilder der Araber* i *Fundgruben des Orients* I, 10. Araberne antage at Melkevejens store Flod vander Himmelens elysiske Enge, og nærer saaledes de himmelske Hjorder og Hære.

26. *Kleukers Zendavesta* (4) I, 159, III, 76. 2 Th. XCIII *Card.* 21 it. Pag. 196. *Görres asiat. Mythengesch.* II, 528-29.

27. S. *B. Thorlacius om Ægyptens symbolske Oldtids-Minder* (1820) S. 18 o. f. Jfr. herefter §. 44 (om *Ganges*).

28. *Euseb. de præpar. evang. Plutarchi Symposion* Lib. 8. Samme om Isis og Osiris. *Pindari Pyth.* IV, 99 og gamle Scholier til samme Sted. *Diod. Sic.* I, 8. Jfr. *Jablonsky Panth. Æg* I, 126, II, 141. *Görres* l. c. II, 403. *Creuzer* I, 270. *Prichard Analysis of the Eg. Myth.* S. 75 o. f. *Minu-*

toli vil at *Jupiter Ammon*, der vistnok af de Gamle er bleven kaldet *Chnubis (Kneph)* bliver den samme som *Agathodæmon* i Græsk, og at han tillige betegnede Nilen, hvorfor Nilskibet gjemtes i hans Tempel. *(Minutoli Reise zum Tempel des Jupiter-Ammons &c. beschrieben von Toelken*, Berlin 1824, S. 374). Sandsynligt er det og at Æthioper og Thebanere have især tilskrevet *Ammon* Nilens Oprindelse.

29. *Hygin. Astron. poet.* II, 32.

30. *Allgem. Weltgesch.* II, 540. *Ritter Beschr.* I, 319. Det er da mærkeligt hvad *Jablonsky* beretter (l. c. II, 142) at *Nilens* ældste Navn var *Jeor* eller *Jaro* ɔ: Floden (*κατ̓ἐξοχὴν*), I *Josva*bog skal den kaldes *Syhur*, som atter stemmer overens med det hos *Plutarch*, *Plinius* o. A. forekommende *Σειρις*, *Siris*, der endvidere erindrer om det oldpersiske *Zare*, samt *Ardui-Sur*, det oldnordiske *Urdar-Sær (Siór)* Sikhernes *Amrit-Sar* o. s. v. Jfr. I, 115, 231. Skytherne kaldte *Tanais* ogsaa *Silis*; men det er bekjendt at r og l tit forvexles. *Plin. Hist. Nat.* VI, 7. *Dionysius Periegetes* siger at Æthioperne egentlig kaldte Nilen *Σιρις*.

31. See *B. Thorlacius* paa anförte Sted S. 27. *Isis* meentes og at give *Udödelighedens Drik*, maaske tildels identisk med hint *ψυχρον ὕδωρ* l. c. pag. 17. Jfr. *Toelkens* Forklaring over Afbildningerne ved *Minu v. Minutolis Reise zum Tempel des Jupiter-Ammon* Side 433, samt *Schweigger über die älteste Physik* I, 12.

32. Vi finde at to Arter af Lotosblomsten forestiltes paa Ægypternes symboliske eller hieroglyphiske Billedværker, nemlig *Nymphæa lotos* og *Nymphæa nelumbo*. Det er særdeles mærkeligt at den sidstnævnte Planteart nu ikke findes i Ægypten,

men ansees derimod som hjemmehörende i Indien. (*Prichard* l. c. S. 528 efter *Delile observations sur le Lotos du Nil*).

33. I denne Henseende er det mærkligt at Floden *Indus* (af lige Störrelse med Nilen) og flere af Indiens Floder kaldes *Nil ab* (den blaa eller dunkle Flod) o. s. v. — Sanskritordet *Nilah* (blaa) er vel gaaet over til de nyere indiske, samt endvidere til de persiske og arabiske Sprog, under Formen *Nil*, der har den samme Betydning. See *Jones* i *Asiat. Res.* I, 271, samt *Ritters Erdkunde* (1ste Udg.) I, 732. *Siva* har forskjellige heraf kommende Tilnavne der betyde *rödblaa*, *havende en blaa Strube* o. s. v. — men det er ogsaa mærkeligt at *Vishnu*, Vandenes ypperste Guddom (og den himmelske Gangas förste Ophav efter *Vishnuiternes* Myther) forestilles blaa, ligesom *Ammon* var blaa, og *Osiris* mörk eller sorteblaa af Farve. Nilflodens allegoriske Stötter eller malede Afbildninger vare ligeledes mörke eller sorte i Oldtiden, og paa samme Maade forklarer man flere af dens gamle Benævnelser som *Melas*, *Melon* o. fl. I det indiske Bjergland *Nepal* falder den hellige Flod *Trisul*- eller *Tirsul-Ganga*, fra de Væld som kaldes *Nilkhent*. Af dem gives der flere mindre Efterligninger af samme Navn, hvor *Mahadeos* eller *Sivas* Sötte staaer midt i en Dam, der saaledes bliver til et Valfarts- og Bade-Sted. Man fortæller at Guden frembragte hin store Flod (for at lædske sin Törst) ved at slaae paa Bjerget med sin Trefork. *Kirkpatrick Account of Nepal* 1811, S. 115, 122, 142.

34 *a*. *Herodot.* III, 17, 23 o. f., IV, 181. Denne Sammenstilling af religiöse Ideers Forplantelse bliver aldeles ikke urimelig, naar vi tage den historiske Forbindelse i Betragtning, der virkelig synes at have

været i Oldtiden, mellem hine Lande og Stæder. See især *Heerens Ideen* 3die Udg. II, 392 o. f. og *Görres As.. M. G.* II, 331 o. f. — *Solens Bord* hos Makrobierne erindrer endvidere om *Sivas* eller *Maha-Devas Bord* ved Livets Væld, paa det indiske Himmelbjergs Spidse, hvorfra Solen udgaaer o. s. v. Efter at det Foregaaende var nedskrevet finder jeg en udtrykkelig Bekræftelse derpaa i *Minutolis Reise* l. c. S. 118, da han har fundet *Solens Offerbord* afbildet blandt Figurerne paa Tempel-Ruinerne i *Sivah* (det forrige *Ammonium*). Solens berömte Kilde ved Ammonstemplet, beskrevet sammesteds S. 96 og 163, findes i en Palmeskov og danner endnu en liden Sö, der forhen har staaet i Forbindelse med andre Kilder ved klare Bække. Saaledes meentes Ammon at give det kjölige og klare Vand ligesaa vel som Osiris; jfr. Værkets S. 106. Ægypter og Æthioper tilegnede *Ammon* de saakaldte *Ammonshorn*, og Inderne ansee dem for at tilhöre *Siva*; Phallusdyrkelsen vedkom dem begge; hin meentes at frembringe Nilen, denne Gangesfloden; begge gave da tillige Livsens og Udödelighedens Vand (ligesaa vel som *Osiris* og *Vishnu*, tildels efter forskjellige Sekters Lære) o. s. v. Hertil kommer Philarchs gamle af Plutarch i Skriftet om Isis og Osiris ommeldte Beretning, at *Osiris* og *Apis* vare förte til Ægypten fra Indien (altsaa identiske med *Siva* og hans hellige Tyr). At Koens Dyrkelse i begge Lande synes at have været af selvsamme Natur, har jeg för udviklet i dette Værk. Hertil kommer den nye Oplysning af Minutoli l. c. S. 414 (med tilhörende Kobbertavle), at man paa gamle ægyptiske Malerier seer Koens Tilbedelse forestilt, med den mærkelige

Omstændighed, at de offrende Qvinders Dragt fuldkommen ligner den sædvanlige indiske.

34 *b.* S. *Görres* l. c. I, 353 efter *Cyrillus* og *Cedrenus*, udtogsvis af tabte hermetiske Skrifter. Ogsaa de förste Kristne synes at have antaget Daabens *Vand* som et Sindbillede for det derved forjættede aandelige og evige Lys, i det de kaldte Daaben φως, φωτισμα o. s. v., hvoraf φωτιζειν at döbe. (*Creuzers Symbolik* l. c. IV, 580). Et brændende Voxlys brugtes og fordum ved denne Ceremonie. Christi Lære sammenlignedes tidt, som bekjendt, med en qvægende Kildes Vand, hvorved Udödeligheden eller det evige Liv meddeeltes, see f. Ex. Joh. II, 4, 14. Aabenb. XXII, 17 o. fl. St. Ved Christi i *Jordan* fuldbyrdede Daab vandt denne Flod en særdeles Hellighed i de Kristnes Øjne; i Middelalderen var den for dem et almindeligt Valfartssted, og i vore Dage er, som bekjendt, en fransk Prinds bleven döbt i dens Vand, som *Chateaubriand* havde medbragt til Paris, fra hans berömte Reise til det forjættede Land. — Endnu betrædes Jordans Bredder hyppig af Pillegrime af den österlandske Kristenheds forskjellige Sekter.

35. *Oupnekhat* II, 68, 249, 400; hos *Görres* l. c. I, 78. Jfr. *Polier* I, 256. See her foran I, 315.

36. Det er mærkeligt nok hvor meget dette Navn (der og snarere synes at have en persisk end en sanskritisk Form) ligner den persiske *Ized Behram*, som i Zendavesta fordeler de fra Himmelsöen (*Ardui-Sur*) nedströmmende Vande over Jorden.

37. Ved Melkehavets Bred staaer et Tempel, hvor alle Guderne forsamles, for at tilbede den usynlige *Brahma* (*Brahm*) eller Alverdenens höjeste Gud. *Polier* l. c. I, 398. Herved maa man tænke paa den Sal eller Hall (Slot eller Tempel) ved *Urdas* Sö,

hvorfra Nornerne udgaae, og hvorved Guderne have deres Forsamlinger. Ved *Melkehavet* meentes vel oprindelig *Melkevejen*, skjönt denne undertiden ommeldes i Mythologien som *Himmelfloden Yamana. Paterson on the origin of the Hindu religion; As. Res.* VIII, 65.

38. *Splendor perpetuus in cœlo ubiqve effusus, Amarasinha* l. c, p. 45; der kaldes Himmelvandene overhoved *Himmeldug (ros cœlestis).*

39. See *Wagners Ideen* S. 167.

40. *Colebrooke (on the religious Ceremonies of the Hindu) As. Res.* VII, 250, 260, *Grimnersmaal* Str. 27 (om de himmelske), 29 (om Atmosphærens), 28 (om de jordiske), 26 28 (om Underverdenens Vande).

41. See f. Ex. *A. W. Schlegels* Oversættelse af et gammelt indisk Digt: *Herabkunft der Göttinn Ganga* i hans *Ind. Bibl.* I, 50; *Ritters Erdkunde* 1ste Udg. I, 706; *Grotefend* i *v. Dorows Morgenländ. Alterth.* II, 46; *Wagners Ideen zur allgem. Mythol.* S. 177 o. f. Endnu i vore Dage troe adskillige Inder at Ganga kommer synligen ned fra Himmelen; andre at den springer frem fra et Træes Rödder eller Blade. Dette fortaltes *Fraser* af en Hindu-Klerk *(Pandit)* i *Gangotri (Asiat. Researches* XIII, 229). Efter disse forenede Meninger svarer Gangas Væld til *Urdas* under Træet fremvældende Himmelkilde. Paa Fremstillingen af det indiske Olymp i *Moors Hindu-Pantheon* (Tab. 18) sees ogsaa et stort Træ over Gangas Udspring. Jfr. ovenfor §. 23 o. f.

42. *Polier Mythologie des Indous* I, 255. Nogle oversætte *Nilkantha* ved *Blaanakke*, men dette er urigtigt efter *Rasks* mig givne Oplysninger. Ikke desmindre siges *Siva* undertiden at have en *blaa*

Nakke i de indiske Digte, efter Vidnesbyrd af kyndige Lærde f. Ex. *Kosegarten* (i Anm. til *Nala* 1820 S. 285). Hvorledes *Vishnus* Dyrkere forene Sivaiternes Fortællinger om Gangas Udspring fra *Sivas* Hoved med deres egne Meninger, paa en Maade som dog giver *Vishnu* Fortrinet, vises af *Paterson* i *As. Res.* VIII, 61.

43. See især *Ritters Erdkunde* l. c. I, 705 o. f. *Grotefend* hos *Dorow* l. c. II, 45 o. f. Det kan bemærkes at allerede *Strabo* fortæller (i 15de Bog) at Inderne dyrkede *Ganges* og indenlandske Naturguder. Efter *Skanda-Purana* skal denne hellige Flod ej have mindre end 1000 Navne. S. *Görres* l. c. I, 152. Allerede de Gamle have lagt Mærke til at Nilens og Ganges Oversvömmelser indtraf paa samme Maade. See *Solinus*, *Polyhistor*. Cap. 65. I et Brev fra en Dansk, i Indien bosiddende Mand, af 1819, forekommer Fölgende: "Floden *Ganges* frugtbargjör, saa at sige, hele *Bengalen*, ved de mangfoldige Arme, i hvilke den deler sig, og det er derfor, at den bliver betragtet som en Gud. Enhver af *Brahmas* Bekjendere maa, i det mindste en Gang hver Dag, bade sig i den. Ved deres Fester maa de offre Blomster, Födevarer og Penge til den, og jeg var engang Øjenvidne til at en Moder kastede sit 3 Aars gamle Barn ud i den rivende Ström, for at forsone Guderne for en af hende begaaet Forbrydelse." Derefter beskrives den Maade, hvorpaa Döende og Syge bæres ud i Floden o. s. v. (*Nyerups Magazin for Reiseiagttagelser* IV, 31, 1824). Man kan anvende herpaa (ligesom paa de i dette Afsnit ovenommeldte oldnordiske, ægyptiske og græske Offerskikke) hvad der nylig er blevet sagt i Anledning af den i Schweitz for kort Tid siden foretagne Korsfæstelse.

af kristelige Sværmere: "Der vernachlässigte Gebrauch des Verstandes gibt eine fehlerhafte Richtung, nicht blos den *sinnlichen* Trieben des Menschen, sondern auch den schönsten Regungen seiner geistigen Natur, dem Triebe zur Selbstveredlung, dem Glauben an das Ueberirdische und Ewige." Tübing. Lit. Bl. No. 40 1824.

44 *a*. N. A. Saaledes tale f. Ex. Chineserne om Paradistræet *Tong*, der vandes af Udödelighedens Kilde. *Görres* l. c. I, 49. Om Melkevejens Benævnelse af *Himmelflod* see *J. Grimms Irmenstrasse und Irmensäule* 5, 7. Da Chineserne antage Altings Oprindelse af Vandet (see ovenfor I, 156, 202), saa er det sandsynligt at de fordum have udledt deres store endnu dyrkede Floder, fra et saadant Himmelvæld, som det, hvorfra *Nilen* og *Ganga* meentes at udspringe.

44 *b*. Jfr. *Schlegel Ind. Bibl.* I, 92; samt *Müller* i *Dorows Morgenl. Alterth.* II, 88, 90.

44 *c*. N. A. Flere Forfattere have i de nyeste Tider forkastet denne Benævnelse. *Rask*, som lagde Mærke til at de fleste nuværende Beboere af det egentlige Kaukasus höre til en anden Stamme, nemlig den skythiske eller mongolske, foreslaaer at forandre hint Navn til *den sarmatiske*. *Danskes Reiseiagttagelser* udg. af *Nyerup* I, 192). *Klaproth* (i hans *Asia polyglotta* 1823) kalder vor Menneskestamme den *indo-germaniske*, men tilstaaer dog at den efter al Sandsynlighed maa være udgaaet fra *Himalaja* og *Kaukasus* (altsaa fra den kaukasiske Bjergstrækning i den mest udstrakte Betydning), samt at Inders og Gothers Stamfædre i Oldtiden især have været nöje forenede. Dette stemmer overens med mine Anskuelser; (jfr. I, 65, 116, 121, 153, 276, 295, 307).

44 *d.* *Görres* l. c. II, 528. *Paulini Systema Braman. in supplem. As. Res.* VIII, 313, 321. *Buchanan on the Relig. and Literature of the Burmas*, sammesteds VI, (Aft. XXXIX).

44 *e.* *P. Egede Efterret. om Grönl.* S. 95. *Kranz Beskrivelse* l. c. S. 274.

45. *Edda antiqv.* II, 199 o. f. *Den ældre E.* IV, 46, 47.

46. Nemlig *Ymers* eller *Mimers* Hoved (Himmelen) efter hvad der udvikles i Texten. *Hoddropner* (den Kredsdryppende) er Himmelhjorten *Eikthyrner*, af hvis Horn alle Floder udspringe, efter en anden Mythe. See *den ældre Edda* I, 175, 252, III, 226, IV, 226.

47. *Edda antiqv.* I, 28. Den ældre E. II, 96, 118, IV, 243. Det er her blevet glemt at oplyse Benævnelsen videre under Artikelen *Kredsjætte*, som da maa söges ommeldt paa her anförte Sted. Endvidere anmærkes det her, at nogle Varianter i *Vafthrudnersmaal* sætte *holdi* ɔ: i *Hoddmimers* elle Kreds-Jættens Kjöd (for *holti*, Skov), som giver den samme Betydning, men pege end tydeligere til *Ymer*, hvis Kjöd Jorden eller Muldet sagdes at være.

48. *Edda antiq.* I, 386, 432; *den ældre E.* III, 213, 226.

49. Oceanct meentes som bekjendt, at omgive Jorden i en Kreds. Jætterne vare i visse Henseender Guder ɔ: mægtige Elementarvæsener, i Originalen *Regin*, og derfor kunde endog Jætten *Mimer* tillægges en saadan Benævnelse, skjönt slige Tilfælde dog ere meget sjældne i vor gamle Poesie.

50. Efter gamle Vers i haandskrevne Exemplarer af *Skálda*, i *John Olafsens* fra *Grunnavig Corpus eddicum* S. 1258. Jfr. *Mone* l. c. I, 376 i Anm.

Ellers kaldes *Odin Mims* eller *Mimers Ven* i mange gamle Skjaldedigte. *Himlens Ven* maatte han nödvendigvis være, men desuden hentede han og sin Visdom hos *Mimer* eller hans talende Hoved.

51. Jfr. *Wormii Literat. Run.* p. 170, hvor disse Ord rigtig oversættes: *maris ac fontium terminus.*

52. John Olafsen fra Grunnavig forklarer dem ogsaa ved Bölgerne. Jeg læser med ham Stedet saaledes:

Ádo stáli stridan
Straumhreck Mimis eckior;

ɔ: Flodnympherne lode Strömmenes overhaands strænge Anfald voxe. Jfr. den ældre E. I, 48, 66.

53. *Edd. ant.* I, 63. *Den ældre E.* I, 186, 282.

54. S. *den ældre E.* I, 158, IV, 282; jfr. *Midvitnir*, *Miödvitnir* S. 260, 261.

55. See ovenfor II, 138. Efter at jeg af mig selv var falden paa denne Forklaring, ved Sammenligning af de övrige Momenter af *Valas* Spaadom, fandt jeg fölgende for mig særdeles interessante Bemærkning i *Suhms kritiske Historie* af Danmark (Tillæggene) IV, 21: "Provst *Gunnar Paulsen* vil, at Odin veddede sit Øje bort, saa at det kom i Brönden, betyder *Solens Nedgang i Havet.* Ved den Visdom, der gjemmes i Brönden, mener han betegnes Nattens Beqvemhed til Pönsning og Eftertanke" (maaske og varslende Drömme).

56. Hvis Digtningen her ikke mener Havets opörte Overflade, med hvis dundrende Bölger Himlens og Verdens Guddom förte en lydelig Samtale.

57. Det er bekjendt at man og har benyttet Brystbilleder eller Hovedfigurer ved akustisk-mechaniske Indretninger, til slige formeentlige Orakelsvar, endog i den kristne Middelalder og end senere i

Tiden. Saadanne talende Hoveder sees endnu f. Ex. i *Trondhjems* Domkirke, beskrevne af *Klüwer* i hans *Antiqvariske Reise i Norge* S. 13 (Tab 18). Efter hans Formening vare de indrettede til Munkebedrag, især da Talerörene udgaae fra de skjulte Aflukker, hvor Præsterne ubemærket kunde see hvad der passerede i Kirken og i Choret. Til lignende Indretninger har man fundet Spor i de ægyptiske (vel og i de græske) Afgudstempler.

58. See *Edda ant.* I, 224. *Den ældre E.* II, 220.

59. Samme Værker I, 210, II, 220, 232.

60. See den 23de Anm. til dette Hovedstykke Nr. Anm. 65.

61. Floderne nævnes: *Paphlagonius* (som hvert Aar paa hans Dödsdag skal have seet ud som Blod, i Lighed med den bekjendte solariske Adonis-Mythe); *Belea* (som ligeledes minder om Solguden *Bel*, *Baal*), *Bada*, *Aesepus* o. s. v. Sagnet om *Mimer* i Valas Spaadom sættes og i Forbindelse med Sommersolhverv o. s. v. See *Edd. ant.* III, 12, 36 o. f. *Den ældre E.* I, 20, 61, IV, 260 o. f.

62. *Ovid Metam.* XIII, 622; jfr. *Serv. ad Virg. Aen.* I, 489. Af *Isis's* Taarer over *Osiris's* Död sagdes Nilen og at voxe. Paa Libanon begræd Venus paa sammme Maade sin *Adonis*, ligesom de derfra strömmende Floders vaarlige Væxt og Udseende sattes i Forbindelse med denne Mythe.

63. *Heerens Ideen* 3die Udg. II, 806. Theben laae ved Nilen, men Susa ved Choaspes og Eulæus.

64. *Creuzers Symbolik und Mythologie d. a. V.* l. c. I, 450 o. f. især 456, hvor Memnons Historie jævnföres med *Osiris's*, samt 439 med *Adonis's*. Den sidstnævnte hörte til de aoiske Guder, hvis Dyr-

kelse man og udledte fra Skythien og det sorte Havs der liggende Kyster. Om Memnons Forbindelse med Muser og Flodnympher s. sammesteds 472.

65. *Gloss. Edd. ant.* I, 625. De endnu i Norge brugelige Ord *mimre*, *Mimring* (see Anm. 23) ere vistnok ældgamle, og komme vel af vort *Mimer*, der da sikkerlig ikke er nogen ny Fordrejelse af angelsaxiske, latinske eller græske Ord, men derimod dog beslægtet med dem, forsaavidt at de alle nedstamme fra en fælles Kilde.

66. *Görres asiat. Myth.* I, 17. *Müllers Glauben, Wissen und Kunst der alten Hindus* I, 145. Have vi da her Oprindelsen til Navnene paa Staden *Memphis*, der laae ved Nilen, og hvor *Apis* fandt sin Död i Vandet — (tillige ommeldt som en Nymphe eller Flodgudinde) — og paa *Memnion*, den Deel af Staden *Theben* som laae nærmest ved Floden? Phöniciernes *Memrumnus* (hos *Sanchoniathon*) betyder (efter *Cumberland* og *Herder*) *Vandhöjde* (det höje, dybe Vand — altsaa Havet, Oceanet), og var Broder til *Hypsuranos* (Himmelshöjde, den höje Himmel) — ligesom *Neptunus* og *Jupiter*, *Æger* og *Kare* o. s. v. siges at have været Brödre. *Memrumnus* bliver maaske saaledes identisk med den mythiske *Memnon*. I de afrikanske og semitiske Sprog, som vi nu kjende, ere vel disse Benævnelser paa *Vandet* beslægtede med hine hebraiske, koptisk *Mu*, æthiopisk *Mai*, abyssinsk-tigrisk *Mi*, arabisk *Ma*, *Mai*, chald. *Mai*, assyrisk *Mija*, Pehlv. *Mia*. Synderlig nok gjenfindes det koptiske Ord i det koreanske og tungusiske *Mu*; hvorimod Korækernes *Mima* og Tschukschernes *Mimil* mere nærmer sig til de hebraiske Ord, samt tillige til vor mythiske Benævnelse paa Havet. Herved kan bemærkes at *Julius*

Klaproth troer at have nylig udfundet en vis Overensstemmelse mellem det koptiske og finske Sprog.

67. Saaledes har man f. Ex. i Aaret 1784 fundet et Alter for *Neptunus* i Gunzfloden i Bayern, oprettet af en eller flere Möllere ved dens Bredder, i de hedenske Tider. Det var ziret med Prydelser der lignede Hjul (Möllerhjul), og havde fölgende Indskrift:

NEPTU (NO)
SACR (UM eller AVERE)
MOLIN (ARIVS eller ARII).

See v. *Raissers Guntia* (Augsburg 1823, 4.) S. 9 Tab. I, Fig. I.

68. Da *Sagaras* Sönner sögte efter deres Faders Hest, gjennemgrove de Jorden i *Nordost*, "den höitpriste Verdenskant", og saae der den evige *Vishnu i Kapilas's Skikkelse*. See *Ind. Bibl.* I, 61, 89.

69. *Mayers* mytholog. Wörterbuch II, 52.

Fjerde Afsnit.

Nærmere Sammenligning mellem vore og fremmede Myther, angaaende de i Verdenstræet *Ygdrasils* allegoriske Skildring forekommende Dyr.

---

§. 53. Ovenfor (I, 15, jfr. II, 129, 130, 135) er det viist, at den yngre Eddas digteriske Skildring (jævnfört med *Grimnersmaal)* sætter en *Örn* i *Ygdrasils* Grene (rimeligvis paa Træets Top; jfr. II, 152, 158), og at en *Hög* sad mellem dens Öjne, som kaldtes *Vedrfölnir* eller *Vedurfólgnir*, samt at den sandsynligvis, efter Navnets etymologiske Betydning, betegner den stormdæmpende, vindstille *Æther*, der er ovenfor den lavere Luft (personificeret ved *Örnen)*, og synes at indtage et mindre Omfang, da Himlens Hvælving forekommer os at være smalest oventil, hvorfor man tænkte sig Ætherens Genius som staaende paa dens Spidse. *Högen* eller *Falken* meentes i Almindelighed at flyve höjest af alle Fugle, og derfor antoges den af andre Folk for Ætherens, Himlens, Solens og Aandens Sindbillede. Derfor finde vi og at vore Forfædre helligede *Odin* især Högene, samt at han selv siges at have forvandlet sig til en Hög eller Falk.[1] *Odins* egen Hög synes Mythologien at have kaldet *Hábrok* (Höjbrog), der i *Grimnersmaal* ud-

gives for at være den höjeste eller ypperste af alle Fugle, [2] og den er rimeligvis identisk med Högen i Ygdrasils Top. Hint Navn er bekjendt som Tilnavn for en af *Harald Haarfagers* ypperste Kjæmper, der forhen hed *Haukr* (Hög), og tillige kaldtes *Hábrók* eller *Höjbrog*. [3] Da *Högen* var Odins Fugl, var det vel og til ham at de 99 Höge (eller i deres Sted Haner) bleve offrede i *Ledrun (Lethra* eller *Lejre)* paa *Selon (Sælund*, Sjælland) hvert 9de Aar, efter den fremmede *Dithmars* Beretninger. [4] Var Högen saaledes *Odins* Sindbillede og Yndlingsfugl, saa anvendte man og ligeledes den samme Idee paa ædle Fyrster og Helte. Den var Kampens og Sejrens Symbol, men i Freden blev Falkejagten (almindelig i det gamle Indien) Krigerens Yndlingssyssel. Konger og Kongesönner kaldtes af Skjaldene *Höge* [5] men ædelbaarne Mænd *Högförere (haukstaldir)*. Tvende Höge bleve brændte med *Sigurd Fofnersbane*, ligesom med Lithauernes Konge *Svintorog* [6] — og saaledes lod man ogsaa Örnen, (Jupiters og Herskernes Fugl) opstige fra de romerske Kejseres Liigbaal. Endnu finder man Been af Höge eller Falke i mange nordiske Kjæmpegrave.

Endvidere synes *Högen* eller *Falken* tillige at have været Gudedronningen *Frigga* helliget, da hun vel undertiden flöj eller viste sig i Skikkelse af en Falk, eftersom hun i *Skalda*

kaldes *Falkehamens Ejerinde.* [7] Ogsaa *Freja* havde en lignende Fjæderham; det var ved Hjelp af den, at den af Jætterne ranede *Idunna* blev gjengivet Guderne med hendes Udödelighedsæbler.

Herved bringes man til at tænke paa de Vinger som Ægyptere, Phöniciere o. Fl. tillagde baade Guder og Himmellegemer i de ældste Tider. *Odin* og *Frigga* forestode Himmelen og Himmelluften, samt vare saaledes nöje forbundne med *Solen*, som aarlig gjenfödes i *Modernatten* (eller Julenatten) ved Vinter-Solhverv. Derfor have nogle meent at *Hökunótt* eller *Höggunótt* (et andet Navn for den) burde læses *Haukanótt* (Högenes Nat), af det förmeldte danske Höge-Offer, og med Hensyn til Högen som Himlens og Solens Fugl, [8] der offredes dem ved Soleaarets og især den niaarige Periodes Begyndelse.

§. 54. Disse Skikke og Begreber oplyses især paa det tydeligste (hvilket man dog neppe skulde troe, uden at have overbevist sig derom) af de gamle Ægypters Troesmeninger. Derved maa vi först lægge Mærke til at *Savigny* har viist, at den fordum i Ægypten mest dyrkede Hög var den almindelige, i Norden saa vel bekjendte og höit agtede Falk *(falco communis Linnæi)*. [9] Overalt i Ægypten blev den anseet for hellig, samt dyrket i *Tentyra* o. fl. St., men visse Fugle af denne Art

bleve dog hyppig opfödte og plejede af Præsterne i Templer og indviede Lunde. Dette fandt især Sted i *Apollinopolis*, som derfor ogsaa kaldtes *Högenes Stad*. [10] Endnu kunne vi see disse fordum tilbedte Fugle i prægtig smykkede og ypperlig balsamerede Mumier. Aarsagen hertil laa i den Mening at Falken var et Sindbillede paa de yperste Guder, især *Phthas* eller *Phtha* (den ældste ætheriske Ildaand), Himmelguden *Osiris*, og paa Solguden *Horus* (hvem Græker og Romere kaldte *Apollo*). Alle disse (og maaske end flere) Guddomme forestilles ofte, paa de endnu tilværende ægyptiske Mindesmærker, med et Falkehoved eller en saadan Maske. Falkene vare, efter *Ælians* Beretning, især helligede til Horus, hvem Grækerne kaldte *Apollo*. Endvidere finde vi at Falkehovedet hörte til de hans Moder og *Osiris's* Gemahlinde *Isis* tillagte Attributer. [11] Alt dette gjör *Horapollos* Beretninger om Högens hieroglyphiske Betydninger meget sandsynlige. Han siger nemlig: [12] at den i Billedskriften betegner 1) Gud; 2) Höjde (ὕψος) ɔ: Höjheden, Himmelen; 3) Fortrin eller Overlegenhed, Ypperligheden (ὑπεροχήν); 4) Solen (Himmelens Konge); 5) Sjælen, hvorfor det og var mærkeligt at Högens ægyptiske Navn var sammensat af *bai* eller *baj* (βαι) og *eth* (ηϑ) Hjerte. 6) *Vinden* (som i visse Henseender er identisk med Aanden, see her ovenfor I, 334

o. f.) Her maa vi og lægge Mærke til at Ideerne om den höjeste *Gud* og *Verdensaanden* smelte sammen i Et, efter de ældste Folks Tænkemaade. Saaledes kunne vi og forstaae det ellers uforklarlige ægyptiske Sagn (der stemmede overens med de persiske), at *Högen* havde bragt Loven eller de hellige Skrifter fra Himmelen (jfr. §. 55). 7) Sejer (som vel meentes at gives af Gud, ligesom Romerne kaldte Jupiter *Victor*, Nordboerne Odin *Sejerfader* o. s. v.) [13] At Ægypterne saaledes betegnede Aanden eller Sjælen ved Högen, nærmer sig paa en forunderlig Maade til den nordiske Mythologies Digtning om *Odins* (eller Verdensaandens) *Höge* eller *Ravne* (der ofte forvexles af Skjaldene) som Sjælen eller dens tvende Hoved-Egenskaber (*Tanke* og *Hukommelse*). [14] Skulde disse ikke findes forenede i det ægyptiske *Baj-eth?* "Falken" siger Horapollo endvidere "kan stirre uafbrudt mod *Solen*, hvorfor Fuglen blev et Sindbillede for denne Guddom, der meentes at være Synets Beskjærmer og Herre." Herved bliver det os mærkeligt, at *Heimdall* (formodentlig den personificerede Sommersol paa dens höjeste Standpunkt) [15] sagdes af de gamle Nordboer at være den blandt Asaguderne, der havde det skarpeste Syn. En vis Urt, som brugtes til Lægemidler for Öjnene, fik i Ægypten et Navn af den hellige Falk (ἱέραξ), som plejede at benytte sig af

dens helbredende Saft, og den blev saaledes bekjendt blandt Grækerne under Navn af *ἱερακια βοτανη* eller [16] *ἱερακιον* hvoraf det latinske *Hieraceum*. Det er mærkeligt at den samme Plante hyppig kjendes i de nordiske Lande som et Öjenmiddel, under Navne af samme Betydning, da den i Danmark kaldes *Högsurt*, i Tydskland *Habichtkraut*, i Engelland *Hawksweed* o. s. v. [17]

§. 55. Ligesom *Högen* saaledes i Ægypten helliges Himmelen og Solen, samt Solguden *Phre* [18] eller *Horus*, hvem *Ælian* (X, 114) ej urigtigen oversætter ved *Apollo*, saa see vi og at Grækerne tilegnede deres *Apollo* den selvsamme Fugl, [19] hvis græske Navn, *ἱεραξ (Hierax)* ogsaa synes at tilkjendegive en særdeles Hellighed. *Homer* kjender allerede Högen som *Apollos* Yndlingsfugl, i det Digteren lader Guden paatage sig dens Skikkelse og flyve i den ned fra de idæiske Bjerge til Valpladsen ved *Troja*. Ogsaa omtaler han Högen som Gudernes, især *Apollos*, hurtige Sendebud (*αγγελος*). [20] De gamle Persers *Eorosch* svarer til Grækernes *ἱεραξ* som en mythisk Himmelhög, skinnende som Lyset, skarpsynet, havende gyldne Födder, hurtigere end Vind og Regn. Han kaldes og den himmelske Tunge og Lovens Fugl, talende det himmelske Sprog og det rene Ord. Men dette knnne vi vel forstaae, naar vi lægge Mærke til

at vor Verdens höjeste Himmelgud, *Ormuzd*, kaldes selv en *Fugl fra Höjden* (jfr. §. 54); og det er vel ham der menes ved det af *Eusebius* (*de præp. eva.* I, 10) meddelte Uddrag af Zoroasters Skrifter: at *Gud* havde en *Högs* Hoved. Ogsaa Amschaspanden *Serosch*, den hele Verdens höje Bevogter, *Albordjs* Konge, thronende i Sejerens Haller, svæver ned over Jorden, som en Fugl fra Höjden, og *Eorosch* er hans stridbare Hjelper. I yngre Myther er det vel at den kaldes *Kerkes* (Græsk κιρκος) og *Simurgh* (den trefoldige Fugl). [21] Sandsynligvis er den identisk med Indernes *Garudha*, der baade ligner *Hög* og *Örn*. I næste §. komme vi til at omhandle den nærmere. Högenes höje Anseelse blandt de gamle Perser indlyser endvidere deraf, at de der hörte til en vis Grad eller Klasse af de saakaldte Fædre eller Ældste, i Mithras-Mysterierne, kaldedes *Höge*. I *Indien* betragtes Högen endnu af de Indfödte med religiös Ærbödighed, og det ansees for en Forbrydelse, at dræbe eller saare den. (See *Moor Hindu Panth.* S. 343-44). *Cicero* har vel saaledes meent Ægypter, Perser, Inder (og maaske flere), ved det han siger (*de Nat. Deor.* Lib. III) at *Högene* vare *Guder* for *Barbarerne*. I Tempelruiner paa Öen *Java* (der forhen hyldede den buddhistiske Troe), seer man et Marmorbasrelief, som forestiller en kolossalsk mandlig Figur med *Höge*- eller

Falkehoved og med *udbredte Vinger*; Födderne havde en lignende Stilling som Kolossen paa Rhodus; den ene Fod hvilede paa en Skildpadde, den anden paa en Elephant. Skildpadden har man meent skulde betegne det indiske Fastland (mon ej snarere Vandet, Havet eller Afgrunden?), men Elephanten *Ceylon* (eller Jorden, hvis ypperste Dyr den er — da Vingerne vilde antyde Luften, og Högehovedet den ætheriske Himmel?).

§. 56. *Örnen* i den ygdrasilske Mythe betegner formodentligen (efter det Ovenanförte) den lavere Æther, Atmosphæren eller Skyeluften. Muelig er den dog her især et Symbol for den klare og sydlige Luft, modsat Jætteörnen *Hræsvælg*, der hersker i Nordens kolde, taagefulde og mörke Luftegn, til hvis Dæmoner Jætten *Thjasse* hörte, som ogsaa paatog sig en Örneham i hans eventyrlige Fejde mod Asaguderne. I *Grimnersmaals* 10de Strophe siges en *Örn* at hænge eller svæve over Indgangen til *Valhall*; den er formodentlig identisk med Örnen i *Ygdrasils* Krone. Himmel- og Luft-Guden *Odin* forvandlede sig, i den bekjendte Mythe om Digterdrikken, til en Örn, og denne Fugl synes overhoved i de nordiske Skjaldes Fabellære at være Luftens og Vindens Sindbillede. *Mone* mener og at Ygdrasils Örn betegner Luften, men hans hertilhörende Forklaring (*Gesch. d. N. Eur. Heid.* I, 359) maa hen-

föers til Mennesket, som en mikrokosmisk Efterligning af det makrokosmiske Verdenstræ. Hin Örn var i visse Maader forenet med Högen, og siges at være *meget vidende* (eller *vis*), samt at udtale (eller fremföre) de *Ord* som Egernet bragte til Dybets Slange. Vel troer jeg (efter det ovenfor Udviklede) at denne Digtning rigtigst fortolkes af Naturens Phænomener, men det kan dog vel være, at Forfædrene have tildeels gjort sig lignende Tanker herom, som Perserne om *Eoroschs Tale* (§. 55) o. s. v., især da den ommeldte Himmelfugl hos begge Folk forestiller det höjeste Væsen, men Dragen Afgrundens Dæmon.

Örnen blev fra Arildstid anseet, af mange Folk, for at være en af de ypperste blandt Luftens synlige Beboere; hertil bidroge dens udmærkede Styrke og Störrelse, skarpe Syn og foregivne Stirren mod Solen (endnu berömt i danske Ordsprog), samt höje og utrættelige Flugt m. m., hvorved den kom til at dele Högens mythiske og religiöse Anseelse. Saaledes tilegnede Ægypterne *Jupiter Ammon* Örnen, og den ansaaes for hellig i den thebanske Nome som en guddommelig og kongelig Fugl. [22] Paa ældgamle phöniciske Mynter seer man Örnen, holdende et Seepter, som et Attribut for, eller Sindbillede paa den höjeste Gud *(Baal-Thurz)*, kaldet *Himmelens Herre*. *Münter* har fundet den samme Fugl paa flere

Mynter fra *Tyrus* og *Tarsus*, samt viser at de forekomme der, som tilegnede *Herkules-Melkarth*, der ogsaa betragtedes som en solarisk Guddom. [23] Mere bekjendt er det at Græker, Etrusker, Romere o. fl. tilegnede *Zeus-Jupiter* Örnen, og gjorde den, som Tordenens Förer, til Himmelgudens Vaabendrager. Ligesom Jupiter var Gudernes Konge, saa kalder *Pindar* ogsaa Örnen (paa forskjellige Steder) *Fuglenes Fyrste og Konge*. Den nysnævnte græske Digter kalder *Boreas* eller Nordenvinden *Vindenes Konge*, og den fik af Romerne Navnet *Aqvilo*, fordi de (efter *Festus*, i 1ste Bog) sammenlignede dens Flugt med Örnens. Af lignende Aarsager digtede vore Forfædre at en mythisk Örn frembragte Vinden med sine Vingers Slag. [24]

*Zend*skrifterne omtale Örnen *Eoroschasp* som en vældig Himmelfugl. De sige endog, i deres digterisk-symbolske Sprog, at *Ormuzd* selv, den överste Himmelgud, var oventil som en *Konge*, men nedentil som en *Örn*. Det var da ingen Under at de kaldte Örnen *Fuglenes Konge*, og at den blev et Sindbillede saavel paa den himmelske Gud som paa Persiens jordiske Konger. Af lignende Aarsager var det da vel, at visse af Mithramysteriernes Ældste kaldtes *Örne* (ligesom *Davies* og *Mone* ville at de hedenske Skotters Præster betegnedes saaledes, i deres traditionelle Legender).

Ved den höje Agtelse som Perserne bare for de fleste Arter af Fugle (især de höjtflyvende) var det ikke at undres over at de hyppig brugtes til Auspicier og Augurier, og at de Tegn, som de derved gave, kaldtes Gudernes Svar, o, s. v. [25] Som bekjendt, overlade enduu Gebrerne eller Parserne (efter de gamle Forskrifter) de Dödes Legemer til Örne, Falke og andre Rovfugle, og i Oldtiden havde flere Folk den samme Skik. — De samme Ideer gjenfinde vi i *Indien*, hvor en mythisk *Örn*, kaldet *Garudha*, hörer til Himmelguden *Vishnus* Fölge eller Attributer. Den kaldes *Fuglenes og Örnenes Konge*, skjönt nogle Forfattere ville at den snarere ligner en *Hög*, hvorved tvende beslægtede Sindbilleder forvexles eller sammenblandes, ligesom vi have seet at det var Tilfældet i Persien, Ægypten og Norden. Fra den nedstammer uden Tvivl den tibetanske Mythologies vidunderlige Fugl, kaldet *Garedu*, som sees at være en tydelig Fordrejelse af *Garudha*. [26]

§. 57. *Svanerne* paa *Urdes Sö* ere rimeligvis Himmellysets Symboler, efter hvad jeg ovenfor har anfört i §. 13, 38, for at fremstille alt hvad der vedkom den hele Sammenligning af denne Mythe. Kun vil jeg lægge hertil, at da de vare tvende, saa synes de vel at kunne betegne *Sol* og *Maane*, der svömme i det ætheriske Hav som skinnende Svaner. Ligesom

de gamle Nordboer elskede Svaner, samt meente at Valkyrierne undertiden paatoge sig deres Skikkelser, og saaledes fore gjennem Luften [27] o. s. v.; saa antoge ogsaa Romerne Augurier af disse (Himmelguderne *Apoll*, *Diana* og *Venus* helligede) Fugles Flugt og Skrig for særdeles lykkelige. Man kan da ikke undre sig over at man baade i Sönden og Norden ansaae dem, der desuden udmærkede sig ved glindsende Hvidhed, for ægte Himmelfugle, nedstammende fra de overjordiske Vande. *Apolls* Svaner forestilles gjerne paa græske Mynter (efter *Payne Knight* l. c. §. 190) som siddende paa Vandet, hvorfra Solguden og, paa en anden Maade, kunde siges at være oprundet, ligesom det udtrykkelig sagdes om Venus, der dog, som *Urania*, egentlig nedstammede fra de overhimmelske Vande. Af slige skinnende Fjæderdyr (skjönt de ikke egentlig kaldes Svaner), forekommer der ellers en stor Mængde i den oldpersiske Mythologie. I *Indien* er Svanen *(Hamsa)* helliget *Brahma*, afbildet som hans Attribut i Elephantas Tempelhuler; og staaer i saa höj Anseelse, at Kongerne undertiden kaldes Svaner. Overhoved ansees den der for en skjön og hellig Fugl. [28]

§. 58. Om *Bierne*, der ogsaa næres af Himmelsöens Honningdug, har jeg handlet ovenfor §. 38. Rimeligvis har man engang personificeret *Stjernerne* som hine *himmelske*

Bier, omsværmende paa *Nornernes Vang* eller paradisiske Blomstereng, vandet af deres himmelske Strömme. Mod de store lysskinnende Svaner (*Sol* og *Maane*) vare Himlens utallige Stjerner kun at betragte som Bier. Grækerne helligede Bierne til *Artemis (Diana)*, der sikkerligen ellers dyrkedes som Stjernernes Anförerinde. Disse smaa Fjæderdyr siges og at have bygget et Tempel i *Delphi* for hendes Broder *Apollo*, hvilket Guden selv flyttede til Hyperboræerne. [29] *Stjernerne* vare vel ellers, i den oprindelige Mythe, de Bier som mættede den unge *Zeus* paa *Ida*-Bjerget, [30] og bidroge til hans Skjönhed og Styrke. Honningen (fremkommet af ætherisk Dug, see S. 250) bliver her identisk med Gudernes Nektar. Efter andre Anskuelser tilhörte Stjernerne *Urania*, [31] identisk med vor *Urde*, som Universets Moder, og det var fra hendes Himmelkilde at Bierne fik deres Næring, hvoraf Honningen atter frembragtes. Endvidere kunne vi bemærke, at Oldtiden tildeels betragtede baade *Stjerner* og *Bier* som Sjæle, eller disses Sindbillede (see f. Ex. *Horapollo* II, 1) — men ved dette Æmnes Udvikling ville vi ikke her videre opholde os. Bien, som et saadant Symbol, er beslægtet med *Psyche* som Sommerfugl, hvortil Spor endog kunne findes i den svenske Benævnelse *Käringsjäl* m. m.

§. 59. At de 4 *Hjorte* i *Ygdrasils* luftige Grene sandsynligen betyde de 4 *Hovedvinde* er allerede bemærket i §. 12. *Lucretius* beskriver Hjortenes vindige Natur i fölgende Vers (III, 300):

— Ventosa cervorum frigida mens est,
Et gelidas citius per viscera concitat auras;
Qvæ tremulum faciunt membris existere motum.

Det er vel og fordi Hjorten i Almindelighed, blandt vor Menneskestammes Folkeslag, var Vindens Sindbillede, samt meentes tillige at forudsige vaadt eller klart Veirlig ved visse Tegn, at Grækerne helligede ham til Himmel- og Sol-Guden *Apoll*, [32] ligesaavel som til hans Söster, Maanegudinden *Artemis-Diana*. Rimeligvis ere ogsaa de 4 *Hjorte* med gyldne Vier, hvormed hun sagdes at kjöre (ligesaavel som hendes Hind i *Hercules*-Mythen) af samme Natur. Bjerget *Parrhasus*, hvor hun fangede dem, betyder vel selve Himmelbjerget, da det ligeledes tilhörer hendes Broder Apoll. Nogle Afbildninger vise tvende Hjorte ved hendes Side. Under Navnet *Luna* har hun ogsaa Hjorten til Ledsager. Paa Basrelieferne i Ruinerne af *Apolls* Tempel i *Phigalia*, seer man begge de guddommelige Södskende trækkes paa en Vogn, af tvende Hjorte. Undertiden forestilles *Diana* beklædt med en Hjortehud, og i

Ægypten skal hun have forvandlet sig til en Hjort i Typhons Strid mod Guderne. Den ephesiske *Artemis-Diana*, der forestilte hele Naturen eller dens Bærerinde paa en symbolisk Maade, bar blandt andre Attributer, 4 Hjortehoveder, hvilke *Creuzer* og *Münter* allerede have sammenlignet med *Ygdrasils* 4 Hjorte. [33] Siva bærer en liden *Hjort*(den indiske *Dværghjort)* paa den ene Haand. See *Moor Hindu Pantheon* Tab. 5, 15, 19, 46, o. fl. *N. Müller* l. c. S. 610, Tab. 4 Fig. 69. En *Hjort* af Guld hörer endnu til de javanesiske Kongers Regalier. *Crawfurd Ind. Archipel.* II, 261. Ellers var Hjorten baade hos Ægypter og Græker Evighedens, den höje Alders og Hurtighedens Symbol; samt nöd en vis Dyrkelse i *Coptos*, som helliget til *Isis*. [34] Om Hjorten *Eikthyrner* der synes at være den samme som *Solens Hjort*, komme vi til at handle paa et andet Sted.

§. 60. Om *Egernets* Betydning er der ogsaa handlet udförlig paa titanförte Sted. Endnu kjeuder jeg ikke nogen fremmed Digtning fra den gamle Verden, hvor dette Dyr forekommer som et mythisk Billede. [35] Imidlertid er det dog mærkeligt, at Romerne ansaae Egernet som en stor Vejrprophet, der vidste hvorfra Vinden skulde komme, og tilstoppede Hullerne i sin Rede paa den Kant, men aabnede den paa andre Steder. [36] Vist-

nok er det *Snee- Hagl- og Regnbygers* Natur, ikke at gaae *mod Vinden*, men stedse *med den*. Ogsaa her er da Lignelsen truffet meget godt i den nordiske Mythe, selv efter Romernes Iagttagelser.

§. 61. Derimod ere de fremmede Myther om *Dybets Slanger* næsten utallige. Jeg vil kun her udhæve de af dem som ere de mærkeligste for os. Man finder da Slangerne i *Amenthes*, Ægypternes Underverden; i Grækernes *Tartaros*; Persernes *Tschekaet-Daeti* og *Duzakh* (hvor de vel ligeledes gnave paa Verdenstræets Rödder); i Indernes *Nark*, *Narak* eller *Patalaer* o. s. v. Slangekongen *Nidhug* svarer til *Helvedes-Slangen*, til Persernes *Ahriman*, Indernes *Sarpia-Radsja* o. s. v., som vil komme i nærmere Betragtning ved *Hvergelmers* og *Helheims* Beskrivelse. Ellers er *Nidhug* et Vanduhyre, ligesaa vel som hans Frænde og Bundsforvandt *Midgaardsormen*, [37] der egentlig omkredser Verdenstræet, og som paa det nöjagtigste svarer til Rabbinernes *Leviathan* og Indernes Verdensslange, som nærmere vises paa vedkommende Sted, hvor det og vil blive oplyst hvorfor Slangerne hos os især ere Havets og de underjordiske Strömmes Sindbilleder.

Saaledes haaber jeg at have viist at *Træet Ygdrasill*, med *dets tvende Stammer* og *tvende* nærliggende *Kilder* eller *Söer*, er et

digterisk Sindbillede paa vor Verden; og at de i Mythen forekommende *Dyr* forestille Naturens vigtigste Phænomener, i den samme allegoriske og gaadeagtige Stil, som af Grækenlands yngre klassiske Forfattere især tillagdes Ægyptens præstelige Vise, Indernes Brahmaner og Celternes Druider, men som dog vistnok ogsaa er bleven fulgt i Hellenernes ældste symboliske Tempelsprog og senere religiös-philosophiske Mysterier, og som endnu (i större eller mindre Grad) gjenfindes i de fleste Folkefærds mythologiske Systemer.

Anmærkninger.

1. See f. Ex. det andet Qvad om *Helge Hundingsbane*, *Edda antiqvior* II, 3, *den ældre Edda* III, 308. Der siges de at glædes inderlig ved det förste Syn af Dagens Frembrud, og betegnes saaledes som Lysets (Dagens eller Solens) Fugle. I *Hervarar-Saga* 15de Kap. fortælles, hvorledes *Odin* forvandlede sig til en *Hög* eller *Falk*.

2. *Edda ant.* I, 60. *Den ældre E.* 183, 270. Ordet *Haukr* betyder vel *den höje*, *höjtflyvende*. Fuglens andet Navn *Valr* synes i flere Henseender at hentyde til Himmelen (hvor *Valhall* ogsaa meentes at ligge). Endvidere kaldes den i Skjaldesproget *heidir*, der kan oversættes ved *den ætheriske* eller *himmelske*. Navnet *Forseti (praeses)* tilkom vel især

den ypperste mythiske Hög, *Höjbrog* eller *Vedurfölner*. (See *Haukaheiti* i den haandskrevne *Skalda*). De ældste Folk troede jo at de höjtflyvende Fugle kom fra Himmelen eller besögte den, og udsendtes fra Himmelguderne. Derfra de höjtidelige Augurier.

3. *Hkr.* I, 119 (*Saga Haralds hårfagra*, Cap. 42).

4. *Dithmari Merseburg. Annal.* Libr. I. Den Beretning at *Haner* bleve offrede i Högenes Sted, synes og at oplyse den Skik, at Haner, men ikke Höge, sattes af den nordiske Almue paa Höjtidstræernes Spidse (II, 152, 158). Dog har man maaske herved oprindelig tænkt paa *Valhalls* mythiske *Hane* og andre slige. Jfr. *den ældre Edda* I, 46, 47, 65, III, 52, 61. Hanen var og, ligesaa vel som Högen, Solens Sindbillede hos flere gamle Folk, men herom mere paa et andet Sted.

5. Smukt klinge saaledes disse Ord af *Arnor Jarlaskald* til Danmarks og Norges Konge *Magnus* den Gode:

Haukr réttr ertu Hörda drottinn!
Hverr gramr er þér stórum verri.

o: En ædel Hög du Hörders Herre er,
Og hver en Fyrste langt du overgaaer.

Skjalden *Thiodolf* kalder *Harald Haardraades* Sönner *Höge* o. s. v. See *Gloss. Edd. ant.* I, 546. Om Höge i Drömme, som betegnende unge Prindser, see *den ældre Edda* IV, 120 o. f. Undertiden betydede Ordet i Skjaldesproget en ædel eller anseet Kriger. *Hauklyndr*, *hauklundadr* (ædelsindet som Högen) var en Fyrstes Hæderstitel — og *haukfránn* sagdes den at være, hvis skarpe Syn man sammenlignede med Högens. Endnu siger man i Island ord-

sprogsvis om den som har en klog eller mægtig Beskytter, at han har en *Hög (hauk i horni)* at tye til i Nödstilfælde — og om en fyrig Yngling med skjönne, levende Øjne heder det at han er *hauklegr* ɔ: ligner Högen. En höjbedaget Olding kaldes *Arinhaukr* (Högen ved Arnen o. s. v.)

6. *Edd. ant.* II, 241; *Brohm Gesch. von Polen nnd Lithauen* I, 242.

7. *Egandi Valshams. Den yngre Edda*, Rasks Udg. S. 119. Jfr. 81 o. f.

8. See *Hkr.* I, 138; jfr. *Mone Gesch. des n. E. H.* I, 280. Udtrykket *Midvintersnat* kan forklares paa flere Maader. *Höggu-nött* betyder vel *Solhvervsnatten (nox tropica)* af det obsolete *hagga (*nu *haggan, höggun)* ɔ: Forandring i Stilling, Flytning fra Stedet *(motio e loco)*. See Haldorsens og Rasks Ordbog under Ordene *hagga*, (skotsk *hogg)* o. s. v. Andre forklare *Höggunött* ved Slagtnings-, eller Offernatten. Nogle læse *Hökunött* (see samme Værk) — der vel og kan forklares ved Aarets længste Nat. Alle disse Navne kunne gjerne have været brugte i Oldtiden, med Hensyn til de forskjellige Derivationer. Heraf kommer vel det skotske *Hogmanay*, et Navn for Aarets sidste Nat eller Nyaarsnatten *(Jamieson Scot. Dictionar.* 1818), der og bruges i en Almue-Sang paa Juleaften *(Callander* i *Transactions of the Soc. of Ant. in Scotland*, Vol. 2, Part. 1, 1818).

9. I *Description d'Egypte* anfört i *Prichards Analyse* S. 518; dog skal en anden, oprindelig æthiopisk Falkeart, være bleven dyrket paa *Philæ (Strabo* i 17de Bog).

10. *Ælian. Hist. animal.* VII, 9, X, 24. *Strabo* l. c.; *Eusebius de præpar. evang.* III, 12. *Hedeby*

eller *Slesvig* kaldtes og af Nordboerne i gamle Dage *Haukabær* eller *Högenes Stad* (Hkr. III, 92). — *Osiris* forestiltes tit som en Falk efter Plutarchs Beretning, i sit om ham og Isis handlende Skrift. Coptiterne som dyrkede Krokodilen, ansaae *Högen* for Krokodilens Fjende, og forfulgte den af alle Kræfter, hvorfor vel de övrige Ægypter have anseet dem for Kjættere i denne Post.

11. See f. Ex. *Hirt über die Bildung ægypt. Gottheiten* (Berlin 1821, 4to) S.43. Det er endvidere sandsynligt at de ægyptiske Konger, der ansaaes for Solens eller Gudernes Sönner eller Yndlinge, og tildeels selv nöde guddommelig Dyrkelse, undertiden forestilles med Falke- eller Högehoveder paa de gamle Billedværker.

12. *Horapollinis Hieroglyphica* Lib. I, Cap. 6, 7, Lib. II, Cap. 15. Paa de ægyptiske Monumenter forekommer og *en Falk med Menneskehoved.*

13. Man kjendte ogsaa Falken som en krigerisk og sejerrig Fugl, der lædskede sin Törst med Blod, der eller betragtedes som Sjælens Sæde, hvorfor *Horapollo* og vil at Falken endvidere skal betegne Blöd i Hieroglypherne. Hyppig omtales Höge og Falke som bloddrikkende Rovfugle, Odins og Valkyriernes Fugle o. s. v. i de nordiske Skjaldedigte. Ælian siger endvidere at Ægypterne betragtede Högen som Ildens Sindbillede, og det stemmer vel overens med det Ovenanförte.

14. See f. Ex. den ældre Edda I, 243 o. f. III, 308.

15. See samme Værk I, 215, 217. Forfatteren til en lærd og sindrig Afhandling om Ægypternes astronomiske Mindesmærker i *Classical Journal* (XXV, 206) antager, at *Högen* især var Sindbillede for So-

len paa dens höjeste Standpunkt (eller Krebsens og Heimdalls Zodiakaltegn).

16. *Horapollinis Hieroglyphica* I, 6. Jfr. *Plin. Hist. Nat.* XX, 7. Araberen *Abeneph* beretter at de gamle Ægypter kaldte Högen *Solens Sjæl*, i hvilket Udtryk flere gamle Ideer ere sammensmeltede. *Class. Journ.* XXV, 296.

17. Nogle antage de Gamles *Hieraceum* for at have været den samme Urt som det bekjendte Lövetand *(Leontodon)* ellers kaldet *Taraxacum*, formodentlig af det græske ταραξις, en vis Øjensygdom, hvorimod den meentes at hjelpe (ligesom endnu i Island og det övrige Norden). Angaaende *Högens* Dyrkelse i Ægypten findes mere hertilhörende hos *Creuzer* l. c. I, 487, 493. Urigtigt er dog vist det deranförte — (hvilket *Ling* ogsaa antager) — at *Högen* blandt Ægypterne var et Sindbillede for det qvindelige Kjön, da dette derimod gjeldte om *Gribben* eller *Gammen*, γυψ, (som Anmærkningen og ommelder saaledes fra *Ammian* og *Horapollo*). See endvidere *Plutarchs Rom. Qvæst.* I, 93 og *Ælian* II, 46, samt *Minutolis* Iagttagelser om Gribben, som qvindelige Væseners Attribut paa de ægyptiske Monumenter. Gribben æres vel og i Indien, men der er dog især Papegojehunnen et Sindbillede paa ægteskabelig Kjerlighed og moderlig Ømhed. *Müller Gl. W. u. K. der alten Hindus* I, 552 (Tab. I, Fig. 7).

18. Grækernes *Helios* og Fader til *Horus* efter *Hirts* Mening l. c. S. 17 (jfr, *Jablonsky Pant. Æg.* I, 138; *Zoega de Obelisc.* 159). *Horus* siges ellers at have været *Osiris's* og *Isis's* Sön, samt dyrkedes vistnok selv som en Aars- og Sol-Gud.

19. *Payne Knight Inqviry into the symbolical language of the ancients (Classical Journal* XXIV, 228) §. 108.

20. *Homers Ilias* XV, 237. *Odyss.* XV.

21. *Zendavesta* o. v. *Kleuker* 4. II, 228 o. fl. St. *Grotefend* i *Dorows morgenl. Alterth.* I, 22, 34, 36. *Heidelberger Jahrbücher der Literatur* I, 93. *v. Hammer* i *Böttigers Amalthœa* II, 129. *Rhode* antager *Eorosch* for at være et Sindbillede paa en af Planeterne *(Heil. Sage der Bactrer* S. 269).

22. *Strabo Geograph.* Lib. 17. *Diod. Siculus* Lib. I. I Hieroglypherne betydede Ørnen en stræng Konge; *Horapollo* II, 56. Hebræerne synes at have antaget lignende Forestillinger, da *Ezechiel* (i 17de Cap.) sammenligner Chaldæas og Ægyptens Konger med store og stærke Ørne.

23. *Payne Knight Inqviry* §. 108. Han mener at hine af ham ommeldte phöniciske Mynter ere ældgamle. I *Phidias's* Afbildning af den olympiske Jupiter forestiltes Ørnen siddende paa Gudens Scepter. *(Pausan. Eliaca* Kap. 10). *Münter Relig. des Karthager*, 2den Udg. S. 50. *Ørne* opregnedes og blandt de hellige Dyr, som underholdtes ved den syriske Gudindes hierapolitanske Tempel.

24. Efter *Thorkelins* sindrige Bemærkning til *Vafthrudnersmaal.* See *Edda ant.* I. 22. Ligesom *aqvilo* udledes fra *aqvila*, saa mener *Schneider* o. Fl. at den græske Benævnelse for Ørnen αετος bör deriveres af αημι, fordi dens Flugt sammenlignedes med Vindens.

25. *Kleuker Zendavesta* II, 100 o. fl. St. *Mayer mythol. Wörterb.* II, 34. *Creuzers Symbol.* l. c. 723 o. f. I Henseende til hvad der bemærkes af *Olympiodor:* at de unge persiske Prindsers Næser fordum

blevе, ved Kunst eller Tvang, dannede krumme for at ligne et Höge- eller Ørneneb; kan det anmærkes at en saadan *Högenæse* (som man nævner den i Dansk) kaldes i Island *Konúngsnef* (en Kongenæse), rimeligvis paa Grund af en ældgammel nordisk Tradition om slige Familietræk i kongelige Slægter. Paa ægyptiske Monumenter har man og bemærket slige menneskelige Höge- eller Ørnenæser. (*Ritters Africa* S. 626). Hos Romerne betegnede Ørnen til forskjellige Tider: 1) *Himmelkongen (Jupiter)*. 2) *Hærförerne* eller *Krigsmagten* (som Legionernes Standart). 3) *Keiseren*, som Romerrigets og hele Jordens formeentlige Hersker. Siden blev Ørnen det romersk-tydske Riges og efterhaanden flere mægtige Staters Skjoldemærke o. s. v.

26. *Paulini Systema Brahmanicum* (i Afsnittet *de cultu animalium*). *Mayers mythol. Wörterb.* II, 171; jfr. *Heerens Ideen* l. c. II, 490. Efter *Moor Hindu Panth.* S. 16 er *Garudha* egentlig en Ørn, ofte tillige afbildet som havende större eller mindre Lighed med et Menneske, ligesom hin hieroglyphiske Hög blandt Ægypterne. Paa nogle gamle indiske Mynter forestilles den som en Ørn med tvende Hoveder, som de bekjendte heraldiske i Europa. See *Garudhas* Afbildninger hos *Moor* Tab. 10, 18, 84, 90, 93, 104, 105. S. 334 viser Forf. at den er en Personifikation af Himlen eller Luften, hvis Herre den bærer eller tjener. Hos *N. Müller* l. c. forestilles *Garudha* Tab. IV, Fig. 38 og 65.

27. See f. Ex. *Völundarqvida i Edda ant.* II, 4 o. s. v. Dansk Overs. III, 246. Jfr. *Ling* l. c. S. 143; samt *Oehlenschlägers* nyere Bearbeidelser af dette Sagn. Fyrstinden *Gudrun Gjukedatter* forestilte, blandt andre smukke Sager, de *danske Svaner* paa

sine Broderier. Sammesteds S. 300 (Dansk Overs. IV, 112). Efter *Mone* (l. c. I, 353, 356, 359, 364), i Fölge hans her foran S. 147 ommeldte Forklaring, sættes *Svanens* hvide Farve i Forbindelse med den hvide Æggehinde o. s. v., og Fuglen selv betegner saaledes det menneskelige Livs Begyndelse, og den vordende Sjæl (eller Foster) der kan siges at svömme paa Vandet o. s. v. Jfr. her foran S. 209, hvor et mærkeligt tydsk Folkesagn synes at forene Ideerne om *Urdas* Kilde i Verdens- og Menneske-Livet. Mere herom i min Fremstilling af Nornernes Mythe. Her bemærker jeg kun at *Fugle* forekomme paa mangfoldige Maader som *Sjælenes* Sindbilleder (ligefra de romerske Keiseres *Örne* til de kristne Martyrers hvide *Duer* o. s. v.) Paa den indiske Øe *Bali* lod man i det 17de Aarhundrede *Duer* stige i Luften, for at tilkjendegive fyrstelige Enkers Dödsstund og Sjælens Flugt til Himmelen (*Crawfurd Ind. Archipel.* II, 244). I Island troe enkelte overtroiske Almuesfolk endnu at de kunne see Sjælene flyve fra den Döendes Mund som Fugle o. s. v.

28. *Paulini Syst. Brahman.* Han mener, at *Svanen* her er Vandets Symbol (rimeligvis da paa Urvandene, af hvilke *Brahma* fremkom i Lotosblomsten o. s. v.) Jfr. *Paterson* l. c. i *Asiat. Research.* VIII, 47 samt *Moor* i *Hindu Pantheon* S. 10, 59, 97; *N. Möller* l. c. I, 606 Tab. IV, Fig. 62 o: fl. St. Ægypterne antoge *Svanen* for en *Sangers* Sindbillede (*Horapollo* II, 39), og Horatz kalder Pindar den dircæiske Svane (*Od.* IV, 2). *Lucretius* (IV, 504) sammenstiller Svanernes Sang (*mele*) og phoebejiske Oder (*carmina*), og lader dem nedstamme fra *Helicons* Dale eller Bække (551). *Ælian* ommelder det

gamle Sagn at en stor Mængde Svaner, der flöj ned fra de riphæiske Bjerge, fejrede *Apolls* Fest blandt Hyperboræerne med harmoniske Sange. Jfr. et fra Græsk oversat poetisk-prosaisk Brudstykke i *Voss's mythol. Briefe* II, 90 o. f., hvori Svanerne drage Apollos Vogn paa hans aarlige Tog til Hyperboræer og Helleuer, og Guden overalt hilses af Sangfugles og Cicaders sommerlige Chore (jfr. *Horapollo* II, 55). Saare naturlig kunde Solguden digtes at være Sangens og Musikens Beskytter, da det især er Solen som ved sin Fremkomst (i Vaar og Morgenstund) fremkalder Fuglenes Sang og fryder den hele Natur o. s. v. *Cicaden* synger bedst i den störste Solhede, og var vel derfor helliget til Sol- og Sang-Guden *Apollo* (ligesom *Bierne* vare det til hans Söster).

29. *Pausan. Phocis* 5te Kap.

30. *Antonin. Liberalis* Kap. 19.

31. Grækernes Muse (eller Parce) *Urania* bærende Himmelkuglen paa Armen, er vel oprindelig det samme Væsen som Ægypternes *Urania*, der omfatter Himmelsphæren paa deres Billedværker, ellers bekjendt som Syrers, Grækers o. Fl. *(Venus) Urania*, Carthaginensernes *Coelestis* o. s. v. — uden Tvivl identisk med *Himmelens Moder* og *Stjernernes Moder* efter Arabernes Talebrug. See ovenfor S. 217.

32. Saaledes forestilte Billedhuggeren *Karnachos* (i den 73de Olympiade) *Apoll*, som bærende en *Hjortkalv* eller *liden Hjort* paa den ene Haand (ligesom den indiske *Siva*). *Müller*, Die *Dorier* 1ster Th. 1ste Abth. (1824) S. 300. — *Payne Knight (Inqviry &c.* §. 114) beskriver en synderlig antik Marmor-Skulptur, hvor *Jupiter* sees at stötte sig paa en Centaur, der bærer en Hjort paa den ene Haand.

33. *Creuzers Symbolik* l. c. II, 179 o. f. Afbildningen dertil S. 18, Tab. 51 Fig. 1. *Münter Dän. und Norweg. Kirchengeschichte* I, 112. Jfr. *Ling Eddornas Sinnebildslära S.* 134-135.

34. *Ælian* Lib. X, Cap. 23. Jfr. *Horapollo* II, 21. *Ling* gjætter at *Ygdrasills* 4 Hjorte betegne Elementerne, Aarstiderne eller Menneskealdrene; Andre have og tænkt paa Maaneskifterne (eller de 4 Phaser). *Mones* Forklaring over dem kan læses i hans Værk I, 360.

35. N. A. I Prof. *Schows Udtog af Capt. Franklins Opdagelsesreise til det amerikanske Polarhav* (i *Kjöbenhavns Aftenblad* No. 7, 1824) læses fölgende: "Kobber-Indianerne sige at Jorden blev dannet i et fuldkomment Mörke. En *Björn* og et *Egern* strede om hvem der havde de störste Ævner. Egernet böd Lyset at komme frem, og en *Krage* fordrev Mörket med sine Vinger." Her have vi en allegorisk-kosmogonisk Mythe blandt de vilde Amerikanere, hvis rette Betydning de rimeligvis ikke mere forstaae, og have maaske ej heller bevaret Fortællingen i den oprindelige Form. Det er synderligt nok at Kragen dyrkedes i Coptos som hörende til *Apollos* Tempel (*Strabo Geogr.* Lib. 17) Jfr. *Horapoll. Hieroglyph.* I, 8. Antager man ellers at *Ygdrasills Hög* især betegner *Solen*, der bæres af *Ørnen*, som Luftens Genius eller Sindbillede, saa kunde man let falde paa at troe at *Maanen*, som i visse Perioder nedstiger til Underverdenen, i den samme Stil personificeres ved *Egernet*, ligesom *Kaninen* er Maanens Attribut i Indien (tilligemed *Raadyret*, *Antilopen* og *Haren*). See *Moor Hindu Pantheon* S. 293. Navnet *Ratatöskr* synes at betegne

en som *viser* eller *finder* Vej (af Gjerningsordet *rata)* og kan for saavidt ret vel passe til Maanen.

36. *Plinii Hist. nat.* VIII, 58.

37. Saaledes forestilte Ægypterne ogsaa *Typhon*, det onde Væsen, ved et Vanduhyre, nemlig Flodhesten, og onde, giftige Slanger, især Øgler eller Odderslanger *(viperæ)* tillagdes en lignende Natur. *Plutarch* (i Skriftet om *Isis* og *Osiris)* beretter at man i *Hermopolis* saae et Billede af Flodhesten, hvorpaa en Hög sad der stred med en Slange; ligesom nogle græske Mynter fremstille en *Ørn*, der kjæmper med en *Slange (Payne Knight* l. c. S. 108). En *Ørn* eller *Grib* der bærer en *Slange* i Klöerne er aftegnet, fra en indisk Agat, hos *N. Müller* l. c. Tab. II, Fig. 135. Her spore vi de samme Ideer som yttre sig paa en anden Maade i den nordiske Mythe om *Ygdrasills med Högen forenede Ørn*, som (efter den yngre Eddas Udtryksmaade *öfundarord*, l. c. S. 19) ligger i Feide med Dybets *Slange.*

Andet Hovedstykke.

Om Verdens trefoldige Inddeling i Asgaard eller Godheim (Over- eller Gude-Verdenen), *Midgaard eller Mannheim* (Mellem- eller Menneske-Verdenen) og *Udgaard eller Jötunheim* (Under- eller Jætte-Verdenen).

Förste Afsnit.

Blik paa Universet og dets forskjellige Afskildringer i det Hele.

§. 1. Vi have seet i 1ste Bogs 1ste Hovedstykke, at der gaves forskjellige Verdener förend vor Jord blev til, nemlig *Ild- og Lys-Verdenen* for Oven og Sönden, men *Iis- og Taage-Verdenen* for Neden og Norden. Imellem dem var der et tomt eller luftigt Gab, og deri opstod efterhaanden, ved Udflydelser fra begge Sider, den chaotiske Masse hvoraf Jorden og dens Omgivelser endelig bleve dannede. Her ville vi dog kaste et Tilbageblik paa hine primitive Verdener. I Midten af *Niflheim* er Afgrundens Væld, *Hvergelmer*, og derfra udströmme Underverdenens Floder; omkring det maa *Nastrond (Náströnd)* eller Dödning-Kysten söges, hvilket siden vil blive

nærmere oplyst. [1] Paa den modsatte Kant er *Muspells* straalende og brændende Verden. Alleröverst i Universet er Himlen *Vidblaa (Vidblaín)*, og i eller paa den Palladset *Gimle*, skjönnere og klarere end Solen, i de overhimmelske Lysalfers deilige Land. Da disse Egne staae under *Surturs* Herredömme, ere Muspells Sönners og disse Lysalfers Boliger her at ansee som en Verden eller Rige, [2] hvorfor man undertiden giver dem tilsammentagne det almindelige Navn *Muspellsheim*.

§. 2. Vor Jord er forgjængelig tillige med de den nærmest omgivende Luft- og Stjerne-Himle, endog Dödens underjordiske Boliger, for saavidt de höre til dens System. Derimod skulle de primitive Verdener, der vare til förend den, nemlig *Niflheim* med *Hvergelmer* og *Ndströnd* paa den ene Side, men *Muspelheim med Gimle* og Lysalfernes Boliger paa den anden Side — ikke forgaae men staae i al Evighed. [3]

§. 3. I 1ste Bog er den kosmogoniske Digtning vidtlöftig udviklet, hvorledes den chaotiske Masse og dens uordnede adskilte Dele fremstilles under Billedet af Urjætten *Ymer* og hans Afkom, samt Koen *Audumbla*; hvorledes de bedre og stærkere Luft-, Lys- og Flamme-Guder udviklede sig af dette Chaos, og tilintetgjorde det, ved at give Jorden sin nærværende Skikkelse. Denne Skabelse fore-

stilles ved en Afskildring af Ymers Drab, hvorefter hans Krop forvandledes til Jorden, hans Blod til Hav og Vande, hans Hjerneskal eller Hoved til Himlen o. s. v. Saaledes betragtes Mennesket som en mindre Verden, indrettet paa samme Maade som den store. Derefter afdeelte de *tre skabende Guder* Verden paa den Maade, som herefter vil blive beskrevet. Efter dette System er *Odin Verdenssjælen,* den ypperste af Guderne, der lever altid (saalænge Kroppen er til), og som behersker vor Himmel og Jord især under 12 Navne. [4]

§. 4. I nærværende Bogs 1ste Hovedstykke har jeg undersögt og forklaret Verdens Beskrivelse efter et andet, nemlig *Ygdrasils* System. Denne Digtning, hvori Verden fremstilles under Billedet af et *Universal-Træ,* er öjensynlig forskjellig fra den förste. Den om *Ymer* er kosmogonisk, denne derimod kan ikke siges egentlig at være det. Kun efter Navnet Urdarbrunnur *(Tilblivelsens Kilde eller Væld)* at dömme, kan Træet sluttes at være opkommet deraf, ligesom det bestandig vedligeholdes ved dens Vande. Ingen bestemte Efterretninger have vi dog om dets Fremkomst. Ligesom det förste System antager *tre skabende mandlige Guder,* hvoraf den ene siden styrer og behersker Verden saalænge den er til, saa er der derimod i dette *trende qvindelige Guddomme* (vore Norner, Grækernes Moirer, Ro-

mernes Parcer o. s. v.), som bevare og vedligeholde *Verdenstræet*, samt fölgelig styre det Hele. Den ypperste af dem *Urde (Urd, Urdur)*, ansees og sættes i Almindelighed for *Skjæbnen*, og mangfoldige Steder af vore ældste Digtninger bekræfte den i Norden, som i Grækenland og Asien almindelig herskende Mening, at hendes Domme vare uforanderlige, ligesaavel som Nornernes overhoved. Efter dette System ödelægges vel den nærværende Jord, og selv de fleste Guder forgaae som dens Elementaraander; Ygdrasill beröves Bark, Frugter og Blade, men Stammen staaer dog urokkelig. Nornernes himmelske Væld er ufortörret, Træet knoppes og blomstrer paa ny, saa at der fremkommer en ny Himmel og ny Jord, med hvilke Elementarguderne og Menneskeslægten komme til Live igjen. Alt dette udvikles i de Brudstykker vi endnu have af *Valas Spaadom*, dette ypperlige Hedenoldsdigt. Det ymerske System har og antaget denne Jordens Ödelæggelse og derpaa fölgende Fornyelse, hvilket vi saaledes see af det eddiske kosmogoniske Digt Vafthrudnersmaal, hvor Ygdrasil slet ikke nævnes. Grimnersmaal ommelder udtrykkelig begge Systemer.

§. 5. Ligesom Eddaerne saaledes fremstille vort Jordsystem under tvende forskjellige Billeder, der synes at tilhöre tvende oprindelig adskilte Lærebygninger, som dog ere op-

rundne i Asien, hvor begge hine Forestillinger endnu gjelde som grundede paa Indernes hellige Böger, saa betragte de ogsaa Verden under Et, afklædt slige billedlige Dragter, paa forskjellige Maader. Efter den *förste*, der atter kan betragtes fra tvende Synspunkter, udgjör den tre Hovedafdelinger: *Asgaard*, *Midgaard* og *Udgaard*. Disse indbefatte i stræng Forstand kun vor jordiske forgjængelige, eller rettere foranderlige Verden, endskjönt de dog synes at smelte sammen i Et med de övrige Over- og Under-Verdener i vor Klodes mythiske Historie, undtagen ved Begyndelse og Ende, da vor Verdens Guder, fra dens Skabelse blev fuldendt, og saalænge den staaer, have intet med *Muspels* eller *Niflheims* Beherskere at skaffe. Dog tilhörer, som sagt, denne Inddelingsmaade egentlig *vor Verden eller Jordsystem*, hvorimod *den anden*, som antager *ni Verdener* eller mythiske Hovedafdelinger, tilhörer *Universet*, og indbefatter saavel de *bestandige eller uforanderlige*, som de *forgjængelige eller foranderlige* Verdener. Vi maae derfor betragte Verden efter disse forskjellige Synsmaader; men selv ved hver af dem især, kunne vi see Tingen fra forskjellige Kanter, da de ældste Religions-Meninger og Naturanskuelser overalt ere blevne blandede med mythisk-historiske Fordrejelser og Anvendelser. Vi ville nu först betragte Verden

i sine *tre Hoveddele*, efter de eddiske Fortællinger.

Anmærkninger.

1. See *Nyerups* danske Oversættelse af den *yngre Edda* S. 94. *Den ældre Edda* IV, 245, 263.

2. See *den yngre Edda* l. c. S. 7, 25, 26, 93. *Den ældre Edda* IV, 235, 251, 262. Naar vi inddele Universet i 9 Verdener eller Dele, udgjöre de derimod to forskjellige, som herefter vil blive nærmere forklaret.

3. *Den yngre Edda* l. c. S, 7, 26, 93. *Den ældre Edda* IV, 264.

4. Det vil oplyses nærmere i det fölgende at ved dem betragtes *Himmelguden Odin* tillige som *Aarsgud*, da han i et Soleaar viser sig i hver af dets 12 Maaneder under 12 forskjellige stedse afvexlende Skikkelser. See ellers her foran I, 234.

Andet Afsnit.

Om Verdens trefoldige vertikale Inddeling som *Asgaard*, *Midgaard* og *Udgaard* efter de ældste reen-mythiske Anskuelser, som *Over-* *Mellem-* og *Under-*Verden.

§. 6. Alle gamle Nationer have anseet vor Verden, eller rettere dens Atmosphære eller omgivende Lufthvælving, for at være æg- eller kredsformig, hvorfra den næsten almindelige Mythe om *Verdensægget*, som heller ikke synes at have været Nordboerne ganske fremmed. [1] Aarsagen hertil ligger dog vel neppe deri, at de Gamle havde rigtige Forestillinger om Jordens sphæroidiske Figur. Vi maae derimod troe at Himmel-Hvælvingen og den hvælvede Regnbue have, saaledes som de vise sig for Öjet, givet dem den sande Anledning dertil. Da man gjerne slutter fra det Synlige til det Usynlige, saa viste Indbildningen de förste Mennesker en Underverden af lignende Indretning som Oververdenen forekom dem at have, og deres hele System om Lysets og Mörkets Hemisphærer, samt den derpaa grundede Gude-, Jætte- og Aandelære, indrettedes efter disse forudfattede Ideer. De udvidedes og forandredes Tid efter anden ved Præsters, Philosophers og Digteres Paafund, skjönt de oprindelig vare bygte paa Na-

turens simple Betragtning. Himmelens og Luftens forskjellige Regioner forvandledes til mythiske Verdener og Gudeboliger, hvorimod Phantasien udfyldte Verdensæggets nederste Halvkugle med Mörkets, Dödens og andre Dæmoners Huler og Afgrunde. Efter de ældste Ideer har *Asgaard* (ɔ: det *höje* eller *Gudernes Land* eller *Kreds*) sikkerlig været Ætheren eller den höje Himmel; *Midgaard* (Mellemlandet) Jorden — og *Udgaard* (dens yderste Indhegning udenfor Oceanet), bestaaende af vilde Bjerge. Der endtes Oververdenen, hvorimod *Helheim* (Dödens og Skyggernes Rige) omgivet af *Niflheim*, udgjorde den nederste Hemisphære. Original-Benævnelsen *Utgardar* er ellers i Fleertallet (rimeligvis paa Grund af den dobbelte Anskuelse, som udvikles nærmere i det Fölgende), og Egnen kaldes ogsaa *Jötnagardar* og *Jötunheim*.

§. 7. Da Ordet *Gardr* (Gaard, Gjærde) ogsaa betyder et Hegn eller Befæstning, saa er *Asgaard* tillige Æther-Luften, der tjener Guderne til en Forsvarsmuur, eller rettere til etslags Fæstningsgrav mod Afgrundens Jætter eller onde Dæmoner, og dens Udenværker bestaae igjen af *Midgaard* eller *Skye-Luften* (Aër eller Atmosphæren), hvor Thor som Beskytter for Gudernes Grændseskjel sædvanlig opholder sig, og er jævnlig paa Færde for at modstaae Jætternes Anfald med sin frygtelige

Tordenhammer; men han beskytter ogsaa de Mennesker som ere Guderne hengivne mod Troldenes Forfölgelser. Derfor siger han i *Harbards Sang:*

Jeg var österpaa,
Slog de Jætters
Harmvoldende Brude (Qvinder),
Som til Bjerget ginge.
Vidtlöftig var Jætternes Æt,
Hvis de alle leved;
Ej et Menneske da
Meer *under Midgaard* boede.

Ligeledes heder det i *Hyndlas Sang:*

Under Midgaard de
Vare de ypperste Mænd. [2]

At *Asgaard* og *Midgaard* som Luft-Have hindre Jætterne i Almindelighed fra at bestorme Gudernes Boliger i Stjernehimmelen, det sees allerbedst af Himmelbroens Beskrivelse i den yngre Edda. Deri heder det blandt andet, at det *röde* i den (eller *Regnbuen)* er brændende Ild. Bjergriserne vilde bestige Himmelen, dersom alle kunde komme over *Bifröst* naar de vilde. [3] Vi see og af den ældre Eddas Digte, at Guderne, naar de droge fra Asgaard til Udgaard eller Jotunheim, enten *flöj som Fugle,* fordi de skulde igjennem Luften, eller *kjörte i Thors Vogn*, der som bekjendt ager ad denne Vej. Af adskillige Exempler vil jeg kun anföre et, hvor *Asgaard, Midgaard og Ud-*

gaard ommeldes i en Strophe. Efter at der i Begyndelsen af *Thrymsqvida* er fortalt, hvorledes Thor blev frastjaalen hans Hammer ved Jætten *Thrym*, og *Loke*, som paatog sig at opsöge den, havde laant *Freyas* Fjæderham, samt flöjet i den til Jötunheim, begav han sig derfra paa Hjemreisen, hvorom det heder:

> *Loke* da flöj,
> Fjæderhammen sused,
> Til han ude var
> Af *Jætters Gaarde*,
> Og kom indenfor
> *Asers Gaarde*; —
> Mödte han *Thor*
> I *Midje Gaarde*.

Nemlig i *Midgaard* (Skyeluften) hvor hans egentlige Opholdssted er; der taler Thor til ham som svævende i *Luften*. Ellers heder det om Aserne *Brage* og *Loke* i *Odins Ravnesang*, da de kom tilbage fra Jætteverdenens Grændser til *Vingolf* i Gudeverdenen, at *de fore paa Vindenes Vinger*, eller bares af dem. [4]

§. 8. Forsaavidt Menneskene boe baade paa *Jorden og i Atmosphærens Luft*, ere de *Midgaards* Beboere i begge Henseender, da Jorden selv egentlig kaldes *Midgaard*, fordi den ligger midt imellem Lysets og Mörkets Urverdener; Skyeluften ligger ogsaa *midt* imellem *Jorden med Afgrunden* og den egentlige

Himmel, hvorfor den ligeledes kan kaldes *Midgaard*; men især tilkommer den dette Navn i Verdens Systemet efter 9 Afdelinger (som vi siden ville betragte for sig selv), da den netop er deri den mellemste.

§. 9. Ved nöjere at betragte den i §. 6 indeholdte Sætning, naar Hensyn tillige tages til det nu anförte, samt til det som siden fremsættes angaaende enhver af disse tre Verdensafdelinger især, bliver det klart at:

Oververdenen eller Stjernehimmelen, med den nedenfor formeentligen liggende *Æther*, bliver saaledes *Asgaard*.

Mellemverdenen — Jorden med den over den hvilende Skyeluft — *Midgaard*. Luften kaldes og af *Skalda* (i *Kjenningar)* udtrykkelig *Medalheimr* eller *Mellemverdenen*.

Underverdenen nemlig de Oceanet omgivende *Jættebjerge*, hvorved Oceanet indhegnes, og som udvendig helde nedad mod *Niflheims* Mörke og *Hels* underjordiske Boliger, saa at de udgjöre et med dem, hörer til *Udgaard*. Da *Hel*, *Natten* og selve Havuhyrerne ere af Jætteslægten, saa kaldes disse samtlige Egne *Underverdenen (nedri heimar)*, snart *Udgaard* overhoved snart *Jötunheim*, Jætteverdenen eller *Jötnagardar* ɔ: Jættegaardene. [5]

Saaledes kaldes da:

Asgaard med et andet Navn *Godheim* (Gudeverdenen).
Midgaard . . . . *Mannheim* (Menneskeverdenen).
Udgaard . . . . *Jötunheim* (Jætteverdenen).

Hvorvidt disse mythiske Benævnelser siden kunde være anvendte paa virkelige Lande, vil nærmere oplyses i de fölgende Afsnit.

§. 10. Efter at have udviklet Hovedbeskaffenheden af denne *trefoldige Verdens-Inddeling* hos Nordboerne, komme vi til at vise at den og har fundet Sted hos andre Folk. At de gothisk-germaniske Folk overhoved oprindelig have gjort det, vinder en til Vished grændsende Sandsynlighed i Betragtningen af de blandt dem alle brugelige Ord, der svare til vort *Midgaard*, ligesom jeg forbeholder mig at oplyse ved Undersögelsen af denne Gjenstand for sig selv betragtet. De ældste Grækers Kosmographie svarer fuldkommen til vor nordiske i denne Post. *Orpheus* og *Hesiod* give Verden en kugle- eller ægformig Dannelse. Efter den Sidstnævntes Theogonie omfatter den höje Himmel *(Uranos)* Æggets eller Kuglens Spidse. Indvendig udfyldes det överste Rum, af Ætheren, dernæst af Dagen (Lysets Egn) eller den övre Atmosphære. Her have vi saaledes *Oververdenen*. Jordfladen ligger hori-

zontal i Æggets Midte, og udgjör *Mellemverdenen*. [6] (Under den hersker *Natten* eller *Mörket*, dernæst *Erebos*, som er den egentlige *Underverden*, men udenfor Kuglens Omkreds ligger den forfærdelige Tartaros. Baade i det nordiske og græske System ligger den empyræiske Himmel eller *Ildhimmelen* (eller og, hvis man vil, ligefrem *Stjernehimmelen*) alleröverst, under den *Æther*, dernæst *Skyluften*; *Jorden* i Midten; under den *Mörket*; (hos os *Myrkheimr*, Mörkets Bolig); dernæst *Erebos* eller *Helheim*, og allernederst hos Begge, udenfor Kuglens Omrids, *Tartaros* eller *Nifheim*. *Chaos* (hos os *Ginnungagab*) omgiver Verdensægget til Siderne, og har selv för indtaget dets Plads. *Acheron* i *Tartaros* og *Hvergelmer* i *Nifheim*, begge under Jordens Midte og omgivende dens Rödder, svare endvidere fuldkommen til hinanden. Af Iliadens 4de Bog see vi at Homer har forestilt sig Verden paa samme Maade, nemlig at Jorden laae lige midt imellem Himmel og Helvede (*Tartaros*). [7] Det er særdeles mærkeligt hvad der fortælles i Platos *Axiochus* at Hyperboræerne, *Opis* og *Hekaergos*, have bragt adskillige af Grækernes vigtigste (med Eddaerne overeensstemmende) Lærdomme, til *Delos* — hvoriblandt disse: at Himlen var *kuglerund*, og tilhörte halv *Over-* men halv *Underverdenen*, samt Mytherne om *Erebos*, *Tartaros*, *Chaos*

m. m. De ere da komne *nordenfra* til Grækenland, rimeligvis fra de samme (thraciskgothiske) Folkeslag, fra hvem de kom til Gother og Skandinaver. [8] Dog nægter jeg langt fra ikke at Verdens Inddeling i *Himmelen, Jorden med Havet* og *Underverdenen*, som Grækerne antoge i Homers Tider, var saa naturlig, at et Folk ej behövede at lære det af et andet. Som bekjendt blev det ellers Grækernes og Romernes Tro: at *Kronos's* (eller *Saturns*) Sönner *Zeus (Jupiter)*, *Posseidaon (Neptun)* og *Pluto* havde ved Verdens Deling hver faaet et af disse Riger (da *Zeus* tillige blev Jordens og Menneskenes Hersker). Ikke desmindre finde vi at Græker og Romere (men især de sidste) undertiden ommeldte *Himmel, Jord* og *Hav* som de tre Dele hvoraf Verden bestod, da de vel og have regnet Afgrunden eller Underverdenen til det sidstnævnte. Saaledes f. Ex. *Lucretius* (V. 93 o. f.)

— *Maria ac terrai coelumqve fuere,*
Horum naturam triplicem, triaque corpora Memmi!
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio, multosqve per annos.
Sustentata ruet moles ac machina mundi.

Til disse Udtryk sigter *Ovid* paa flere Steder f. Ex. *Trist.* II, 425, hvor han (efter *Lucretz*)

kalder Verden et *trefoldigt Værk (triplex opus)*, og *Fast.* V, 11, hvor han taler om dens *trende Legemer (tria corpora)*. Overhoved troede Romerne endnu i de her nævnte Digteres Tid at Jorden laae i Verdens Midte, og selv *Cicero* hyldede denne Mening: *Terra sita in medio mundi* (*de nat. Deorum ed. Creuzer* 1818, p. 352).

§. 11. At de gamle Perser have i Hovedsagen havt de selvsamme Tanker, derom forsikkres vi endog ved det nysnævnte mærkelige platoniske Skrift med disse Ord, hvortil Magen *Gobrias* anföres som Himmelsmand: "Perserne troe at Sjælen, efter at den er udgaaet af Legemet, kommer til ubekjendte underjordiske Steder, hvor Plutos Kongeborg ligger, der ikke er mindre end Zeus's Slot, thi de mene at Jordens Omkreds er kugledannet, saaledes at de *höjere Guder* have taget den *överste Halvkugle* i Besiddelse, men *Underverdenens Guder* den *nederste*.." — Jorden laae altsaa midt imellem begge. De selvsamme Hoved-Ideer herske i Zendbögerne, kun med den Forskjel, at *Ormuzd* og *Ahriman* der tillægges disse deres sædvanlige Navne. *Duzakh* svarer endvidere til *Acheron* og *Hvergelmer*, ligesom Perserne og have den empyræiske (överste Lys- eller Ild-) Himmel tilfælles med Græker og Skandinaver. [9]

§. 12. Hvad jeg i det Foregaaende har anført om Indernes *Verdensæg*, gjör det upaatvivleligt at de i det Hele tillægge Universet en saadan Skikkelse. De inddele det og overhoved i tre mindre saakaldte Verdener, *Himmel, Jord og Afgrund* eller den universelle *Over-, Mellem- og Underverden*. Saaledes udgjör Verden ogsaa hos dem tvende Hemisphærer med Jordfladen i Midten; allerede *Strabo* (i 15 B.) underretter os om at de gamle Inder meente at Verden var sphæroidisk, samt at Jorden laae midt i Universet. Det er hine *tre Verdener* der omtales saa tidt i indiske Indskrifter, liturgiske Formularer o. s. v. Men ligesom *Midgaard* eller Middelegnen er et tvetydigt Begreb i den nordiske Mythologie, saa er der og det selvsamme Tilfældet med den indiske, da Middelegnen snart betegner *Jorden (Mirtlok)*, men snart igjen *Luften*, som den mellemste i Forhold til Jord og Himmel. [10] Overhoved er den överste Hemisphære her ogsaa beboet af *Guderne*, den nederste af *Jætter (Daitier* eller *Dainter)*, ligesom hine ere *Himmellysets*, disse *Mörkets og Afgrundens* Herskere, netop saaledes som i den nordiske Mythologie. I begge Systemer ere der og en Mængde underordnede *gode og onde Dæmoner*, og midt i den hele aandelige Vrimmel staaer Mennesket, *Midgards eller Mirtloks Beboer*, skikket og bestemt enten til Himlens

höjeste Salighed, eller den dybeste Afgrunds Qvaler, eftersom han her har ladet sig lede af Lysets eller Mörkets Aander. Heri stemme *Edda*, *Veda* og *Zend-avesta* overeens.

§. 13. De samme *physiske* og *ethiske* Ideer herske og i Bibelens gamle Testamente. *Höjt* over Jordkredsen, ja over *Himmelens Stjerner* throner Gud. Jorden er hans Fodskammel; som Græshopper vrimle dens Börn for hans Födder; han vander dem fra sine höje Sale. [11] Overhoved ere disse og saa mange andre bibelske Steder af samme Mening Enhver bekjendte; jeg opregner derfor ikke flere af dem, paa en nær, som synes især at være lempet efter Chaldæernes og Indernes Forestillinger om *Over-* og *Under-Verdenen*. Babel tiltales nemlig saaledes af Propheten: "Og du sagde i dit Hjerte, jeg vil opstige i Himlen, og vil ophöje min Throne over *Guds Stjerner*, og jeg vil sidde paa *Forsamlingens Bjerg paa Siderne mod Norden*. [12] Jeg vil fare over de höje Skyer, og blive den Allerhöjeste lig . . . . men du skal nedfare til Helvede, til Hulens Sider." — Hvorledes det gamle Testamentes Underverden i Særdeleshed svarer til den eddiske, vil udvikles nöjere paa et mere passende Sted. Ogsaa de gamle Chaldæer satte Jorden i Universets Midte, og gave den en rund eller sphæroidisk Figur. [13] Den samme Tro om Guders og gode Dæmoners

Boliger over og i Himlen, men de onde Aanders i Afgrunden og under Jorden, har vel været udbredt blandt Phöniciere, Karthager og de övrige semitiske Folkeslag. [14] Som Muhamedanere ere de fleste af dem endnu af selvsamme Tanker. Hos de gamle Ægypter gjenfinde vi *Verdensægget* og dets indiske Form efter den trefoldige Afdeling; Jorden, som sædvanlig, i dets Midte. I Japan og flere Lande hyldes denne ældgamle kosmographiske Sætning endnu af den mindre oplyste Almue, og dette er vel selv Tilfældet i mange kristne Lande, hvor de fleste Almuesfolk forestille sig *Gud og hans Engle oppe i Himlen*, omgivne af Lysets glimrende Pragt, men *Djævelen og hans fordömte Skare* derimod i Afgrundens Mörke, blandt underjordiske Flammer, *dybt under Jordkredsen*, som svæver midt imellem *Over- og Under-Verdenen.*

§. 14. De schamanske Folkeslag nære i det Hele lignende Forestillinger om gode og onde Guder, samt deres og Menneskenes *trefoldige Boliger. Lappernes* gamle Tro, der engang har været forenet med det nordiske Hedenskab, fölger her i Grunden de samme Grundsætninger som Edda. Efter *Jessen* synes de at have antaget tvende primitive, eller os egentlig fremmede Verdener for uden denne, nemlig en Himmel ovenfor Stjernehimmelen, som den överste Guds Bolig, og en *Afgrund*

nedenunder vor egentlige *Underverden.* Overhoved raadede deres Guder for:

Oververdenen (Himmel og Luft);

Mellemverdenen (eller Jorden);

Underverdenen(Jordens og Dybets Afgrund). Efter disse trende Verdener havde de svenske Lappers Hexetrommer i forrige Tider tre slige Afdelinger som de findes aftegnede hos Scheffer og Rudbeck. Ligeledes skal det have været med Hensyn hertil, at de afbildede deres Thor med 3 Öjne (see I, 401). Ogsaa her boe de gode Guder *for oven,* de onde *for neden.* [15] Selv Grönlænderne antage den tredobbelte Hoved-Inddeling af Verden: *Himmelhvælvingen, Jorden,* og en stor *underjordisk Hvælving,* hvor et qvindeligt Uhyre, der svarer til den oldnordiske *Hel* og *Dödens Moder* hos de gamle Lapper, har sin Bolig, som nærmere skal beskrives paa sit Sted. Jeg har för anmærket at *Hel* og Natten hos os hörte til Jætteslægten, og at deres Bopæle fölgelig hörte til *Jötnagardar* eller *Utgardar* i den meest udstrakte Forstand — saa at hin trefoldige mythiske (vertikale) Verdensafdeling stemmer med de vigtigste övrige her opregnede gamle Nationers Myther. [16]

Anmærkninger.

1. Det kunne vi slutte af de Udtryk i den yngre Edda (see ovenfor I, 14, 74, 156, II, 137) at Altjng i Urdes Kilde bliver saa hvidt som Hinden i en Æggeskal — da Himlen nemlig i en skyfri Dag, har et lignende Udseende. Efter at have skrevet Forestaaende læste jeg fölgende Ord af *Herder* som jeg tillader mig her at indrykke. "Das *Ei des Weltalls* — Bild was alle Nationen der alten Welt gekannt und jede nach ihre Art besprochen haben, das unerleuchtete, ungesonderte ganze Himmels und Erde — da es nachher erleuchtet, Himmel und Erde gesondert wird. Von Indien bis in Ægypten und die thracischen Höhlen heiszts: da sprang das Ei, da ward die Eischaale. Klar! weiszlich! dünn! gedrückt! das schöne zarte *Himmelrund*, empor-geblasen. — Schönes Bild! recht kindliches, sinnliches Bild! und siehe; es ist das allverbreitete einige Bild aller Völker" o. s. v.; (*Aelteste Urkunde des Menschen-Geschlechts* 1806, I, 215). — Saaledes siger og Araberen *Alcazuini* (efter Professor *Rasmussens* Oversættelse i Diss. de monte Caf, Havn. 1811, S. 89): *Apporet terram undique a coelo, haud secius ac luteum ab ovi albo, cingi. Luteo igitur similis est terra, albo ovi coelum. Corium ovi coelo simile est.* Jfr. nærværende Værk om den orphiske Lære paa tre forskjellige Maader I, 71-73; om den phöniciske I, 88, ægyptiske I, 107, 174, indiske I, 128, 165, chochinchinesiske I, 134, japanske I, 135, chinesiske I, 136. I de dionysiske Orgier, der sagdes at have været stiftede af *Orpheus*, forekom Ægget og som Verdens Sindbillede, efter *Plutarchs Symposion* II, 3, og *Macrob. Saturnal.* VII, 16. Efter det ovenanförte

forestilte *Ægypter*, Perser o. fl. den höjeste Gud under en eller anden Fugls (især en *Högs* eller *Örns)* Billede, og selv i Bibelen tillægger han sig figurligen *Ørnevinger* (2den *Mose Bog* 19, 4, jfr. 5te B. 32, 11). Af samme Art var Ægypternes *bevingede Kugle*, hvorved Himlen, Solen eller den dem styrende Guddom betegnedes. Vor lærde og sindrige *Hans Bastholm* har ogsaa fundet Spor til et lignende Billedsprog i Genesis I, 2 (i hans Pröve af en Oversættelse af Værket *Description de l'Egypte* S. 53), hvorved man ikke kan andet end erindres om den kristelige Symboliks Fremstilling af *Guds Aand* som *en Due* (jfr. ovenfor I, 92, 126). Som bekjendt helligede Oldtidens asiatiske og græske Hedninger Duen til *Venus Urania*, hvem de tildels ansaae for Verdens Moder og Nærerinde.

2. *Harbardsliód* Str. 22. *Edd. ant.* I, 101. *Hyndluliód* Str. 17, p. 325. *Den ældre E.* II, 145, III, 12, 13.

3. See *Nyerups Overs. af den yngre Edda* S. 22, jfr. S. 15-16. *Rasks Udg.* S. 13-14.

4. *Þrymsqvida* Str. 9. *Edd. ant.* pag. 185-86. *Hrafnagaldr Odins* Str. 17 pag. 223. *Den ældre E.* II, 107, 225, 237 o. f.

5. Mærkeligt bliver det os saaledes hvad *Herder* har skrevet, og hvorpaa jeg först senere er bleven opmærksom, i hans *Aelt. Urk. d. M. G.* (l. c. I, 233): "Das alte ägyptische Symbol des Bösen war *Nacht! Meer!* und *Tod!* wie bey mehrern Nationen." Jfr. ovenfor I, 257, II, 10, 21.

6. Man kan og lægge de Rum, hvori *Dagen og Natten* dreje sig omkring Jorden, til *Mellemverdenen*.

7. Her kan man vel lægge Mærke til det ophöjede Billede hos Homer, at Zeus staaer paa Olympens (Himmelens) höjeste, afrundede Fjeldspidse, i det han truer enhver der vilde fordriste sig til Ulydighed, at styrte ham lige ned i den tartariske Afgrund. Paa selvsamme Maade kunde man forestille sig *Odin* i *Hlidskjalf*, paa Asgaards höjeste Tind, staaende lige over Niflheims midterste Svælg. *Homers* mange Spidser paa Himmelbjerget, sigte vel dertil, at hvor man end kommer i Verden, seer man en af dets Toppe over sit Hoved.

8. Jfr. endvidere *J. H. Voss*'s Forklaring over hans *homerische Welt-Tafel* ved hans tydske Oversættelse af *Odysseen*, 3die Oplag 1806. *Wagners Ideen* l. c. S. 379 o. f. *Mannerts Geographie der alten Griechen und Römer* (1795) IV, 7 l. c. II, 573. *Classical Journal* XXVI, 404; samt her foran I, 75-82, 385.

9. See ovenfor I, 112 o. f. Jfr. *Rhode heilige Sage* S. 230 o. f. *Paulini a St. Bartholomæo Musei Borgiani Codices Mscti Romæ* 1793 p. 235-37.

10. See her foran II, 186, samt *Asiat. Researches* III, 299 cfr. 163-4. *Moor Hindu Pantheon* S. 7. *Paulinus in Syst. Bram.* l. c. 235 sq. *Colebrooke (on the Vedas)*, As. Res. VIII, 305. Samme *(on the religious Ceremonies of the Hindus)* sammest. V, 348. *Polier Mythol. des Indous* I, 167, 217. *Schlegel Ind. Bibl.* I, 77, hvor Ganga (i en Oversættelse fra Sanskrit) kaldes *dreypfadig* (i Originalen *tripathaga*, fordi den gjennemvandrer *de tre Verdener (Himmel) Jord* og *Afgrund)*; saaledes sagde Ægypterne og at *Nilen* fik sit Vand af *Himmelen*, *Jorden* og *Havets Afgrund* (hvor i den ellers faldt), *Horapoll. Hieroglyph.* I, 21. Jfr. ovenfor II, 218-29, 255-61. Om

Chinesernes *trende Verdener* efter *Taotze's* Lære, see *Abel Remusat Livre des recompenses et peines* S. 67, 71. Vor Jord kaldes deri *Længslernes Verden*; jfr. *Solarliod* Str. 36, 37 *(Edd. ant.* I, 370).

11. *Esaias* XL, 22; LXVI, 1. *Psalm.* CIV, 15 o. s. v.

12. *Esaias* XIV, 13. Hvorledes disse Udtryk stemme paa det nöjeste overeens med den indiske Mythologie, vil vises nærmere i det Fölgende.

13. See de chaldæiske Orakler hos *Görres* As. M. G. I, 227. Om de gamle Hebræers og Arabers mythiske Cosmographie har Hr. Prof. *Rasmussen* handlet i hans ovenfor paaberaabte Dissertation: *de monte Caf*, hvoraf vi ville faae bedre Lejlighed til at meddele mere i det Fölgende.

14. See *Münters Religion der Karthager* S. 82 o. f., 2den Udg. S. 132–133; jfr. hans *antiqv. Abh.* I, 231 o. f. *Jorden* og den *nedre Luft* var hos de fleste Folk en Tumleplads for de gode og onde Aander i det hele, da deres Strid om Jordens og Menneskenes Besiddelse eller Ødelæggelse vedvarer til Verdens Ende.

15. See *Jessen* l. c. S. 8 o. f. *Leem* l. c. S. 409 sq. Afbildningerne i *Rudbecks Atlantica* II, 279 (især Fig. 6).

16. *P. Egedes Efterretninger om Grönland* S. 79 o. f. *Cranz* l. c. 279 o. f.

Tredje Afsnit.

Om Jordkredsens mythisk-historiske horizontale Inddeling som *Asgaard*, *Midgaard* og *Udgaard* eller dens *Middelpunkt*, *Mellemkreds* og *Omkreds*.

§. 15. Denne Inddelingsmaade har Forfatteren af den yngre Edda især adopteret, da han der kunde holde sig bedst til Jorden og blive forstaaeligst for de fleste Læsere, uden at sammenblande Hedningernes Himmel og Helvede alt for meget med de kristelige. Rimeligvis er han og bleven vildledet af den Forvirring hvorved man i Middelalderen vilde gjöre *Asgaard*, eller Gudelandet, ene og allene til en historisk eller geographisk Egn, ligesaa vel som *Midgaard* og *Udgaard*. Denne Inddelingsmaade er, skjönt vel ej fuldt saa gammel som den förste, dog overmaaade gammel, da vi gjenfinde den hos Græker og Asiater, næsten overalt, dog især blandt de sidstnævnte og selv de eddiske Navne paa hine Afdelinger findes hos Sydasiaterne tagne i den samme Forstand, men henförte til deres egne Lande eller deres Omgivelser. Den selvsamme Forvirring af historiske og mythiske Begreber, hersker öjensynlig i hine Folks Oldsagn og Forestillinger. Vi ville först fremstille de eddiske Anskuelser, hvori Jordkredsen betragtes efter dens horizontale Stilling.

§. 16. Da de tre förste Guder, *Börs* Sönner, havde dræbt (den chaotiske Urjætte) *Ymer*, bragte de ham midt udi *Ginnungagab* (det tomme Luftrum), og dannnede af hans Krop Jorden o. s. v.; af Blodet som var udflydt af Saarene gjorde de det *uvejbare Verdenshav*, hvori de befæstede Jorden og som de lagde i en Kreds udenom samme. Nu fortælles der Himmelhvælvingens Skabelse m. m., hvorom 1ste B. 1ste Hovedstk. §. 8 o. f. kunne eftersees. Længere hen heder det i Overensstemmelse med det ovenanförte: "Jorden er kredsrund, uden om den er det dybe Verdenshav. [1] Langs med de Kyster gave de Jætteslægten Lande til Beboelse; men imod deres Anfald gjorde de en Forskandsning indenfor rundt om Verden, til dette Anlæg betjente de sig af Ymers Öjenhaar." [2] Herved maa anmærkes, at Udtrykkene "*de Kyster*," maae vel henföres til de forhen anförte, *uden om Jorden*, og *Udgaard* söges i den store Bjergkreds, som ogsaa efter de österlandske Myther omgiver Jorden og Verdenshavet. Dette bekræftes af den yngre Eddas Fortælling om Thors Reise til Udgaard eller Jotunheim, da han maatte drage *österpaa over Verdenshavet* förend han kom inden disse Jættelandes Enemærker. Der var det först at Udgaards-Loke kunde anvende sine Koglerier. [3] For Tydeligheds Skyld heder det i Originalen: "Thor

begyndte Reisen österpaa til Jötunheim, og lige til Havet, og da drog han over Havet *det dybe (al.* hint det dybe Hav), men da han kom til Land gik han der op o. s. v." Heraf er det ganske klart at det egentlige mythiske Udgaard ligger paa den anden Side af det kredsrunde Ocean. Hvad hin Mythe om Skabelsen mener ved Ymers Öjenhaar o. s. v. er ikke saa let at fatte. Efter Grimnersmaal er det egentlig *Skoven*, eller og *Væxterne overhoved*, som blev skabt af hans Haar. Vil man söge at udlede Digtningens Mening af Öjenhaarenes, Öjenbrynenes eller Öjenlaagenes Stilling paa Hovedet, med Hensyn til Forvandlingens Forhold, saa maae man slutte sig til, at Atmosphærens eller Skyluftens Grændser menes herved, især da vi vide af det foranförte at *Midgaard* og betegnede Skyluften, men at den fra en anden Kant betragtes som *Yggdrasils Grene eller Blade*, samt sammenlignes ellers med en *Skov*. Antager man denne Forklaring, hörer den egentlig til Ideen om Verdens trefoldige vertikale Inddeling, og man kan neppe, efter rigtige mythiske Begreber, gjöre sig nogen anden Forestilling om *Midgaard* som Befæstning mod Jætterne; bestod den af Bjerge (hvilket den yngre Eddas Forfatter og muelig flere i det gamle Norden synes at have forestilt sig), skulde den jo have været gjort af *Ymers* Been, og

Bjergene vare overhoved Risernes Tilholdssted. [4]

§. 17. Mellem *Udgaard* og *Midgaard* (betragtet som Menneskenes Bolig) ligger, som förmeldt, *det kredsrunde Verdenshav*; det maa adskilles fra de Have som gjennemkrydse den gamle bekjendte Verden, Östersöen, Middelhavet o. s. v.; men de gamle Skandinaver have sikkerlig anseet det nordlige Ishav (hvis östlig gaaende Retning de og synes at have kjendt) som en Deel deraf. I den græskromerske Mythologie kaldes dette Hav *Oceanet*. Det er ej at undres over at det er *uroligt og ubefarligt*, da *Verdensslangen* ligger deri, om hvis Oprindelse det heder i den yngre Edda: "*Loke* eller *Lopt*, en Sön af Jætten *Farböjte (Farbauti)* avlede med *Angerbode (Angurbodi)* en Jætteqvinde fra *Jötunheim*" — foruden *Hel* og *Fenrisulven*, der ikke komme denne Beskrivelse ved, men omhandles nærmere paa sine Steder — "ogsaa Jordslangen eller Verdensslangen *(Jormungand* eller *Midgaardsormen)*. Da Guderne vidste at disse tre Södskende bleve opfostrede i *Jötunheim* (den nederste Hemisphære), [5] og kjendte Spaadommen at de vilde blive dem til megen Ulykke, saasom de havde kun lidet godt af dem at vente paa Mödrenesiden og endnu værre paa Fædrene, saa sendte Alfader Bud hen efter Börnene; og da de kom hen til ham,

kastede han *Slangen* ned i *det dybe Hav* (jfr. §. 16) som omgiver alle Lande; der voxte den saa meget, at den, i Midten af Oceanet, omslynger alle Lande, og bider i sin Hale." [6] Mythens förste Oprindelse er retvel forklarlig. I de allerældste Tider ansaa man hele Naturen for besjælet. Det store Havs slangeagtige Bevægelse antog man for Virkningen af et eneste slangedannet Uhyre som laae i dets Midte. [7] De uhyre Dyr, endog af den samme Art (hvorpaa man i de nyeste Tider er bleven særdeles opmærksom, især ved Norge, Nordamerica og det nordlige Ishavs Kyster) som viste sig i Havet, maaske ogsaa skuffende men lignende Luftsyn, bestyrkede og vedligeholdt denne Overtro. Da Mange omkom ved at vove sig ud paa det store Hav, betragtedes det som fjendsksindet mod Mennesker og Guder. Muelig kom Ægypternes o. Fl. Afsky for Havet af lignende Aarsager. Nordboerne fandt dog med Tiden Behag i Sömandskabet, og indsaae at Söfarten ikke var saa overhaands farlig, som deres förste Forfædre meente. *Verdensslangen* skrækkede dem ikke, især da det ældgamle Sagn satte den blot i det ubefarlige Hav, som omgiver den hele Jordkreds. At denne Mythe i övrigt er ældgammel, vil vi erfare ved at gjenfinde den selvsamme Beskrivelse over *Verdensslangen* blandt Inderne o. fl.

§. 18. *Udgaard med Oceanet* udgjöre saaledes tilsammentagne *Jordens yderste Kreds.* Baade Land og Hav beboes der af Elementarvæsener, som i Almindelighed ere Guders og Menneskers Fjender. Oceanets ældste Dæmoner *Æger*, *Gymer* o. Fl. ere egentlig Jætter. Det maa altsaa regnes til Jötunheim i Navnets vidtlöftigste Betydning. Derimod var Asa-Guden *Njord* Beskytter for Söfarten og de befarlige Havvande mellem Jordens Lande, som ikke hörte til det Verden omgivende Ocean. Ikke desmindre synes man at have troet at hine Jætteguder, ved usædvanlig Söegang og rasende Storme kunde trænge ind i vore Have, og saaledes faae Overmagten for en Tid, til Menneskenes Ulykke.

§. 19. Indenfor hine Jordens Omgivelser laa *Midgaard* eller *Mannheim* (Menneskenes Verden eller Boliger). Vi have seet her foran hvorledes den yngre Edda fortæller at Guderne opförte en Befæstning omkring Jorden af Ymers Öjenhaar, Öjenlaage eller Öjenbryne; det var egentlig den som de kaldte *Midgaard*, men dog kunne Eddas Udtryk, efter den yngre Talebrug, forstaaes saaledes, at Navnet kan anvendes paa det hele Rum som var omgivet med hin Forskandsning. Jeg har ovenfor vist at Navnet *Midgaard* snart bruges om *Jorden*, snart om *Skyluften*, men begge Dele tilsammentagne udgjöre *Mannheim* eller *Men-*

neskenes Boliger; uden *Luft* og *Jord* vilde de slet ikke være til. Guderne dannede de förste Mennesker *Ask* og *Embla* af Træer (I, 10, II, 59 o. f.) "Fra dem" siger Snorres Edda, "nedstammer Menneskeslægten, som blev given Opholdssted i Midgaard" (eller "under den", som den upsalske og den ældre Edda ville, efter Begreberne om Skyeluften som Gudernes Formur mod Jætterne).

Vi ville see i det Fölgende at *Midgaard*, efter den her omhandlede mythisk-geographiske Hypothese, meentes at omgive *Asgaard* eller *Gudelandet*, der saaledes laae i dens, *Jordens* og *Verdens* Middelpunkt.

§. 20. Den prosaiske Edda bliver ved: "Derpaa bygte *Börs* Sönner sig en Borg *midt i Verden* som de kaldte *Asgaard*; der boede Guderne og deres Æt. Derfra udbredtes mange Tidender om deres Bedrifter baade *paa Jorden og i Luften*; der er et Sted *Hlidskjalf* kaldet, naar Odin sætter sig her i Höjsædet, seer han ud over hele Verden (*var.* alle Verdener), og skuer hvert Menneskes Idrætter. Hans Ægteqvinde heder *Frigg*. Af deres Æt have de Stammer som vi kalde Aser, sin Oprindelse, som have bygget (eller beboet) *Asgaard hin gamle*, og de Riger som höre derunder o. s. v." Efter at Forklaringer ere givne om Nat, Dag, Sol, Maane, Regnbuen (som Himmelbro) o. s. v., beskrives Gudelandet

eller Gudeborgen *Asgaard* med dens 12 eller 13 Gudeslotte nærmere. I den yngre Edda staaer vel denne Optegnelse ikke i den bedste Orden, men derimod findes den rigtige i *Grimnersmaal*; hvorledes det Hele passer sig paa et himmelsk, men ingenlunde jordisk Gudeland, forbeholder jeg mig at vise i det Fölgende. Her handle vi kun i det Hele om Verdens tre Hoved-Afdelinger, i den dem ved Mytherne tillagte Beliggenhed i horizontal Retning. Efter den er *Asgaard* Jordens *Middelpunkt* eller midterste Kreds, samt Gudernes Bolig, og tillige at ansee som Jordens höjeste Bjerg, men *Lidskjalf* som dets Spidse, hvorfra Odin kan see udover hele Verden eller alle Verdener tilsammentagne. Dette Gudebjerg gjenfinde vi i alle asiatiske og selv i de græske Mythe-Systemer, ligesom det og, efter det oven anförte, synes at være kopieret efter selve Himmelen.

§. 21. *Grækerne* meente i sin Tid at deres Land var den midterste Deel af Jorden. Forsaavidt vi bestemt kjende deres ældste Meninger, satte de det höje thessaliske Bjerg *Olympos*, tillige med Gudernes Borge over Skyerne og Opgangen til Himmelen, *midt paa Jorden*; der laae altsaa deres Asgaard eller Gudeland. [8] Dog synes flere (i det hele sex) græske Bjerge af samme Navn, at have ved de nærboende Folks Begjærlighed efter at boe i

Gudernes Nærhed, for en Tid nydt den samme Ære. Saaledes havde Arcadierne et saadant *Olymp*, som de og kaldte *den hellige Höjde*, og hvor de sagde Jupiter var bleven opdraget. Her holdtes i de ældste Tider store Folkeforsamlinger med de fordum berömte lycæiske Lege, som siden kom af Brug da *Olympia* i Elis (i Nærheden af et andet *Olympus*-Bjerg) var kommet til den Lykke at blive de græske Ædlingers ypperste Samlingsplads til et saadant Öjemeed. [9] Her var og den olympiske (himmelske) Jupiters ypperste Tempel, som blev udgivet for det ældste i Grækenland, da det var blevet opbygt af den förste Menneskeslægt der kaldtes *den gyldne* (altsaa i Guldalderen), ligesom man og sagde, at Kureterne, eller de idæiske Daktyler, som opfostrede *Jupiter*, og hvoriblandt *Hercules* var den fornemste, vare komne hertil fra Kreta, og havde stiftet de olympiske Lege. Andre sagde at Jupiter her havde kjæmpet med Saturnus om Verdens Herredömme o. s. v. — Disse Sagn erindre os derimod om hele Mythens asiatiske Oprindelse, især over *Kreta* fra Phrygien, hvor vel det ældste jordiske *Olymp* laae (nu kaldet *Kesiscedaghi*) tillige med det berömte Gudebjerg *Ida*, der siden uden Tvivl blev opkaldt paa *Kreta* og Jupiters-Mythen forflyttet dertil fra dens ældre Sæde. Kreta blev befolket og kultiveret af Phryger og Phöni-

ciere, [10] saa at vi ogsaa herved maa gjöres opmærksomme paa den Fortælling af *Pausanias*, (*Eliaca* 25 Kap.), at Thasierne, der oprindelig vare Phönicicre, og som dyrkede *Hercules* paa samme Maade som Tyrierne, havde opreist en kolossalsk Stötte for denne Gud i *Olympia.* Saaledes indsee vi at den förommeldte idæiske *Hercules* i Grunden maa have været den samme som den phöniciske, og at det altsaa langt fra ikke er et blot Hjernespind af vor Tids Mythologer, at de udlede den græske *Hercules*-Dyrkelse fra Orienten. [11] I *Asien* laae da uden Tvivl det *höjeste af alle Bjerge*, som den ioniske Philosoph *Anaximenes*, efter sin paa Mythologie og Folketro grundede Kosmographie, satte *i Jordens Midte.* I hans (og *Anaximanders*) Tid begyndte man dog i Grækenland at hæve Apollos Helligdom i *Delphi's* Tempel i *Phocis* (ved Gudebjerget *Parnas*) til den samme Rang, og en hvid Marmorsteen som opbevaredes der, kaldtes derfor (ligesom undertiden Templet eller Staden selv) *Jordens Navle.* [12] *Delphi* (eller *Pytho*) kunde i visse Maader siges, som *Strabo* har bemærket (i 9de Bog), at ligge omtrent *i Grækenlands Midte*, men det fölger af det Ovenanförte, at dets Beboere ansaae det for Jordens midterste Land (fölgelig svarende til vort Midgaard), og i dets Midte thronede da den Guddom, som ved sine Orakelsvar bestemte eller forkyndte, saavel Hel-

lenernes, som hele den dem bekjendte Verdens Skjæbne. Saalænge Dorierne havde Grækenlands Principat gjeldte *μεσομφαλος ἑστια* (eller Middelpunktets *Vesta)* med Helligdommens evige Ild for hele Hellenerfolkets *Prytanejon* og religiöse Middelpunkt, men *μεσομφαλος ἑδρα Απολλωνος* for dets guddommelige Herskerthrone. [13] Som bekjendt paastode Cypricrne dog at *Venus's* Helligdom i Staden *Paphos* paa deres Öe var *Jordens sande Middelpunkt.* Dette Tempel var bygget af Phöniciernc, og hin Gudindes hele Cultus var uden Tvivl kommet til Grækerne fra Asien. [14] Den hendes Helligdom forestillende Kegle erindrer om den ægyptisk-græske Phallusdyrkelse, men især om Indernes mythiske Lingam, den kosmiske Generations Sindbillede, paa Gudebjerget *Meruh* i *Verdens Middelpunkt*, ved *Bhavanis* Throne, hvoraf maaske det paphiske Tempel (der laae paa en Klippehöjde) og flere slige våre middelbare symbolske Efterligninger. [15] Grækernes *Asgaard* eller *Gudebjerg* laae saaledes *i Jordens Middelpunkt* og tillige i *dens midterste Land Grækenland*, som fölgelig svarer til *Midgaard*, alt i fuldkommen Overensstemmelse med de österlandske Ideer, og i visse Maader med selve Naturen. Endvidere antoge de gamle Græker at Jorden var *kredsrund*, og at Oceanets dybthvirvlende Ström slyngede sig trindt omkring den. Ved dens hinsidige

Kyster var da deres *Udgaard*, evig omtaaget, grændsende til *Erebos og Chaos*, Dödens og Mörkets Rige, ligesom vort til *Helheim* og *Niflheim.* Grækernes ældste Idéer om Jordkredsens Beskaffenhed svare saaledes fuldkommen til de eddiske. [16]

§. 22. At *Ægypter* og *Æthioper* have antaget et *himmelsk eller med Himlen forenet Gudebjerg* fölger af deres Beretninger om Nilflodens Udspring fra Himlen eller en af Himmelguderne (*Ammon* eller *Osiris*). See ovenfor II, 219, 255 o. f. Dog kunne kun Æthioperne have næret den Tanke at det laae i deres eget Lands (og vel tillige i Verdens) Midte. Disse gamle Folks Meninger om denne Post ere os ellers for ubekjendte til at kunne udvikles tydeligen; kun vide vi at ogsaa *Ægypterne* vare af den Tro at *deres Land var det midterste i Verden*, som Öjestenen (eller det Sorte) i Öjet, eller Navlen paa Legemet. Ellers antoge de ogsaa Ægypten for en Efterligning af Himmelen. [17] Saaledes vare da især Pyramiderne i Middelægypten, som *Börge Thorlacius* har gjættet, ligesaa vel som de der findes i Indien, Efterligninger af Gudebjerget, [18] og dette er saa meget sandsynligere, som man finder at de ægyptiske have indsluttet hellige Oxers Begravelser, ligesom den indiske Mythe paa forskjellige Maader sætter et saadant mythisk Dyr paa Bjerget *Meruh*, som

i Jordens Midte forener den med Himmelen. [19] Ægypternes Forestillinger om Verdens Skikkelse lære vi ellers tildeels af disse Forklaringer af *Horapollo* over visse Hieroglypher (I, 62): *Verden* betegnede de ved en Kreds som omgives (eller dannes) af en Slange der bider i sin egen Hale — i fuldkommen Overensstemmelse med vore Forfædres Forestillinger om Midgaardsormen [20] (I, 61). Ved en Borg eller Slot (stort Hus), i Slangekredsens Midte, antydede de en Konge, der beherskede den hele Verden, da en Herskers Sæde burde söges i hans Riges Midte. Rimeligvis have Ægypterne, i deres Velmagts Dage, anseet deres Konge for Jordens Herre, som *Osiris's* og *Sesostris's* retmæssige Efterfölger, og hans Throne maatte da vel sættes i dens, som Guds i Himmelens Midte. Uden Tvivl have Ægypterne forestilt sig den hele beboede Jordkreds (ligesom deres eget Land tildels var) som omgivet af Hav og Örkener, der henförtes til Typhons og hans onde Aanders Besiddelser, i Overensstemmelse med vore Forfædres Meninger om Udgaards-Lokes og Jætternes Rige.

§. 23. Vi have seet hvorledes Persernes mythiske Geographie svarer ganske til den oldnordiske efter *Ygdrasils* System; den gjör det og i den her omhandlede Post, da vi kun behöve at lægge Mærke til hvorledes Verdenstræets Hovedstamme opspirer af Gudebjerget

Asgaard i Edda, *Bordj* eller *Alborz*, *Asborz* hos Perserne, begge vistnok udgjörende det egentlige *Kaukasus*. Begge meentes at ligge i Jordens *Middelpunkt*, deromkring *Midgaard* eller *Middellandet*, *Medien* eller *Iran* m. m., og den övrige *beboede Jord* omgivet af *det kredsrunde Ocean*, der igjen indsluttes af den *höje Bjergkjede Kaf*, hvorpaa Himlens Udkanter hvile, og den svarer saaledes fuldkommen til det eddiske *Udgaard*. [21]

§. 24. Blandt Inderne herske de selvsamme Forestillinger. Gudebjerget *Meruh (Sumeruh* o. s. v.) i Jordens formeentlige Middelpunkt, ogsaa forenet med selve Himelen, er deres *Asgaard*; Indien er *Middellandet eller det oprindelige Midgaard*, men det maae, efter de ældste mythisk-historiske Ideer, have strakt sig langt videre mod Norden i gamle Dage end nu, hvorfor vi og have andre Grunde. De herskende Inders Stamfædre have först boet i disse Fjeldegne af det östlige Kaukasus. Der omkring laae altsaa deres oprindelige Fædreland, som med Rimelighed kunde antages for Fastlandets Middelegn, Selv Navnet *Madhyamah (Madhjamah)*, *Madhyamam* (skrevet af Engelskmænd *Midheiama*) ɔ: Middelland, svarer til *Midheimr* (i Fleert. Giveform *Midheimom)* eller *Midgaard*, ligesom *Utaracuru* til *Utgardar* eller *Udgaard*, Egnen ved Nordpolen eller det nordlige Verdenshav; alt dette

oplyses nærmere i det Fölgende. Ellers antage Inderne, som föranfört, Jorden for at være *kredsrund*, ligesom det den omgivende *Ocean*, hvori *Verdensslangen* (vor Midgaardsslange) ligger, og bider sig selv i Halen, omfattende den hele Klode paa selvsamme Maade som Eddaerne beskrive. Den uhyre Bjergstrækning, som efter Indernes Mythcr omgiver Jorden og Oceanet, svarer ganske til Udgaards Fjeldkjede efter den oldnordiske Beskrivelse. [22]

§. 25. Hos *Buddhahs Dyrkere* i det östlige Indien, paa *Ceylon* o. s. v., ligesaa vel som i *China*, [23] *Tibet*, blandt *Mongoler* og *Kalmukker*, herske de samme Forestillinger om *Gudebjerget* i Verdens Midte *(Asgaard)* Menneskenes *Boliger deruden om (Midgaard)*, det store, Verden omgivende og ubefarlige *Ocean*, forskjelligt fra de jordiske Have, og endelig den *uhyre Fjeldkreds* (Udgaard) som indslutter det Hele. Alle disse Folkeslag forestille sig Verden og Jorden som *rund*, undtagen *Tibetanerne*, der tildels afbilde den, mod de Gamles almindelige Ideer, som firekantet. De forskjellige Benævnelser, hvorunder disse Verdens horizontale Hovedafdelinger forekomme i de nævnte Systemer, anföres nærmere ved Afhandlingen om hver Deel især. *Chineserne* ansee, som bekjendt, deres Rige for Jordens mellemste Hovedland, hvilken Mening ogsaa nærmere skal oplyses i det fölgende.

§. 26. Foruden Skandinaver, Græker, Ægypter og de nævnte asiatiske Hovedfolk, have ogsaa *Hebræerne* forestilt sig Jorden som en kredsrund Flade, omgivet overalt af Oceanet. Visse Rabbinere afskildre *Leviathan* som vor og Indernes *Verdens-Slange*, nemlig liggende i det store Hav og omfattende den hele Klode. Ligesom Skandinaverne satte deres helligste Sted *Asgaard* i Verdens og Jordens Midte, saaledes ogsaa Hebræerne *Jerusalem* (paa Guds Bjerg *Moriah*). Denne Mening blev i ældre Tider bifaldet af mange Kristne. Muhamedanerne som have öst deres hele Lære af Inders, Persers, Sabæers, Jöders og Kristnes Skrifter og Traditioner, foregive det samme dels om *Jerusalem*, dels om *Mecca*, ligesom Grækerne forhen om *Delphi* og *Paphos*, hvilket alt vel skulde betegne, at ligesom den Höjeste boede i eller over *Himmelens Midte*, saa havde han og udkaaret sig det helligste Sted paa Jorden, netop i dens Middelpunkt.[24] Saaledes synes den bekjendte Horatziske Sætning: *Medium tenuere beati*, overalt at have gjældt i mythisk og religiös Henseende. De, der vare Gud eller hans Helligdom nærmest, maatte vel ansees for de lykkeligste, og mere berettigede end andre til Herredömmet over den övrige Verden. Ellers forestilte Hebræerne sig Jordens yderste Kanter som mörke og ubeboelige.

§. 27. Kaste vi et Blik paa denne Mythes Oprindelse overhoved, saa maa den vel söges i vor Menneskestammes förste Boliger blandt de Himmelbjerge som gjennemskjære Asiens Fastland, omtrent i dets Midte, og i en Retning fra Öst til Vest. Her ligger Indernes *Meruh* i det *östlige*, Persernes *Bordj*, rimeligvis tillige Skandinavernes ældste jordiske Asgaard, i det *vestlige* Kaukasus. Derfra udvandrede tappre og sindrige Krigere i alle Retninger. Paa en Side undertvang og befolkede de Indien, Persien, Lille-Asien, Grækenland og Thracien; paa den anden Sarmatien, Germanien og Skandinavien. Allesteds hen, hvor de grundfæstede deres Herredömme, udbredte de Sagnet om *Himmelbjergene* i deres Fædreland, *de höjeste i Verden, hvor Guderne selv boede, og hvor de havde skabt Mennesket*. Der var det ældste *Paradis*, men da Uskyldigheds Standen ophörte, da *Synden* kom i Verden og stiftede Uenighed blandt *Menneskene*, saa fordreves de fra disse lyksalige Opholdssteder. Uden Tvivl have ogsaa store Oversvömmelser, indbyrdes Krige, Hunger eller andre almindelige Ulykker tvunget Menneskene til Udvandring fra deres förste Boliger. Hine *Gudebjerge*, hvis himmelhöje glimrende Alpetinde som oftest unddrog sig Menneskenes Öjne ved Indhylling i dunkle, eller endog skinnende Skyer og himmelske Flammer, [25]

meentes virkelig i Oldtiden at være forenede med Himlen, og forbinde den med Jorden. *Meru* og *Bordj* bleve vel Ur-Indvaanernes Efterkommere hellige, og selv det sidstnævnte blev af de saa langt bortfjernede Skandinaver anseet som Gudernes Yndlings-Boepæl — men Æthioperne, Ægypterne, Grækerne o. Fl. valgte sig efterhaanden nye Gudebjerge, efter som de stiftede sig selv nye Boliger. Saaledes kom *Ida* i Troas, Phrygien og Kreta, *Olymp* i Phrygien, Elis, Thessalien og flere Egne, *Parnassus* i Phocis o. s. v. efterhaanden til deres höje Anseelse; ogsaa der aabenbarede jo Guderne sig i Lyn og Torden. Vi finde overhoved at Hellenerne vare meget tilböjelige til at lokalisere de asiatiske Myther, og saaledes henförte de disses *Asgaard* og *Midgaard* som Jordens mellemste Egne, urigtigen til Grækenland. Skandinaverne derimod erkjendte disse Steders Beliggenhed, efter som de bleve underrettede derom af deres Forfædre, og saaledes som de gamle Perser forestilte sig dem, skjönt de dog tillige tilegnede visse i Norden liggende höje Bjerge til visse Guddomme, efter hvad vi nærmere komme til at udvikle i det Fölgende. Efter Edda og Zendbögerne vare Menneskene skabte af samme Æmne (nemlig af Træer), og fik deres förste Boliger paa de selvsamme Steder. For Resten maatte Asiens Beliggenhed, da det paa tre

Kanter er omgivet af Verdenshavet, indgyde Begrebet om det Verden omfattende Ocean, og da man ikke kunde begribe hvorledes dette kunde bestaae uden en vældig Indfatning, saa tillagde Indbildningen det en saadan i den uhyre Bjergkjede (*Udgaard, Kaf, Tschetkiavala* o. s. v.) som meentes at indslutte det Hele. Forestillingen om Jordkredsen som en rund Flade, maatte det blotte Öjesyn indgive de förste Mennesker. [26]

Anmærkninger.

1. I Originalen heder det efter den nye svenske Udgave, og de rigtigste Læsemaader (*Var.* 3) S. 8: "Deraf gjorde de det Hav, hvori de befæstede Jorden, og det vil vel synes de fleste Mennesker umueligt at komme over det (eller sejle derover)."

2. Eller Øjenlaage, vel ogsaa Øjenbryne som det heder i den danske Oversættelse. Originalen paa det anmeldte Sted er tydeligere, naar den siger: *langs med de Kyster*, isteden for Oversættelsens: *langs med Kysterne*, da Udgaard egentlig maa söges udenfor Verdenshavet som Jordens yderste Omkreds.

3. See *Nyerups Oversættelse* S. 61 o. f., og *Rasks* Udgave S. 50. Udtrykket i Oversættelsen: *"Langs med Havet"* (förend Thor drog over det) findes her ikke. Derimod indeholder den dobbelte Artikel *þat it (djúpa)* den bestemte Hentydning til Oceanet.

4. Om Bjerget *Caf*, der her svarer til vore Udgaards-Fjelde. siger Araberen *Alcazuini* hos *Rasmussen* l. c. (S. 73): *"Maximus est terræ montium, qvo, sicut palpebra oculus, cingitur."* Vi maae ellers vel lægge Mærke til at Bjergriserne, en mindre Art af Jætterne, ogsaa meentes at boe uden for disses egentlige Rige (i hint mythiske *Udgaard)* inde paa Jordens Kreds, nemlig i de vilde Fjeldes Huler. De synes at maatte regnes til Jord-Dæmonerne og udgjore deres störste Art i den egentlige Verden, men ikke at være saa vældige, eller af en saa aandelig Natur, som hine Mörkets mægtige, og listige Fyrster, som ved deres Koglerier kunde blænde selve Gudernes Øjne, naar de kom over paa deres Grund. Hine jordiske Fjeldjætter kaldes egentlig *Bjerg-Riser* i Edda, og *Riser* i andre gamle nordiske Sagn, som endog ville at Norden tildels var befolket med dem för Gothers og Asiaters Ankomst. De vilde virkelige Bjergboere forvexledes maaske saaledes med de mythiske og indbildte. Det samme er Tilfældet med Guderne og Hierarkerne, paa den anden Side.

5. Stedet er her oversat efter *Rasks* Udgave S. 52. I den danske Oversættelse S. 40 heder det: "Da de kom til *Loke*" istedenfor "til *Alfader*" saa at Slangens Udkastelse i Havet, ved denne Trykfejl henföres til den Sidstnævnte.

6. Den er ogsaa *Dödens (Hels)*, den underjordiske Ilds *(Fenrisulvens)* og Havafgrundens *(Midgaardsslangens)* Ophav og Födested. Alle disse Uhyrer kunne derfor siges at være Börn af *Mörket* og *Natten*. Dette Slægtregister oplyses nærmere i det Fölgende.

7. Derfor udtrykker og en nyere dansk Digter sig saaledes:

Som en *Slange* rundt om Jord,
Slynge sig de dunkle Vande;
Bugte sig fra Syd til Nord,
Hvisle trindt om alle Lande.

(Forskeren, i Athene 3die Bind S. 255.)
Vore Forfædres Idee om Midgaardsslangen (hvortil Digteren ej synes at have sigtet) udtrykkes paa det nöjagtigste ved de anförte Ord.

8. See *Voss's* Forklaring l. c. til hans *Homerische Welttafel.*

9. *Pausanias's Arcadien* 38te Kap. Jfr. *Creuzers Symbolik* l. c. II, 532 o. f. En Deel af dette Bjerg kaldtes *Kretea*, og det skulde, efter Indbyggernes Foregivende, have været der, men ikke paa *Kreta*, at *Jupiter* var blevet opdraget. Dog synes denne (med Tiden forvanskede) Tradition netop at vidne om Mythens kretensiske (og fölgelig phrygisk-asiatiske) Herkomst.

10. Dette er især blevet udviklet af *Hoeck* i hans *Kreta* 1ster Band 1823. S. 56, 68, 73, 111 o. fl. St. vises det at denne Øe (samt tillige i visse Maader det hele Grækenland) især skyldte phrygiske og phöniciske Kolonister sin Kultur og Gudsdyrkelse, samt S. 284 o. f. at de hellige Gudebjerge af Navnet *Ida* i Phrygien og Troas vare Forbilleder for det kretensiske *Ida*, o. s. v. Jfr. ovenfor I, 85, o. f. 163 o. f.

11. Øen *Thasus* laae ved den thraciske Kyst og havde i Oldtiden rige Guld- og Sölv-Bjergværker som Phönicierne opdagede og benyttede, hvorved deres Kolonie da opstod. Traditionen vilde at dens Stifter *Thasus* havde været en Sön af *Agenor*, Phö-

niciernes berömte Konge. See *Herodot* II, 44; han saae selv med egne Øjne *Hercules*-Templet paa *Thasos*, der var blevet opbygget af Phönicierne i den graa Oldtid, og Folkesagnet vilde at det skete paa den nævnte Helts Söreise for at opsöge *Europa*, fem Menneskealdre förend *Hercules*, *Amphitryons* Sön, blev födt i Grækenland. Jfr. samme Forfatter VI 46, 47.

12. See f. Ex. *Pausanias* i *Phocis* 16de Kap. samt *Pindar*, *Euripides*, *Agathemerus* o. Fl. hvis Vidnesbyrd herom *Cellarius* har samlet i hans *Notitia Orbis antiqvi* T. I, p. 11, og 909 o. f. *(de medio & umbilico terræ habitabilis)*. *Livius* (XXXVIII, 48) kalder Delphi *commune humanæ gentis oraculum*. Jfr. Anm. 15.

13. Jfr. *Die Dorier*, *von K. O. Müller* 1 Th. 1 Abth. (1824) S. 340.

14. See *Der Tempel der himlischen Göttinn von Paphos*, *von Dr. Friedr. Münter*, Kopenh. 1824, S. 2 o. f.

15. See f. Ex. *N. Müller* i *Dorows Morgenländische Alterthümer* II, 90 o. f. med Afbildningerne Tab. 2. Sammes *Gl. W. u. K. der alten Hindus* I, 529, 555; *Creuzers Symbolik* I, 583, samt *Moor Hindu Pantheon* S. 382 o. f, Tab. 25, 26, 29, 52 o. fl. Tab. 22 forestiller et lille indisk Lingams-Tempel, hvorfor en offrende Qvinde knæler. Selve Idolet har en paafaldende Lighed med det som forekommer paa de hos *Münter* Tab. 4 afbildede Mynter, især den cypriske No. 1 og den sardiske No. 6 samt Gemmerne No. 7 og 9. Derimod ligner Formen af den kosmiske Phallus hos *Müller* Tab. 1, Fig. 165 nöjagtigen den pergamisk-paphiske Tab. 64 Fig. 5 hos Münter; jfr. Fig. 3 og 7 sammesteds.

I Hr. Major og Ridder *Sommers* sjeldne Samling i Kjöbenhavn af Gemmer og andre Kunstsager, findes adskillige lignende Idoler og Amuleter af forskjellige Steenarter; see *Münter* l. c. S. 11, 19, 20. Om den Halvkreds som forestilles paa de 7 Afbildninger af Paphias Helligdom, ikke skulde have en lignende symbolisk Betydning som den indiske *Yoni* (hvormed især den paa Cyprusmynten N. 2 har en vis paafaldende Lighed) overlades til Kyndigeres Bedömmelse. See ellers Prof. *Hetschs* Afbildninger af Templet i Gammel Paphos l. c. Tab. I og II med tilhörende Beskrivelse; samt det mellemste Lingams-Tegn hos *N. Müller* l. c. Tab. I, Fig. 74; jfr. Tab. II, Fig. 58, Tab. III, Fig. 145 samt Fig. 28 o. fl. En saadan hvid Steen med malede sorte Striber dyrkes i et ældgammelt og mærkværdigt Tempel i *Perwuttum*, staaende i en Sölvlade (ligesom den berömte, forhen hvide men nu sorte Steen i Arabernes *Kaaba)* omgivet af et fuldkommen mörkt Adyton, ligesom det paphiske Idol. (See *Asiat. Research.* V, 307, jfr. *Hetsch* hos *Münter* l. c. S. 35). Af samme Art ere vel de (ofte malede) Stene, der dyrkes som Idoler i de raa Klippetempler, der sees overalt i Indien (især paa Höje) og som meget ligne de oldnordiske, der endnu tildels ere at see i Danmark, f. Ex. *Hossedys* ved *Stillinge* i Sjælland, med en prismatisk-pyramidalsk Steen i Midten. S. *As. Res.* V, 310; *Fuglsangs* o. Fl. Bemærkninger i *Ant. Ann.* II, 40, 74; jfr. *Ward* l. c. 8, 19, 21, 223. I Indien finder man ellers Phallusbilleder af brændt Leer, ligesaavel som i Ægypten, Grækenland, Schlesien, Tydskland og flere fra hinanden langt bortliggende Lande. Disse Bemærkninger kunde synes at være vort Æmne uvedkommende, men ere det

efter min Formening ikke, da baade *den hvide paphiske Kegle* og den *hvide Marmorsteen i Delphi* synes at have været Sindbilledet paa den *större* og *mindre Verdens Midte*; de sigtede nemlig dels til *Himmelbjergets* og dels til *Jordens höjeste Bjergs överste Tind eller Top*, hvor den guddommelige *Solstraale*, (der og forestiltes ved en Obelisk, Pyramide, Kegle o. s. v,; see *Münter* l. c. S. 12, *Creuzer* l. c. I, 778, *Knight on symbol. Langu.* §. 102, 103, 197) især havde vist sig virksom i Skabelsens Begyndelse o. s. v.; og dels til anthropologiske Mysterier, som jeg ikke behöver at antyde nærmere. Efter *Plutarch (de placitis philosoph.)* antog den græske *Kleanthes Keglen for Jordens Billede eller Sindbillede*, hvorved han uden al Tvivl har tænkt sig hint mythiske Bjerg som dens Spidse, og vi maae i Særdeleshed her lægge Mærke til den Omstændighed, at han var en Discipel af Phönicieren *Zeno* (den stoiske Skoles Stifter, see I, 81, 161), og holdt fast ved sin Lærers Meninger *(Läert.* VII, *5)*. Den store Gudinde som dyrkedes paa *Kreta* og *Kypros*, samt siden i det övrige Grækenland, var ellers kjendt under forskjellige Navne i *Phönicien*, *Syrien*, *Armenien* og *Persien*, hvortil hendes Cultus uden Tvivl var kommet fra Indien, og saaledes have vi fuld Ret til at sammenligne hende med *Bhavani*, *Sivas* Hælvte eller Ægtefælle, men de fremstiltes begge ved det ofte omtalte indiske Idol, ligesaa vel som *Baal* og *Astarte* ved det phöniciske. Saaledes kunne vi da ikke undres over at finde Seleuciernes Jupiter *(Ζευς Κασιος)* afbildet ved *en Kegle* o. s. v. (See *Münters antiqvar. Abh.* I, 277; *Creuzer* l. c. II, 501 o. f.) Den phönicisk-syriske Solgud *Elegabal* forestiltes ved en konisk Steen der havde Skikkelse af *en*

Bjergtop (Herodian. 5te B. *Voss de orig. Idololatr.* p. 124) o. s. v,

16. See ovenfor §. 10. Jævnför endvidere, angaaende Grækernes ældgamle Ideer om Midgaard m. m. *Kannes System der indischen Mythe* S. 555 o. f.; samt *Asiatic Researches* VIII, 273. Om Oceanet især s. den 83de orphiske Hymne — jfr. *Wagners Ideen z. allgem. Mythol.* S. 373.

17. *Horapoll. Hieroglyph.* I, 21. *Hermes* Cap. 9; jfr. *Minutolis Reise* l. c. S. 136. Undertiden fremstilte de Nilen som Ægyptens *Hjerte* o. s. v. (Plutarch. *de Is. & Os.).* Jfr. ovenfor II, 195-96.

18. *Om Ægyptens symbolske Oldtidsminder* (1822) S. 40. Dette Lands berömte Pyramider omtales der især, med Hensyn til andre lignende i Indien, Chaldæa og America, som Kopier af et mythisk Bjerg. Efter arabiske Forfattere vare der syv Kamre i Pyramiderne opkaldte efter de syv Planeter, (som omvandre det sande himmelske Gudebjerg) *Creuzer* l. c. IV, 102.

19. See ovenfor I, 288, II, 293 o. f. Jfr. endvidere *N. Müller* i *v. Dorows Morgenländ. Alterth.* II, 91, 107. (Tab. II, Fig. 12).

20. Phönicierne brugte den selvsamme hieroglyphiske Fremstillingsmaade efter *Macrob. Saturn.* I, 9. Ægypterne kjendte baade *gode* og *onde* Slanger, som og spilte forskjellige Roller i deres Mythologie. Her betegnede vel en ond Slange *det Jordlen omgivende Ocean* som tilhörte *Typhon, den gamle Drage.* Derimod dyrkede eller afbildede Ægypterne ogsaa *Kneph* eller *Agathodæmon* som en hellig Kongeslange *(Uraf, Uræus, βασιλισκος)*, som og vel forestiltes at omgive Himlen eller Himmellandet Ægypten, vel endog at skyde tvers igjennem det

som den *himmelske* eller *jordiske Nil.* See f. Ex. *Horapollo* I, 64. Som Guds Statholder blev Landets Hersker ogsaa afbildet som en Kongeslange, og selv *Nero* gav sig denne Skikkelse paa sine ægyptiske Mynter, under Navnet: *Agathodæmon.*

21. See ovenfor I, 113 o. f. II, 308; jfr. *Rhode* l. c. S. 230, 232 o. f. Om disse Meningers Udbredelse til Hebræer og Araber handler *Rasmussen* udförlig i sin skarpsindige og indholdsrige Afhandling: *De monte Caf.*

22. Asiat. Researches VIII, 272, 374. *Kanne System der ind. Myth.* S. 559 o. f. Efter Brachmanernes Sagn til *Kosmas* förte en Vei fra *China* (eller *Tsina, Τσινιτζα*) over (Baktra eller Nordindien og) Persien gjennem Jordens Midte *(Cosmas Indicopleustes* hos *Montfaucon* i *N. Coll. Patr.* II, 137); jfr. ovenfor I, 262, 276, 295 o. f. *Wagners Ideen zur allgem. Mythol.* S. 373. *W. Jones* i *Asiat. Abh.* I, 205 o. f.

23. Om Chinesernes Meninger om deres Rige som det midterste i Verden og som Himmelens Efterligning m. m., skulle Underretninger meddeles i 6te Afsnit.

24. *David Kimchi* og flere Rabbinere paastode at *Jerusalem* laae midt paa Jorden, og at Palæstina fölgelig var dens midterste Land. *Hieronymus, Beda* og flere Kirkefædre antoge det samme, og *Theodoret* kaldte derfor hin hellige Stad med dens Omegn *της οικουμενης τα μεσα*, Andre *umbilicum terræ* o. s. v. Dette har man villet slutte af *Ezechiel* V, 5, XXXVIII, 12, Psalm. LXXIV, 12, Höjsang. VII, 5. See *Cellarii Notitia orbis antiqvi* l. c. (som i visse Henseender bifalder denne Mening). *Rosenmüller scholia in vet. Testam.* Part. VI, Vol. I,

pag. 125 o. f., samt *Mariti Istoria del tempio della resurrezzione* (Livorno 1784) S. 120. Hebræernes Meninger om *Guds Himmelbjerg*, hvoraf *Moriah* med Templet betragtedes som en symbolisk Efterligning m. m. omhandles udförligen i det Fölgende. I nyere Tider have de Kristne sat *Verdens Middelpunkt* i *den hellige Gravs Kirke*, hvor det forevises som udmærket ved en liden Udhuling bedækket med en stor Krone af Bronce. Hr. Major v. *Sommer* i *Kjöbenhavn* besidder en prægtig Model af hint berömte Tempel, hvori denne Mærkværdighed ogsaa er antydet. Besynderligt er det at en *Marmorstötte* blev oprettet for *Venus* paa *Calvaria* i Keiser *Hadrians* Tid (efter *Hieronymi* Beretning) — samt at *Beda*, *Adomnan* o. Fl. tale om *en Stötte* paa samme Bjerg, i Verdens Midte, som ingen Skygge gav fra sig ved Sommersolhverv. *Mariti* l. c. S. 5, 12, 272, 277. Jfr. Udtoget af *Korte* i *Paulus Sammlung der merkwürdigsten Reisen in den Orient* II, 54. — Selv adskillige *Muhamedanere* sætte Jordens Middelpunkt i *Jerusalem*, men paa et af deres helligste Steder, midt i Moskeen *Mesdjdol-Aksa*, der foregives at staae paa samme Sted som Salomons Tempel. See *Fundgr. des Orients* II, 87, 100, 378 o. f. — Her staaer og *den hellige koniske Klippe Sakhra*. Om den have Araberne de vidunderligste Legender. Under den er f. Ex. en Grotte, hvor om man siger, at alle Bönner, som fremsiges der, höres og bevilges af Gud. Gud, sige Andre, vil ikke straffe *Jerusalems* Indbyggere da de ere hans Naboer. *Sakhra* er da uden Tvivl i Muhamedanernes Øjne en Efterligning af *Guds Bjerg* i Himmelen, ligesom de sige at Jerusalem selv er bygget paa samme Maade som den Stad der ligger i den syvende Himmel o. s. v.

Under Klippen *Sakhra* (sige de endvidere) udspringer alt Jordens ferske Vand og Paradisets 4 Floder nemlig *Sihan* (i Balkh ɔ: Iaxartes eller Oxus), *Dzihan* (Tigris), *Nilen* og *Euphrat*. Alt *Jerusalems* Vand har en helbredende og saliggjörende Kraft. — De selvsamme Virkninger tillægge Muhamedanerne Vandet i den berömte Bröud i *Kaaba*. *Paulus Saml.* &c. IV, 49; jfr. ovenfor II, 213, 218, 223, 226.

25. At Bjergene ved stærk Torden vise sig som indhyllede i Flammer, kunne vi Nordboere nok gjöre os Begreb om — men visse Bjerge vise sig og for Sydboerne som straalende i himmelsk Glands af andre Aarsager; f. Ex. de kaukasiske i *Baku's* Omegn ved Parsernes hellige Naphtakilder. Foruden disses vidunderlige Luer, som opstige af Jorden, viser den hele Egn sig undertiden som i et himmelsk Lys, og Flammeströmme, som ikke brænde eller fortære, synes at nedrulle fra de nærliggende Fjelde. Undertiden smykke straalende Kroner og skjönne lyseblaa Ildkugler de höje Tinde, især det saakaldte *Sogdo-Ku* (Paradis-Bjerget), og dette himmelske Fyrværkerie viser sig ellers i mange deilige Variationer. Det var da ingen Under at disse Landes Indbyggere troede, at slige Egne vare Gudernes Yndlingssteder. Lignende Luftsyn ved et höjt Bjerg i *Africa* gav de söfarende Karthaginenser Anledning til at kalde det *Gudernes Vogn* eller *Throne* (*θεων οχημα*). — Bjerget *Chimæra* i Lycien, har faaet sit mythiske Navn af slige flammende Meteorer. See *Ritters Erdkunde* II, 888 o. f. jfr. 565. *Heeren* l. c. II, 711. *Münter Rel. der Karthager*, 2den Udg., Side 152. Jfr. 2den *Mos. B.* 19, 16.

26. Vore Forfædres Domringe eller Offerkredse havde ofte trende Afdelinger, hvoraf formodentlig

den *inderste* var bestemt for Hövdingen eller Overpræsten og for Dommerne, eller de meest anseete Mænd (der ofte vare 12 i Tallet) som hans Bisiddere; den *mellemste* for Folket eller de frie Mænd (som Kjöbmænd, Odelsmænd o. s. v.), og den *yderste* for Almuen (eller de *Sorte*, som de Novgorodske Vareger kaldte den, da man henförte dertil Frigivne, Tjenere og Trælle). Paa lignende Maade indrettede den danske Konge *Hrodgar* (efter *Skjoldüngdigtet*, *Thorkelins* Udg. S. 8) sin Kongeborg:

Og de *derinde*
Afdelte det Hele
For Unge og Gamle,
Som Gud ham tildelte,
Folket *udvendig*,
Men *fjærnest* Almuen.

Den herommeldte Inddeling stod uden Tvivl i Forbindelse med de her noksom udviklede Ideer om *Asgaard*, *Midgaard* og *Udgaard*. Jfr. *Vedel Simonsens Udsigt* &c. 1ste B. 2det H. S. 134. *Sjöborg Forsök till en Nomenklatur för nord. Fornlemn.* Side 26, 178; og mine Bidrag til nordisk Archæologie S. 79 o. f. Endelig anmærker jeg, for Fuldstændigheds Skyld, at Druiderne i *Gallien* havde deres aarlige Storting eller Forsamling paa et viet Sted i Landets Midte (*Cæsar de bello Gall. Lib. 6*), og at Kriverne, *Preussens* Hierarker, ogsaa havde deres Hovedtempel i *Romowe*, som Landets Middelpunkt (*Mone* l. c. I, 81).

Tillæg og Rettelser.

S. 21 L. 31 *Τυφωρος* l. *Τυφωνος.*
- 29 - 8 skal l. kan.
- 70 - 25 اشنخون l. اشخون.
- 72 - 29, 32 samt 187 L. 12 (jfr. S. 188) *Vata* l. *Vatah.*
- 81 *Vedel Simonsen* gjætter (i sin *Udsigt* &c. 2det B. 1ste H. S. 28, at *Embla* maaske betydede *Alm* eller *Elm*, *Elmetræ*, men dets Navn var *Álmr* (af mandligt Kjön) i det oldnordiske Sprog. See *Gloss. Edd. ant.* II, 561. Dog hed Træet allerede *Elm* hos Angelsaxerne, der altsaa muelig kunne have fattet en saadan Mening.
- 93 L. 14 nu l. da.
- 137 - 25 I Island gives dog Humler eller *vilde Bier* (*apis terrestris* isl. *hunángsfluga*). De ere meget almindelige paa Nordlandet, og Indbyggerne passe nöje paa at samle deres Honning, samt bruge det i adskillige Sygdoms-Tilfælde. *Mohrs islandske Naturhisorie* S. 93. Saaledes have vel og Oldtidens Nordmænd mest samlet deres Honning fra vilde Biers Avl. Adam af Bremen roser Sverrigs Overflod af Honning, og *Ulfsten* berettede det samme om *Esthland* (med omliggende Egne) i det 9de Aarhundrede. Der var Mjöd endog en almindelig Drik for Fattige og Ufrie. S. *Rasks Udg. af Ottars og Ulfstens Reiseberetninger S.* 57. *Bier* af forskjellige Arter blevø endog samlede paa Grönlands ny opdagede Östkyst af Capt. Scoresby, i Juli 1822, efter Udtoget af hans Reise i *Magazin for Naturvidenskaberne,* 1ste H., Christiania 1824 S. 76.
- 140 L. 10 *Vaticinum* l. *Vaticinium.*
- 156 - 29 l. en ærværdig.
- 160 195 *Minutoli* og *Toelken* anmærker at Templet i *Dodona* var en Efterligning af det i *Ammonium*, hvor der og var et ældgammelt helligt Træ (*γεϱανδϱιον*) efter *Clemens's* og *Eusebius's* Beretninger. *Minutoli* har og bemærket at Palmetræet var *Ammons* og Aarets Hieroglyphe, men

Palmegrene sees dog, som Smykke, over *Osiris's* Hoved. *Reise nach Ammonium* &c. 1824 S. 377, 386.

S. 165 L. 15 *Trur* l. *Triu.*

- 167 - 5 *saasedes* l. *saaledes.*

- 170 Romernes Folkeforsamlinger *(comitia)* holdtes sædvanligst ved et *helligt Figentræ* (kaldet *ficus ruminalis)*, der undgaves for at være ældre end Staden selv. Jfr. S. 195-96.

- 184 L. 3 Efter *de* indskydes *tre.*

- 188 - 21 læs: i Begyndelsen.

- 191 - 21 *Búí* l. *Búi.*

- 194 - 27 *saecred* l. *sacred*

- 199 - 2-3 Rettede i Indholds-Registret.

- 206, 247 *Chamisso* gjör en lignende Anmærkning ved visse Sydsöinsulaneres Skikke: "Wohl finden nooh *Menschenopfer* statt, die man aber mit Unrecht den *O'Waihiern* vorwerfen würde. *Sie opfern die Verbrecher ihren Göttern; opfern wir* sie doch in Europa *der Gerechtigkeit.* Jedes Land hat seine Sitten. Was waren unter den Christen die *Auto da fe* und seit waun haben sie aufgehört?" *Kotzebues Entdeckungs-Reise* &c., Weimar 1821, 4. 111, 149 De selvsamme Tanker havde jeg yttret om de gamle Skandinaver i *Bidrag til nordisk Archæologie* 1820, S. 51, og i *Antiqvarisk-historiske Bemærkninger angaaende de hedenske Nordboers Kultur og Karakter (Dansk Minerva, Septbr.* 1818, S. 227).

- 214 L. 22 *forlovede* l. *forjættede.*

- 217 - 12 hver l. hvert.

- 249 - 25 altesi l. altes.

- 275 - 1 föers l. föres.

- 310 - 10 dem l. den.

Endvidere til 1ste Deel.

S. XI L. 22 *Wilhelm* l. *Alexander.*

- 4, 5, 45, 53. Ingen nyere Fremstilling af Geogonien kommer Eddaerne nærmere (dog uden mindste Hensyn til dem end den som findes i Prof. *Esmarks Bidrag til vor Jordklodes Historie* i det norske *Magazin for Naturvidenskaberne* 1824, 1ste H. S. 28 o. f., hvori det statueres: at *Jorden* oprindelig (som Komet) bestod af en *flydende Materie der lignede Vand*, men dog havde en anden Natur (lig den, som Dr. *Brewster* har fundet indeni faste Stene)

at denne Materie snart frös til *Is*, men snart smeltedes og forandredes ved *Ild* eller stærk Solhede, efter Klodens Stilling i Perihelium eller Aphelium o. s. v. Han troer at have bevist at de norske Fjelde saaledes engang vare bedækkede af Is, og hele Landet omgivet af et Ishav m. m. *Whiston* havde för tildels antaget en lignende Hypothese.

S. 36 L. 13 *Jamieson* l. *Jameson.*

- 52, 65, 127, 283, 323. I *Taciti Annales* XIII, 57 forekommer et mærkeligt Sted der viser at *de gamle Germaner* have paa deres Viis forestilt sig *Saltets* Fremkomst ved Forening af to fjendtlige Elementer, *Vand* og *Ild*, som et Bevis paa Gudernes Skaberkraft og Naade for Menneskeslægten. Lignende Tanker have de uden Tvivl gjort sig om Jordens Skabelse overhoved. Herved bliver det maaske mærkeligt, at Salt gives i Mængde i de asiatiske Höjlande, som *Tibet* o. fl. (*Ritters Erdk.* I, 533, 597). Jfr. dette Værks I, 6, 57, 323 o. f. om Saltets Vigtighed i Nordens geogoniske Myther.
- 141 L. 1 o. f. *Scoresby* antager det samme om Beboerne af Grönlands Östkyst, i hans Beskrivelse over dens Opdagelse 1823.
- 182 L. 8 *længere* l. *mere.*
- 227 - 19 Muhamedanerne i vestligere Lande sige ellers at Propheten eller Helgenen *Khiszer*, *Chisr* eller *Chedher* var Alexander den Stores förste Minister, og blev udödelig ved at drikke af *Livsens Kilde* o. s. v. S. *Fundgr. des Orients* II, 96, 97, 399; jfr. *Rasmussen de monte Caf* S. 51, 59, 75.